جەمال نەبەز

کۆبەرهەم ژمارە-7

زنجیرەی وتار وتووێژ لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی ژمارە (2)

ئەم وتارانەی لێرەدا پێشاندراون، بریتین لە 34 وتار، کە جەمال نەبەز لە رۆژنامەی "میدیا" و "سەکۆ" و "کۆنگرە"دا لە ساڵانی 2002و 2005و 2006 بڵاویکردوونەتەوە و ئەمانە باشترین شیکردنەوەی زانستانەی رووداوە رامیاری وکۆمەلایەتی ورۆشنبیرییەکانی نێو کۆمەلگەی کوردستانن، کە بە گیانێکی بە ویژدان وسەربەخۆ نووسراوون لە گەڵ ژمارەیەك پێشنیازی بابەتانە بۆ پێشخستنی کۆمەڵگەی کوردستان، ئەم چەپکە وتارە، دەبێتە بەرگی حەوتەمی "کۆبەرهەم" ژمارە (2)ی زنجیرەی وتار وتووێژ لەگەڵ دەزگەی راگەیاندنی گشتی. کە ژمارەی یەکەمی ئەم زنجیرەیە، وەك کۆبەرهەم ژمارە (6) لە سلێمانی/کوردستان لە 2006 دا لە چاپدراوە.

کۆمەڵێکی دیکە لەو وتارانەی کە لە ژمارە (1)دا بڵاوکراوەنەتەوە، لەم ماڵپەرەشدا بڵاودەکرێنەوە.

((بەڕێوەبەری ماڵپەڕی جەمال نەبەز))

1. ئەمریکاو سەددام و هات هاتی رۆم

2. "کۆنفرانسی بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن (14-2002/12/17)
خۆڵ و دۆیەك بوو بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەری نەتەوەی کورددا

3. ((ئەی گەلی رووت و برسی، لە زۆرداران نەترسی، بێژە بەخاوەن کورسی، ریْ چۆڵکەن بۆ گشتپرسی))

4. ئاگری سۆری جەنگ و هەرزانفرۆشی کورد

5. کورد لەبەردەم دووڕییانی مان و نەمان دا
(رەخنەگران و بێزارانی نێو حیزبەکان، پێویستە هەڵوێست بنوێنن)

6. گێڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ عێراق، بیْ دیاریکردنی سنوورو چارەنووسی باشووری کوردستان، هەرەسهێنانێکی دیکەی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردە

7. نەتەوەی کورد لە تەنگانەدا
ئەگەر ئەمریکا دۆستایەتیی کورد بدۆڕێنیْ

8. خوێنڕێژی بەنێوی "خودیْ"وە،و پەند وەرنەگرتنی کورد

9. ئێران و ئاژاوەی موقتەداسەدر
رژێمی ئێران دەیەویْ دەوری خومەینی لەعێراقدا بەموقتەدا بگێڕیْ

10. مەلا عەلی سیستانی زۆرزان و، کاربەدەستانی ساویلکەو لەکاروان بەجێماوی کورد

11. ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە!

12. کە ئەمریکاو هاوپەیمانان خۆیان لە عێراق کێشایەوە

13. مەلا عەلی سیستانی ئێرانی، لە بێدەنگییەوە بۆ خۆسەپاندن بەسەر عێراق و کورددا

14. هەڵبژاردنەکانی ئەمریکاو ئەو هەڵبژاردنانەی دووزلحیزبە کوردییەکە بەتەمان بیکەن

15. دابڕان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق و، رووکردنە گشتپرسی (رفراندۆم)
دواتیری نێوکەوانی خەڵکی باشووری کوردستانە

16. خەونێك بوو دیمان، بەڵام هەر نیوەی راستدەرچوو

17. نامەیەکی خۆشەویستانە بەهۆی هەفتەنامەی "میدیا"وە، بۆ کاکە فەرهاد شاکیر مەجرووم

18. باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن

19. ساڵیادی "میدیا"و چەند سەرنجێکی پێویست
وڵاتی بیڕەخنەگر وڵاتێکی نادیمۆکراسییە

20. وشەی (ژن) یان (ئافرەت) کامیان راستە؟

21. چەند هوردەکارییەك دەربارەی جلخوار

22. ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم

23. باشە! چرا هەڵکەین، چی تێدا ماوە، بەڕێزینە؟

24. هەباسە! لە ئێران و دەوروبەر، چ باسە؟
کوردستان، لەبەردەم دووڕییانی ئازادی، یان بە قوڕی رەشدا چوونە

25. کوردستانی سەربەخۆ، لەنێوان خەون و خەیاڵی هۆنەری گەورەی کورد، عەبدوڵڵا پەشێوو، و"واقیع بینی"ی سیاسەتکاری بەنێوبانگی کورد، مام جەلال تاڵەبانییدا

26. نە ئاکۆ محەممەد، بە تەنێیەو، نە رۆژنامەی "میدیا"ش، ماڵی بێکەسانە

27. دەستووری شەرمەزاری و کۆیلەیەتی

28. نا بۆ دەستووری رەش

29. دوکتۆر مەحموود، هەزار خولیداو، لەهەزار ئاشیکرد، هێشتا رێگەی قسە کردنیش بە من نادات

30. رەشنووسی دەستووری عێراق، لە دەنگدانەدا، سەربکەوێ، یان ژێر بکەوێ، لەهەردوو بارەکەدا، هەر بەزیانی کورد تەواو دەبێ

31. یادێکی نەورۆز

32. را پەڕینی هەڵە بجە، ئەڵقەیەکی دی لەڕا پەڕینی نەوەی نوێیی کوردستان

33. زیندوو کوژی مردوو پەرست

34. کوردو کێشەی زمان

ئەمریكاو سەددام و هات هاتی رۆم

رۆمەكان كە ئیمپراتۆرێتییەكی زۆر گەورەو بەهێزیان هەبوو، لەكاتی لەشكركێشیدا بۆ سەر فارسەكان بەكوردستاندا تێپەڕ دەبوون و هەر كەسێكیان لەسەرەڕێ بەردەستكەوتبا، دەیانكوشت و بەهەر باژێرو گوندێكدا بڕۆیشتنایە، وێرانیاندەكرد. لەبەر ئەوە كوردی كۆن كە ویستبێتیان ترسولەرز بخەنە نێو دڵی خەڵكەوە، گوتوویانە: "خەڵكینە، ئەوا رۆم هات!". زۆر جاری واش بووە كە سەر و كەللەی رۆمەكان هێشتا دیار نەبووە، بەڵام خەڵك لە بیستنی ئەو قسەیە زارەترەك بوونە، چۆنكە زەوروزۆنگی رۆم بەنێوبانگ بووە. كە تركە عوسمانییەكانیش جێی رۆمەكانیان گرتەوە، كورد بەمانیشی هەر دەگوت "رۆم"، چۆنكە ئەمانیش لەكردەوەی خراپ و خوێنرێژیدا چەپیان نەبووە لەرۆمەكان. تەنانەت خودێلێخۆش بوو باوكم دەیگێڕایەوە كە لەسەردەمی منداڵیی خۆیدا هۆنراوەیەكی لەپیرەكانی ئەو رۆژگارە بیستووە كە دێڕێكی ئەمەی خوارەوە بووە:

ئەگەر دە پرسی بەدەستووری رۆم

مافت ون بووە، وەك تری بن گۆم

بەڕاستی پەلاماری ئەمریكا بۆ سەر رژێمی عێراق، بووە بە "هات هاتی رۆم". ئەورۆ لەهەموو جیهاندا باس باسی ئەو پەلامارەیە. هێندەك دەبێژن لەمانگی شوباتی 2003دا دەبێ. هێندێك دەبێژن لەكانوونی دووەمی 2003دا، هەبوون دەیانگوت لەمانگی ئاب یان ئەیلوول یان ئۆكتۆبەری 2002دا دەبێ. ئاب و ئەیلوول هاتن و چوون و پەلامار نەبوو. جۆرج دەبلیو بوشیش دەبێژێ "هێشتا بڕیاری پەلاماری نەداوە".

شایانی باس ئەوەیە كە زۆربەی هەرە زۆری دەوڵەتەكان، هەڵوێستی دژ بەجەنگیان داخۆیانیكردووە. نەك لەبەر هەستی مرۆڤدۆستی بەڵكو هەریەكەیان لەبەر هۆیەكی دی. هێندێكیان بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی ئابووریی خۆیان، وەك ئەورووپاو رووسیاو چین، هێندێكیان بۆ دژایەتیكردنی ئەمریكا وەك فەرەنسا. هێندێكیشیان لەترسی لەدەستدانی دەسەڵاتی نارەوای دیكتاتۆرانەی خۆیان، وەك دراوسێیەكانی كوردستان و عێراق. هێندەكی دیكەش هەن كە دوای "مۆدە" كەوتوون. لە ئەورووپا بەزگی تێرەوە لەسەر شەقامەكانی لەندەن و بەرلین و پاریس خۆپێشاندەدەن بۆ "ئاشتی"و "لەدژی جەنگ"، بەڵام كە چەكی كیمیایی لەدژی خەڵكی كوردستان بەكارهێنراو، ئەنفال لەكورد كرا، ئەمانە لە هیچ كونێكەوە دیار نەبوون.

وەك لەوتارەكانی پێشوومدا كە لە رۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوكرانەوە، نووسیبووم، كورد نەدەیانەوێ دژی پەلاماری ئەمریكا بوەستن و نەدەشتوانن بوەستن و نەپێشیان دەكرێ بێلایەن بمێننەوە. لەبەر ئەوە كوردستان دەبێتە گۆڕەپانی جەنگێكی هۆ بەهۆی زیندەوەر قڕكەر، چۆنكە هەر لەئێستەوە دەوڵەتانی ئێران و تركی داگیركەر خێوەتیان لەسەر سنوورە دەستكردەكانیان داكوتاوە، بۆ ئەوەی كە كورد كەوتە راكردن، لەژێر ئەو خێوەتانەدا زیندانییان بكەن، تا دەسكەلاكانی ئەوان، وەك "بەرەی تركمانی" باشووری كوردستان و، چەكدارەكانی "بەدر" خوارووی عێراق دەكەوێتە دەستیان. نوێنەری "بەرەی تركمانی" لەهەولێر سینان ئاغا، چەند رۆژێك لەمەوبەر بەپەیامنێری رادیۆی "العراق الحر"ی گوت كە بەرەی بەڕێزی "حەفتا هەزار چەكداری مەشقپێكراوی هەیەو ئامادەی شەڕە بۆ داگیركردنی كەركووك"و هەڕەشەی ئەوەشی كرد كە "هیوای وایە كارەكە بەبێ شەڕو خوێنرێژی بێتە دی". بەڕاستی نازانم ئەم حەفتا هەزار چەكدارە لەكۆی بوون كاتێك كە هەزاران پێشمەرگەی كورد سیساڵی رەبەق شەڕیان دژی

دیکتاتۆریّتی دەکردو نیو ملیۆن کورد کوژران و ملیۆن و نیویّك کورد دەربەدەر کران؟ باشە کە کورد ئیّستە ئەو هەموو مافانەی داوە بەترکمانەکان، کەچی سینان ئاغا لەهەولیّر دانیشتووە و ئەم قسانە دەکا، ئەگەر کورد لەگەلّ سەددام ریّکبکەوتنایە، سەددام دەیهیّشت ترکمانیّك سەر بەرز بکاتەوە؟ بۆچی ئەوە هەشتا سالّە دەولّەتی عیّراق هەیە، کەچی رژیّمی ترك تازە باسی "مافی ترکمان" دەکا؟ ئەمەیان "بەرەی ترکمانی". ئەوجا هەرچی سەید محەممەد باقیری حەکیمە، ئەوا لەوتوویّژیّکیدا لەگەلّ رۆژنامەی فارسیزمانی "جمهووری ئیسلامی" لەتاران لەرۆژی پیّنجشەممەی 10/3دا باسی وتوویّژی خۆی کرد لەگەلّ ئەمریکاو گوتی: "ئیّمە (لە ئەمریکا) پیّچەوانە وەستانی خۆمان بەرامبەر جەنگی ئەمریکا دژی عیّراق دەربڕی.. . ئیّمە باوەڕمان وایە کە رژیّمی عیّراق دەبیّ لەنیّوبچیّ، بەلاّم هەر لەو کاتەشدا باوەڕمان وایە کە بەرپرسیاریّتیی لەنیّوبردنی رژیّم دەکەویّتە سەر گەلی عیّراق و نابیّ ئەم لەنیّوبردنە لەدەرەوە بیّ".

ئیّمە لیّرەدا باواز لەوە بهیّنین کە سەید دەیەویّ بەچەکدارەکانی "بەدر" کە لەئیّران پەنابەرن، رژیّمی عیّراق بگۆڕیّو بیکاتە "ئیسلامی"، بەلاّم سەید لەوەرامی پرسیاریّکدا کەچ دەبیّژیّ لەبارەی ئەوەوە کە "دوو حیزبی گەورەی کوردی عیّراق رەشنووسیّکیان ئامادە کردووە بۆ دامەزراندنی کۆماریّکی فیّدەرالّی لەعیّراقدا"، دەبیّژیّ: "ئاگام لەم رەشنووسە نییە، پارتی دیّمۆکراتی کوردستانی عیّراق پیّشنووسەکەی دەرکردو ئیّمەش لەگەلّ ئەوان لەبارەی فیّدەراسیۆنەوە قسەمانکرد، بەلاّم ئەز بە بەشکردنی عیّراق بەدوو بەش رازینابم. ئەگەر مەبەست لەیەککگرتنی فیّدەرالّی ئەوە بیّ کە هەموو خەلّکی عیّراق بگریّتەوە، ئەوا دەبیّ گەلی عیّراق لەو بارەیەوە باری سەرنجی خۆی دەربڕیّ".

بەکورتی، سەید هەر لەئیّستەوە دژی ئەوەیە کە باشووری کوردستان لەشیّوەی کۆماریّکی فیّدەرالیدا بیّ. کەواتە "بەرەی ترکمانی"و "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق" کە ئەویان لە ئەنقەرەو ئەمیان لەتارانە، بەپیّی قسە نەستەقە ئەلّمانییەکە دەجوولّیّنەوە کە دەبیّژیّ: "نانی کیّ بخۆم سترانبیّژی ئەو کەسەم"!.

دەمیّنیّتەوە سەر ئەوەی، ئایا ئەمریکا لەم جەنگەدا چ رۆلّیّك بەکورد رەوا دەبینیّ، یان کورد خۆیان دەتوانن رۆلّیّکی وا بگیّڕن کە ئەگەر هاتوو نەشگەیشتنە ئامانجی خۆیان، هیچ نەبیّ ئەوەی هەشیانە لەدەستیان نەچیّ؟ وەرامی ئەم پرسیارە زۆر زەحمەتە. ئەز خۆم لەو باوەڕەدام کە کورد بەهۆی حیزبحیزبیّنەو شەڕی نیّوخۆییەوە گەلیّك دەرفەتی باشیان لەدەست خۆیان داوەو، دوژمنانیش خۆیان قایمکردووەو، لەهەموو لایەکەوە بەگوێی کاربەدەستانی ناتۆو ئەمریکادا دەخویّنن کە باوەڕ بەکورد نەکەن. هەر بۆ نموونە جەنەرالّ کلارك کە لەسالّی 1999دا فەرماندەی هیّزەکانی ناتۆ بوو لەجەنگی سربیاداو ئیّستە خانەنشینە، بەپیّی هەوالّیّك کە ئەژانسی "فرانس پریّس" بلاّویکردەوە، ئەمریکای "هۆشیار کردووەتەوە لەمەترسیی ئەوەی کە لەکاتی جەنگدا پشت بەهیّزە نیّوچەییەکان، بەتایبەتی کورد ببەستیّ، چۆنکە ئەمانە باش رانەهیّنراون بۆ جەنگ بەشیّوەی نویّ دژی لەشکری عیّراق کە زۆر لە لەشکری ئەفغانستان بەهیّزترە". بەکورتی، "مەبەستی ئەوەیە ئەمریکا کورد بخاتە پشتگویّو پشت بە لەشکری ترك ببەستیّ کە ئەندامی ناتۆیەو باش مەشقی پیّکراوە"، راستیەکەی باسی ئەوەش دەبیستریّ کە پەیمانیّکی نهیّنی لەنیّوان ئەمریکاو دەولّەتی ترك و ئیسرائیلدا هەیە کە پیّکەوە پەلاماری عیّراق و سووریاو ئیّران بدەن، ئەوجا لەبەر ئەوەی ئەمریکا لەم ولاّتانەدا، تا سەر نامیّنیّتەوە، ئەوا نیّچیرەکە بەر

دەوڵەتی ترك و ئیسرائیل دەكەویٚ. ئەوان بۆ "تۆرانستانی گەورە" لە "چینەوە تا یۆنان"و ئەمانیش بۆ "ئیسرائیلی گەورە" لە "فوراتەوە تا نیل". كوردو عەرەب و فارسیش "دەست لە گۆنان درێژتر"!.

شایانی باس ئەوەیە لەم رۆژانەدا بارەكە وایلێهاتووە كەس سەر دەرناكا لێی. هێندەك دەبێژن، سەددام هەموو داخوازییەكانی ئەنجومەنی ئاشتیی كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان بۆ رێدان بە پشكێنەرانی چەكی كۆمكوژ بۆ هاتنە عێراق جێبەجێدەكاو شەڕ هەڵناگیرسیٚ. هێندەك دەبێژن، ئەمریكا بێگومان پەلاماری عێراق دەدا، بۆ وێنە بەڕێز مەسعوود بارزانی لەهەڤپەیڤینێكدا لەگەڵ رۆژنامەی "الحیاة" گوتی: "لێدانی رژێمی عێراق بڕیاری لەسەر دراوە. كەینیٚو چۆن، ئەوە نازانم، بەڵام كێشەی لێدان باسێكەو بڕاوەتەوە" (رۆژنامەی "الحیاة" ژ/ 14446، 2002/10/8).

ئەز بەش بەباری خۆم، باوەڕ ناكەم ئەمریكاییەكان هێندە سادە بن كە نەزانن لەوڵاتێكی وەك عێراقدا شاردنەوەی چەند لابۆر (مختبر)ێك بۆ بەرهەمهێنانی چەكی كیمیایی، یان بیۆلۆژی هێندە گران بیٚ كە چارە نەكریٚو، پاش گەڕانەوەی پشكێنەرەكان بەدەستی ڤالا، سەر لەنویٚ دەستپێنەكاتەوە. لەگەڵ ئەوەش، ئەمریكا ئەوڕۆ تەنیایەو دوور نییە لەباری ناچارییەوە جاریٚ بێدەنگ بیٚو پاش هەڵبژاردنی نویٚ لەئەمریكا سیاسەت نەگۆڕیٚ. جا بۆ ئەوەی كوردەكە نەبیٚ بە "كوردەكەی لە هەردوو جەژنان بوو" پێویستە رامیارانی كورد بكەونە دەستپێشكەری. لێرەدا پێشنیازێك دەخەمە ڕوو بۆ لێوردبوونەوەو وتووێژكردن لەسەری:

چ دەبیٚ ئەگەر پەرلەمانی كوردستان پاش تاوتۆكردنی هەلومەرجی نێوخۆو دەرەوەی وڵات، ئەم پێشنیازەی كە دەیكەم، لەگەڵ ئەمریكاو بەریتانیا باس بكاو بەڕێككەوتنێكی پەیماننامەیی كە هەر سیٚ لا دەروێستی راگرتنی بن، بانگەوازێك دەربكا بۆ سەددام كە خۆیو خێزان و كەسوكارو دەستوپێوەندی بێنە كوردستان و ئەمریكاو بەریتانیا گەرەنتی ئەوە بدەن كە دەستنەبەن بۆیان. ئەمەش بەرامبەر بەوەی سەددام لەبەردەم پەرلەمانی كوردستاندا داوای لێبوردن لە نەتەوەی كورد بكاو هەر لەو كاتەشدا دەستەبەر ببیٚ بەوەی كە كۆمیتەیەك لەكوردستان دروستببیٚ بۆ پێكەوە نانی حكوومەتێكی كاتی كە هەڵبژاردنێكی دیمۆكراتانە لەباشووری كوردستان و عێراقدا بەسەرپەرشتیی كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان ساز بكاو، هەتا باری وڵات دادەمەزریٚو سیستەمی نویٚ جێی خۆی دەگریٚ، هێزێكی سوپایی كە لەسەت هەزار پێشمەرگە پێكهاتبیٚ لەبەغدا جێگیر بن بۆ پاراستنی حكوومەتی كاتیو بەدیهێنانی بڕیارەكانی كۆمەڵی نەتەوە یەكگرتووەكان و رێگرتن لەجەنگێكی تەڕو هیشك سووتێن و گۆڕینی رژێمی عێراق بەشێوازێكی ئاشتیو بەربەستكردنی دەستدرێژیی دراوسێیەكان بۆ سەر باشووری كوردستان و عێراق.

ئەز نازانم هەڵوێستی كوردو سەددام بەرامبەر ئەم پێشنیازە چۆن دەبیٚ. بەڵام بێگومان كە شەڕ قەوماو سەددام و لەشكرەكەی دەرفەتیان هێنا دەستبكەنەوە، ئەوا هەتا دەكوژرێن، زیانێكی یەكجار زۆر بەهەموو لایەك دەگەیەنن. پاش ئەوەش وڵاتێكی كاول بوو دەكەوێتە دەستی دراوسێیانی نەیار. خۆ ئەگەر سەددام نەكوژراو توانی دەرباز بیٚ، ئەوا پێی دەڵێن "راكردوو"و "هەڵاتوو"، بەڵام پەنابردنی سەددام بۆ كوردستان بەو شێوەو مەرجەی لەسەرەوە باسمكرد، وەك ئەوە نییە كە سەددام پەنابباتە بەر دەوڵەتێكی عەرەب، یان ناعەرەب. لەهاتنی سەددام بە خۆیو ماڵ و منداڵ و خزم و كەسوكارییەوە بۆ كوردستان، بەنیازی داخوازیی لێبوردن و ژیان لەكوردستان تا ئەو رۆژەی خودیٚ پێی خۆش بیٚ، هیچ جۆرە سەرشۆڕییەكی تێیدا نییە. ئەز تا ئەو هەندازەیەی كورد دەناسم، لێی دەبوورن. چۆنكە تائێستە

لەگـەلێك تـاوان و خراپـەكاری بـوردوون. هـەر بـۆ نموونـە نـزار خـەزرەجیو وەفیـق سـامەرایی لـەڕێی كوردسـتانی رزگـاركراوەوە روویـانكردە ئـەورووپا. ژمارەیـەكی زۆریـش لـەكادرەكانی بـەعس ئێـستە لـە هەولێرو سلێمانیو دهۆك كاربەدەستن.

ئەوجا ئەگەر كورد لەم تاقیكردنەوەیەدا سەركەوتووبن، ئەوا بەگـەلێك ئاواتی خۆیـان دەگـەن و هـەموو ئاشتیخوازێكی ئەم جیهانەش سوپاسبژێری كورد دەبن و، چ دەبیٚ ئەگـەر ئەمـەش تاقیبكەینـەوە. كـورد گوتوویانە: "كردوو پەشیمان بیت باشترە لە نەكردوو پەشیمان".

2002/10/10

میدیا، **ژ** 134، 2002/10/15

"کۆنفرانسی بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن (14-2002/12/17)

خۆڵ و دۆیەك بوو بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەری نەتەوەی کورددا

پاش نێزیکەی ساڵێك هاتوچۆو وتوویژو چرپە چرپ و لێکتۆران و ئاشتبوونەوەو دیسانەوە لێکتۆران، ئەوجا بەدەستێکەڵیی راستەوخۆی ئەمریکا، زۆربەی زۆری ئەوانەی خۆیان بە بەرهەڵستکارانی رژێمی سەددام دەزانن، هەوڵیاندا کە لەبرۆکسل (پێتەختی بەلجیکا) کۆببنەوە بۆ باسی "دواڕۆژی عێراق دوای سەددام"، بەڵام بەلجیکا رێینەدا پێیان، ئەوجا ناچار بوون لەلەندەن کۆببنەوە، چۆنکە بەریتانیا تاکە وڵاتێکی ئەوروپاییە کە هەڵوێستی بەرامبەر رژێمی عێراق وەك هەڵوێستی ئەمریکایە. لەم کۆبوونەوەیەشدا، برێك لەبەرهەڵستکارانی عێراق بەشدار بوون، لەنێو ئەوانەدا، دوو زلحیزبە کوردییەکە (ینك و پدك)و "بزووتنەوەی ئیسلامیی کوردستانی عێراق"ی مەلا عەلی، هەروەها "ئەنجومەنی باڵای شۆرشی ئیسلامیی لەعێراقدا" بەسەرکردەیەتیی محەمەد باقیری حەکیم و، چەند دەستەیەکی دیکەی وەك "بزووتنەوەی ویفاقی وەتەنی"ی ئەیاد عەللاوی،و "بزووتنەوەی شاخوازیی دەستووری" بەسەرکردەیەتیی شەریف عەلی ئیبنی حسەین و، "کۆنگرەی نیشتمانیی عێراق" بەسەرکردەیەتیی ئەحمەد چەلەبی، کە ئەم چوارەی دوایی لەگەڵ دوو زلحیزبە کوردییەکە بە "دەستەشەشێکە" ناسراون و، هەمووشیان ئەندامن لە "کۆنگرەی نیشتمانیی عێراق"دا، بێجگە لەمانەش خەلیل زەلمای، وەك نوێنەری سەرکۆماری ئەمریکا، جۆرج دەبلیو بوش، ئامادە بوو. "دەستەشەشێکە" لەسەرەتاوە وا بەتەمابوون کە هەر خۆیان بنە سەر گەورەی کۆنفرانسەکە لەگەڵ ژمارەیەك لەکەسانی بەسەر زاری "سەربەخۆو بێ لایەن"، لێ لەراستیدا بەدڵی ئەم حیزب و ئەو حیزب هەڵسوڕاو، بەڵام لەئەنجامی ئەوەوە کە لەلایەنەکانی دیکەوە گوشار خرایە سەریان، ناچار بوون دەرگە بکەنەوە بۆ ژمارەیەکی زۆر لەکۆمەڵ و حیزبۆلکەو ماستاوکەرو کۆنە بەعسیو تۆرانی، تا ژمارەی بەشداران گەیشتە 370 کەسێك. بەقسەی هێندەك لەرەخنەگران، کۆنفرانسەکە هەر سەددام و عەلی حەسەن مەجیدو خەزرەجی کەمبوو.

لێرەدا دەمەوێ ئەوەی لەم کۆنفرانسەدا سەرنجراکێش بوو، بەتایبەتی لەبارەی کوردەوە، بەکورتی لەچەند خاڵێکدا بخەمە بەرچاو، ئەگەرچی خۆم بانگنەکرا بووم بۆ کۆنفرانسەکە، بەڵام بەهۆی دەزگەی راگەیاندنی گشتییەوە، ئاگام لەرووداوەکانی نێو کۆنفرانسیش هەیە:

1-ژمارەیەکی زۆر کەسانی سەربەخۆی ناسراو باگنەکرابوون، هەروەها ژمارەیەك حیزب و کۆمەڵەی عێراقی وەك حیزبی دەعوەی ئیسلامیو حیزبی کۆمۆنیستی عێراق و حیزبی بەعسی عەرەبی (سەر بەسووریا) هەرچەندە بانگکرا بوون، بەڵام هێندیکیان بەشدارییان نەکرد. هێندیکیان بەتایبەتی کۆمەڵە ئیسلامییەکان -وەك دەڵێن- خۆیان لەکۆنفرانسەکە کێشایەوە. حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق بانگنەکرابوو، هێندەك لەئەندامەکانی ئەم حیزبە لەبەر دەرگەی شوێنی کۆنفرانسەکە دەستیانکرد بەخۆپێشاندان لەدژی کۆنفرانسەکەو بەکەینوبەینێکی ئەمریکایی دایانە قەڵەم. ئەز بیرو بۆچوونم لەگەڵ بیرو بۆچوونی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراق یەك نییە، بەڵام کە باسی دێمۆکراسی دەکرێو کەسانی وەك وەفیق سامەڕایی کۆنەکاسەلێسی دەستی سەدام و، سەنعان ئاغای تۆرانی دەسکەلای

رژێمی ترک، دەکەنە لیژنەی "التنسیق والمتابعة"ەوە، دەبوو ئەوانیش بانگبکرانایە، چۆنکە ئەوانیش هەن.

2-بەشێکی ئەو کەسانەی کە گوایە "بێ لایەن"ن و، بۆ کۆنگرە بانکگرابوون، لەوانە بوون کە هەرچەندە خۆیان بەناحیزبی دەدەنە قەڵەم، بەڵام لە هەڵسوکەوتیاندا دیارە کە لەدڵدا سوێند بەسەری حیزبەکان دەخۆن. شایانی باسە، تاکە یەك کوردی رەخنەگر لەسیاسەتی حیزبەکانی کوردستان بانگنەکرابوو و، یەك کوردی نەتەوەیی لەکۆنفرانسدا نەبوو.

بۆ وێنە: یەك کەسی سەر بەکۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان بانگنەکرابوو. یەکێکی وەك خەباتکاری ناسراوی کورد، جەواد مەلا کە هەر لەمنداڵییەوە تائێستە بێوچان و بێهیچ چاوەڕوانییەك بۆ کورد تێدەکۆشێ، بانگنەکرابوو، ئەمە لەکاتێکدا کە هەزاران کوردی باشوور هەن کە پشتگیری کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان دەکەن. هاوبیری هێژا جەواد بەڕێکەوت چاوی بەسکرتێرەکەی شەریف عەلی، واتە، عەباس قەرەغۆلی کەوتبوو و پێیگوتبوو "بانگنەکراوەو حەز دەکا بەشداریبکا وەك گوێگر"، ئەویش گوتبووی "زۆر باشە"و "خیر انشاءالله"و نێوی جەوادی دابوو بە"لیژنەی تەکنیك" (اللجنة الفنیة) کە بریتی بوو لەئەندامانی "یەکێتیو پارتی"، بەڵام ئەوان جەوادیان بانگنەکردبوو، ئەمەش لەپاداشی ئەوەدا کە جەواد چەند ساڵێك هەوڵی کوژاندنەوەی شەڕی چەپەڵی نێوان پارتیو یەکێتیو ئاشتکردنەوەیانیدا، ئەو شەڕەماڵوێرانکەرەی کە بەقسەی مام جەلال تەنێ 3000 کوردی تێدا کوژرا کە راستییەکەی لەوە پترەو تائێستەش کەس باسی ئەوە ناکا کە بەرپرسیاران و گوناهبارانی ئەو خوێنرێژیو کوردکوژییە کێ بوون؟ دەبێ ئەوەش بڵێم کە هەر بەسایەیی هەوڵ و تەقەلای هاوبیر جەوادەوە بوو کە دۆزی هەشت هەزار بارزانییە بێسەرو شوێنکراوەکان خرایە بەردەم کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان و، کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، هاوبیر جەوادیان بەتایبەتی بانگکردو مەسەلەکەیان لەگەڵ باسکردو خستیانە ئەجەندەوە. شایانی باسە، یەك دوو کەسی سەر بەڕێبازی نەتەوەیی بانگکرابوون، بەڵام بانگێشتنەکە، یان وا درەنگ نێردرابوو بۆیان کە پێیاننەکرێ فریای کۆنفرانسەکە بکەون، یان بەڕێککەوتنی لەوە پێش لەگەڵ دەوڵەتە دراوسێیەکانی "هەرێمی نەفرین" بۆ ئەوەی رێنەدەن پێیان بەوڵاتەکانیاندا تێپەڕن، نەیاتوانی بەشدار بن، لەبەر ئەوە ئەوانیش ناچار بوون بەدەستی ڤالا (بەتاڵ) بگەڕێنەوە شوێنی خۆیان. بەڵێ.. ئەم کارو کردارە دزێوانەش نێودەنێن "دیمۆکراسی". ئەوجا ئەگەر ئەمە سەرەتای "دیمۆکراسی"ی ئەم بەڕێزانە بێ، کە جارێ هێشتا عێراق بەدەست سەددامەوەیە، ئەی ئەگەر عێراق کەوتە دەست ئەمانە، داخوا رەنگ و تامی دیمۆکراسی چی لێ دێ؟ کورد باشیان گوتووە "مانگ هەر سەر لەئێوارێوە دیارە".

سەیر ئەوەیە کە لەکاتێکدا هەڵوێستی زلحیزبەکان بەرامبەر بەکوردی پاگژو تێکۆشەرو کەزەب شەوات (جگەر سووتاو) ئاوا دوژمنانەو ساختەکارانەیە، هەڵوێستیان بەرامبەر خەڵکانی دیکە جۆرێکی دیکەیە. هەر بۆ وێنە: عەلیرەزا نووری زادە کە یەکێکە لەهاوکارانی هەفتەنامەی فارسی "کیهان" کە سەر بەشاپەرستەکان و نەیاری رژێمی ئێرانەو لە لەندەن دەردەچێ، بێجگە لەوەش هەڵوێستی ئەم هەفتەنامەیە هەر لەکۆنەوە بەرامبەر بە کورد دوژمنانەیە، لەژمارە (936)ی 19-2002/12/25دا لەبارەی کۆنفرانسەکەوە دەنووسێ:

"هێندەك بەعەرەبی قسە دەکەن، چەند کەسێکیش بەکوردی، بەڵام دەنگی فارسیزمانان لەهەموویان بەجۆشترە.. ئای چەند هەست بەشانازیدەکەم کاتێك دەبینم کە زۆر کەس هەر لەکوردەکانەوە بگرە کە

ئامادەبوونیان لەکۆنفراسەکەدا بەرچاوە، تا دەگاتە شیعەکان، کە هەرچی چۆنێك بێ، لەرەوتی مێژوودا بەئێرانەوە بەستراون، بەفارسی قسە دەکەن.." ئەوجا دەبێژی: کاتێك کە ئاغای جەلال تاڵەبانی لەنێوان پاسەوانان و ژمارەیەك لە بەشداران و هەواڵگوزاراندا لەکۆبوونەوەکە هاتە دەرێو لەنێو ئەو هەموو خەڵکەدا دەستی منی گرت و بەهەموو لوتف و دڵپاکییەکی کوردیی خۆیەوە گوتی: "بابچینە پەنایەکەوە کەمێك دەردە دڵ بکەین، ماندوو بووم.. (ئەو دەمە) هێندێك لەهەواڵگوزارەکان پێیان وابوو کە ئەز لەهێندەك نهێنی ئاگادارم کە خەڵکی دی ئاگایان لێی نییە، بۆیە هەرچییەك روویدەدا، دەگەڕان بەدوای مندا، تا بزانن مەسەلە چییە..".

شایانی باسە، ئەم کردەوەیە لەکاتێکدایە کە سەرکردەکانی "ینك" زوو زوو سەری مەلاکانی ئێران دەدەن و لەسلێمانی کۆبوونەوەی گەورە گەورە رێکدەخەن بۆ یادی ساڵڕۆژی مردنی خومەینیو بەدرێژاییی رۆژ، پەسنی "چاکەی خومەینی بەسەر کوردەوە" دەدەن. ئەمەش ئەو سیاسەتەیە کە جارێکیان رۆژنامەنووسی لوبنانی (حازم صاغية) لەڕۆژنامەی "الحیاة"دا بەوپەڕی گاڵتەپێکردنەوە نووسی بووی: "لکل مقام مقال".

3–لەکۆنفرانسدا باسی "فیدەرالیزم" کراو، بڕیاردرا کە عێراقی دوای سەددام، عێراقێکی فیدەراڵی بێ، بەڵام ببڕای باس لەوە نەکرا کە شێوەی ئەو "فیدەرالیزم"ە چۆن چۆنی بێ. فیدەرالیزم، وەك لەگەلێك لەگوتارو سەمینارەکانی خۆمدا باسمکردووە، سیستەمێکی سنوور دیار نییە، بەڵکو جۆری زۆرە. تەنانەت دابەشکردنی وڵاتێك بەسەر چەند ستانێکدا (لیوا)و دانی مافی بەڕێوەبردنی هێندەك کاروباری سادەی بەڕێوەبەرێتی بە هەر ستانێك لەو ستانانە (وەك عێراقی سەردەمی شایەتی)، ئەوەش هەر جۆرە فیدەرالیزمێکە، کۆمارەکانی یەکێتیی سۆڤیەتی دوا بڕاو، جۆرە فیدەرالیزمێك بوون، یۆگۆسلافیای سەردەمی تیتۆو چیکۆسلۆفاکیای پێش جیابوونەوەی چیکەکان و سلۆڤاکەکان لەیەك، جۆرێکی دیکە بوون، ئەڵمانیاو ئەمریکا هەریەکەیان جۆرە فیدەرالیزمێکە کە لەیەکناچن. ئیسپانیاو پاکستانیش هەریەکەیان جۆرێکی دیکەیە لەباری سیستەمی فیدەرالیزمەوە. کەواتە، فیدەرالیزم پێوەندیی بەجۆری رێککەوتنەوە هەیە لەنێوان دەسەڵاتی نێوەندیو دەسەڵاتی هەرێمیدا. ئەوجا لەکاتێکدا کە رادەی ئەو دەسەڵاتەو، سنووری ئەو خاکەی کە ئەو دەسەڵاتە دەیگرێتەوە، هەر لەئێستاوە بۆ باشووری کوردستان دیارینەکرێو، کار بخرێتە پاش رووخانی سەددام و، بڕیاردان لەسەر ئەوەش بەگشتپرسیی هەموو "گەلانی عێراق" بێ، نەك بەدەستی کورد خۆی بێ، ئەوا با هەر لەئەوڕۆوە "فاتیحا"ی "فیدەرالیزم" بخوێنین و، وا گەڕاینەوە سەر سفرو سفر بەدەستەوە.

وادیارە مێژوو دووبارە دەبێتەوە، کاتی خۆشی (سەرەتای ساڵی 1970) کە چەند کۆنە زوڕناژەنێکی رژێمی تیرۆریستی سۆڤێت، وەك "قسەکەر"ی شۆرشی ئەیلوول، کەوتنە وتووێژ لەگەڵ رژێمی بەعسی لەبەغدا، ئەوەبوو نەباسی کەرکووك و نەباسی گوێڕو مەخموورو مووسڵ و خانەقین و کووت و، نە باسی فەیلییەکانیان لەگەڵ بەعسییەکان برێنرانەوە، هەروەها "نوێنەری شۆرش" پێیان لەسەر ئەوەش دانەگرت کە عێراق بەشێك نییە لەنەتەوەی عەرەب و، دەبێ دەستووری عێراق بگۆڕدرێ، بەڵکو کارەکەیان بەنیوە ناتەواوی بەجێهێشت و، هێنانەدی "ئۆتۆنۆمی"یەکەشیان خستە پاش چوار ساڵ. ئەنجامی ئەم "دەمخواری"یەی "نوێنەرانی شۆرشی کورد" ئەو هەرەسە گەورەیە بوو کە تووشی شۆرش و، ئەو چارە ڕەشییە بوو کە تووشی نەتەوەی کورد بوو. وادیارە چارەنووسی کورد هەر ئەوەیە کە هەموو جارێك و، پاش ئەم هەموو قوربانییە، وەك "کورتانەکەی جەجال" سەر لەنوێ بیدوورێتەوە، بەڵام

داخی گەورە ئەوەیە ئەو "کورتانە" هەموو جارێك بەدەستی دەستڕۆیشتووان دەدرێنرێ‌و بەدەستی ڕەشووڕوت و هەژاران و ژنانی لێقەوماوی کورد دەدوورێتەوە. ئەمەش ئەگەر بیتۆ ئەو "کورتانە" ئەمجارە جێی دەرزیلێدانی پێوە مابێ.

4–حیزب و کۆمەڵ و سیاسەتکارانی کورد، پاش ڕێککەوتنی 11ی مارتی 1970 کەوتنە چەپڵەڕێزان بۆ ئەو ڕێککەوتنە کە بەسەر سەرکردەی شۆڕش، بەهەشتی مەلا مستەفای بارزانیدا سەپێندرا. تاکە ڕێکخراوێکی کورد کە گومانی خۆی بەرامبەر بەو ڕێککەوتنە خستەڕوو "یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لەئەوروپا" (نوکسە) NUKSE بوو کە لەڕۆژنامەکەیدا "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" لێیدوا. ئەو ڕۆژنامەیە بەزمانی ئەڵمانی‌و بەسەرنووسەریی هاوبیری خەباتکار، هەندازیار بروسك ئیبراهیم دەردەچوو. وەك گوتم، ئەنجامی ڕێککەوتنەکەی 11 مارتی حەفتا، دیمان چۆن بوو. ئێستەش مرۆڤی هەڵمەتەکاسەو حیزبحزێینەکەر کەوتۆونەتە هاشەو هووشەو هەڵدانی ئەنجامە "باشەکان"ی ئەم کۆنفرانسەی لەندەن. خۆ ئەگەر بەهوردی لێکیبدەینەوە، ژێرکەوتنێکی گەورەیە بۆ کوردو سەرکەوتنێکی گەورەیە بۆ تۆرانیزم و داگیرکەرانی کوردستان، چۆنکە ئەگەر ئەمریکا پەلاماری عێراق بدا، دیارە وەك ئەمریکاییەکان خۆشیان دەبێژن، سەیرانێك نابێ، نە بۆ ئەمریکاو نە بۆ کوردو نە بۆ خەڵکی عێراق، بەڵام ترك دەبنە ئاغای باشووری کوردستان. ئەوەتە سەفیری ئەمریکا لەئەنقەرە بەئاشکرا گوتی: "ئەمریکا ڕێنادا بەکورد کە لەباکووری عێراقدا دەوڵەتێکی کوردی دروستبکەن، ڕێنادا بەکورد کەرکووك بخەنە سەر هەرێمە ئۆتۆنۆمییەکەیانەوە. ترکمانەکانی کەرکووك کە زۆرینەی خەڵکی کەرکووکن (ئاوا!)، مافیان دەپارێزرێ‌و لەحکوومەتی نێوەندییدا دەسەڵاتیان دەبێ. نەوتی کەرکووك بەدەست حکوومەتی نێوەندییەوە دەبێ، عێراق یەك دەوڵەتی یەکتا دەبێ‌و کورد لەنێو عێراقدا دەمێننەوە". (ئەم قسانە لەرادیۆی "العراق الحر"ەوە، کە رادیۆیەکە بەپارەی ئەمریکا دەچێ بەڕێوە، بەهۆی پەیامنێرەکەیەوە لەئەنقەرە کە ترکمانێکەو نێویاننەوە "جان لوتفی" لەڕۆژی 12/21دا بڵاو کرایەوە).

ئەوجا ئێستە ئەگەر کەرکووکی کوردستان، سەددام بیکا بەعەرەبستان، یان ڕژێمی ترك و سەنعان ئاغای دەسکەلای ترك بیکەنە تۆرانستان، جیاوازی بۆ کورد چییە؟ کورد باشیان گوتووە: "بۆ کوردی هەژار، چ گورگ و چ سوار"!. شایانی باسە، یەکێك لەبڕیارەکانی کۆنفرانسی لەندەن ئەوەیە کە "بەرژەوەندیی دەوڵەتەکانی دراوسێیی عێراق"، واتە بەرژەوەندیی دەوڵەتانی ترك و فارس و عەرەب بپارێزدرێ، باشە پاراستنی ئەم بەرژەوەندییە لەسەر حسێبی کێ دەبێ بێجگە لەکورد؟

5–نوێنەرانی دوو زلحیزبە کوردییەکە، چەند جارلەکۆنفرانسەکەدا گوتیان "کورد دەوڵەتی ناوێ‌و هیچ کوردێك نییە بیر لەدەوڵەتی کوردی بکاتەوە". ئەم قسەیەش لەهەموو شوێنێك بەبۆنەو بێ بۆنە دەکەن. ئەمەش بەڵگەیەکی بەهێزە بۆ ئەوەی کە ئەوان باوەڕیان بەدێمۆکراسی نییە، چۆنکە ئەوان تەنێ مافی ئەوەیان هەیە بەنێوی حیزبی خۆیانەوە قسە بکەن، نەك بەنێوی نەتەوەی کورد، یان خەڵکی باشووری کوردستان، یان خەڵکی "هەرێمی نەفرین"ەوە. ئەگەر دەفەرموون "کورد دەوڵەتیان ناوێ"و دەیانەوێ پاش یانزە ساڵ سەربەستی‌و جیابوونەوە لەرژێمی دەستوەشێنی عێراق، جارێکی دی بچنەوە نێو قەفەسە هاسنینەکەی عێراق، دەبا بفەرموون گشتپرسییەکی ئازاد لەو هەرێمەدا داخۆیانیبکەن، تابزانین خەڵکی ئەو هەرێمە چیاندەوێ. چەند جار ئەم گشتپرسییە لەلایەن کۆنگرەی نیشتمانیی

کوردستانەوە داواکراوە، بەڵام لەلایەن زلحیزبەکانەوە گوێنەدراوە پێی و، ئەوەش بەڵگەیەکە بۆ ئەوەی کە باوەڕیان بەدیمۆکراسی نییە، بەڵکو خۆسەپاندن لەڕێی دەستدرێژیی میلیشیا چەکدارەکانیانەوە.

ئەز بەش بەباری خۆم، باوەڕ ناکەم کوردی "هەرێمی نەفرین" بیانەوێ بچنەوە نێو ئەو قەفەسە، چۆنکە هیچ گەرەنتییەك نییە کە جارێکی دیو، چەند جاری دی، کورد ئەنفال نەکرێنەوەو خاکەکەیان نەکرێتە عەرەبستان و گەلکوژی نەکرێ لێیان. ئەم "یەکێتیی عێراق"ەی کە زلحیزبەکان شانازیدەکەن پێوەی، هۆی بنچینەیی هەموو جۆرە کوێرەوەرییەکە کە حەفتا ساڵێکە لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوە بەسەر کوردی باشوور هێنراوە، ئەوەش هەر پێوەندیی بەرژێمی بەعسەوە نییە. بەعەرەبکردنی کەرکووك، لەسەردەمی شایەتییەوە دەستیپێکرد، کاتێك رژێمی شایەتیی عەرەبی هێنایە حەوێجەو نێوچەی بارزانی بۆمبابارانکردو چوار ئەفسەری کوردی لەسێدارەداو شێخ مەحموودی شای کوردستانی بەمردوویێتی دایە بەرگوللە، لەکاتی بەخاك سپاردنیدا لەلایەن جەماوەری کوردەوە. رژێمی قاسم بوو کە لە1961ەوە تارۆژی کوشتنی بەدەستی بەعسییەکان و ناسرییەکان (1963/2/8) لەشکرەکەیو جاشەکانی لەکوردستاندا کوردیاندەکوشت. ئێمە ئەمانەمان لەبیر نەچووەتەوە. عێراق دەوڵەتێکی دەستکردی بەریتانیایە، تەنانەت وەزیری دەرەوەی بەریتانیا جاك سترۆ، ماوەیەك لەمەوبەر دانی بەوەدانا کە دروستکردنی عێراق هەڵەیەك بووە، دەوڵەتەکەی وی کردوویەتی، بەڵام زلحیزبەکانی کورد ئەو "هەڵە"یە، کە لەڕاستیدا تاوانێکی گەورەیە، بەپیرۆز دادەنێن.

6-هیچ دەوڵەتێکی عەرەبی، بێجگە لەکوێت، نوێنەری خۆی نەناردبوو بۆ کۆنفرانسەکە. کوێتیش لەبەر ئەوە نوێنەرێکی ناردبوو، چۆنکە سەددام، چەند رۆژێك بەر لەبەستنی کۆنفرانسەکە هەڕەشەی لەکوێت کردو، خەڵکی کوێتی هاندا کە دەستبوەشێنن لەکاربەدەستانی حکوومەتەکەیان و، ئۆباڵی پەلاماردانە سەر کوێتی خستە ئەستۆی حکوومەتی کوێت، ئاشکرایە هەموو دەوڵەتە عەرەبییەکان (کوێتیش لەنێو ئەوانەدا) عێراق بەوڵاتی عەرەب دەزانن و، لەدژی ئەوەن کە کورد هیچ جۆرە هەرێمێکی بکەوێتە دەست، تا فەرمانڕەوایی بەسەرەوە بکا. هەموویان باسی "یەکێتیی خاکی عێراق"و "دەوڵەتی عێراق"و "گەلی عێراق"و "حکوومەتی عێراق" دەکەن و، بێجگە لەکوێت (ئەویش پاش هەڕەشەی سەددام)، هەموویان لەگەڵ ئەوەن کە سەددام بمێنێ‌و، ئەمریکا دەستنەوەشێنێ لێی و، هێندێکێشیان وەك سەرکردەی یەمەن، عەلی عەبدوڵڵا سالح، بەئاشکرا دەبێژێ "سەددام بووە بەنیشانە (رمز)ی عێراق و گەلەکەی"و، هەروەها گوتی "دەبێ کۆمەڵەی دەوڵەتە عەرەبەکان" بەیەك دەنگ بێژن "نامانەوێ پەلامار بدرێتە سەر عێراق"، "نامانەوێ دەوڵەتۆچکە دروستببێ" (کە دیارە مەبەست لەدەوڵەتۆچکە کوردستانە).

7-ئامادەبوونی نوێنەری جۆرج دەبلیو بوش، واتە دوکتۆر خەلیل زەلمای لەکۆنفرانسەکەدا، هەلێکی زۆر باش بوو بۆ زلحیزبە کوردییەکان کە هێندەك شتی زۆر گرنگ کە لەتاریکیدان رۆشنبکرێنەوە، بۆ وێنە: ئایە ئەمریکا گەرەنتی دەدا بەکورد کە لەشکری ترك نەیەتە باشووری کوردستانەوە، لەکاتێکدا کە ئەمریکا پەلاماری عێراق بدا؟ ئایە ئەمریکا ئامادەیە رێ بەدەوڵەتی ترك نەدا، دەستبخاتە کاروباری نێوخۆیی عێراقەوە؟ ئایە ئەمریکا چ دەورێك دەدا بەکورد لەکاتی پەلاماردانی عێراقدا؟ ئایە ئەمریکا ئامادەیە بەر لەپەلاماردانی عێراق، خەڵکی باشووری کوردستان رەخت (تجهیز) بکا بە دەمامۆك (کمامە)و دەرزی دژی نەخۆشییەکان (وەك ئاوڵەو گرانەتیو رەشەگرانەتیو.. هتد)و چەکی مۆدێرن بدا بەچەکدارەکانی کوردو، پەناگەیان بۆ ئامادە بکا بۆ خۆشاردنەوە لەکاتی جەنگدا؟ کە ئەمانە تائێستە

هیچیان نەکراون و نەکردنیان دەبێتە هۆی قڕکردنی هەزاران و سەت هەزاران کەس لەکاتی جەنگدا. ئاشکرایە کەسێك لەحیزبیەکان دەمی هەڵنەپچڕا پرسیارێکی وابکا. ئەوجا ئەگەر لەشکری ترك، یان تۆرانییەکانی دەسکەلای لەنێو ترکمانەکاندا بکەونە کوشتاری کورد، ئەوا زۆر دوور دێتە بەرچاو کە ئەمریکا لەوەدا دژی ترك بوەستێ. ئەوەتە ساڵانی ساڵە لەشکری ترك لەباکووری کوردستاندا کورد دەکوژێ بەنێوی "بەربەرەکانێی جیابوونەوەخوازی"یەوەو ئەمریکاش لەهەموو بارێکدا هەر لەسەر ترك دەکاتەوە. شایانی باسە لەمڕۆژانەدا لەئەوروپا باسی فلیمێکی بەڵگەدار (وثائقي) دەکرێ کە رۆژنامەوانی ئیرلەندەیی جێمی دۆران JaimieDoran لەئەفغانستان گرتوویەتی و ئەوە پێشاندەدا کە سەربازانی ئەمریکایی ئاگایان لەوە هەیە کە هەزاران دیلی تالیبانەکان لەلایەن رەشید دۆستەمی هەڤاڵبەندی ئەمریکاوە کوژراون. ئەم دیلانە لەمانگی نۆڤەمبەری 2001دا، هێندێکیان لەکاتی گواستنەوەیاندا بۆ گرتووخانە لەڕێ مردن و، ئەوانی دیکەش گوللەباران کران و، هەمووشیان پێکەوە لەگۆڕستانێکدا کران بەژێر خۆڵەوە بەبەرچاوی سەربازانی ئەمریکایەوە. ئەم فلیمە لەلایەن تەلەڤزیۆنی ARDی ئەڵمانییەوە رۆژی 12/16و کاتی 21:55 پێشەندرا. ئەگەرچی ئەمریکاییەکان گوتیان ئەمە درۆیەو بوختانە، بەڵام ئەو فلیمە شتێکە هەیە. شایانی باسە کە رەشید دۆستوم ترکی ئۆزبەکییەو لەلایەن رژێمی ترکەوە یارمەتیدراوەو دەدرێ. هەر لەم رۆژانەدا، ئەحمەد چەلەبی لەئەنقەرەیەو دەیەوێ لەشکری ترك بباتە باشووری کوردستانەوەو بە پشتگیریی لەشکری ترك ببێتە سەرکۆماری عێراق، ئەوە لەکاتێکدا کە سیاسەتکاران و کاربەدەستانی کورد، بەدەم دژی هاتنی لەشکری ترکن بۆ باشوور، بەڵام مام جەلال دەبێژی "دژی ئەوە نییە لەشکری ترك لەسنووری پەیمانێکی نێو نەتەوەییدا بکشێتە عێراقەوە"، چۆنکە "ترکیا" بەقسەی مام جەلال "دەوڵەتێکی دۆستە". سەیر ئەوەیە لەشکری ئیسرائیلیش دەیەوێ لەگەڵ لەشکری ترك بەشدارییبکا بۆ "بەربەرەکانێی تێرۆریزمی ئیسلامی" و "جیابوونەوەخوازیی کورد" لە"باکووری عێراقدا".

8-لەکۆنفرانسەکەدا باسی مافی ژن و رۆڵی ژن و دواڕۆژی ژن لەکۆمەڵگەی کوردستان و عێراقدا بەشێوەیەك نەکرا کە ئەوە دەربخا کە کۆمەڵگەی دواڕۆژی پاش سەددام، هەر کۆمەڵگەی پیاو نابێ، بەڵکو کۆمەڵگەی ژن و پیاو دەبێ. ئەمەش پەڵەیەکی رەشە بەنێوچەوانی هەموو ئەوانەوە کە کۆنفرانسەکەیان بەڕێوەبرد.

9-لەکۆنفرانسەکەدا باسی ئەو تاوانانە کرا کە لەلایەن رژێمی عێراقەوە بەرامبەر بەگەلی کوردو عێراقییەکان کراوە، بەڵام هیچ لیژنەیەك پێکنەهێنرا بۆ دواکەوتنی نەخشەی دانی ئەو تاوانبارانە بەدادگەیەکی نێودەوڵەتان. دیارە ئەمەش لەکەسانێك چاوەڕوانناکرێ کە شایەتی بدەن بۆ نزار خەزرەجی کە "ئاگای لەگەلکوژیی کورد نەبووە و"وەفیق سامەڕایی" بە "دۆستی خۆیان" بزانن و بیخەنە لیژنەی "تنسیق ومتابعة"وە، هەروەها باسی ئەو کارگەو دەزگە ئەوروپاییانەش نەکرا، کە لەدروستکردنی چەکی کۆمەڵکوژدا یارمەتیی سەددامیان داوە. بەپێی ئەو بەڵگەنامانەی کە رژێمی سەددام ناردوویێتی بۆ کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، (80) کارگەی ئەڵمانی لەم یارمەتیدانەدا بەشدار بوون. نوێنەرانی زلحیزبەکان زوو زوو دەچنە لای کاربەدەستانی ئەڵمانیا، بەڵام هیچ کامێکیان ئەوەیان بەخەیاڵدا نایەت یارمەتیی سەتان کۆڵەواری چەکی کۆمەڵکوژ بدەن بەوەی پارێزەر (محامی) رابگرن بۆیان و کێشەکە بگەیەننە دادگەو، داوای قەرەبوو کردنی ئەو زیانە بکەن کە لەکورد کەوتووە. دیارە مردووەکان زیندوو ناکرێنەوە، بەڵام ئەڵمانیا دەتوانێ بەرامبەر بەوە زانستگەیەکی تەکنیکی

لەکوردستاندا دابمەزرێنیّ‌و بودجەی تایبەتی ببڕێتەوە بۆی تا 25 سالّ و، هەموو ساڵێك هەتا دە سالّ، سەت خوێندکاری کورد لەزانستگەکانی ئەڵمانیادا وەربگریّ بۆ خوێندن بەپارەی دەوڵەتی ئەڵمانیاو پارەیەکی باش بدا بەکۆڵەوارەکان و کەسوکاری کوژراوەکان. یەکێتی و پارتی هەردووکیان لەئەڵمانیا نوێنەریان هەیە، ئەریّ بەڕاستی ئەوانە چ دەکەن؟

ئا لەم رۆژانەدا کە لەشکری ئەمریکا بەهەڤاڵبەندێتی رژێمی ترك خۆی تەیار دەکا بۆ پەلاماردانی عێراق لەڕێی باشووری کوردستان و کوێتەوەو، زستانیش وا لەبەر دەرگە بەخۆیو سەهۆڵبەندانییەوە، مەترسیی ئەوە هەیە کە کۆمکوژییەك و گەلڕەوێکی دیکە بەسەر کورددا بسەپێنری. خەڵکی سادە هەموو چاوەڕوانی ئەوەیاندەکرد کە کۆنفرانسی لەندەن، هیچ نەبیّ، ڕیّ‌و شوێن دابنیّ بۆ کەمکردنەوەی ئەو مەترسییەو مسۆگەر کردنی دواڕۆژێکی خۆش بۆ ئەوانەی لەدەم گورگی هاری جەنگ رزگاریان دەبیّ، بەلاّم بەداخەوە کۆنفرانسی "بەرهەڵستکارانی عێراقی" لەلەندەن، وەك لەلایەن مرۆڤی کارزانەوە پێشبینیدەکرا، خۆڵ و دۆیەك بوو، بەدەستی کورد خۆی، کرا بەسەر نەتەوەی کورددا. ئاهوڕامەزدا نەتەوەی کوردو کوردستان بپارێزیّ.

بەرلین 2002/12/22

میدیا، ژ 139، 2003/1/1

((ئەی گەلی رووت و برسی، لە زۆرداران نەترسی،
بێژە بەخاوەن کورسی، رێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسی))

لەژمارە (139)ی رۆژی 2003/1/1ی "میدیا"دا باسی کۆنفرانسی لەندەنم کرد کە بەرهەڵستکارانی عێراقی بەپشتگیریی دوو زلحیزبە کوردییەکە سازیانکرد. هەروەها ئەنجامە زیانبارەکانیشیم بێپەردە خستە بەرچاو. شایانی باسە، هێشتا چلەی کۆنفرانس تێنەپەڕیوە، ئەوەتا لە گەلێك لاوە دەنگی ناڕەزایی و رەخنەگرتن لەکۆنفرانس بەرزبووەتەوە. کورت و کرمانجی، نە ئەو لایەنانەی کە دوو زلحیزبە کوردییەکە دەیانویست رازییانبکەن، رازیبوون،و نە بۆ دواڕۆژی کوردیش خاڵێکی ئەرێنی (ایجابی) خرایە سەر کاغەز کە مافی کورد، راستوڕەوان و بێگرێوگۆڵ، جێگیر بکا.

کۆنفرانسی لەندەن بە پاشگەزبوونەوەی دوو زلحیزبەکەو دەستهەڵگرتنیان (تنازل) لە چەند داخوازییەکی بنچینەییی کورد، کەوتە سەر پێ، وەك بەڕێز سامی عەبدولڕەحمان ئازایانە دانیپێدانا. تاکە بابەتێك کە پێوەندیی بەکوردەوە هەبوو، خاڵی "فێدەراسیۆن" بوو، کە لەکۆنفرانسەکەدا، بە "ئارەزووی دڵ و ئاواتی کورد" دانرا،و کۆنفرانس "رێزی خۆی" بەرامبەر دەربڕی، نەك بەمافێکی رەوای کورد کە بەرهەڵستکارانی عێراقی "پەسند"یان کردبێ و دەستەبەربووبن بەوەی لەدەستووری هەمیشەیی عێراقی پاش سەددامدا بیچەسپێنن. سەیر ئەوەیە لەنێو بەشدارانی کۆنفرانسدا، کەسانی وای تێدا هەبوون کە قانوونیان خوێندووە، وەك بەڕێزان دوکتۆر نوری تاڵەبانی و مام جەلال تاڵەبانی، کە دیارە دەزانن کە "رێزگرتن"و "پەسند کردن" (قبول) لەباری قانوونییەوە زەوی‌و ئاسمان دوورن لەیەکەوە. بێجگە لەمەش سپاردنی مافێکی وای کورد، بەدەنگی سەرجەمی دانیشتووانی عێراق کە زۆربەیان ناکوردن، ئەنجامەکەی هەر لەئێستەوە دیارە کە ناهومێدی‌و رەنجەڕۆییە.

ئەوەی راستی بێ، ئێمە لەسەردەمێکدا دەژین کە کۆمەڵگەی کوردەواری تووشی سەرلێشێوانێکی یەکجار خراپکراوە. لەلایەکەوە، بەدەم هاوار دەکەین لەدەست ئەنفال و چەکی کیمیایی و بەعەرەبکردنی کوردستان، کەچی لەلایەکی دیکەوە، رۆژی لەدایکبوونی ئەو هێزە خوێنڕێژە تاوانبارە دەکەین بەجێژن کە دەوری سەرەکی گێڕاوەو دەگێڕێ لەداگیرکردنی باشووری کوردستان و کوژاندنەوەی هەموو شۆڕشەکانی کوردو ئەنفالکردن و بەعەرەبکردنی کوردستان و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی و کوشتنی زارۆی کوردو سوکایەتیکردن بەرەشوڕووتی کوردو دەستدرێژیی بۆ ناموسی ژنانی کورد، لەمەش پتر دەبینە شایەت و پارێزەر (محامی)ی سەرکردەی سوپای عێراق "نزار خەزرەجی"و پاکانە دەکەین بۆی‌و دەبێژین "ئاگای لەئەنفال و بەکارهێنانی چەکی کیمیایی نەبووە".

لەلایەکەوە، باسی سەربەستی رادەربڕین و دێمۆکراسی دەکەین و، لەلایەکی دیکەوە، زۆر بەسەختی دەچین بەگژ خوێندکارانی زانستگەدا کە داوای بچووکترین مافی خۆیاندەکەن، وەك کەڵکوەرگرتن لە کۆمپیوتەرو سنووردانان بۆ ئەو مامۆستایانەی کە کۆنەبەعسی بوون و، لابردنی هێندەك نەرێتی دەوری بەرد، وەك دوورخستنەوەی خوێندکارانی کوڕو کچ لەیەك و، دوانەخستنی مانگانەی خوێندکاران.

لەلایەکەوە، باسی پاراستنی فەرهەنگ و ئاسەوارە مێژووییەکانی کوردستان دەکەین، بەڵام خانە سووتاوی سلێمانی کە شوێنەواری دەوڵەتی بابانە دەڕووخێنین، باسی مافی ژنان دەکەین، بەڵام بەڕۆژی نیوەڕۆ ژنان دەکوژرێن و لەسەریان هەڵنادەینێ، باسی مافی هەژارو رووتە دەکەین، بەڵام خۆپێشاندانی هێمنانەی خاوەن گالیسکە (عەرەبانچی)کانی سلێمانی بەوپەڕی توندوتیژییەوە سەرکوت دەکەین.

لەلایەکەوە، باسی رای گشتیی گەل دەکەین و لەلایەکی دیکەشەوە، ووناکەینە گەل لەرێی دەنگوەرگرتنێکی گشتییەوە، تابزانین خەڵکی هەرێمی نەفرین لەم رۆژە نازکە چڕو پڕەدا چییاندەوێ، پەرلەمانێکمان هەیە شەش ساڵە وەك ئینگلیزەکان دەبێژن "ئێکسپایەر" بووە، کەچی هەڵبژاردنێکی نوێ ناکەینەوە، تابزانین جەماوەری گەل، کێیان بەدڵە بۆ پەرلەمانی تازە.

لەلایەکەوە، هەزار سوێند دەخوێن کە جارێکی دیکە شەڕ بەیەکدی نافرۆشین و تفونەحلەت لەهەموو تێکبەربوونێکی نێوخۆیی دەکەین، کەچی هەتا ئێستەش میلیشیاکانمان نەکردووە بە لەشکرێکی یەکگرتوو بەسەرکردەیی جەنەڕاڵێکی سەربەخۆی نەتەوەیی.

لەلایەکەوە، باسی دەستووری بنچینەیی کوردستان دەکەین، کەچی تائێستەش، دوو حکوومەتمان هەیەو نوێنەرانی هەردوولا لەدەرەوەی وڵات هەریەکە بەنێوی زلحیزبێکەوە قسە دەکا، نەك بەنێوی حکوومەتی کوردستانەوە، کەچی گلەییش دەکەین کە بێگانە داننانێ پێماندا.

باسی کوردو کوردستان و زۆرداریی رژێمی بەعس دەکەین، کەچی پەرتۆکی قوتابخانەکانمان هی سەردەمی سەددامن و، زۆریان وێنەکەی سەددامیان پێوەیەو، هێندەك لەو پەرتۆکانە بۆ منداڵی عەرەب نووسراون، کەچی دەکرێن بەگەرووی منداڵی کورددا.

یانزە ساڵە حکومەتین، کەچی تائێستە پۆستەیەکمان بۆ دەرەوە نییە. هەتا ئێستە نەمانتوانیوە کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان و، تەنانەت دەوڵەتی ئەمریکاو بەریتانیا کە لەگەڵێك رووەوە بەرژەوەندییان لەگەڵ بەرژەوەندیی ئەوڕۆی کورد یەکدەگرێتەوە، دابینبکەین، رێی پۆستەیەکی دەرەوە بکەنەوە بۆمان و فڕگەیەك لەکوردستاندا دابمەزرێنن.

ئا لەم رۆژەدا کە ئەمریکاو بەریتانیا هەتا هەندازەیەك دۆست و دوژمنی خۆیان ناسیوەو سەنگ و سووکی "هەڤاڵبەندەکان"ی خۆیان لەرۆژی تەنگانەدا، کێشاوە، باشتر نەبوو لەباتی ئەوەی کۆنفرانسی لەندەن بکەینە دوانگەیەك بۆ ئەوەی لەهەموو جیهاندا بڵاویبکەینەوە کە کورد ئەم سەربەستیەی ئەوڕۆ لەکوردستاندا هەیانە، نایانەوێ و، لەعەرەبی تکریت و سامەڕا عێراقیترن، هەوڵی ئەوەمان بدایە ئەمریکاو بەریتانیا رازیبکەین بەوەی پەیمانێك ببەستن لەگەڵمان، یان هیچ نەبێ گشتپرسییەکمان بکردایە لەو سێ لیوایەدا، تابزانین ئایە کورد بەراستی دەیەوێ جارێکی دی بەعێراقەوە بنووسێنرێ، یان دەیەوێ ئەگەر هەر چاری نەما، ببێتە پرۆتێکتۆرات (محمية)ێکی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، وەك ئەنجامی راپرسییەکی سەرەتایی لەهەولێرو زاخۆ پێشانیداوەو، ماوەیەکی درێژ لەمەوبەریش باسمکردووە.

ئەوانەی دڵسۆزی کوردن و بەتەنگ دواڕۆژی خەڵکی کوردستانەوەن، دەبێ زەوی خۆشبکەن بۆ گشتپرسییەك لەو 3 ستانە (لیوا)داو هەر لەو کاتەشدا سەرژمێرێك بۆ دانیشتووانی "هەرێمی نەفرین" بکرێ، چۆنکە کە شەڕ قەوما، یان بەهۆی کودەتایەکی ناکاوییەوە باری عێراق هاتە گۆڕان و، دەسەڵاتێك هاتە پێشەوە کە بەدڵی داگیرکەرانی کوردستان و ئەمریکاو دەوڵەتانی رۆژاوا بوو، ئەو دەمە کێشەی کورد گوێ شلناکرێ بۆی، ئەوڕۆش رۆژی چوونەوە چیاو شەڕی میلیشیا نییە، چۆنکە، نە گەلی کورد جارێکی دی ئامادەی دروونەوەی کورتانەکەی جەجاڵەو، نەهەلومەرجی نێوچەیی و نێودەوڵەتانیش رێی ئەو کارانە دەدەن و، ئەو حەلە رەشورووتی کورد دەکەونەوە رەوکردن و دەبن بەئاردی نێو درك.

لەبەر ئەوە باشترین شت لەم رۆژەدا گشتپرسییە، گشتپرسی.

میدیا، ژ 141، 2003/2/1 — 2003/1/26

ئاگری سۆری جەنگ و هەرزانفرۆشی کورد

ئاگری سۆری جەنگ وا لەبەر دەرگەی کوردستان بڵێسەی دێ‌و، جیهان بووە بەدوو بەشەوە: بەشێکی "بەرەی جەنگی دژ بە سەددام" بەسەرکردەیەتیی ئەمریکاو بەریتانیاو، بەشێکیشی، گوایە "بەرەی ئاشتی" بەسەرکردەیەتیی فەڕەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین. بەرەی گوایە "ئاشتی" دەڵێن: "ئەمریکا مەبەستی لەم جەنگە ناڕەوایە، دەستگرتنە بەسەر نەوتی عێراقدا". بەڵام کورتە سەرنجدانێکی رابوردوو و ئێستەی دەوڵەتانی فەڕەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین، بەسە بۆ ئەوەی باوەڕ بەوە بهێنین کە ئەم رژێمانەی ئەوڕۆ خۆیانکردووە بە "کۆتری ئاشتی"، هەر ئەو رژێمە هەڵمەتە کاسەو بێڕەوشت و چاوچنۆکانەن، کە بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی ئابووریی خۆیان، ساڵانی ساڵ سەددام و رژێمە تێرۆریستەکەیان بەهەموو جۆرە چەکێکی قڕکەر پڕ چەك کردووەو، چاویان لەوە پۆشیوە کە رژێمی سەددام، بە بەر چاوی هەموانەوە، ئەنفالی لەکورد کردووەو، هەڵەبجەو سەردەشت و بادینان و زەردیئاوا (قەراخ)ی کیمیابارانکردووەو، نیو ملیۆن کوردو، یەك ملیۆن عێراقی و ئێرانی و کوێتیی کوشتووەو، ملیۆنێك کوردو دوو ملیۆن عێراقی دەربەدەر کردووەو، چوار هەزار گوندی کوردستانی لەگەڵ زەوی تەختکردووەو، هەر کەسێکیش کەمە رەخنەیەکی لێگرتبێ، یان زمانی بڕیوە، یان گوێی بڕیوە، یان چاوی هەڵکۆڵیوە، یان دەستدرێژیکردووەتە سەر نامووسی خۆی‌و کەسوکاری، یان بەجۆرێك لەنێوی بردووە. بەڵام ئەوڕۆکە ئەمریکا هاتووەتە سەر ئەوەی کە لەمانی سەددام و رژێمەکەیدا مەترسییەکی گەورە بۆ خۆیان دەبینن و، ئەم هەڵوێستەشیان لەهێندێك رووەوە لەگەڵ بەرژەوەندیی کوردو خەڵکی عێراق یەکدەگرن، ئەوەتە دەوڵەتانی بازرگانیکەر لەگەڵ سەددام، کەوتوونەتە باسی "ئاشتی و ئاشتیخوازی"!و "گوێڕایەڵیی" بڕیاری "کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان" -ببوورن- دەوڵەتە یەکگرتووەکان، وەك ئەوەی سەددام لەماوەی یانزە ساڵدا (17) بڕیاری دەوڵەوتە یەکگرتووەکانی ژێر پێ نەخستبێ! سەیر ئەوەیە، وەزیرەکانی فەڕەنساو ئەڵمانیا دەفەرموون کە "مافی گۆڕینی رژێمی عێراق بەدەستی ئەمریکا نییە، بەڵکو بەدەستی گەلی عێراق خۆیەتی". بەڕاستی فەڕەنساییەك و ئەڵمانییەك، دەبێ زۆر روویان قایم بێ، کە لەم قسەیە شەرمنەیانگرێ، ئەگەنا، گەلی ئەڵمانیا نەبوو کە رژێمی هیتلەری رووخاندو، گەلی فەڕەنساش نەبوو کە لەشکری هیتلەری لەفەڕەنسا دەرکرد، بەڵکو لەشکری ئەمریکاو بەریتانیاو هەڤاڵبەندەکانیان بوون کە رژێمی ئەڵمانیای نازییان رووخاندو سەربەستییان بەگەلانی ئەڵمانیاو فەڕەنسا بەخشی، کە ئەوەتە ئەوڕۆ پاداشی ئەو کارە وەردەگرنەوە.

خۆش ئەوەیە، ئەوڕۆ هەردوو بەرەکە، دەستیانکردووە بەجنێودانبەیەك. وەزیری بەرگریی ئەمریکا رۆنالد رامسفیلد بەرامبەر هەڵوێستی فەڕەنساو ئەڵمانیا، گوتی: ئەم دووانە "نوێنەری ئەورووپای کۆنن، نەك ئەورووپای نوێ". لەوەرامی ئەمەدا خانمە وەزیری دەوروبەر، لەکابینی شیراکدا گوتی: "ئەز خەڵکی ئەو شارەم کە جەنەراڵ کامیرۆن تێیدا لەدایکبووە. ئەز هەر قسەکەی وی دووبارە دەکەمەوە". ئەم جەنەراڵ کامیرۆنە سەرکردەیەکی سوپایی بوو، لەشکرەکەی ناپلیۆن لەشەڕی واتەرلوودا. کە فەرمان هاتووە بۆی، خۆی‌و تیپەکەی بدا بەدەستەوە، تەنێ یەك وشەی دەربڕیوەو گوتوویەتی: "گوو"! خۆزگە خانمی وەزیری شیراك، ئەو قسە نەستەقەی کوردی بزانیبایە، کە دەڵێت، "مەلێك هەیە هەردوو چاوی کۆرەو قاچێکیشی شەلەو ساڵی جارێکیش دەخوێنێ‌و کە خوێندی، دەبێژێ: "گوو"!".

بێجگە لەمەش، رۆژ لەدوای رۆژ، وەك ئەوەی بووبێتە "مۆدە"، لەهەموو جیهاندا خەڵك، بەزۆری ئەوانەی خۆیان بە چەپی دەزانن و، بەیادی ئەو سەردەمەی کە "چەپییەکان" چەپڵەیان بۆ

"ئاشتیخوازی"ی رژێمی سوڤێت و "چینی گەلێر" لێدەدا، بەهەزاران و هەزاران دێنە سەر جادەو داوای "ئاشتی" دەکەن، گوایە بۆ پاراستنی "گەلی عێراق"و "منداڵانی عێراق"، وەك ئەوەی گەلی عێراق هاواریکردبێتە ئەم "ئاشتیخوازانە" بۆ ئەوەی سەددامی "سەرکردەی تەنگانە"و "پاڵەوانی شەڕی "أم المعارك"و "ئازادیخوازو دیمۆکرات"، لەدەست "جەنگخوازان" بپارێزن بۆی.

ئەریٚ. . . ئەمە باری ئەوڕۆی خەڵکی ئەم جیهانەیە کە زۆربەی هەرە زۆریان دوورن لەجەنگەوە. بەڵام زۆر بەداخەوە، هەڵوێستی سیاسەتبازانی کورد کە ئاگری جەنگەکە بەمزووانە لەوڵاتەکەیاندا هەڵدەگیرسێ، لەحیزبحزبێنەو، چاوەڕوانیی بیٚ بەرو، و دڵخۆشیخۆدانەوەی ناشیانەو، خەیاڵپلاوی، ناچیٚ بەولاوە، لەکاتێکدا کە داگیرکەرانی کوردستان، دەمێکە خۆیان تەیار کردووە بۆ ئەوەی ئەگەر ئەمریکا دەستی لە سەددام وەشاند، نەك کورد هیچی دەستنکەویٚو بەس، بەڵکو ئەو سەربەستییە کەمەش کە بەسایی هەلومەرجێکی نێو نەتەوەیی و رێکەوتەوە، لە "هەرێمی نەفرین"دا دەستیکەوتووە، ئەوەشی لەدەستبچیٚ.

ئا لەم بارودۆخە ناسکەدا، ژمارەیەك لە رۆشنبیرانی دڵسۆزی کورد کەوتوونەتە خۆیان بۆ بیرورا گۆڕینەوەو، وتوویٚژ، بۆ هێنانە کایەی هەڵوێستێکی کوردانەی سەربەخۆ لەبارەی جەنگ و دواڕۆژی کوردو عێراقەوە. نموویەك بۆ ئەمە، ئەو سەمینارە بوو کە "کۆمەڵەی کوردەکانی دەرەوەی وڵات لەئەڵمانیا" لەشاری کوێلن لەڕۆژی 2003/1/15دا بەو مەبەستە سازیکردبوو بۆ من و، هەموو لایەنێکیشی بیٚ جیاوازی بانگێشت کردبوو. بەڵام حیزبەکان، خودیٚ لەگوناهیان ببووریٚ، وەك خووڕەوشتی هەمیشەییان، کە هەرچی خۆیان نەیانکردبیٚ، لەدژی دەوەستن، سەمینارەکەیان بۆیکۆت (مقاطعة) کردبوو و، تەنانەت یەکێك لە بەرپرسیارەکانی یەکێك لەو حیزبانە بەتەلەفۆن هەڕەشەیەکی تاوانبارانەی لەڕێکخەری سەمینارەکە کردبوو، ئەوجا بۆ ئەوەی ئەندامەکانیان لە بەشداریکردنی سەمینار بێبەشبکەن، لەو رۆژو کاتەدا، کۆبوونەوەیەکی حیزبییان دانابوو، وەك ئەوەی رۆژو کات براب‌یٚ. ئەمە لەکاتێکدا کە، مانگێك لەوە پێش دەیانزانی، لەو رۆژەو کاتەدا، ئەو سەمینارە دەبەستریٚ. سەرەڕای ئەم هەموو بەربەرەکانی و هەڕەشەو گورەشەی بەعسی وێنانەیەش، سەت کوردی رۆشنبیر بەشدارییانکردو، سەمینارەکە نێزیکەی چوار دەمژمێر درێژەیکێشاو هەموو ئەوانەی ویستیان بیرورای خۆیاندەربڕن، بەوپەڕی سەربەستییەوە دەریانبڕیو کۆبوونەوەکە بەسەرکەوتوویی و خستنەرووی چەند پێشنیازێك کۆتاییهات (راگەیاندنی "کۆمەڵەی کوردەکانی دەرەوەی وڵات" لەلاپەڕە "2"ی ئەم ژمارەیەدا بەرچاو دەکەویٚ).

کۆبوونەوە جەماوەرییەکەی کوێلن دەریخست کە رۆشنبیرانی کورد، ئاشتیی نەتەوەیی و رزگاریی کوردستانیان دەویٚو، نەحلەت لەهەموو جۆرە حیزبحزبێنەو خۆسەپاندنی بەزۆرو، هەموو دووبەرەکی و ناکۆکینانەوەیەك دەکەن لەنێو ریزەکانی نەتەوەی کورددا، داوا لەکاربەدەستانی حیزبەکان دەکەن، کە واز لەوتوویٚژی نهێنی و شاراوە لەگەڵ داگیرکەراندا بهێنن و هەر وتوویٚژێك دەکەن، با بێکەموکورتی بڵاویبکەنەوەو، لەکاروباری چارەنووسسازدا، دەستبەجیٚ بگەڕێنەوە بۆ بیروڕای گەل و، بەبیٚ گشتپرسییەکی ئازادانە، هیچ جۆرە بڕیارێك نەدەن، چۆنکە ئەگەر وانەبیٚ، بڕیارەکەیان رەوایەتی (شرعیەت)ی نابیٚ، بەتایبەتی، لەم رۆژەدا، کە کوردستان لەبەردەم جەنگێکی هۆبەهۆدایە، پێویستە بەوپەڕی هۆشیاریو سەربەستییەوە، دیبلۆماسیٚتییەکی ژیرانە بگرنە بەرو، ئەو زیانەی کە کەوتووەو دەکەویٚ بەهۆی رژێمی سەددام و جەنگەوە، رەپوراست بخەنە بەردەست کاربەدەستانی ئەمەریکاو

بەریتانیاو، بەهیچ جۆرێك رازینەبن بەهاتنی لەشکری ترك بۆ باشووری کوردستان. شایانی باسە، کە شتێکی جوان نییە بۆ سەرکردەیەکی کوردی وەك برای بەڕێز مام جەلال، کە ببێژێ "لەشکری ترك هاوپەیمانمانەو، بەرازیبوونی ئێمە نەبێ نایەتە کوردستانەوە"، چۆنکە، مام جەلال خۆشی باش دەزانێ کە لەشکری ترك هاوپەیمان و هەڤاڵبەندی کورد نەبوون و نین و، پرسیش بەو ناکەن، ئەگەر بیانەوێ بێنە کوردستانەوە، هەرچەندە ئەو و برادەرە حیزبیەکانیشی، گەلێك جۆرە "تنازلات"یان بۆ رژێمی ترك و "بەرەی ترکمانی"ی دەسکەلای دەستی رژێمی ترك کردبێ و بیکەن.

کاربەدەستانی دوو حیزبە دەسەلاتدارەکە، کە هەر خۆیان بەنوێنەری کورد دەزانن و، حەپولکی کەس نادەن، پێویستە لەئەمریکا بگەیەنن کە هاتنی لەشکری ترك بۆ باشووری کوردستان بەهیچ جۆرێك بەدڵی کورد نییەو، بەهیچ جۆرێکیش خزمەتی ئامانجەکانی ئەمریکا ناکات. بەڵکو کێشەیەکی گەورە دەنێتەوە بۆ ئەمریکاو ترك و ئەو کاربەدەستە کوردانەی رێدەدەن بەوە، چۆنکە، هاتنی لەشکری ترك بۆ باشوور، مانای ئاژاوەنانەوەیە لەنێوچەکەدا، ئاژاوەیەك کە بەهیچ لایەك بەرینەگیرێ. باشووری کوردستان قوبرس نییە. نیوەی لەشکرەکەی ترك کوردن و، لەرۆژایەکی وادا، هەموو دوژمنانی دێرین و نوێی ترك دێنەوە سەر گۆڕەپان و، ئەمەش بەهیچ جۆرێك لەبەرژەوەندیی ئەمریکاو بەریتانیا نییە کە جەنگ و بەیەکدادان چەند سالێك درێژە بکێشێ. پێویستە هەر لەورۆوە لەئەمریکا بگەیەندرێ کە کورد نایانەوێ نەورۆزی 2003یان ببێتە نەورۆزەکەی 1947و نەورۆزەکەی 1975 یا ن.

موخابن، کورد دیپلۆماسێتیەکی ناحیزبی زیندووی چالاکی نییە. ئەگەر ئەوەی هەبوایە، دەمێك بوو گەلێك دەسکەوتی لەئەمریکا، بەتایبەتی لەم ڕۆژە تەنگانیەدا، وەدەستهێنا بوو. دەوڵەتی ترك، کە گوایە "هەڤاڵبەند"ی ئەمریکایە، ئەمە پەنجا ساڵە، پارەو چەك و یارمەتییەکی فراوانی هەمەجۆرەی لەئەمریکا وەرگرتووە، مانی بەپێوە، بەسایی ئەمریکاوەیە. کەچی دەوڵەتی ترك ئەم هەموو پەلپە دەگرێ بۆ ئەوەی رێ بەلەشکری ئەمریکا نەدا، بەسنووری دەوڵەتەکەیدا تێپەڕێ. دەزگەکانی راگەیاندنی گشتی لەهەموو جیهاندا باس لەناکۆکیی ئەمریکاو دەوڵەتی ترك دەکەن، بەهۆی داخوازییە قورسەکانی ترکەوە لەئەمریکا، بەلام باسی کورد لەکوولەکەی تەڕیشدا نییە، چۆنکە سیاسەتکارانی هەرزانفرۆشی کورد، هیچ داخوازییەکی بنچینەییان نییە. خۆ ئەگەر بیشیانبێ، ئەوا لەدزەخونجێنەو بەڵێنی دەمی بەولاوە، شتێکی دیکەیان دەستگیر نەبووە. هەرچی رژێمی ترکە، ئەوا داوای بەڵگە بەنووسین و واژو (ئیمزا)و بڕیاری کۆنگرێسی ئەمریکا دەکا، بۆ مسۆگەر کردنی ئەوەی کورد هیچ مافێکی پێنەبڕێ. دەنگوباسەکانی ئەم دواییە ئەوە دەگەیەنن کە ئەمریکا لەگەڵ رژێمی ترك رێککەوتووە لەسەر ئەوەی لەشکری ترك بەسەربەخۆیی بچێتە باشووری کوردستانەوە. هەروەها لەسەر ئەوە رێککەوتوون کە عێراق نەبێتە ولاتێکی فێدەرالی و، لەسەر ئەوەش رێککەوتون کە کورد، مووسڵ و کەرکووکیان بەدەستەوە نەبێ. تەنێ ئەوە ماوە کە "بەرەی ترکمانی" –کە یەکێك لەسەرکردەکانی لەم ڕۆژانەدا، بەتۆمەتی تیرۆریستی لەهەولێر گیراوە– بخرێتە دەستەی بەڕێوەبەرێتیی عێراقی دواڕۆژەوە، بەمەرجێك هەر کاتێك ترکمانەکان دڵیان شکێنرا، ئەوا لەشکری ترك بتوانێ بێتە مەیدانی کارەوە، بەلام کاربەدەستانی کورد دەمیان هەڵناپچڕێ و یەکجار ببێژن: "هەی لەبەر دەوڵەتی ترك مرم، مافی ترکمان بەسەرچاو، بەلام ئەی مافی بیست ملیۆن کوردی ژێر دەستەی ئێوە؟".

ئەز نازانم، سەرکردەکانی یەکێتی کە ئەوان هۆیەکی سەرەکی بوون بۆ هێنانە پێشەوەی تۆرانییەکان لەباشووری کوردستاندا، لەم بارەیەوە چ دەفەرموون؟ ئاشکرایە هەموو چەند خولەکێکی ماوە بۆ

نیوەشـەوو، جـەماوەری بێکـەس و بێپـشتوپەنای کـورد، پـەژارەی چارەنووسـی خۆیـەتی، خـۆ ئەگـەر ئەمجارە ریسەکەی بکرێتەوە بەموو، ئەوا دڵنیاین کە کورد جارێکی دی رێی ئـەزموونی حیزبحزبێنـەو شـەرە میلیـشا ناداتـەوە، پاش ئـەوەی یـانزە سـاڵی رەبـەق بەتـەمای ئـەنجامێکی گـەش، چاوی لەهـەموو تـاوان و براکوژیو دەرفەت لە دەستدان و خراپەکارییەك پۆشی.

بەرلین 2003/2/22

میدیا، **ژ** 142، 2003/2/27

کورد لەبەردەم دووڕێیانی مانو نەمان دا

(ڕەخنەگرانو بێزارانی نێو حیزبەکان، پێویستە هەڵوێست بنوێنن)

کە ئەمریکا هێشتا پەلاماری عێراقی نەدابوو، بزووتنەوەیەکی یەکجار بەجۆش لەهەموو جیهاندا کەوتە سەرپێ، بەنێوی ڕێگرتن لە"شەڕخوازیی" ئەمریکا، کە لەراستیدا، ڕێگرتن بوو لەخستنی ڕژێمی سەددام. ئەم بزووتنەوەیە کە لەشێوەی "چێشتی مجێور" دابوو، پێکهاتبوو لەچەند دەوڵەتێکی خاوەن پیشەسازیی گەورەو، لەپێش هەموویانەوە، فەرەنساو ئەڵمانیاو رووسیاو چین. هەروەها دەوڵەتە عەرەبی و ئیسلامییەکانو فەلەستینییەکانو، ئەو بەرەیەی کە بە "بەرەی چەپاژۆ" (الجبهة اليسارية) دەناسرێو، ئەوجا کلێسەکانی دیانەکان، بەسەرکردەیەتیی پاپا، کە زۆر بەداخەوە، دەستی دایە دەست تاوانبارێکی وەك تاریق عەزیزی وەزیری دەستە راستی سەددام. ئەمانە، هەموو، بەنێوی "ئاشتیخوازی"یەوە قسەیاندەکردو، باسی "پاراستنی گەلی عێراقیان" دەکرد لە "دەستدرێژیی ئەمریکا"، بێ ئەوەی گەلی عێراق، پەنای بردبێ بۆیان کە بکەونە فریای. ڕۆژانە بەهەزاران کەس دەهێنرانە سەر شەقامەکانی ئەوروپا، بۆ خۆپێشاندان لە "دژی جەنگ"و، سووكو ریسواکردنی ئەمریکا، بێ ئەوەی بە یەك وشە نێوی ڕژێمی تێرۆریستی سەددام ببەن. بەڕاستی، زۆربەی زۆری ئەو خۆپێشاندەرانە تەفرەیانخوارد بوو، چۆنکە، کە دەچووەمە نێویانو لێیانمدەپرسی، ئایە دەزانن مێژووی عێراق چییەو، سەددامو ڕژێمەکەی چۆنن، نەیاندەزانی و هەر دەیانگوت "ئەوە گرنگ نییە، ئێمە دژی جەنگینو، ئەمریکا دەیەوێ نەوتی عێراق داگیر بکا". بێگومان، هێندێکیان پاش دەمەتەقێ لەگەڵیان، کەمێك سارد دەبوونەوەو، حەزیان بەزانیاریی پتر دەکرد لەو رووەوە، بەڵام مخابن، لەهەموو جیهاندا وایە، کە کەسانی ساختەکارو خاوەن بەرژەوەندیی خۆیی، لەڕێی فرتوفێڵو شاردنەوەی مەبەستو بارگۆڕینەوە، توانیویانە هەزاران مرۆڤی سادەو ساویلکەو دەروونپاك، بۆ ئامانجی گڵاوی خۆیان بەکار بهێنن. ئەم تەفرە خواردووانە، نەیاندەزانی کە سەددامو ڕژێمەکەی، 35 ساڵە بانگەوازی جەنگیان داوە لەدژی کوردو عێراقی و ئێرانی و کوێتی و، هەر کەسێك کە ڕەخنەی گرتبێ لێیان. لەگەڵ ئەوەشدا، کەسانی دیکەش هەبوون، کاتێك دەهێنرانە بەر مێزی وتووێژ، نەیاندەتوانی مەبەستی خۆیان بخەنە لاوە، بۆ وێنە: وەزیری دەرەوەی ئەڵمانیا، یۆشکا فیشەر، لەوەرامی ڕۆژنامەیەکی ئەڵمانیدا کە پرسیبووی لێی، چ دەبێژی بەرامبەر بەوەی کە ڕژێمی سەددام مافی مرۆڤ پێشێل دەکا؟ گوتبووی: "تەنانەت ئەگەر ڕژێمێکیش مافی مرۆڤ پێشێل بکا، هێشتا نابێتە بەڵگەیەك بۆ رووخاندنی ئەو ڕژێمە بە زۆر". ئەمە قسەی ئێستەی ئەم یۆشکا فیشەرەیە کە لەشەستەکانی سەتەی رابوردوودا، چەپاژۆیەکی وا توندڕۆبوو، لەیەکێك لە خۆپێشاندانەکاندا، کەوتە پەلاماردانو لێدانی پۆلیسی ئەڵمانیاو، لەسەر ئەوەگیراو کەوتە بەر لێکۆڵینەوەو سزادانو، ئێستەش کەبووە بەوەزیر، هی ئەوەیە کە حیزبەکەی (حیزبی کەسکەکان)، هەرچەندە لەهەڵبژاردندا، ڕێژەیەکی یەکجار کەمی هێناوە، بەڵام بەیەکگرتن لەگەڵ سۆسیالدێمۆکراتەکاندا، کراوە بەوەزیری دەرەوەو، بەلای ئەو ڕژێمانەدا دادەتاشێ کە کاتی خۆی بەدەستنێژی ئیمپریالیستەکانی ڕۆژاوا دەیدانە قەڵەم. چۆنکە، ئەوەتە پاش رووخانی ڕژێمی سەددام، ئەم فیشەرەو سەرکردەکەی (کانسلەری ئەڵمانیا، گێرهارد شرویدەر) لەگەڵ پووتین (سەکردەی رووسیا)و جاك شیراك (کە نێوی بەجاك ئیراك دەرچووەو، بەیەکێك لەهاوڕێکانی سەددام دەناسرێ) هەموو خەریکی ئەوەن، ئەمریکای لەجەنگدا سەرکەوتوو، لەرێکخستنی کاروباری عێراقدا، نووچ بهێنێو، بەسەرشۆڕی لەعێراق بچێتە دەرەوەو، ئەمانیش "لێخورە دەشتە"، فابریقە بازرگانییەکانیانو،

سیاسەتی خۆیان، بەکامی دڵیان لەعێراق بخەنە کارو، ئەوەتە دەبێژن: "ئێمە سەرباز نانێرین بۆ عێراق، ئەگەر بڕیاری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانی لەگەڵ نەبێ. ئەمریکا بێ پرسی ئێمە، پەلاماری عێراقی داوە، لەبەر ئەوە، هەر خۆی بەرپرسیارە بەرامبەر پاراستنی ئاسایش لەعێراقدا". رووسیاو فەڕەنساو ئەڵمانیا، هەرسێکیان، داوای ئەوە دەکەن کە دەوڵەتە دراوسێیەکانی عێراق‌و دەوڵەتە عەرەب‌و ئیسلامییەکان، لەدابینکردنی ئاسایش لەعێراق‌و لەئاڕاستە کردنی سیاسەتی عێراق‌و، ئاوەدانکردنەوەی عێراقدا، دەورێکی دیاریان هەبێ. تەنانەت شرویدەرو فیشەر، رۆژی 9/3، لەبەردەم ئەردۆغاندا کە هاتبوو بۆ بەرلین‌و، دەپاڕایەوە کە رژێمەکەی لە "یەکێتیی ئەوروپا"دا وەربگرن، بەکوڵودڵ پشتیانگرت‌و، تەنانەت یۆشکا فیشەر گوتی: "سەبارەت بەوەی باری ئاسایش لەعێراقدا لەدۆخێکی خەتەرناکدایە، پێویستە ترکیا دەورێکی دیاری بدرێتێ لەپاراستنی ئاسایشدا".

ئاشکرایە، ئەمەش مانای وایە کە دەستی رژێمی ترک بۆ لەنێوبردنی کورد، بەرەڵڵا بکرێ. ئەمەش لەکاتێکدا کە رژێمی ترک، بەبەڵێن‌و، دەمچەور کردنی هێندەك سەرۆکهۆزی عەرەب، کارێکی وایکردووە، کە ژمارەیەك ئیمزا کۆبکەنەوەو، داوا لەرژێمی ترك بکەن، سەرباز بنێرێ بۆ عێراق‌و، لەم تەنگانەیەی ئەمریکاو، ئەم هەڵوێستەی ئەڵمانیاو فەڕەنساو رووسیا، سووت وەربگرن‌و، وەك خۆیان بەڕۆنی دانیپێدادەنێن، تاکو کورد هیچی دەستنەکەوێ. لەم کورد دوژمنیەشدا، رژێمەکانی ئێران‌و سووریا، سەرەڕای ناحەزییان بەرامبەر رژێمی ترك، هاوهەڵوێستن لەگەڵی‌و پێکەوە کار دەکەن. ئەوەتا لەم رۆژانەدا، رژێمی ترك بۆ رازیکردنی دڵی کاربەدەستانی ئێران، ژمارەیەکی زۆر لەو کوردە رۆژهەڵاتییانەی دایەوە دەست رژێمی ئێران، کە رایانکردبووە نێوچەی بن دەسەڵاتی ترك، ئەگەرچی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، دانینابوو بەمافی پەنابەرییاندا، ئەو کوردانە، هەر دەستبەجێ پاش گەیشتنە ئێران، خرانە زیندانەوە. شایانی باسە، ئەمە سووکایەتیکردنە بەکۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، کە دەوڵەتە زلەکان ئەم "کۆمەڵە"یان وازلکردووە، دەفەرموو بابزانین بەرامبەر بەم کردەوە تاوانکارانەیەی رژێمی ترك دەفەرمووێ چی؟ ئەوەش دەبێ بێژین کە رژێمی سووریا، ژمارەیەکی زۆر کوردی داوەتە دەست رژێمی ترك، کە هێندێکیان کوردی ترکیا نین، بەڵکو لەو کوردانەی سووریان کە "جنسیة"یان لێسەندراوەتەوەو، لەهەموو مافێك بێبەری کراون.

ئەوجا، ئەوەی کە دەوڵەتە عەرەبییەکان، دان بە "مجلس الحكم الانتقالي" دانانێن، چۆنکە بەلای ئەوانەوە، بەهەڵبژاردن نەهاتووەتە سەر کارو، رەوایەتی نییە، راستییەکەی لەبەر ئەوەیە کە لەوە دەترسن، "عرووبەی تێرۆیستانە"ی عێراق، بەرەو پاشەوە بگەڕێتەوەو، رژێمێکی نیوە دێمۆکراسی لەعێراقدا دروستبێ کە رژێمە دیکتاتۆرەکانی ئەوان بخاتە لەرزە، لەگەڵ ئەوەشدا، دەبوو "مجلس الحكم الانتقالی"، بۆ پاراستنی ئاوڕووی خۆی، بیگوتایە: "ئێمە دان بەرەوایەتی رژێمە عەرەبییەکاندا نانێین، هەتا هەڵبژاردنێکی ئازاد نەکەن لەژێر چەتری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانداو، ئەو کارە دژ بەمرۆڤایەتییانەی، تائێستە فەرمانڕەواکانیان دژ بە گەلەکانیان کردوویانە، نەخرێنە بەر دادگەیەکی بێ لایەن". بەڵام داخی گرانم، ئەوەتە "مجلس الحكم الانتقالی" وا خۆی سووککردووە کە تکا دەکا رێبدەن بەوەی ئەندامێکی لەکۆبوونەوەی وەزیرەکانی دەرەوەی دەوڵەتە عەرەبییەکاندا بەشدار ببێ. سەیر ئەوەیە وەزیری دەرەوەی عێراق کە کوردە دژی هاتنی لەشکری ترکە بۆ عێراق، بەڵام "مجلس الحكم" قوڕو قەپی کردووە، ئایە ئەمە دەرفەتێك نییە بۆ بەڕێز کاك هۆشیار زیباری، هەڕەشەی "تعليق عضوية" بکا؟ وەك بحرلعلووم کردی؟.

بەدڵنیاییەوە، ئەم بارە نالەبارەو، ئەم هەموو گوشارە زۆرەی وا لەسەر ئەمریکاو، ئەو مەسرەفە زۆرەی کە رۆژانە کەوتووەتە سەری‌و، خوێنی ئەو سەربازانەی کە رۆژانە لەعێراق دەڕژێرێ، بەناچاری، هەڵویستی کۆنی توندو تۆڵی ئەمریکا، شلدەکاتەوە. با هەر دوور نەڕۆین، جاران ئەمریکا داوای لەرژێمی ترك دەکرد سەرباز نەنێرێ بۆ عێراق، ئێستە خۆی تکا دەکا لێی، سەرباز بنێرێ. بێجگە لەوەش دۆناڵد رامسفیلد، وەزیری بەرگریی ئەمریکا، دەبێژێ "ئەو دەوڵەتەی سەرباز بنێرێ بۆ عێراق، کورسیەك بۆ خۆی مسۆگەر دەکا لەژووری بڕیاردانداا، لەبارەی چارەنووسی عێراقەوە". ئەوجا قوڕ بەسەر کورد، چۆنکە ئەو دەمە، رژێمی ترك خاوەن بڕیار دەبێ‌و، هەر لەئێستەشەوە، وەك کوردە کە دەبێژی "مانگ، سەر لەئێوارێوە دیارە". لەبەر ئەوە، دەبێ ئەوە بخرێتە بەرچاو کە لەوانەیە، ئەمریکا جۆرە "تنازلات"یکێش بکا کە لەبەرژەوەندیی کورد نەبێ. سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان دەفەرموون چی؟

تائێستە، کەمدابێژێك باسی بەرەی نەیارانمانکرد، ئەوجا با بێینە سەر بەرەی کوردو، بەر لەهەموو شتێك بپرسین، کورد مانای کێ؟

ئێمە ئەگەر درۆ لەگەڵ خۆمان نەکەین، دەبێ دان بەوەدا بنێین کە بەرەیەکی رۆشنبیرانی کورد، کە سەربەخۆ بیر بکاتەوەو، سەر بەم حیزب‌و ئەو حیزب نەبێ‌و، هەڵوێستی بابەتانەو بوێرانەی هەبێ‌و، لەنێو جەماوەریشدا دەسەڵات‌و پشتگیرییەکی فراوانی هەبێ، نییەو نییە. راستە، کوردی رۆشنبیری بەویژدانی ئازاو سەربەخۆ هەن، بەڵام وەك تاکە تاکەو، پچڕ پچڕو، بێ بنکە (بناوانی) جەماوەری، نەك وەك بەرەیەکی یەکگرتووی خاوەن قورسایی جڤاکی. ئەمانە، هەرچەندێك هەوڵبدەن‌و، زەحمەتبکێشن، ناتوانن دەورێکی کاریگەر بنوێنن. لەنێو حیزبەکانیشدا مرۆڤی رۆشنبیری بەویژدان هەن، کە رەخنە لەسیاسەتی حیزبەکانیان دەگرن، بەڵام لەبەر ئەوەی پێیان بە رەورەوەی لاسەنگی حیزبەکانیانەوە بەستراوە، دەفیان دەنگ نادا. ئەمانە، زۆریان هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە رێبازی حیزبەکانیان، بەو شێوەیەی ئەوڕۆی، بەرەو ئازادیی کوردو سەربەخۆیی کوردستان ناڕواو، ئەوەی حیزبەکان داوای دەکەن، نرخی سەتیەکێکی ئەو قوربانییەی نییە کە نەتەوەی کورد داویتی، لەبەر ئەوە بێزاری‌و ناهومێدی خۆیان ناشارنەوەو، جاروبار دەشیخەنە سەر کاغەز. هێندەك جاریش، وادەگاتە جەرگیان، کە واز لەحیزبەکانیان دەهێنن‌و، دەچنە ماڵی خۆیان‌و، زۆریشیان، بەخەفەت‌و داخ‌و خەمەوە، لەنێو حیزبەکاندا دەمێننەوەو، چاوەڕوانی ئەوەن، تراویلکەکە ببێتە ئاو، لەکاتێکدا، کە نەگۆشەگیری‌و خۆخواردنەوەو، نەچاوەڕوانیی بێسووت، دادی کەس دەدا. لەبەر ئەوە، وا لێرەدا، ئەم پێشنیازەی خوارەوە دەخەمە بەردەم هەموو ئەوانەو، هیوام وایە، بەوپەڕی هۆش‌و لێوردبوونەوەو، تاوتۆکردنەوە، لێی بکۆڵنەوە:

چ دەبێ، ئەگەر رەخنەگران‌و ناڕازیانی نێو هەموو حیزبەکان (مەبەستم لەوانەیە کە لەرێبازی هەڵەو چەواشەکەرانەو، داخوازییە پووچەڵەکانی حیزبەکان ناڕازی‌و بەتەنگهاتوون، نەك ئەوانەی لەبەر مەبەستی تایبەتی خۆیان، لەکاتی گونجاودا، کەوتوونەتە تەقەو، ساڵانی ساڵیش، هەموو تاوانێکی کاربەدەستەکانیان شاردووەتەوە، بۆیان) قسە بکەن بەیەك‌و، پێکەوە کۆبوونەوەی جەماوەرانە لەکوردستان‌و دەرەوەی کوردستاندا رێکبخەن‌و، بەرنامەیەکی تێروتەسەل کار، بخەنە پێش خۆیان‌و، خاڵ بەخاڵ وتووێژ بکەن لەسەری‌و، لەسەر هەموو خاڵێك بڕیار بدەن‌و، ئیمزای خۆیان بخەنە ژێری‌و، ئەگەر بەباشیشیان زانی، ئەم خاڵانەی خوارەوەش بخەنە بەرچاو:

1–تەماشـایەکی مێـژوو و کارنامـەی حیزبـە کوردییـەکانی هـەموو کوردسـتان بکـەن، لەسـەتەی رابوردووەوە، بەتایبەتی لەم پەنجا ساڵەی دواییداو، بزانن، ئایا ئەم حیزبانە، لەم ماوەیەدا، چەند هەنگاویان ناوە بەرەو ئامانجەکانی نەتەوەی کورد، کە وەك هەر نەتەوەیەکی دیکەی ئەم جیهانە، بریتین لەئازادیو سەربەخۆیی. ئەوجا ئەم پرسیارە لەخۆیان بکەن: ئایە حیزبە کوردییەکان، کە جاران هەر باسی مارکسێتیو لێنینێتیان دەکردو ئێستە باسی دیمۆکراسیو پێشکەوتنخوازی دەکەن، بەپێوانەی دیمۆکراسی، مافی ئەوەیان هەیە، بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، یان دەبێ، تەنێ بەنێوی حیزبەکانی خۆیانەوە قسە بکەن؟ چونکە تائێستە، هەڵبژاردنێکی ئازاد لەهەموو کوردستاندا نەکراوەو، ئەو هەڵبژاردنەی کە لە "هەرێمی نەفرین"دا لەساڵی 1992دا پەرلەمانی بۆ چوار ساڵ دەستنیشانکرد، پاش ئەوە، واتە لەساڵی 1996ەوە تا ئەورۆ، هەڵبژاردن نەکراوە. لەبەر ئەوە، دوو زلحیزبەکەو هیچ حیزبێکی دیکەش، مافی نوێنەرێتیی کوردی نەماوەو نییە. خۆ ئەگەر دەیانەوێ بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، فەرموو، با بچن هەڵبژاردنێکی نوێ بکەن. ئەوجا کە ئەم دوو زلحیزبە، رێ بەهەڵبژاردنێکی نوێ نادەن، هەروەها رێیان لەگشتپرسییەك گرتووە، بۆ دیاریکردنی چارەنووسی باشووری کوردستان، ئایا ئەمە، مانای ئەوە نییە کە ئەم دوو زلحیزبە، نەك هەر باوەڕیان بە دیمۆکراسی نییەو بەس، بەڵکو بە کەلەگاییو دیکتاتۆرێتی فەرمانڕەواییەك دەکەن، کە لەلایەن گەلەوە پێیاننەسپێردراوە؟

2–رووخانی رژێمی سەددامو، هەڵوەشاندنەوەی لەشکری تێرۆریستی عێراقو، هێنانە تەنیشت یەکی لەشکری ئەمریکاو هێزی چەکداری کورد، هەروەها، ناکۆکیی نێوان ئەمریکاو دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، هەڵکەوتێکی مێژوویی بوو، کە باشترینو لەبارترین هەلومەرجی هێناوەتە پێشەوە بۆ کورد، ئایا بەستنی چارەنووسی کورد بەفیدەرالیزمەوە، کە ئەوەش هەر وەك ئەو ئۆتۆنۆمییەیە، کە چەند ساڵ کوردیان پێ خەڵەتاند، کارێکی بەجێیە؟ ئایا ئەم درۆشمە، شتێکی راستە لەم کاتەدا؟ ئایا پێویست نییە، یەکسەر داوای سەربەخۆیی بکرێ؟ ئایا کە ئەم هەلە لەدەستچوو، کەوا خەریکە لەدەستبچێ، جارێکی دی دروست دەبێتەوە؟

3–حیزبێکی کوردی، کە بیست ساڵی رەبەق، هەزاران کوردی دڵپاکی، بەنێوی "تێکۆشین بۆ سەربەخۆیی کوردستان"ەوە تەفرەدابێو، هەر کەسێکیش باسی ئۆتۆنۆمی، یان شتێکی دیکەی کردبێ، بێجگە لەسەربەخۆیی، بەخاینی دابێتە قەڵەمو، خوێنی ئەوانەشی حەلالکردبێ کە رەخنەیانگرتووە لێیو، کردەوەی وای نواندبێ کە دوژمنانی کورد، کورد بەتێرۆریست بدەنە قەڵەمو، لەپێناوی ئەو ئامانجەی سەرەوەدا، بووبێ بەهۆی چۆڵکردنی هەزاران گوندی کوردستانو، رەڤینی سێ ملیۆن کورد لەکوردستانو، بوونیان بە "ئاردی نێودرك"، هەریەكو دووان بەلایەکدا، پەرِوازەو بێ نەوا بووبن، ئەوجا پاش ئەم بیست ساڵەو، لەبەر خاتری تاکە زەلامێك، شەڕی وەستاندبێو، سیاسەتی خۆی 180 پلە گۆڕیبێو، ئێستە هەر کەسێك باسی سەربەخۆیی کوردستان بکا، بەخاینو نۆکەری بداتە قەڵەم، (ناشزانم نۆکەری کێ؟)و کەوتبێتە باسی "چارەسەری دیمۆکراتی"و تەنانەت بەئۆتۆنۆمیش رازی نەبێ، ئەگەر هاتوو کەسانێك لەنێوخۆیدا پەیدا بوونو، وێرایان باسی "ئۆتۆنۆمی" بکەنو، پاش پێنج ساڵ رستنی تەشیی "چارەسەری دیمۆکراسی"، هەڕەشەی تازە کردنەوەی شەڕ بکا، وەك شەڕ گاڵتەی منداڵان بێ، ئەمە لەکاتێکدا کە ئەو بارودۆخەی بۆ ئەو حیزبە هەڵکەوتبوو، بۆ هیچ حیزبێکی دیکە، لەهەموو مێژووی حیزبایەتیی کورددا هەڵنەکەوتبێ، کەچی، چارەنووسی خۆی، بەدەستی خۆی، گەیاندبێتە ئەمڕۆژە، و، لکە "سۆرانی"یەکەشی لەباشووری کوردستاندا، دژی ئەوانە قسە بکا کە باسی

"فیدەرالیزم" دەکەن‌و کەرکووک بەکوردستان دەزانن‌و، بەڵام ئەو دژ بەمەو، بەدڵی تۆرانی‌و بەعسی بجوولێتەوە، ئایە دەبێ هەڵوێست بەرامبەر بەو حیزبە چۆن بێ‌و، چۆن بخرێتە سەر رێی راست؟

4-ئەگەر حیزبێك، خۆی بەعێراقی زانی، کەچی نێوی "کوردستانی" بەخۆیەوە نا، دیارە، ئەو حیزبە، نەعێراقییە، عێراقی بێ‌و، نەکوردستانیشە، کوردستانی بێ، بەڵکو شتێکە وەك "نێرەمووك" وایە، ئەمەش دەبێتە هۆی سەر لێشواندنی کوردیش‌و عێراقیش‌و، دەستخەرۆ کردنیان بەرامبەر بەو چاوەڕوانیانەی هەیانە لەو حیزبە. کورد کوردستانین‌و، عێراقییەکانیش عێراقین. هیچ کاتێکیش خەڵکی باشووری کوردستان، دەنگیان نەداوە بۆ ئەوەی ببەسترێن بەعێراقەوە، بەڵکو بەزۆری چەکی بەریتانیا کراون بەعێراقی‌و، ئەوەتا بەریتانیاییەکانی ئەوڕۆ، خۆشیان دان بەم راستییانەدا دەنێن. لەبەر ئەوە، ئەم پرسیارە دێتە گۆڕێ، ئایا ئەو حیزبانەی ئاوا دوو "فلیچقانە"ن، رەوایەتییان هەیە؟

5-هەموو نەتەوەیەك ئاڵایەکی هەیە، کە لەپاڵ سروودی نەتەوەییدا، بەنیشانەی بوون‌و، بەپیرۆزترین گەنجینەی ئەو نەتەوەیە دەژمێردرێن‌و، هەر کەسێك خۆی بەئەندامی ئەو نەتەوەیە بزانێ، شانازییان پێوە دەکا. باشە، ئایا ئەگەر حیزبێك وشەی "کوردستانی" بەخۆیەوە نا، بەڵام ساڵانی ساڵ لەدژی هەڵکردنی ئاڵای کوردستان وەستاو، لەجیاتی ئەوە، پەڕۆییەکی حیزبی هەڵکرد، پاشان کە دیتی ئەمریکاییەکان رێزی ئاڵای کوردستان دەگرن، ئەوجا بەنابەدڵی، ئاڵای کوردستانی خستە پاڵ ئاڵای سەددامەوەو، لەمەش سەیرتر، ئەگەر هاتو سەرکردەی ئەو حیزبە چووە ئوستralیاو، لەکاتێکدا کە کۆمەڵێك کوردی دانیشتووی ئەوێ، بەئاڵای کوردستانەوە چوون بەپیرییەوە، لەباتی ماچکردنی ئاڵای کوردستان، بەتووڕەییەوە بێژێ: "ئەو ئاڵایە لابەن"و بەمە چەمۆڵویەك بنێ بەڕووی کوردەکان‌و، دڵی ئەو چەند تۆرانی‌و عێراقچییە خۆشبکا کە لەوێ بن. ئەوجا ئێستە ئەم پرسیارانەی خوارەوە دێنە پێشەوە:

أ-ئایا ئەو کوردانەی چوو بوون بەپیر "سکرتێری گشتیی حیزب"ەوە، شەرمیاننەکرد مانەوەو، بەجارێ نەچوونە دەرەوە، کاتێك سووکایەتی بەئاڵای کوردستان کرا؟.

ب- ئایا نابێ ئەوانەی لەو حیزبەدان‌و، خۆیان بەکورد دەزانن، هێندە سەریان بەرز بێ، داوای هەڵپەساردنی "سکرتێری گشتی" بکەن، ئەگەر هاتو پێی بەگوناهباریی خۆیدا نەناو، بەئاشکرا داوای لێبوردنی لەنەتەوەی کورد نەکردو، بەڵێنی نەدا کە ئەو کردەوەیە دووبارە نەکاتەوە؟ ئەوەش بخەمەوە بیر، کاتێك کە یەك دوو کورد لەخۆپێشاندانێکدا، ئاڵای ترکیان دڕاند، واتە سووکایەتییان کرد بەئاڵای ترك، رۆژنامەکانی هەردوو زلحیزبەکە بەو کوردانەیان گوت "بێ ئەخلاق"! باشە. سووکایەتیکردن بەئاڵای کورد چییە؟

6-ئەگەر دوو زلحیزب، لەماوەی 12 ساڵداو، پاش کوشتنی هەزاران چەکدارای یەکدی‌و، پاش پەنابردن بەپێتەختەکانی داگیرکەرانی کوردستان‌و، هێنانی لەشکری داگیرکەران بۆ "هەرێمی نەفرین"و، بەستنی چەند "پەیمانێکی ئاشتی" لەگەڵ یەك‌و، هەزاران کۆبوونەوەی "دوو قۆڵی"، نەیانتوانیبێ بەڕێوەبەرێتیی دوو شار بکەن بەیەك، ئایا دەتوانن ئامانجی نەتەوەی کورد، نەك لەئازادی‌و سەربەخۆییدا، بەڵکو بچکۆلەترین ئامانجی بەجێ بهێنن؟، بەتایبەتی لەم کاتە نازکەدا، کە شارەزاییەکی نێو نەتەوەییانەو، سنگێکی فراوان‌و، هەستکردن بەبەرپرسیارێتی‌و یەکگرتنی توندو تۆڵ لەلایەن حیزبەکانەوە، زۆر زۆر پێویستە؟

7-ئایا دەکرێ پشت بەدەستووری عێراق ببەسترێ، لەکاتێکدا ئەگەر لەدەستووردا بنوسرێ، هەر کەسێك دژی "یەکێتیی گەلانی عێراق" بوەستێ، بەتاوانبار بدرێتە قەڵەم‌و، بەهیچ جۆرێك رێ بەجیا

بوونەوەی باشووری کوردستان نەدرێ، لەکاتێکدا ئەگەر گەلی کورد ویستی جیابێتەوە؟ پاشان، ئەوەش هەیە، دەستوورێك لەکاتی داگیرکردنی ولاتێکدا رێکخرابی، لەباری قانوونییەوە رەوایەتیی نییە.

8-ئایا راستو رەوایە، بۆ دیاریکردنی سنووری باشووری کوردستانو، بەتایبەتی مووسلّو کەرکووكو. . . هتد گشتپرسیی بکرێ؟ ئایا هیچ نەتەوەیەك ئامادەیە، لەبارەی سنووری ولاتەکەی خۆیەوە، بکەوێتە گشتپرسی؟ ئایا رژێمی ترك ئامادەیە، لەئەستەمووڵ گشتپرسی بکا، لەکاتێکدا کە 4 ملیۆن کورد لەئەستەمووڵ دەژینو، ئەستەمووڵ گەورەترین شاری کوردە، پاش ئامەد (دیاربەکر)؟ ئایا عێراقییەکان ئامادەن لەبەرخاتری ملیۆنێك کوردی بەغدا گشتپرسی لەبەغدا بکەن؟

9-ئایا ناکرێ لەئەمریکا بگەیەندرێ، کە عێراق هەروا بەمزووانە نابێ بە "ماستی مەیو" بەڵکو نەخشەو پیلانی نەیارانی ئەمریکا، بەرەو ئەوە دەچێ کە ئەمریکا لەعێراقدا بشکێو، بەسەر شۆڕی لەعێراق بچێتە دەرێ. ئەوجا، ئەو سەرشۆڕییە، هەموو ئەوانەش دەگرێتەوە کە هەڤاڵبەندی ئەمریکانو، لەنێو ئەوانەشدا کورد. لەبەر ئەوە، ئایا باشتر نییە، ئەمریکا لەژێرەوە بەپێی پەیمانێك، کە دەتوانرێ قسەی لەسەر بکرێ، لەگەڵ رووسیا رێکبکەوێو، رووسیا هێزێکی گەورە بهێنێتە نێوەڕاستی عێراقەوەو، هێزەکانی ئەمریکاش، بەهەندازەی پێویست، بێنە باشووری کوردستانەوەو، بەپێی پەیماننامەیەك لەگەڵ کورد، بنکەیەکی سوپایی بۆ ئەمریکا، لەباشووردا دابمەزرێو، ئەمریکاش دان بەباشووری کوردستاندا بنێ، وەك دەوڵەتێك، یان ئەگەر دەوڵەتیش نەبێ، وەك پرۆتێکۆراتێکی (محمیە)ی ئەمریکا بۆ ماوەی 25 ساڵ. ئەو دەمە ئەمریکا، نەپێویستی بەرژێمی ترك دەبێو، نە سووریاو ئێرانیش دەتوانن کردەوەی تێرۆریستانە بنوێننو، بەشێکی زۆری لەشکرەکەی دەگەڕێتەوە ماڵی خۆیو، ئەو هەموو ملیاردە مەسرەفەشی لەکۆڵدەبێتەوەو، کوردیش هەتا هەتا سوپاسبژێری دەبنو، ئایا ناکرێ لەم رێگەیەوە، بەکردەوە، هەنگاوێك بنرێ.؟

ئەوجا ئەگەر ئەم پرسیارانەو گەلێك پرسیاری دیکە کرانو، وەرامدرانەوە، ئەوسا لەوانەیە، ئەو کۆمەڵە خەڵکە کە سەر بەچەند حیزبێکی کوردیین، بیر لەوە بکەنەوە، پێکەوە هاوبەندی (اتصال)یەکی رۆشنبیرانەی درێژخایەن لەگەڵ یەك ببەستنو، ژمارەیەکی زۆر خەڵکی ناحیزبیش لەدەوری خۆیان کۆبکەنەوەو، دەنگی خۆیان بگەیەنن بەهەموو نەتەوەی کوردو بێگانەو، رەنگە هیوایەك هەبێ بۆ دۆزینەوەی چارەسەرێك بۆ کێشەی کورد، ئەگەرنا ئاسۆی هیوای کورد زۆر لێڵە.

بەرلین 2003/9/6

میدیا، 2003/9/9

گێڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ عێراق،
بێ دیاریکردنی سنوورو چارەنووسی باشووری کوردستان، هەرەسهێنانێکی دیکەی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردە

کوردستان، لەسەرەتای سەتەی رابوردوودا، بە زۆر بەسەر سێ ئیمپراتۆرێتیی سیستەم جیاوازو دوژمن بەیەکدا، دابەشکرابوو. یەکەمیان: ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی بوو، کە خۆی بە پارێزگاری ئاینزای سوننی دەزانیو، دووەمیان: ئیمپراتۆرێتیی قاجاری بوو، کە خۆی کردبووە دەمڕاستی شیعەگەرێتیو، سێیەمیشیان: ئیمپراتۆرێتیی رووسیا بوو، کە نوێنەرێتیی دەسەلاتی کۆلۆنیالیستانەی بنەماڵەی قەیسەری رووسیای دەکرد. داڕمانی نەریتی کۆمەلایەتی لەم سێ ئیمپراتۆرێتیە پانو بەرینەداو، جەنگی درێژخایەنیان دژی یەك، کە هێزی لەبەر هەر سێکیان بڕیبوو، مرخی کۆلۆنیالیستە چاو برسییەکانی ئەوروپایی لەسامانی فراوانیان خۆشکردو، لەئەنجامدا چەند دەولەتێکی رۆژاوایی، وەك بەریتانیاو فەڕەنساو ئیتالیاو یۆنان یەکیانگرتو، بانگەوازی جەنگیان لەدژی ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی دا، بەبیانووی ئەوەوە کە لەگەڵ ئەڵمانیای دژ بەرەیان بووەتە هەڤاڵبەندو، ئەمەش بوو بەهۆی هەرەسهێنانی ئەم ئیمپراتۆرێتیە کە چەند سەتسالێك بوو، وەك دەسەلاتێکی دەستدرێژکەر، خۆی بەپێوە راگرتبوو.

جەنگی "هاوپەیمانان" دژی دەولەتی عوسمانیو ئەڵمانیا، رێخۆشکەرێك بوو بۆ شۆرشی ئۆکتۆبەر لەرووسیاو، رووخانی دەسەلاتی قەیسەرییو، دامەزراندنی رژێمی دیکتاتۆرێتیی سۆڤیتیو، هەر ئەو هۆیەش بوو کە زاتی نایە بەر نەخوێندەوارێکی ملهوڕی وەك رەزا خانی "میر پێنج"، کە لەرێی کودەتایەکی سوپاییەوە، ئیمپراتۆرێتیی شەقوشڕی قاجاری بڕووخێنێو، بەیارمەتیو پشتگیریی کۆلۆنیالیستەکانی بەریتانیاو، رژێمی تازە دامەزراوی سۆڤێت، خۆی بکاتە شاو میری سەربڕ لەئێرانو، رۆژهەلاتی کوردستاندا.

جەنگی جیهانی یەکەم، دەرفەتێکی گەورەی هێنایە پێشەوە بۆ کورد، بۆ رزگارییو سەربەخۆیی، کە ئەوە بوو پەیمانی سێڤری لێکەوتەوەو، تەنانەت دەولەتێکی کوردیی نیوە سەربەخۆیش لە باشووری کوردستاندا بەسەرۆکایەتیی شێخ مەحموودی حەفید دروستبوو، کە ئەوە یەکەمین ناوکی دەولەتی ناسیۆنال بوو لەهەموو خۆرهەلاتی ناڤیندا. بەلام هەلومەرجی نێوخۆیی و دەرەوەی کوردستان، ئاشبەتاڵی رووخانی شانشینی کوردستانی پێوە بوو، کە ئەنجامەکەی هاتنە کایەی چەند دەولەتێکی دەستکردی بیانیی دوژمن بە کورد بوو لەسەر خاکی کوردستان.

جەنگی جیهانیی دووەم، دەرفەتێکی دیکەی خستە بەردەم کورد، کە بوو بەهۆی دامەزراندنی کۆماری کوردستان لەرۆژهەلاتی ولاتدا، بەلام دیسانەوە هەلومەرجی نێوخۆو دەرەوە، ئاشبەتاڵی رووخانی کۆماری کوردستانو پتەو کردنی ریزەکانی دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستانو، دژ بەکوردی لێکەوتەوە.

شایانی باسە کە جەنگی جیهانیی یەکەم بوو، کە بوو بەهۆی تێکشکاندنی سەروەرێتیی ئیمپراتۆرێتیی عوسمانی و، جەنگی جیهانیی دووەمیش بوو کە بوو بەهۆی تێکشکاندنی سەروەرێتیی رژێمی رەزا خان لەئێران، ئەویش بەهۆی داگیرکردنی خاکی فەرمانڕەوایی ئەم دوو دەولەتە لەلایەن

لەشکری بێگانەوە. نەمانی سەروەرێتیی ئەو دوو دەوڵەتە بوو، کە ئەو دوو دەرفەتە بەنرخەی پێشکێش بەکورد کرد. هەر لەگەڵ گەڕانەوەی سەروەرێتیی بۆ ئەو دوو دەوڵەتە، یەکەمیان بەدانانن بەدەوڵەتی مستەفا کەمالدا بەنێوی "ترکیای نوێ"وەو، دووەمیشیان بەدانانن بەسەروەرێتیی ئێرانو محەممەد رەزای کوڕی رەزا خاندا، وەك شای ئێران، کێشەی کورد بووە وە بەکێشەیەکی نێوخۆیی و چارەسەر کردنی کەوتە دەستی ئەو دوو رژێمە.

ئێستە، ئەو وانە (دەرس)یەی کە لەم بەسەرهاتانەوە فێری دەبین ئەوەیە، کە گەلانی ژێر دەستەی ولاَتانی داگیرکراو، ئەگەر هاتو خۆیان رێکخستبوو و ریزەکانیان یەکخستبوو،و زانییان چییان دەوێ، ئەوا دەتوانن لەکاتی هەرەسهێنانی سەروەرێتیی داگیرکەرەکانیاندا، سەروەرێتیی بەسەر خاکەکەی خۆیاندا بپچڕن. بەپێچەوانەی ئەمەوە، لەکاتی بوونی سەروەرێتیی دەوڵەتێکی داگیرکەردا، زۆر زەحمەتە گەلێکی ژێردەستە بتوانێ بگاتە سەربەخۆییو، وەدەستهێنانی چارەنووسی خۆی. یۆگوسلافیا نموونەیەکی زەقی ئەمەیە، هەتا هێزی سوپایی ئەمریکاو ئەورووپا، ولاَتی یۆگوسلافیایان داگیر نەکرد، کرواتستان نەبوو بەدەوڵەتێکی سەربەخۆو، کۆزۆڤۆش لەژێر باری پاکتاوکردنی رەگەزیدا دەیناڵاند. هەر ئەم دەردەشە کە بوو بەهۆی سەرنەکەوتنی هەموو شۆرشەکانی کورد، سەرەڕای هەموو قوربانییەك کە گەلی کورد دایەو، هەموو گەلکوژییەك کە رژێمەکانی سۆڤێتو ترکو عەرەبو فارس لەکوردیان کرد. چۆنکە هەموو شۆرشەکانی کورد، پاش دروستبوونی دەوڵەتە داگیرکەرەکانو گەیشتنیان بەپلەی سەروەرێتیی، هەڵگیرسان. مەزنترین شۆرشی کورد، شۆرشی ئەیلوول بوو، کە 14 ساڵ درێژەیکێشاو، (150) هەزار پێشمەرگەو، سەرۆکێکی گەلەڤین (شعبی)و مەزنی وەك مەلا مستەفای بارزانی هەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا ئەنجامەکەی بەئاشبەتاڵ تەواو بوو، چۆنکە عێراق دەوڵەتێکی خاوەن سەروەرێتیی بوو، شۆرشی ئەیلوولیش بۆ تێکشکاندنی سەروەرێتیی عێراق هەوڵی نەدەدا، بەڵکو بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەژێر خێوەتی سەروەرێتیی عێراقیدا تێدەکۆشا. بەلاَم سیاسەتبازانی کورد بەداخەوە هیچ لەوە فێر نەبوونو ئەوەتە، دەست دەکەنەوە بەو کونەدا، کە دوپشکەکەی تێدایە.

شایانی باسە کە جەنگی هەشتساڵەی ئێرانو عێراق کە بەجەنگی یەکەمیی کەنداو نێویرۆیەوە، دەرفەتێکی زێڕینی دیکەی هێنایە پێشەوە بۆ کورد، ئەگەر سیاسەتکارانی کورد نەچوونایە بەگژ یەکداو، هەموویان یەکبوونایەو، بەشێکیان لەگەڵ خومەینی، دژی رژێمی سەددامو، بەشەکەی دیکەیان لەگەڵ سەددام، دژی رژێمی خومەینی نەبوونایە، بەڵکو یەکیانبگرتایەو، هەوڵیان بۆ تێکشکاندنی سەروەرێتیی دەوڵەتێك لەو دوو دەوڵەتە بدایە، ئەو دەمە کورد دەیتوانی لەبەشێکی ولاَتەکەیدا لافی سەروەرێتیی لێبداو، ببێتە هاوبەش لە بڕیاردانی چارەنووسی دوای جەنگدا. بەلاَم جەنگی هەشتساڵە، چۆنکە سەروەرێتیی ئێرانو عێراقی وەك خۆی هێشتەوە، ئەنجامەکەی بۆ کورد ئەوە بوو کە پێویست بە باسکردن ناکا، ئەمەش گوناهێکی گەورەی دیکەی کاربەدەستانی حیزبە نانەتەوەییەکانی کوردستان بوو.

جەنگی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان دژی عێراق، بەسەرکردەیەتیی ئەمریکا لەساڵی 1991داو، دەرپەڕاندنی لەشکری سەددام لە کوێت، بوو بەهۆی راپەڕینی مەزنی بەهاری 1991و رزگارکردنی بەشێکی گەورەی باشووری کوردستان، بەلاَم تێکشکانی لەشکری سەددام لەبەردەم لەشکری ئەمریکادا، نەبوو بەهۆی نەهێشتنی سەروەرێتیی عێراق بەسەر باشووری کوردستاندا. لەبەر ئەوە سەددام بەهاسانی کوردستانی گرتەوە، بێ ئەوەی تووشی هیچ جۆرە رەخنەیەکی کۆمەڵەی نەتەوە

یەکگرتووەکان ببیٚ. بەڵام گەلڕەوەکەی بەهاری ئەو ساڵەو، ئەو بارودۆخە خەمهێنەرەی کە لەنێوچەکەو جیهاندا لەوەوە سەریهەڵدا، کارێکی وای کرد کە سەروەرێتیی عێراق لەسەر بەشێکی کوردستان لابرێ. کە ئەمەش شتێکە تاکهەڵکەوتوو (استثنائي) بوو لەمێژووی دەوڵەتە سەربەخۆکانی جیهاندا. کورد لەو رۆژانەدا کە بەزەییەکی نێو نەتەوەیی بۆ خۆی بچڕیبوو، دەیتوانی بانگەوازی سەربەخۆییی کوردستان بدا، بەلایەنی کەمەوە، لەو چەند ستانەدا (هەولێرو سلێمانیو دهۆك) کە سەددام خۆی بەجێی هێشتبوون. بەڵام دوو زلحیزبە کوردییەکە رێی ئەوەیان نەدا ئەم دەرفەتە لەلایەن کوردەوە بقۆزرێتەوەو بەوەش، گوناهێکی گەورەی مێژوویيان خستە سەر گوناهەکانی دیکەیان.

پەلاماردانە سەر عێراق لەمانگی نیسانی ئەمساڵدا، لەلایەن ئەمریکاو هاوپەیمانەکانو هەڤاڵبەندەکانییەوە، کە کوردیش یەکێکن لەو هەڤاڵبەندانەو، رووخاندنی دەوڵەتی عێراقو، هەڵوەشاندنەوەی دەزگەی دەستوەشێنی تیرۆریستی عێراقو، نەهێشتنی سەروەرێتیی عێراق، دەرفەتێکی یەکجار بەنرخی دیرۆکی بوو بۆ کورد، کە بەداخەوە ئەمجارەش حیزبە کوردییەکان، بەتایبەتی دوو زلحیزبەکە، بوونە رێگر لەبەردەم جاڕی سەربەخۆییی کوردستاندا، ئەوجا، نەك هەر بەوە دابین بن کە باسی سەربەخۆییی کوردستان نەکەنو، تەنانەت لەدژی بوەستنو بەس، بەڵکو کەوتنە عێراقچێتیکردنێکی واخەستوخۆڵ کە عەرەبێك گوتبووی: **"بەڕاستی برا کوردەکان هێندە عێراق پەروەرێتی پێشاندەدەن، کە ئێمەی عەرەبیان شەرمەزار کردووە".**

هەوڵدانی هەردوو زلحیزبەکە ئەوڕۆ بۆ بنیاتنانەوەی سەروەرێتیی عێراقە، ئەو سەروەرێتییەی کە هەشتا ساڵ پترە کورد لەژێریدا دەناڵێنی، لێی دەکوژرێ، سووكو ریسوا دەکرێ، ئەنفالی لێدەکرێ، وڵاتی دەکرێ بە عەرەب، شار بەدەر دەکرێو ژنەکانی ئەتك دەکرێنو دەفرۆشرێن، چەکی کیمیایی لە دژ بەکار دەهێنرێو، هەوڵی تواندنەوەی دەدرێ. کەچی سەرکردەکانی، بە پەلە داوای گێڕانەوەی ئەو سەروەرێتییە دەکەن. عادیل موراد کە یەکێکە لەسەرکردەکانی "یەکێتی" دەبێژێ کە چەند دەوڵەتێك بە حیزبەکەیان گوتووە "بۆچی بانگی سەربەخۆییی کوردستان نادەن"، کەچی ئەوان گوتوویانە: "ئێمەش عێراقینو بەشێکین لەعێراقو سەربەخۆییمان ناوێ". دیارە کاربەدەستانی پارتیش قسەی لەوە "باشتر" ناکەن.

لێرەدا ئەو پرسیارە خۆی دەسە پێنێ بەسەر ئەو دوو زلحیزبەدا، ئەو گەرەنتییەی کە دراوە بەکورد چییە؟ ئەز باسی گەرەنتییەکی نێو نەتەوەیی ناکەم، هەر باسی گەرەنتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەکەم کە هەڤاڵبەندی کوردن، گەرەنتی ئەم دووانە بۆ پاراستنی کورد لە گەلکوژیو گەرەنتیی ژیانی بەئازادی لەسەر خاکەکەی خۆی چییە، ئەگەر سەروەرێتیی عێراق گەڕایەوە جێی خۆی؟ مەبەستیشم لە گەرەنتی، قسەی رووتو دۆستانە نییە، بەڵکو پەیماننامەیەکە کە رێزی لێبگیرێ. ئەو پەیماننامەیە کوانێ؟ ئەگەر هەیە، پێشانمان بدەن، ئەگەر نییە رەپو راست قسە بکەنو لەنەتەوەی کوردی نەشارنەوە. چۆنکە کە سەروەرێتیی عێراق دروستبووەوە، ئەو دەمە کێشەی کورد دەبێتەوە بەکێشەیەکی نێوخۆییی عێراقو، چارەسەر کردنی بەدەست "گەلی عێراق" دەبیٚو، ئەوجا چارەسەر کردنی بەزۆر، ئەوەیە کە هەشتا ساڵە لەکاردایەو، چارەسەرکردنیشی بەشێوەیەکی دیمۆکراسی، ئەوە بەدەستی زۆربەی زۆری خەڵکی عێراقە، کە ئەو زۆربەی زۆرە عەرەبە، کورد نییە. زۆربەی زۆری عەرەب، لەگەڵ ئەوەدا نین، نەك کوردستان سەربەخۆ بێ، بەڵکو تەنانەت لەگەڵ "ئۆتۆنۆمی"ش نین. هەر کەسێك درۆ لەگەڵ خۆیو خەڵك نەکا، دەبێ دان بەو راستییە دابنێ.

کەواتە، ئەگەر ویسترا شتێك بکرێ بۆ کورد، دەبێ هەتا عێراق سەروەرێتیی دەستنەکەوتووەتەوەو، لەلایەن کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە دانی پێدا نەنراوە، ئەوە بکرێ. ئەمەش بەوە دەبێ کە

کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە بەرژەوەندیی نەتەوەییی چل ملیۆن کورد نەکەنە قوربانی بەرژەوەندیی تەسکو تروسکی خۆیان، بەڵکو دەبێ بێ چەندو چۆن و بێ هیچ مەرجێکی پێشەکی، هەردوو بەڕێوەبەرێتیەکەیان و چەکدارەکانیان بکەنە یەك و، لەگەڵ جەماوەری کوردستانداو لە پێشیانەوە، ئاڵای کوردستان بەدەستەوە، خۆپێشاندانی ملیۆن کەسی بخەنە سەر شەقامەکانی کوردستان و بەغداو داوای مافی ڕەوای کورد بکەن لەبڕیاردانی چارەنووسی خۆیدا لەباشووری کوردستان، کە هەموو نێوچەکانی باشوور بگرێتەوە. بۆ ئەمەش دەبێ سنووری ستانەکانی بهێنرێنەوە شوێنی خۆیان. کفری و کەلارو چەمچەماڵ و تووز دەبێ بخرێنەوە سەر کەرکووك. لەسەردەمی کۆندا کۆیەش لەسەر کەرکووك بووە، نەك لەسەر هەولێر. پێویستە ئەندامە کوردەکانی نێو "مجلس الحکم الانتقالی" پێ دابگرن لەسەر ئەوەی خانەقین و جلەولاو مەندەلی و شارەبان بکرێنە ستانێك بەنێوی ستانی خانەقین، یان ستانی "سیروان"، کە ئەمەش داخوازییەکی ڕەوای خەڵکی خانەقین و دەوروبەرێتی کە دەبێ پشتگیریلێبکرێ.

بەڕاستی، مەترسییەکی گەورە لەسەر مان و ژیانی کورد لەئارادایە. بێجگە لەوەی کە دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، واتە، دەوڵەتانی ترك و ئێران و سووریا، بەهەموو جۆرێك هەوڵدەدەن کە کورد هیچی دەستنەکەوێ، بەعسیەکانیش خەریکن خۆیان کۆدەکەنەوەو، بەپشتی ڕژێمی سووریا، سەر لەنوێ دێنە کایەوە. پارێزگاری بەعقوبە کە ماوەیەك لەمەوبەر گوتبووی نابێ خوێندن و پەروەردەی کوردی لەخانەقین هەبێ، ئەوا بڕیاری گێڕانەوەی چەند سەت مامۆستایەکی بەعسی داوە بۆ سەر کاری خۆیان، کە پاش ڕووخانی ڕژێمی سەددام لەسەر کار دەرکران. کەچی "مجلس الحکم الانتقالی" هەتا ئێستە یەك وشەی لەدەم دەرنەچووە. بەعسیەکان و چڵکاو خۆرەکانی سەددام و عەرەبە داگیرکەرەکانی ستانی کەرکووك دەچنە سەر شەقامەکان و، بە "هەڤاڵبەندی"ی تۆرانییەکان و، وەك ساڵی 1959، خۆپێشاندان ساز دەکەن و، داوای لابردنی پارێزگاری کەرکووك دەکەن، هەر لەبەر ئەوەی کوردە، ئەگەرنا ئەم پارێزگارە ڕۆشنبیرە، زیانی بۆ مریشکێکیش نەبووە، بەڵام "مجلس الحکم الانتقالی" لەمە بێدەنگە. لە هەمووش خۆشتر ئەوەیە، ئەندامی "مجلس الحکم الانتقالی" دوکتۆر مەحموود عەلی عوسمان، لەوتووێژێکیدا لەگەڵ ڕۆژنامەی "الحیاة" کە لە لەندەن دەردەچێ، بەڵام لەسەر ڕێبازی "مجێوری دوو کەعبە" (خادم الحرمین الشریفین) دەڕوا بەڕێوەو، بەئاشکرا دژی ڕماندنی ڕژێمی سەددام و مافی ڕەوای کوردە، فەرمووبووی کە "من الحکمة توسیع مجلس الحکم حتی یضم فئات سنیة عربیة جدیدة، بینهم القومیون العرب واطراف اسلامیة کتجمع علماء السنة" (الحیاة 2003/12/14 ل9). دەك لەبەرت مەرم خولە! نازانم، خولە گیان، مافی فەیلییەکان و ئێزدییەکان و کاکەییەکان و شەبەکەکان و ژنە کوردە ماف پێشێلکراوەکانت خستنە کام گیرفانت؟ ئەی باشە تۆ خۆت و چوار ئەندامەکەی دیکەی "مجلس الحکم الانتقالی" سوننی نین؟ ئایا شیعەکانی "مجلس الحکم الانتقالی" هەموو عەرەب نین؟ ئایا ناسیۆنالیستە عەرەبەکان، دان بە"مجلس الحکم الانتقالی" دادەنێن، بەڕێزت وا بەکوڵ و دڵەوە هەوڵ بۆ هێنانە نێو "مجلس"ی ئەوانە دەدەی؟ ئایا باشتر نەبوو ئێوە هەر پێنجتان لەباتی ئەوەی بچنە "مجلس الحکم الانتقالی"یەوە، بەرەیەکی بەرهەڵستکاری کوردستانیتان بەرامبەر بە "بەرهەڵستکارانی عێراقی" پێکبهێنایەو نەچوونایە نێو بەرەی "بەرهەڵستکارانی عێراقی"و "مجلس"ەوەو، ئەگەر دەشچوونە "مجلس" ئەوا بەپێی گەلێك مەرجی قورس و مافی ڤیتۆ بچوونایە، وەك هەر لەسەرەتاوە پێمڕاگەیاندن و، لەرۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوکرایەوە؟

بەڕاستی، جێی داخە کە سیاسەتبازە دەسەڵاتدارەکانی کورد، کارو پیشەیان هەر ئەوە بووە، خۆڵ بکەنە چاوی جەماوەری کوردەوە. ئەوەتا بەهەزاران کەس دێنە سەر شەقامەکانی شارەکانی کوردستان و خۆشیی خۆیان بۆ گرتنی سەددام دەردەبڕن، بەڵام یەك خونێشاندانی جەماوەری نابینیتەوە کە داوای مافەکانی نەتەوەی کوردو بڕیاری چارەنووسی کورد بکا. **وادیارە کوردێکی زۆر پێیان وایە کە سەددام گیرا، زەوی تەخت دەبێ بۆ داد پەروەری.. مخابن.. ئەوە تێناگەن کە سەددام و بیری سەددامێتی ژێرخانێکی مێژوویی هەزار ساڵەی هەیە. ئەوانەی کە پا پەکی خورەمدین و بەهزادان (ئەبوموسلیم)ی خۆراسانیو فەیلەسووفی بەناوبانگ سوورە بەردی (سوهرەوەردی)یان بەو پەڕی ئەتك و سووکایەتی پێکردنەوە کوشت، سەددام و سەددامی نەبوون؟. لەنێو ئەو دەوڵەتانەدا کە کوردستانیان داگیر کردووە، بە ملیۆن خەڵك هەن هەروەك سەددام بیر دەکەنەوە. کێشەکە کێشەی پەروەردەو فەرهەنگە، نەك کێشەی تاکە کەسێکی وەك سەددام.** بەکوشتنی سەددام، بیری خۆ بەزلگرتن و ملهوڕیو دڕەندەیەتی بەرامبەر مرۆڤ، کۆتایی نایەت. ئەوەتا لەنێو عەرەبەکان و لە ئەورووپاش بەسەتان پارێزەر (محامی) خۆیان ئامادە کردووە، بۆ ئەوەی لەدادگە (محكمە)دا بەرگری لە سەددام بکەن. دیارە دەبێ سەددام پارێزەری هەبێ، چۆنکە ئەمە قانوونە، بەڵام ئەو پارێزەرە دەبوو دادگە بگەڕێ بۆی بەچراوە، نەك بەسەتان پارێزەر لەخۆیانەوە خۆیان نێونووس بکەن و، لە ئەردەن کۆمیتەیەك دروست ببێ بۆ "بەرگری لە سەددام" کە "سەرۆکی ڕەوای" عێراقە. ئەمەش هەروا لەخۆڕایی نییەو، ئەوەش لەخۆڕایی نییە کە ئەمریکا سەددام بە "دیلی جەنگ" نێو دەبا، نەك بە"تاوانباری جەنگ و گەلکوژی". چۆنکە ئەگەر ویژدان و نامووس هەبێ، دیارە سەددام نابێ بەتەنێ تاوانبار بکرێ، بەڵکو هەموو ئەوانەی کە یارمەتیی سەددامیان داو، هەتیوچەیەکی خوێنڕێژی شەلاتیی کۆلانانیان کردە ئەو سەددامە، پێویستە بهێنرێنە بەردەم دادگە، لەوانە ژمارەیەکی زۆر لەئەورووپاییو ئەمریکاییو رووس و. . . هتد کە، یان کاربەدەستی دەوڵەتی خۆیانن، یان بازرگان و خاوەن فابریقەن. مام جەلال کە دەچێ بۆ فەڕەنساو شوێنانی دیکەو، لە جاك شیراك و هاوپیشەکانی دەپاڕێتەوە "قەرزەکانی عێراق کەم بکەنەوە"، دەبێ جارێ ئەو پرسیارە بکا، ئایا ئەو قەرزانە بۆچیو لەشێوەی چیدا دراون بەعێراق؟ بۆ دەرمان و ئامێری نەخۆشخانە بووە، یان بۆ کڕینی لێستکی منداڵانی کوردو عێراقی؟ یان بۆ پێشخستنی زانست؟. ئەگەر بۆ ئەمانە بوون، ئەوا عێراقێکی دەوڵەمەند پێویستی بەقەرز کردن نەبوو، خۆ ئەگەر بۆ شتێکی دیکە بوو، دەبێ بەئیسپات پێمانڕابگەیەنن. ئەگەر دەرکەوت ئەو قەرزانە بۆ کڕینی چەکی کۆکوژو ئامێری خەڵك لەنێوبران و بەکارهێنانی بۆ جەنگ بووە، پێویستە شیراك و هاوپیشەکانی ئەورووپایشی لەئەڵمان و رووس و ئەوانی دیکە، بهێنرێنە بەر دادگەو لەتەنیشت سەددامەوە بوەستن و، لێکۆڵینەوە بکرێ لەگەڵیان. دیارە لەم تاوانبارییەی سەددامدا، کاربەدەستانی هێندەك لەدەوڵەتە عەرەبەکان، وەك ئەردەن و کوێت و حیجازو میسرو جەزائیر، دەستی درێژیان هەبووە، شان بەشانی ئەوانیش، داگیرکەرانی کوردستان، بەتایبەتی ڕژێمی ترك و ڕژێمی ئێرانی سەردەمی شاو ڕژێمی سووریاش، هەریەکە بەشی خۆیان لە بەهێزکردن و پشتگیریکردنی سەددامدا دەستیان هەبووە، بەڕاستی، دەرفەتێکی زۆر بەنرخ بۆ کورد هەڵکەوتووە، کە سیاسەتبازانی کورد بەخوتو خۆڕایی لەدەستی دەدەن. **ئەوەی بەتاقیکردنەوە دەرکەوتووە ئەمەیە، ئەم ترەکەڵەکەیەی دروستکردنەوەی عێراق، هەوڵێکی بێ سووتەو سەرناگرێ. تەنانەت هێندەك لەدەسەڵاتدارانی ئەمریکاییش هەستیانکردووە پێی.** کەسایەتیەکی بەنێوبانگی وەك لێسلی ئێچ گێلب L.H. Gelb، ئەندامی دەزگەی لێکۆڵینەوەی ستراتیژیو پێوەندییە نێودەوڵەتەکانی ئەمریکا، کە کاتی خۆی یارمەتیدەری سەرنووسەری نیویۆرك

تایمزو ئێستە ئەندامی سەرکردایەتیی کۆلیژی بەڕێوەبەرێتی زانستگەی هارڤاردە، وتارێکی لەرۆژنامەی هەرالدتریبیۆنی نێونەتەوەییدا نووسیبوو، باسی ئەوە دەکا کە پێکەوە لکاندنی عێراق هەڵەیەکی گەورەیەو، سیاسەتی راست ئەوەیە 3 دەوڵەت دروست بکرێ: دەوڵەتی کورد، دەوڵەتی شیعەو دەوڵەتی سوننی. گێلب لەو وتارەدا، کورد بەدۆست دادەنێ، کە نەوتیان هەیەو دەتوانن بەباشی پێی بژین‌و، مەترسییان نییە بۆ جیهانی ئازاد. ئەم قسانە ترسێکی زۆری خستووەتە دڵی داگیرکەران‌و دوژمن بەکوردانی ترک‌و فارس‌و عەرەبەوەو، رۆژنامەکانیان پڕە لەوەرامدانەوەی گێلب. یەکێك لەوانە رۆژنامەی "کیهان"ی لەندەنە کە رۆژنامەیەکی دوژمن بەکوردی شاپەرستەو، ئەم قسانەی گێلب بە "نغمةً شوم" دادەنێ.

کورت‌و کرمانجی، ئەگەر کورد بیانەوێ مافێکیان دەستبکەوێ، دەبێ تاعێراق سەروەرێتیی نەکەوتووەتەوە دەست، ئەوە بۆ خۆیان بپچڕن، ئەگەرنا، کە عێراق بووەوە بەدەوڵەتێکی یەکپارچەیی خاوەن سەروەرێتیی، دەبێ وەك پێرەمێردی رەحمەتی کە پاش ئاشبەتاڵی بەهاری 1947و هەرەسهێنانی کۆماری کوردستان گوتی:

ئەی ناهومێدی، ئەی ناهومێدی

نەگبەتی وەها، تو خوا ساکێ دی؟

بەڵام ئەو نەگبەتییە لە ئاسمانەوە ناکەوێتە خوارێ، بەڵکو بەدەستی سیاسەتبازانی کورد ئاڕاستەی گەلی رەشوڕووتی کورد دەکرێ‌و کورد دەبێ هۆشیاربن، رێ بە ئاشبەتاڵێکی دیکە نەدەن. چۆنکە **رێی ئاشبەتاڵێکی دیکە لەو پەیماننامەیەدا نەخشەی بۆ کێشراوە کە لە 15ی نوڤەمبەری ئەمساڵدا لەلایەن مام جەلال‌و پۆل بریمەر ئیمزا کراوەو باسی فیدرەیالیزم دەکا لەشێوەی "پارێزگاکان" (محافظات)دا.** ئەمەش رێکەوت نییە کە ئەم "پەیماننامە"یە لەکاتی "کوێخایەتیی" مام جەلالدا ئیمزا کراوە. مەترسیی فێدەرالیزمی پارێزگاکان‌و کوێر کردنەوەی نێوی کوردستانم ماوەیەکی زۆر لەمەوبەر لە"میدیا"دا خستەڕوو. چۆنکە حیزبحزبێنە بەرەو کوێخایەتی دەڕوا بەسەر نێوچەیەکەوە (میری پارێزگە)، نەك بەسەر نیشتمانێکەوە (کوردستان) خۆ ئێستە سلێمانی‌و هەولێر دوو پارێزگەی فێدەرالین، نەك هەرێمێکی فێدەرالی. راستیەکەشی ئەوەیە کە ئاغایەتی (سەروەرێتی) لە هەموو کەسێك نایەت‌و، **هەموو لایەکیش دەبێ بزانن، کە ئەم جارە، خودێ نەکا، ئەگەر قەوما، ئەوا لەهەژارو رەشوڕووتی کورد ناقەومێ، چۆنکە هیچیان نییە لێیان بستێنن، بەڵکو لە کوێخاکان دەقەومێ.**

ئاهوڕامەزدا رەشوڕووتی کورد بپارێزێ.

بەرلین 2003/12/17

میدیا، **ژ** 152، 2003/12/21

نەتەوەی کورد لە تەنگانەدا

ئەگەر ئەمریکا دۆستایەتیی کورد بدۆڕێنێ

وەك دەزانین، ڕۆژ لەدوای ڕۆژ، پەژارەو دڵڕێشیی جەماوەری نەتەوەی کورد، چ لەوڵاتو چ لەدەرەوەی وڵات، بۆ دواڕۆژی باشووری کوردستان، خەستترو کوورترو پڕ ئێشتر دەبیٚو، داخو خەفەتو هەستی ناهومێدی، سەرو دڵی هەموو کوردێکی بەتەنگەوە هاتووی داگرتووە. لەهەمووشی ناخۆشتر ئەوەیە، کە ئەو کارەساتە پشتشکێنەی چاوەڕوانی کورد دەکا، وەنەبێ چاوەڕواننەکراو بووبیٚو، لەپڕ لەئاسمانەوە داباریبێ، چۆنکە هەموو خاوەن هۆشو ویژدانێکی زیندوو، دان بەوەدا دەنێ کە نووسەری ئەم وتارە، لەساڵانێك لەمەوبەرەوە، هەوڵیداوە، مەترسیی ئەو ڕۆژە تاریکانە بخاتە بەردەم خەڵکی کوردستانو، بەتایبەتی کاربەدەستانی حیزبە خۆ بەوەستازانەکانی گۆڕەپانی ڕامیاریو، زۆر بەتایبەتیتر، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، کە مخابن، لە قسەی خۆیان پتر، گوێ لەقسەی کەس ناگرنو، ڕەخنەی دۆستانەو ڕێپێشاندانی بابەتانە، بەدوژمنایەتی تێدەگەن، چەند جارو چەند جار پێمگوتن، ئەوەی بەکچێنیو، لەکاتی دوانزە ساڵ فەرمانڕەواییی سەربەخۆدا دەکرێ، یان لەکاتی ناچار بوونی ئەمریکا بە پەنابردنە بەر هاوکاریی کورد، دەکرێ، ئەوە لە بێوەژنیداو، لەپاش خستنی سەددامو، یەکگرتنی داگیرکەرانی کوردستانو، خۆ تەیارکردنی شیعەو سوننیو تۆرانییەکانی عێراق، ناکرێ. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، مافی کورد بەوە ناسەپێ، کە سەرکردەکانی کورد، خۆیان لەعەرەبی عێراق بەعێراقیتر بدەنە قەڵەمو، هەوڵ بۆ گێڕاندنەوەی "سەروەرێتیی" عێراق بدەن، بەڵکو بەوە دەستدەکەوێ کە خۆیان بەنەتەوەیەکی بەزۆر بەعێراقیکراوی نیشتمان داگیرکراو بدەنە قەڵەمو، داوای مافی سەربەخۆییو بڕیاری چارەنووس بکەنو، ئەگەر نەکرا، ئەوا لەڕێی گشتپرسییەکەوە، باشووری کوردستان بۆ ماوەیەك بکەنە پرۆتێکتۆراتی (محمیة) کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئەوەش بەگەرەنتی دەوڵەتێکی مەزنی وەك ئەمریکا. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، شەڕ بەیەکدی نەفرۆشنو، واز لەهەڵمەتەکاسەییی حیزبحیزبێنە بهێننو، دەستبدەنە دەستی یەكو، حکوومەتێکی کوردستانیو لەشکرێکی کوردستانی دروستبکەنو، ئاڵای کوردستان بگرنە دەستو، واز لەپەرۆی زەردو پەرۆی کەسك بهێنن. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، لەڕکی یەکدی، تۆرانیو حیزبوللاهی بەهێز نەکەنو، بۆ سەر شۆڕکردنی یەکدی لەشکری داگیرکەران نەهێننە سەر ماڵی خۆتان. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە پێڵاودانانو ماستاوکردن بۆ ملهوڕەکانی ئەنقەرەو دیمەشقو تارانو، بەرتیلدانی چەند ملیۆنی بەسەرمایەدارانی ئێرانیو ترك، بەبیانووی گرێبەندی (عقود)یەوە، پوولێکی قەڵپ ناهێنێو، لەباتی ئەوە، بچن یەکسەر لەگەڵ دەوڵەتە گەورەکان ڕێکبکەونو، تێیانبگەیەنن کە تڕەکەڵەکی پێکەوە نووساندنی جەستەی پارچە پارچەی عێراق، سەرناگرێو، سەربەخۆییی کوردستان، هەر بەتەنێ سووتی کوردی تێدا نییە، بەڵکو سووتی ئەوانو ئاشتیی جیهانی ئازادو کۆمەڵگەی شارستانێتیشی تێدایە. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە تۆ خۆت بەعێراقی بدەیتە قەڵەمو، بتەوێ لەڕێی دیمۆکراسییەوە کێشەکەت چارەسەر بکەیت، ئەوا دیمۆکراسی بریتیە لەدەنگدانو زۆرو کەمی دەنگەکانو، تۆش کە عێراقی بیتو، دیارە عێراقیش یەك وڵاتەو دوو وڵات نییە، ئەوا لەهەموو دەنگدانێکدا، کورد هەر کەمینەیەو نایباتەوە. چەند جارو چەند جار پێمگوتن، کە سیستەمی فیدرالی

سیستەمێك نییە کە هەر بەبڕیاری بەشێکی خەڵکی ئەو وڵاتە، یان ئەو دەوڵەتە، (لێرەدا عێراق و کورد) بێتە دی، بەڵکو دەبێ زۆربەی زۆری هەموو خەڵکی ئەو وڵاتە (لێرەدا عێراق) دەنگ بدەن بۆی. هیچ جۆرە گەرەنتییەکیش نییە کە زۆربەی زۆری خەڵکی عێراق دەنگ بۆ سیستەمی فێدرالی بدەن، یان بۆ ئەو جۆرە فێدرالییە دەنگ بدەن، کە سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان مەبەستیانەو داوای دەکەن.

بەڵام ئەوە بوو ئەم قسانە بەم گوێیاندا هاتو لەو گوێیان دەرچوو و، رۆژمان گەیشتە ئەو رۆژە رەشەو کەوتووینەتە قوڕپێوان. ئەوجا لەباتی ئەوەی کاربەدەستانی کوردو دەستوپێوەندەکانیان، کەمێك بەخۆیاندا بێنەوەو، بیرێك لەهەڵەوخراپەکاریو تاوانی گەورەو بچووکیان بکەنەوەو، هەستی بەرپرسیارێتیی بەرامبەر بەنەتەوەو نیشتمان، وایانلێبکا خۆیان بدەنە بەر لێپرسینەوەو، مەردانەو، بێ پاکانە کردن بۆ خۆ، بێنە سەر باس، کەچی کەوتوونەتە پەنا بردنە بەر قسەی لاقرتیو گوێ ئاگردانو، هەڕەشەی بێدەسەڵاتانەو، چەمۆڵەنانی نێو گیرفانو، دەفەرموون: "ئەمریکا، دەستی کوردی بڕی"، "ئەمریکا، وەك ساڵی 1975 دەکا لێمان، کە لەپشتەوەو، دزانە تێمانیسرەواند"، "ئەمریکا، دڵپاکیی ئێمەی خراپ بەکارهێناو"و. . . هتدو، هەر لەو کاتەشدا دەبێژن "ئەگەر گوێ لەداخوازییەکانیان نەگیرێ، لە "یەکگرتنی دڵخواز"دا، ئەوا "خیار"ی دیکە هەیە". . . خۆ ئەگەر ژێربێژانە بێینە ژێر ئەم تۆمەتانەو شییانبکەینەوە، دەبینین ئەوە، لەسەر دەرنەچوون لەرامیاریو، ئاگا نەبوون لەباری ئاڵۆزی جیهان، هیچی دیکە ناگەیەنێ. چۆنکە هەمووومان باش دەزانین کە "کالیار"ەکەی ئەوان، لەهەموو "خیار"ەکانی ئێمە زلترە. بێجگە لەوەش، **دەمێکە پێمگوتوون کە ئەمریکا برای باوکی کورد، یان گەلێکی دیکە نییە. ئەمریکا، زلهێزێکی جیهانییەو، بەرژەوەندیی سوپاییو رامیاریو ئابووریی خۆی هەیەو، دوای پاراستنیان کەوتووە. ئەو بەرژەوەندییە بەکێو لەکوێ بپارێزرێ، ئەوا روو لەو کەسەو لەو شوێنە دەکا. دۆستایەتیو دوژمنایەتی لەم جەوالەدا جێیان نابێتەوە. بەڵام، ئێمە بەداخەوە، پێمانوایە، دۆستایەتیی رامیاری بەماچو مووچو گوڵباران دروستدەبێ. . .**

باشە، ئەگەر کوردێکی وەك جەلال تاڵەبانی، لەکاتی کوێخایەتییەکەیدا لەبەغدا، بچێ بەنێوی "مجلس الحکم الانتقالي"یەوە، لەگەڵ پۆل برێمەری فەرمانداری شارستانێتیی ئەمریکا لەعێراق، پەیماننامەیەك ئیمزا بکا بەئارەزووی خۆیو، بێ ئەوەی نوقورچێك لەورگی گیرابێ، یان "دارکاری" کرابێو، بەیەك وشە نێوی کورد، یان کوردستان لەو پەیماننامەیەدا نەبێو، باسی فێدەرالیزمی پارێزگەکان بکا، کە بەوەش دەیەوێ جۆرە کوێخایەتییەك بۆ حیزبەکەی مسۆگەر بکا، ئەوە دیارە مام جەلال هەر لەخۆیەوە ئەوەی نەکردووە، بەڵکو پرسی بە ئەندامەکانی دیکەی "مجلس" کردووەو، لەپێش هەمووشیاندا بەچوار ئەندامە کوردەکەی دی، بەڵام بێ گەڕانەوە بۆ بیروڕای گەلو گشتپرسی، واتە، بێ ئەوەی بەلایەنی کەمەوە نرخێكو رێزێك بۆ بیرو بۆچوونی ئەندامانی یەکێتی دابنێ، ئەوجا تۆ لەبیرو بۆچوونی چەند ملیۆنێك کورد بگەڕێ، ئێدی دەبێ گوناهی ئەمریکا چی بێ، با مام جەلالو ئەندامە کوردەکانی "مجلس" **هیچ نەبێ هێندەی عەلی سیستانییەکی فارسی ئێرانی وەرەیان ببوایە، کە لەسەردەمی سەددامدا نەیدەوێرا بڵێ "لەڵ"و، ئێستەش هەزاران خۆپیشاندەر دەخاتە سەرشەقام بۆ بەربەرەکانێکردنی ئاما نجەکانی سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، کە ساڵانی ساڵ بەسەر چیاکانەوە بوون.** لێرەدا دەبێ ئاماژە بۆ ئەوەش بکەین کە هەرچی ئەمریکایە، ئەوا ساڵانێك هەوڵی لەگەڵ پارتیو یەکێتیدا بۆ ئاشتبوونەوەو یەکگرتنو خۆ بەهێزکردنو، تەنانەت لەئۆکتۆبەری 1998دا پەیماننامەیەکی مۆر کرد لەگەڵیان، بەڵام ئەوان هەتا ئەورۆ، کە ئەورۆیە، یەکیاننەگرتووەو، دوو بەڕێوەبەرێتیەکەو، چەکدارەکانیان نەکردووە بەیەك، ئێدی

چۆن دەتوانن داوای فێدراسیۆنێکی جۆگرافیایی و نەتەوەیی بۆ باشووری کوردستان بکەن، لەکاتێکدا ئەوان ئەمە هەشت ساڵە فێدەرالیزمی پارێزگاکەکان دەبەن بەڕێوەو، تەنانەت سلێمانی کارەبا بەهەولێر نادا. باشە! با وادابنێین ئەمریکاو بەریتانیا و عێراقییەکان رازیبوون، کەرکووك و مووسڵ و دیالەو کووت بخەنە سەر "هەرێمی کوردستان"، ئەوجا لێرەدا دەبێ ئەو پرسیارە بکرێ، ئایا بیخەنە سەر "کوردستانی یەکێتی" یان "کوردستانی پارتی"؟؟؟ پاشان، ئایا کوردستانماڵی باوکی پارتی و یەکێتیە، کەوا تۆپتۆپێنی پێدەکەن؟؟؟

پارتی و یەکێتی، دوانزە ساڵی رەبەق، حکومەت و پەرلەمان و لەشکرو پۆلیس و بودجەی دەوڵەمەندانەو پێوەندیی دیپلۆماسییانەو رامیارانەی دەرەوەیان هەبوو. لەکاتێکدا عەرەبەکانی عێراق، لەژێر پۆستالی سەددامدا دەیانناڵاندو، سیاسەتکارەکانیان بوو بوونە پەنابەرانی ئەوروپاو ئەمریکاو، بە پارەی "نەمرەو نەژی" دەزگەی سۆسیالی ئەو دەوڵەتانە دەژیان، کەچی ئەوان چوون ئەو عەرەبە دەربەدەرانەیان کردە گەورەی خۆیان و، کۆنگرەیان رێکخست بۆیان لە سەلاحەدین و ڤیەنناو لەندەن و، کردنیان بەدەسەڵاتدارو، ئەوجا لەباتی ئەمانە دەست لەکورد بگرنەوە، ئێستە کورد دەست دەگرنەوە لەمان. بەڕاستی، ئەگەر کەمێك هۆشی نەتەوەیی هەبێ، ئەوا دەبێ بزانین ئەمە چارەڕەشییەکی گەورەیە کە ئەنجامەکەی هەروا بەئاسانی نایەتە بەرچاو. لەگەڵ ئەمەشدا، ئەمە تەنێ لایەنێکی کێشەکەیە کە دوور نییە ئەگەر هەروا بڕوا، بەرەو ئەوە بچێ کە کورد لەناهومێدییەوە دەست لەدۆستایەتیی ئەمریکا بشۆن و، دوو زلحیزبەکەش لەئەنجامی ئەو بارودۆخەوە کە دروست دەبێ، بکەونە لیسی کوێرانە هاویشتن و، هەوڵبدەن هەڵەکەیان بەهەڵەیەکی دیکەی لەوە خراپتر بسڕنەوە، کە ئەوەش دەبێتە دوو هەڵە. هەر بۆ نموونە: بەڕێز نەوشیروان مستەفا، ماوەیەك لەمەوبەر، هەڕەشەی ئەوەیکرد کە کورد خۆیان لەهاوکاریکردن لەگەڵ ئەمریکا بکێشنەوە. ئەمەش ئەو پەندە کوردییە دێنێتەوە بیرم کە دەبێژێ "شەڕ بڕاوەتەوە، تازە کوڕی تایەن بەدوای داردا دەگەڕێ". کاك نەوشیروان، دەبوو ئەو رۆژە کە ئەمریکا رووی لەئێوەو پارتی نا، لەگەڵ هێزەکانی بچنە کەرکووك و مووسڵ، بازرگانییەکی رامیاریتان بەمۆرو ئیمزا بکردایە لەگەڵی و، کە چووشنە کەرکووك و مووسڵەوە، هەوڵی گەورەتان ئەوە بووایە، عەرەبە هاوردەکان دەرپەڕێنن و کوردە ئاوارەکان بخەنە جێیان و، بەپەرۆی زەردو کەسکەوە نەچوونایەتە کەرکووك و مووسڵ و، رێی ئەو هەموو جەردەیی و دزێتییەتان نەدایە کە روویانداو، ئەمریکاییەکانی سەرسامکردو، رێزی کوردی کەمکردەوە لایان. پاشان حەز دەکەم لێرەدا بەئاشکراو رەپوروون بە بەڕێز کاك نەوشیروان و هەموو دۆستان و برادەران بێژم، کە پەیدا بوونی ناکۆکی لەنێوان کوردو ئەمریکادا، ئاواتێکی داگیرکەرانی کوردستان و هێزە دژ بەکوردەکانی عێراقە، کە دەمێکە خەون دەبینن پێوەی و، ئەو رۆژەی کوردو ئەمریکا بکەونە دژایەتیکردنی یەکدی، هەڵوێستی هەموو ئەو لایەنانەی کە ئێستە دژایەتیی ئەمریکا دەکەن، دەبێتە دۆستایەتیکردن و پشتگیریکردنی ئەمریکا. ئەنجامی ئەمەش کارەساتێکی وای بەدواوە دەبێ کە هاوتای نەبووبێ لەمێژووی کورددا. با ئەوەش بدرکێنم، کە دەسەڵاتدارانی رژێمی ترك، پاش ئەوەی نەیانتوانی ئەمریکا رازیبکەن بەخراپەکاری لەگەڵ کورد، ئەگەرچی ئەمریکا مل بۆ هەموو داخوازییەکانی کورد نادا، روویان کردووەتە شیعەکانی عێراق و، رژێمی ئێران و سووریاشیان کردووە بەدەلاڵ و، بەڵێنیانداوە بەشیعەکان، ئەگەر بێتو پشتگیریی کورد نەکەن بۆ گەیشتنە فێدەرالی، ئەوا رژێمی ترك رازییە کە دەوڵەتی عێراق ببێتە دەوڵەتێکی شیعەگەرێتیی وەك ئێران، بەمەرجێك هێندەك لەداخوازییە ئابوورییەکانی رژێمی ترك جێبەجێبکرێ.

هاوكاريی موقتەداسەدرو تۆرانییەكانی باشووری كوردستانو، بەپیرەوە چوونی عەبدولعەزیز حەكیم لەئەنقەرە، وەك شاو، پشتكردنە دوكتۆر بەرهەم ساڵحو سوكایەتیكردن پێی، چمكێكی ئەم پیلانە ژەهراوییە دەردەخا. رژێمی ترك تەنانەت كەوتووەتە نێوبژێكردنی ئەمریكاو ئیسرائیلو سووریا. لەبەر ئەوە رۆژ رۆژی ئەوە نییە كە سیاسەتكارانی كورد ساویلكانەو بەكەفوكوڵی دڵ بڕواننە رووداوەكان.

ئەی باشە چار چییە؟

ئەمە پرسیارێكی بەجێیە. بەبیروڕای من، رێی راست بۆ دەرچوون لەم تەنگژەیە ئەوەیە، كە دوو زلحیزبەكە هێندە ئازایەتیو خۆشەویستیی نیشتمانو نەتەوە لەخۆیاندا دروستبكەن، كە دان بەهەڵەی خۆیاندا بنێنو، بەرپرسیارێتیی ئەم رۆژە رەشە بگرنە ئەستۆو، رێبدەن بەجەماوەری كورد، بەزووترین كات، هەڵبژاردنێكی بەڕاستی ئازادو بێ ترسو لەرز، لەهەموو نێوچەكانی باشووری كوردستان (مووسڵو كەركووكو هەولێرو دهۆكو سلێمانیو دیالەو كووتو تەنانەت لەنێو كوردی بەغداش، چۆنكە بەغداش كە ملیۆنێك پتر كوردی لێیە، دەبێ شاری "برایەتی" بێ) رێكبخرێو، ئەو دەمە ئەو پەرلەمانەی دروستدەبێ، بڕیاری مافی چارەنووسی كوردو جۆری پێوەندیی لەگەڵ ئەمریكاو دەوڵەتانی دیكەو خەڵكی پارچەكانی دیكەی كوردستان دەستنیشان بكاو، دەستبەجێ پاش ئەوە، حكوومەتێكی كوردستانیو، لەشكرێكی كوردستانی تەوزیمی (لەنێرو مێ) پێكبهێنێ، ئەو دەمە نەتەوەی كورد، هەموو هەڵەو ناتەواوییەكانی دوو زلحیزبەكە دادەپۆشنو، دوو زلحیزبەكەش ئیسپاتی دەكەن كە نیشتمانپەروەرنو بەرژەوەندیی نەتەوەو وڵات، لەسەروو بەرژەوەندییی حیزبەوە رادەگرن.

خۆ ئەگەر دوو زلحیزبەكە رێككەوتننامەیەكیان بەنووسین لەگەڵ ئەمریكا هەبووایە، دەیانتوانی ئەمڕۆ گۆشار بخەنە سەر حكومەتی بوش، بەتایبەتی چۆنكە هەڵبژاردنی ئەمریكا لەمانگی نوڤەمبەردا دەستپێدەكاو ئەو حەلە دەیانتوانی هێندەك ماف بۆ كورد بپچڕن، بەڵام ئێستە بێ ئەو بەڵگەنامەیەو، پاش لەدەستدانی ئەو دەرفەتە زێڕینەی كە بۆ كورد هەڵكەوتبوو، ئەگەر پێیانوابێ دەتوانن زۆر لەئەمریكا بكەن، مل بدا بۆ تەواوی داخوازییەكانیان، ئەوا بەدڵنیاییەوە پێیاندەبێژم، بەهەڵە چوون. چۆنكە، یەكەم: جارێ شەمەندەفەرەكەی ئەمریكا لە تۆنێلە تەسكەكە تێپەڕیوەو، رۆژ بەرۆژ ئەو دەوڵەتو لایەنانەی كە دژایەتییان دەكرد لەچوونە شەڕی عێراقدا، ئێستە مێچكە مێچكە دەكەن بۆی. هەر تەماشای هەڵوێستی كاربەدەستانی فەڕەنساو ئەڵمانیا بكەن بەسە. پاشان ئەمریكا هێزێك نییە كە وەك سەركردەكانی تركو فارسو عەرەب، قسە هەر قسەی خۆی بێ. ئەمریكا گوێ لەپێشنیازو بیروڕا دەگرێ، بەتایبەتی ئەگەر لەدۆستو هەڤاڵبەندەوە بێ.

ئەمریكا، ساڵی 1975 **هەڤاڵبەندی كورد نەبوو، بەڵكو هەڤاڵبەندی شای ئێران بوو، و بۆ پاراستنی فەرمانڕەوایی شای ئێران، كە لەلایەن ناسرو بەعسیەكانەوە هەڕەشە دەكرا لێی، لەڕێی دەزگەی ئاسایشی خۆیەوە، سووكە یارمەتییەكی شۆڕشی ئەیلوولی دەدا. كە شای ئێران پشتیكردە شۆڕش، ئەویش پشتیتێكرد.** ساڵی 1975و ساڵی 2004، زۆر لەیەك جیاوازن. لەگەڵ ئەمەشدا، دەبێ ئەمە بخەینە بەرچاومان، ئەگەر پیلانی دوژمنانو ناحەزان، خودێ نەكا، ببێتە هۆی بگرەو بەردە لەنێوان كوردو ئەمریكادا، دیارە ئەو حەلە، جەماوەری كورد، سووتی خۆی لەوەدا نابینێ كە جارەكی دی، پەنا ببا بۆ ئەم ئەشكەوتو ئەو ئەشكەوتو، ئەم دەوڵەتو ئەو دەوڵەتی داگیركەرو، خۆ ئەگەر كەسانێكیش بێن رووبكەنە ئەو جۆرە كردەوانە، ئەوا هەل بۆ گەلێك بزووتنەوەی رادیكالانەو چەپاژۆو ئیسلامیست، هەڵدەكەوێ، كە داخی دڵی خۆیان بەدەسەڵاتدارانی ئەوڕۆی كورد بڕێژن. ئەو دەمەش داگیركەرانی كوردستان كە هەموو رژێمی تێرۆریستین، بەنێوی "یارمەتیی ئەمریكا"و سەركوتكردنی "تێرۆریزمی كوردی"یەوە، دەكەونە گیانی

ڕەشوڕوتی كورد. ئەو ڕۆژەش ئەو ڕۆژە دەبێ كە بەدڵی هەموو دوژمنێكەو، ئەوەش نەخشەی دەوڵەتی ترك و ئێران و سووریاو میسرو ئەردەن و حیجازە، كە دەیانەوێ كوردستان ببێتە "گۆڕستانی كورد"و، دەبێ ئەو حەلە ئاوات بخوازین بە بەهاری 75 و سەردەمی دوابڕاوی سەددام، بەڵام ئەوەش هەیە كە ئەورووپا، وەك جاران پەنابەر وەرناگرێ.

شایانی باسە، **ڕامیاری وەك ماتماتیك وایە، لە ماتماتیكدا كە تۆ هەنگاوێكت بەهەڵە دانا، هەنگاوەكانی دیكەش، هەموویان هەڵە بەخۆیانەوە دەگرن و، ئەنجامەكەش بە هەڵە دەردەچێ.** لەبەر ئەوە، دەبوو، هەنگاوی یەكەمی سیاسەتكارانی كورد، لەناسنامەی "عێراقێتی"یەوە نەبوایە، بەڵكو لە ناسنامەی "كوردستانێتی"یەوە بوایە، واتە لە "كوردستانێتی"یەوە بەرەو "عێراقێتی" بچوونایە، نەك بەپێچەوانەوە، وەك كردیان. ئەگەر وابیریانبكردایەتەوە، خۆیان بەهێز دەكرد، نەك پەنابەرە عێراقیەكان و، سەرەتا لەسەربەخۆییەوە دەستیان پێدەكرد، خۆ ئەگەر نەكرا، ئەوجا، بەرەو "كۆنفیدرالی"و "فیدرالی" دەچوون، نەك بەپێچەوانەوە، دەرفەت لەدەستبدەن و پاش "خراب البصرة"، هەڕەشە بكەن و بێژن "ئەگەر فیدرالیتی نەدرێ پێمان، داوای سەربەخۆیی دەكەین". چۆنكە ئەمە لەوە دەچێ ئێمە نانمان نەدەنێ، كەچی داوای پاقلاوە بكەین.

ئەوڕۆ كە ئەم وتارە دەنووسم، بەڕێكەوت ڕۆژی دووی مانگی ڕێبەندانە. ساڵڕۆژی یادی دامەزراندنی كۆماری كوردستانە، ئێمە دەبێ لەڕووخانی كۆماری كوردستان و، لەوە پێشیش لەڕووخانی شانشینی باشووری كوردستان پەند وەربگرین. سەردەمی ئەوڕۆ لەو سەردەمانە زۆر جیاوازە. گەورەترین زلهێزی جیهان وا لەكوردستان و، بەربەرەكانێی تێرۆریزم و ئازادی و مافی مرۆڤی كردووە بەسەر پەڕەی درۆشمەكانی خۆی. كورد لەهەموو نەتەوەیەكی دی پتر بووەتە قوربانی تێرۆریزمی دەوڵەتە داگیركەرەكانی كوردستان، كە سیانیان ئەمریكاش بەتیرۆریستی دادەنان و ئێستە دوانیان. كورد لەهەموو گەلانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، پتر تینووی ئازادییەو حەز بەئاشتی و دیمۆكراسی دەكا. لەبەر ئەوە چەند خاڵێكی نێوكۆیی (مشترك)ی گرنگ لەنێوان كوردو ئەمریكادا هەیە، دەبا سیاسەتكاران و سەركردەكانی كورد كاربكەن و، شاندێكی دەپانزە كەسی لەخەڵكی هەموو پارچەكانی كوردستانی گەورەو دەرەوە دروستبكەن و، بچنە لای سەركۆمار جۆرج دەبلیو بوش و سەرۆكوزەیران تۆنی بلێرو سەفەرێكی یەك دوو مانگی بەئەمریكاو ئەوروپادا بكەن و، بەپێی نەخشەیەكی دەرزكراو كێشەی كوردو بەرژەوەندیی نێوكۆیی كوردو ئەو لایانەنە بخەنە سەر مێزی وتووێژو، داخوازییەكانی كورد بگەیەننە شوێنی بڕیاردان و جێ چۆڵنەكەن بۆ ئاردۆغان و كوڕی حافزو مەلا خاتەمی و كوڕی شاحسەین و مجیۆری دوو كەعبەو موبارەكە فەندی، بوختان و درۆ دەلەسە بۆ كورد ڕێكبخەن و، بۆ پشتیگریی ئەمەش دەبێ خۆپێشاندانی یەك لەدوای یەك لەسەر شەقامەكانی كوردستان و ئەوروپاو ئەمریكا بۆ مافی بڕیاری چارەنووسساز بكرێ. زۆر سەیرە! شیعەكان بەهۆی خۆپێشاندانە جەماوەرییەكانیانەوە، ئەمریكایان ناچار كردووە، ڕێزی داخوازییەكانیان بگرێ. ئەوەتە ئەو قانونە كۆنەی كە پێش پەنجا ساڵ، فشە مافێكی دابوو بەژنان، لایانبردو ژنانیان گێڕایەوە دەوری بەرد، هاكا –سیستانی و حەكیم كە هەردووكیان فارس و ئێرانین– وەك خومەینی مامۆستایان، قانونی "دەستبڕینی دزو بەردبارانی دڵداریكەران تامردن و داركاریكردنی سەرخۆش و.. هتد"یان هێنایە عێراقەوە، **بەڵام كوردستان وەك خۆڵی مردووی بەسەردا كرابێ، هیچ خۆپێشاندانێكی تیا بەدیٚ ناكرێت، وەك ئەوەی شەقامی كوردی نووستبێ. گەورەترین هەڵەش ئەوەیە كە حیزبە كوردییەكان لەگەڵ سوننیە عەرەبەكان ڕێككەون بەرامبەر بە شیعە.** كورد

نابێ شەڕی شیعەو سوننی بهێنێتە ماڵی خۆی. هەروەها نابێ ڕێبدا "مجاهیدین خلق" هەروا بەخۆڕایی بدرێنەوە دەست ئێران، بەڵکو پێویستە "مجاهدین خلق" لەکوردستانداو لەژێر کۆنترۆڵی کورددا بمێننەوە بۆ ڕۆژی خۆی. ڕاستە "مجاهدین خلق" خراپەیان بەرامبەر کورد کردووە، بەڵام دانەوەیان بەئێران، نۆکەریکردنە بۆ ڕژێمی دوژمن بەکوردی ئێران.

دووی ڕێبەندان 2703

بەرلین 2003/1/22

میدیا، ژ 154، 2004/1/28

خوێنڕێژی بەنێوی "خودێ"وە،و پەند وەرنەگرتنی کورد

ئەو کارەساتەی کە لەهەولێر لەسەرەتای شوباتدا روویدا، تەنێ ئەلقەیەك بوو لەو زنجیرە ئەنفالەی کە لەرۆژانی دێرینی مێژووەوە لەکورد دەکرێ‌و، لەسەردەمی ئاشوورییەکان‌و ئارامییەکان‌و رۆمەکانەوە دەستیپێکرووە، تا گەیشتووەتە عەرەبە موسڵمانە فتوحاتکەرەکان‌و، ئەوجا ئەمەوییەکان‌و عەباسییەکان‌و مەغۆلەکان‌و تەتەرەکان‌و، دوای ئەوانیش عوسمانییەکان‌و سەفەوییەکان‌و قاجارەکان‌و رووسەکان‌و، پاشان دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، کە دەستکردو دەستنێژی رژێمی سۆڤێت‌و دەوڵەتە کۆلۆنیالیستە ئەوروپاییەکان‌و، ئەم ئەنفالەش، بینی خواردووەتەوە هەتا ئەورۆو، هەتا کوردستان ژێر دەستەبێ، کۆتایی نایەت.

ئەم پەلامارەدەرە ئەنفالکەرانە کە هەموویان لەرەوشتی خوێنڕێژیدا چەپیان نییە لەیەك، وای لە کورد کردووە کە هێندەك جار، نێوی یەکێکیان، وەك نێوی ئەویدیکەیان بەکاربهێنێ. بۆ وێنە: کوردە کۆنەکان بەترکە عوسمانییەکانیان دەگوت "رۆم"، چۆنکە عوسمانییەکان، وڵاتی رۆمەکانیان (کە رۆژاوای ئەناتۆل بوو) داگیر کردبوو و، پێتەختی رۆمە بیزانتینیەکان (کۆنستانتینۆپڵ)یان خستبووە ژێر دەست خۆیان‌و نێویان نابوو (ئیستانبول)و، ئەمانیش هەروەك رۆمەکان، کوردستانیان کاولدەکردو خوێنی کوردیان دەڕژاند. تەنانەت خۆم لەسەردەمی منداڵیدا، هۆنراوەیەکم لەباوکم دەبیست، کە بەداخەوە، هەریەك بەیتیم لەبیر ماوەو، دەبێژێ:

ئەگەر دەپرسی بە قانوونی رۆم

مافت فەوتاوە، وەك ترێ بن گۆم

ئەوەی راستی بێ، تاکە گەلێك کە لەدرێژاییی مێژوودا، لەگەڵ کورد هاوکاری کردبێ، ئەوە تەنێ‌و تەنێ کلدانییەکان بوون، کە ئەورۆ هێندەك کەس خەریکن کلدانییەکان بەئاشوورییەکانەوە ببەستن، هەر لەبەر نێزیکی زمانی ئاینی هەردوولایان لەیەکەوە، کە ئەمەش، سایان سەردەرنەکردنە لەمێژوو، یان ئامانجێکی رامیاری وا لەپشتەوە کە لەبەرژەوەندیی کلدانییەکان نییە.

سەرنجێکی کورتی ئەم کاولکاری‌و خوێنڕێژییە، ئەوە دەخاتە بەرچاومان کە ئەم تاوانکارییە، بەزۆری، بەنێوی "خودێ"وە خراوەتە کار. جا ئەو "خودێ"یە، ئەگەر لەشێوەی "پت"ێکدا بووبێ کە مرۆڤ بەدەستی خۆی دروستیکردبێ، یان لەشێوەی هێزێکی نەبینراودا بووبێ‌و، لەڕێی فریشتەیەکەوە، پەیامی خۆی بەپەیامبەرێك گەیاندبێ بۆ خەڵکەکە، ئەوە هەر وەك یەك بووەو، هەموو جارێك خوێنڕێژان گوتوویانە کە بە "فەرمانی خودێ"و "لەڕێی خودێ"دا، ئەو خوێنەدەڕێژن، بێ ئەوەی توانیبێتیان بچووکترین بەڵگە پێشانبدەن کە خودێ ئەو فەرمانەی داوە پێیان. بێگومان ئەو جەنگ‌و گەلکوژی‌و وێرانکاریانەی کە بەدرێژاییی دیرۆکی مرۆڤایەتی، بەنێوی ئاینەوەو، گوایە بە "فەرمانی خودێ"و "لەڕێی خودێ"دا روویانداوە لەژمارە نایەن. دوژمنانی مافی ئازادی‌و یەکسانیی مرۆڤ، کە ڕەپوڕاست دوژمنی ئازادی‌و سەربەخۆییی نەتەوەی کوردن، بەوپەڕی بێشەرمییەوە هەوڵدەدەن، لەلایەکەوە، کەشوهەوای ئازادانەی عێراقی پاش سەددامو، لەلایەکی دیکەوە، نەزانی‌و بیری تەنگ‌و دواکەوتووانەی کۆمەڵگەی عەرەب لەعێراقدا، بەکاربهێنن دژی کورد، بۆ گەیشتنە ئامانجی دیکتاتۆرانەو ملهوڕانەی خۆیان، سایان بەتێرۆر، یان بە سەرلێشێواندنی خەڵك. سەرکردە شیعەکانی عێراق، وەك سیستانی‌و حەکیم‌و کوڕی سەدر، کە لەسەردەمی دەسەڵاتی سەددامدا، نەیاندەوێرا دەمبکەنەوە، ئێستە خەریکن

بەخشکەیی، مافی نەتەوەی کورد پێشێلبکەنو، باشووری کوردستانو عێراق بگرنە دەستو، رژێمێکی شیعەگەرێتیی سەردەمی تاریکی، لەعێراقدا بنیاتبنێن، وەك چۆن خومەینی بەخشکەیی، کوردو هەموو هێزە بەرهەڵستکەرەکانی ئێرانی لەخشتەبردو، ئەوجا گوتی "جمهوری اسلامی، نەیك کلمە بیشترو نەیك کلمە کمتر" (کۆمارێکی ئیسلامی، نە یەك وشە پترو، نەیەك وشە کەمتر)، کە دیارە خومەینی لەدەربەدەریدا لەپاریس، ئەم قسەیەی نەدەکرد، بەڵکو باسی ئازادیو مافی هەژارو لێقەوماوانی دەکرد. ئێستەش سیستانی، بەئاشکرا باسی "حکوومەتی ئیسلامی" ناکا، بەڵکو باسی "هەڵبژاردنی ئازاد" دەکا، چۆنکە دەزانێ "هەڵبژاردنی ئازاد" لەنێو گەلێکی بیر تەسكو نائازادو چەواشەکراودا، هەر بەسووتی دارودەستەکەی ئەو دەبێو، دەبێتە هۆی دامەزراندنی دیکتاتۆرێتیەکی کۆمەڵی، کە گەلێك لە دیکتاتۆرێتیی تاکە کەسی دا خراپترو خۆڕاگرترە.

ئێستە، بۆ ئەوەی عەلی سیستانی کەمێك باشتر بناسین، دەبێ بزانین کە سیستانی عێراقی نییەو، لەبنەماڵەیەکی فارسی ئەسفەهانییە کە باپیرە گەورەی لەسەردەمی سەفەوییەکاندا چووەتە سیستان (سیستانو بلووجستان یەك پارێزگەن لەئێران)و، لەوێ بووە بە "شێخ الاسلام"ی سیستان. بەڵام عەلی سیستانی خۆی لە مەشهەد لەدایکبووەو، لەشاری قوم لەلای مەلا حسەینی بروجردی خوێندوویەتیو، دوایی چووە، بۆ نەجەفو، لەوێ بووە بەهاوکاری ئایەتوللای خۆییو، پاش مردنی خۆییو، مردنی مەلا سەبزواری کە جێنشینی خۆیی بوو، بوو بە "رێبەری شیعەکانی جیهان". جا هەرچەندە سیستانیو خۆیی، هەردووکیان بیرو بۆچوونیان لەبارەی ئاینو ئاینزاوە لەگەڵ خومەینی، وەك یەك بوو، بەڵام هیچیان لەگەڵ خومەینی دانوویان نەدەکولا. چۆنکە خومەینی خۆی بە "ئیمامی ئوممەت" دەزانی، نەك خۆییو سیستانی. بەڵام خۆییو سیستانی لەسەردەمی سەددامدا بە "تەقییە"، کە بنەمای ئاینزای شیعەیەتیەو، بریتیە لەشاردنەوەی بیروڕا لەکاتی نەگونجاوو، مەترسیدا، لەگەڵ بارودۆخ دەچوون بەڕێوە. تەنانەت کە هێزی ئاسایشی بەعس، مزگەوتی "الخضراء"ی داگیر کرد، نەخۆییو نەسیستانی، نەیانوێرا بڵێن "لەل"و، کە خۆییش مرد، بەدزییەوە ناشتیان. کە عەبدولمەجیدی خۆییش پاش 20 ساڵ ژیانو بازرگانیکردن لە لەندەن، گەڕایەوە نەجەفو، لەوێ لەسەحەندا کوژرا، وەك دەڵێن لەلایەن پیاوەکانی موقتەدا سەدرەوە، سیستانیو بنەماڵەی خۆیی، ئەمجارەش هەر بە "تەقییە" هاتنە دەستو، قورو قەپیانکرد لێی.

کە رژێمی سەددام رووخا، عەلی سیستانی لەپێشەوە هیچ دەنگی نەبوو، بەڵام کە دڵنیا بوو لەوەی بەجارێك رووخاوەو ناگەڕێتەوە، ئەوجا کەوتە قسە، لەسەرەتاوە، بەنێوی "ئایەتوڵڵا"ی سیستانییەوە، ئەوجا بەنێوی "ئایەتوڵڵاهولعوزما"ی سیستانییەوەو، لەم رۆژانەدا سەعدلعەجمی کە پەیامنێری رادیۆی "العراق الحر"ە لەکوێتو، بە پارەی ئەمریکا دەچێ بەڕێوە، باسی لە "الامام السیستانی" (ئیمام سیستانی) دەکرد. خومەینیش لەسەرەتاوە، ئایەتوڵڵا بوو، ئەوجا بوو بە ئایەتوڵڵاهولعوزما، ئەوجا بوو بە "نائب الامام"و، ئەوجا بوو بە "ئیمام". ئەمە لەکاتێکدا کە شیعەکان (12) ئیمامیان هەیەو، کەسێکیش مافی ئەوەی نییە خۆی نێو بنێ "ئیمام"، چۆنکە جێی ئیمامەتی تەنێ بۆ "ئیمامی زەمان" چۆڵەو، هێشتا چاوەڕوانی هاتنی دەکرێ، بەپێی باوەڕی شیعە دوانزە ئیمامییەکان.

عەبدولعەزیز حەکیم، کە پاش کوشتنی براکەی محەممەد باقر، بەدەستی تیرۆریستان، وەك جێنشینی وی، بوو بەسەرکردەی حیزبەکەیان، حەکیم لەرۆژی 2/6 ئەمسالدا، لەوتووێژێکدا لەگەڵ رادیۆی "العراق الحر" لەبارەی فێدەراسیۆنەوە بۆ کورد گوتی: "بڕیاردان لەسەر ئەوەی کورد فێدەراسیۆنیان هەبێ،

دەبێ بەدەنگی هەموو خەڵکی عێراق بێ‌و، بۆ هەموو خەڵکی عێراق بێ". ئەم قسەیەی حەکیم بەتەواوی ئەو مەترسییەیە کە لەچەند ساڵێك لەمەوبەرەوەو، چەند جارو چەند جار باسمکردووەو، ئێستەش بەداخەوە دەبێژم کە قسەکانی حەکیم راست‌و قانوونین، هەرچەند ئەو، ئەو قسە هەقە بۆ ئەوە دەکا کە ناهەقییەکی پێ بشارێتەوە، چۆنکە ئێمە خۆمان بەعێراقی بزانین‌و، عێراق بەیەك دەوڵەت بزانین‌و، لەسەربەخۆییەوە دەستپێنەکەین، دیارە دامەزراندنی سیستەمی فێدەرالی، دەبێ لەهەموو عێراقدا دابمەزرێ‌و، بەدەنگی هەموو خەڵکی عێراق بێ‌و، عەبدولعەزیز حەکیمیش کە هێشتا نەبووە بە ئایەتوللا، زۆر باش دەزانێ کە لەدەنگدانێکی گشتیی هەموو عێراقدا، زۆربەی زۆری خەڵك فێدەراسیۆنیان ناوێ، مەگەر ئەوەی کورد سیاسەتێکی ژیرانە بگرێتەبەرو هەتا ئەمریکاو هاوپەیمانان لەعێراقدا ماون، بکەوێتە خۆی.

عەبدولعەزیز حەکیم لەوەرامی پرسیارێکی دیکەدا گوتی: "دەبێ ئاینی ئیسلام ئاینی رەسمی عێراق بێ‌و، قانوونەکانی عێراق دەبێ شەریعەتی ئیسلامی بکەنە سەرچاوەی خۆیان".

کورد لێرەدا دەتوانی حەکیم لە "قاف" دا بگرێ:

1- دەوڵەت لەسەر بنچینەی ئاین دانامەزرێ، بەڵکو لەسەر بنچینەی هاونیشتمانێتی دادەمەزرێ. هاونیشتمانانیش دەبێ لەهەموو رووییەکەوە لەبەردەم قانووندا یەکسان بن. کردنی ئاینێك بەڕەسمی‌و، ئاینەکانی دیکە بەناڕەسمی، مانای وایە، ئاینە کوردییەکانی وەك ئێزدێتی‌و کاکەیەتی‌و شەبەکێتی‌و هەقەیەتی‌و، هەروەها دیانەتی(مسیحێتی)و مەندایەتی (سابیئتی لەخوارووی عێراق) دەبنە مرۆڤی پلە دوو و، ئەمەش نایەکسانی دەگەیەنێ.

2- ئیسلام، یەك ئاینزا (مذهب) نییە، بەڵکو گەلێك ئاینزای هەیەو هەر ئاینزایەکیش چەند رێبازێکی جیاجیای هەیە. ئاینزای سوننی، بریتییە لەرێبازەکانی شافیعی‌و حەنەفی‌و مالیکی‌و حەمبەلی‌و، ئاینزای شیعەش گەلێك رێبازی هەیە، وەك: دوانزە ئیمامی‌و زەیدی‌و ئیسماعیلی‌و.. هتد. بێجگە لەوەش گەلێك تەریقەتی دەروێشی هەیە، وەك: قادری‌و نەقشبەندی‌و نوورسی‌و.. هتد. ئەوجا، هەر یەکێك لەم رێبازانە فیقهی خۆی هەیە کە لە هی ئەوی دیکە ناچێ، بەڵام سیستانی‌و حەکیم، کە هەردووکیان سەر بەرێبازی جەعفەریی دوانزە ئیمامین، مەبەستیان ئەوەیە رژێمێکی سەر بەرێبازەکەی خۆیان بەنێوی "ئیسلام"ەوە دابسەپێنن، وەك ئێران، کە نێوی "کۆماری ئیسلامی"یە، بەڵام بەپێی دەستووری بنچینەییی ئێران، "کۆماری شیعەی دوانزە ئیمامی"یەو، سوننیەکان مرۆڤی پلە دووش نین. لەبەر ئەوە، دەبێ بە سیستانی‌و حەکیم بێژین کە بچن فیقهێکی یەکگرتوو بۆ ئیسلام دروستبکەن، کە موسڵمانانی هەموو جیهان لێی رازیبن، ئەوجا باسی ئەوە بکەن کە ئاینی رەسمیی عێراق ئیسلام بێ‌و، قانوونەکانی عێراق لە "شەریعەتی ئیسلام"ەوە سەرچاوە بگرن. چۆنکە لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئیسلام بەپێی کام ئاینزاو کام رێباز؟

3- دارو دەستەی حەکیم‌و حیزبەکەی، کە لەئێران لەهەشتاکانی سەتەی رابوردوودا، بەفەرمانی خامەنەیی دروستکرا، لەچەند ئێرانییەکی دانیشتووی عێراق پێکهێنرا کە رایانکردبووە ئێران، وەك محەممەد باقیر حەکیم‌و ئاسەفی‌و هاشمی، ئەمانە ساڵانی ساڵ لەئێران مانەوەو، بەنانی رژێمی ئێران دەچوون بەڕێوەو، حیزبەکەیان کە بەفارسی نێوی "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عێراق" (ئەنجومەنی بەرزی شۆڕشی ئیسلامیی عێراق)ەو، چەکدارەکانیان کە نێویان نابوو "قوات بدر" لەژێر سەرپەرشتیی‌و کۆنترۆڵی "پاسداران"ی ئێراندا بوون. ئێرانێتی ئەمانە، کاتێك کەوتەڕوو، کە ئاسەفی کرا بەقسەکەری

وەزارەتی دەرەوەی ئێران‌و، هاشمیش نێوی راستەقینەی خۆی وەرگرت کە "شاهرودی" بوو،و کرا بەسەرۆکی دادپرسانی ئێران (قاضي القضات). لەبەر ئەوە حیزبێکی ئێرانی‌و، چەند سەرکردەیەکی شیعەی ئێرانی، مافی ئەوەیان نییە باسی چارەنووسی نەتەوەی کورد، یان خەڵکی عێراق بکەن.

4-ئەو دەوڵەتەی کە سیستانی‌و حەکیم‌و کوڕی سەدر دەیانەوێ لەعێراقدا بنیاتیبنێن، هەروەك رژێمی ئێرانی خومەینی دەبێ، کە "رێبەری پایەبەرز" (المرشد الاعلی) سیستانی، دەبێتە فەرمانداری لێنەپرسراو لە (ولایت مطلقۀ فقیه)دا -وەك فارسەکان نێوی دەبەن-، ئەوکاتیش، هەر خۆی سەرکۆمار دادەنێ‌و، هەر خۆشی سەرکۆمار لادەباو، هەر کاتێکیش بیەوێ پەرلەمان هەڵدەوەشێنێتەوەو کابینەی وەزیرانیش دەڕووخێنێ. ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان رەخنەیەکیان گرت، ئەوا دەخرێنە زیندانەوە، وەك ئێران. ئەمە بێجگە لەوەی کە هەموو هەڵسوکەوتێکی تایبەتی، وەك خواردن‌و خواردنەوەو جۆری جلك‌و پێلاوو چوونە سەر پێشاو و قسەکردن لەگەڵ یەك (بەتایبەتی دانوستاندنی نێوان پیاوو ژن) هەمووی لەلایەن رژێمەوە کۆنترۆڵ دەکرێ‌و، ئەوی پێچەوانە بوەستێتەوە، بەئاشکراو لەسەر شەقام دارکاری دەکرێ، یان پەنجەی دەست‌و پێی دەبڕدرێ، یان بەردباران دەکرێ تامردن، یان بەشمشێر ملی دەپەڕێندرێ. خۆ ئەگەر ژنێك سزادرا بە لەسێدارەدان‌و، هێشتا کچ بوو، ئەوا لەلایەن چەورەکانی رژێمەوە بەزۆر دەکرێ بەژن، بۆ ئەوەی بەپێی "شەرعی ئیسلام" بتوانرێ لەسێدارە بدرێ. نووسەران‌و رۆژنامەنووسانی بەرۆمەت‌و رەخنەگر، یان دەخرێنە زیندان، یان تێرۆر دەکرێن. ئەو جۆرە سزایانە کەهی دەوری بەردن، هەموو رۆژێك لەئێراندا دەخرێنە کار. لەبەر ئەوە دەبێ سیستانی‌و حەکیم‌و کوڕی سەدر تێبگەیەندرێن، کە نەتەوەی کورد ملوینێك شەهیدی نەداوە بۆ ئەوەی خۆی تووشی رژێمێکی وابکاو، ئەمریکاییەکانیش تێبگەیەندرێن کە ئەگەر وریا نەبن، خومەینییەکی نوێ لەعێراقدا، بەخوێنی سەبازەکانیان، دەهێننە سەر کار، کە بێگومان جەنگێکی نێوخۆیی لێوە دروست دەبێ.

5-دەبێ ئەوە بزانین کە دامەزراندنی "ولایت فقیە"، تەنانەت بەپێی ئێزدناسی (الهیات)و فیقهی دوانزە ئیمامیی شیعەکان خۆیان، لەسەردەمی پێش هاتنی "ئیمامی زەمان"دا رووناداt. هاتنی ئیمامی زەمانیش، لەگەڵ پەیدا بونی"جەجاڵە کوێرە" (الدجال الاعور)و "عەبدی سوفیان"و "دابة الأرض"و ئەم بابەتانەیە، کە ئەمانەش نیشانەی نێزیکبوونەوەی رۆژی "پەسلان" (قیامەت)ن تەنانەت یەکێك لەهۆنەرەکانیان لەسەردەمێکی زۆر کۆندا گوتوویەتی:

لكلِ أُمةٍ دولةٌ يَرقبوُنها

ودولتُنا في آخر الدهر تَظْهَرُ

لەبەر ئەوە، دامەزراندنی حکومەتی ئیسلامی لەئێرانداو، لەکاتێکدا کە هێشتا ئیمامی زەمان سەریهەڵنەداوە، "بدعة"یەك بوو کە خومەینی دایهێناو گەلێك مەلای گەورەی شیعە، پەسندیان نەکردو لەدژی وەستان.

ئەنفالی هەولێر دەریخست کە عەرەبەکانی عێراق (بەشیعەو سوننیەوە)، هەروەك عەرەبەکانی دەرەوەی عێراق، بەتوندی نەك هەر لەدژی فێدەراڵی، بەڵکو لەدژی هەموو مافێکی کورد دەوەستن. ئەمەش بەڕۆنی ئەوە دەخاتە بەرچاومان کە ئەگەر هاتو فێدەرالیش بەناچاری لەلایەن عەرەبەکانەوە پەسند کرا، ئەوا بەوپەڕی دڵنیاییەوە، هەر رۆژێك ئەمریکا لەعێراق کشایەوە، دەستبەجێ فێدەراڵی‌و مێدەراڵی لەگەڵ خاکی کوردستان تەختدەکرێ. پاش ئەمەش، پشتبەستن بەدەستوور، دادی کورد نادات. چۆنکە کە قاسم‌و بەعسیەکان‌و ناسرییەکان، کودەتای تەموزیانکرد، عێراق دەستووری هەبوو، بەڵام ئەوان بێ

پرسی خەڵکی کوردستان، گۆڕییانو، عێراقیانکرده "بەشێك لەنەتەوەی عەرەب". کاتی خۆی لە 1958دا لەبەغدا بە مامۆستا برایم ئەحمەدی رەحمەتیم گوت، "کاکە برایم، تکایە لەگەڵ بەعسیەکانو کۆمۆنیستەکانو حیزبی نیشتمانیی دیمۆکراسیی چادرچیو.. هتد، ئیمزای ئەوە مەکە، کە عێراق بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب". کاك برایم فەرمووی: "ئەگەر ئەوە نەکەم، پێمان دەڵێن پیاوی ئەمریکا". بەداخەوە، مامۆستا برایم ئەحمەد، ئەو ئیمزایەی کرد، لەگەڵ ئەوەشدا هەر ئەو تۆمەتە ناڕەوایە نرا پێوەی.

بەڕێزان، کاك مەسعوود بارزانیو مام جەلال تاڵەبانی، دەبوو ئێوە لە هەموو کەسێك باشتر ئەوەتان بزانیبایە کە سیستەمی فیدەراڵی لەوڵاتێکدا پێ دەگرێ، کە خەڵکەکەی فێری رەوشی دیمۆکراتیو، پێکەوە ژیانی بەئاشتی بووبن. لەوڵاتێکی دواکەوتووی وەك عێراقدا، کە وەزارەتی بەرگری (واتە لەشکر)و، وەزارەتی دارایيو، سیاسەتی دەرەوەو، سەرچاوە نەوتەکان، هەمووی بەدەست حکومەتی نێوەندی بێ، چ مێشکێك ئەوە پەسند دەکا کە حکومەتێکی هەرێمی بێ لەشکرو، گەمارۆ دراو لەهەر چوار لاوە بەدوژمن، بتوانێ خۆی رابگرێ.

پارتيو یەکێتی دەتوانن نەخشەو سیاسەتی خۆیان هەبێو، ئەمەش مافی خۆیانە، بەڵام هیچ کامیانو، هیچ حیزبێکی دیکەش، مافی ئەوەی نییەو نابێ، ئەو نەخشەو سیاسەتە بەسەر نەتەوەی کورددا بسەپێنێ، چ بەزۆرو چ بەفێڵ، ئەوڕۆ رۆژی ئەوە نییە خەڵك بنێرنە سەرشەقامەکانی کوردستانو (دەرەوەی کوردستان)و پێیانبێژن: هاوار بکەن بۆ فیدەراڵیو، دروشمی "سەربەخۆیی بۆ کوردستان" بەزۆر دابگرن وەك لە لەندەن کردیانو، زۆری نەمابوو ببێ بە هەرایەکی گەورە. بێگانە شارەزاکان گاڵتە دەکەن پێمانو، دەبێژن "ئێوە ئەمە 12 ساڵە بەشێوەیەکی پتر لەفیدەراڵی دەچن بەڕێوە، ئیدی فیدەراڵی چی؟ تکایە با ئەم فیدەرالیەش نەبێتە ئۆتۆنۆمییەکە، کە پەنجا ساڵی رەبەق خوێنی بۆ رێژراو دەستیش نەکەوت. تکایە کەمێك هۆش بهێننەوە بەر خۆتانو، لە تاقیکردنەوەی سەختو خوێناوی پەند وەرگرن، پەند!

ئەوڕۆ کاتی ئەوەیە، جەماوەری کورد، هەر رۆژە ناڕۆژێ، بڕژێنە سەر شەقامەکانی کوردستانو ئەورووپاو ئەمریکاو ئوستراليا‌و، داوای مافی بڕیاری چارەنووسی خۆو، سەربەخۆیی کوردستانو، کۆتاییهێنان بەنەخشەی بەعەرەبکردنی باشووری کوردستانو گەڕانەوەی کورد بۆ شوێنەکانی خۆیان بکەن، نەك داواکردنی فیدەراڵی. چۆنکە کە داوای فیدەراڵی بکەین، پێماندەبێژن: "بچن لەگەڵ عێراقییەکانو حکوومەتی رەوای عێراق، پاش هەڵبژاردنێکی دیمۆکراتی قسە بکەن، فیدەراڵی کێشەیەکی نێوخۆییە، نەك نێو نەتەوەیی". بەڵام ئەگەر هاتو کورد بەسەتهەزارانو بەملیۆنو بەردەوام کەوتە خۆنیشاندان بۆ سەربەخۆیی، ئەوا دیارە، ئەمریکاو بەریتانیاو هاوپەیمانانو، گەلێك لایەنی دیکە، بیر لەچارەسەرێکی بنچینەیی دەکەنەوە بۆ کێشەی کورد.

کورتو کرمانجی، پێویستە سەرکردەکانی کورد بزانن، کە کورد ئیدی ئامادەی ئەوە نییە لەمە پتر خوێنی بڕێژرێو، ئەوانیش هەر بەیتو بالۆرەی "یەکێتیی عێراق" لێبدەن. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد ناتوانن کورد لەم قوڕاوە دەربهێنن کە تاگوێی تێیکەوتووە، با هێندە ئازایەتيو جوامێریو لەخۆبوردن بنوێننو، دەست لەکار بکێشنەوەو، رێ چۆڵکەن بۆ ئەوانەی باشتر دەتوانن لەم بارودۆخە سەختە نازکەدا، کێشەی کورد بەرەو چارەسەرێکی بەرۆمەتانە ببەنو، ئەمەش هیچ شەرمو شوورەییەکی تێدا نییە، بەڵکو مەردایەتییەکی گەورەیە کە مێژوو دەینووسێ بۆیان.

ئەوجا عەرەبەكانیش، ئەگەر پێیانوایە، لەپاڵ درۆو دەلەسەو بوختاندا، ئەم كارە تیرۆریستانەیان كە بەدرێژاییی مێژوویيان، دژی كورد كردوویانە، كارێكی ئازایانەیان نواندووەو دەنوێنن، زۆر باش بزانن، ئەوە كردەوەیەكی یەكجار حیزانەیە. چۆنكە سەركردە هەرە زلەكانیان، لەكون‌و كەلەبەردا خۆیان دەشارنەوەو، كەرپیاوو گەوج‌و مێشكپووتەكانیان، رەوانەی مردن دەكەن، بەهومێدی چەند "حۆری"یەكی بەهەشت. باشە! پیاوەكانیان وا. ئەی ژنە خۆكوژەكانیان، بەهیوای چەند "گەنجی لووس" ئاراستەی ئەودیو دەكەن؟.

تیرۆری هەولێر، دوومەڵێكی زەقی لە لەشی كورددا تەقاند، كە هەڵوێستی نامرۆڤانەی دەوڵەتە عەرەبەكان‌و گەلەكانیان، كردوویەتە جەستەی كورد، ئەم تیرۆرە، ئەوەی پێشاندا كە كورد ئێدی ناتوانن لەگەڵ عەرەب لەسنووری دەوڵەتێكدا بژین، كە ئەوان ئاغاو كوردیش نۆكەر بن. پێویستە باسی سەربەخۆیی بكەین‌و بیێنە سەر رێی راست.

بەرلین 2004/2/11

میدیا، ژ 156، 2004/2/15

ئێرانو ئاژاوەی موقتەداسەدر

رژێمی ئێران دەیەوێ دەوری خومەینی لەعێراقدا بەموقتەدا بگێڕێ

ئەم بارودۆخە نێوخۆییەی کە ئەوڕۆ عێراق خۆی تێدا دەبینێتەوە، لەگەڵێك رووەوە لە بارودۆخی سەردەمی پێش رووخانی رژێمی حەمەرەزاشای ئێران دەچێ. حەمەرەزاشا، خۆیو باوکی، ساڵانی ساڵ، بەملهوڕیو دیکتاتۆرێتی، فەرمانڕەواییان دەکردو، هەر کەسێك سەری ناڕەزایی، کەمێك هەڵبڕیایە، بەوپەڕی توندوتیژییەوە، سەرکوتیاندەکرد. ئەم زۆرداریو بێدادییە، چارەی رژێمی شای واڕەشکردبوو، کە بێجگە لە دەستەیەك کوڕی رۆژو ماستاوکەرو خۆبژینو "بەڵێ گەورەم"، زۆربەی زۆری خەڵکی ئێران، نەمانی ئەو رژێمەیان بەئاوات دەخواست. ئەمەش هەلومەرجێکی باشی بۆ دوژمنە فرەکانی شا، بەتایبەتی چەپییەکانو، گەلانی نافارسی بندەستو، مەلا شیعەکان، رەخساندبوو، کە هەریەکەیان لەدەرفەتێك دەگەڕان بۆ پەلاماردان. بەڕێکەوت راپەڕینی خوێندکارەکانی هێندەك لەزانستگەکانی ئێران، بۆ هێنانەدی داخوازییەکانیانو، کوشتنی چەند خوێندکارێك بەدەستی پۆلیسو ساواکییەکان، کارێکی وایکرد کە ئاخوندەکان بکەونە رەخنەگرتن. یەکێك لەچوار ئایەتوڵلا گەورەکەی ئێران، کازمی شەریعەتمەداری بوو، کە ترکێکی ئازەریو خاوەنی مریدێکی یەکجار زۆر بوو، لایەنی خوێندکارەکانی گرتو، ئەم لایەنگرییەش، جۆشی بەجەماوەردا، کە بێنە سەر شەقامو بکەونە خۆپیشاندان دژی رژێم. پەیامنێری تەلەڤزیۆنو رۆژنامەکانی دەرەوە، هەر رۆژە ناڕۆژێك وتوویژێکیان لەگەڵ شەریعەتمەداری بڵاودەکردەوە. ئەمە لەکاتێکدا کە خومەینی لە کوولەکەی تەڕیشدا نێوی نەبوو. شایانی باسە، خومەینی چەند ساڵێك لەوەبەر، بەهۆی نانەوەی ئاژاوەیەکەوە لەدژی مافی ژنانو کەمکردنەوەی دەسەڵاتی ئاخوندەکان، لەلایەن رژێمەوە، کە لەو ئاژاوەیەدا، چەند کەسێك کوژران، گیراو، شا بەتەمابوو لەنێوی ببا، بەلام پێش ئەوە، پرسی بەشەریعەتمەداری کردبوو، تابزانێ بیروڕای وی چییە لەو بارەیەوە.. شەریعەتمەداری بەشای گوتبوو: "نابێ بە هیچ جۆرێك دەست بۆ خومەینی ببرێ، خومەینی گەیشتووتە پلەی ئایەتوڵلاییو، کوشتنی خومەینی هەڵگیرسانی ئاگری بەدواوەیە". لەبەرئەوە شا لەو نیازەی خۆی پاشگەز بووەوەو، خومەینیی دەربەدەری ترکیا کرد. خومەینی، پاش ماوەیەك، روویکردە نەجەفو لەوێ گیرسایەوەو، دوژمنایەتیی نێوان رژێمی شاو رژێمی سەددامی، ژیرکانە بەکارهێنا بۆ پروپاگەندە کردن بۆ "حکومەتی ئیسلامی"، کە گوایە حکوومەتی "دادپەروەریو یەکسانیو ئازادی"یەو، لەوێوە قسەکانی خۆی لەسەر کاسێت تۆمار دەکردو دەیناردنەوە ئێرانو، ئەوجا کە شای ئێرانو سەددامی عێراق، رێککەوتننامەی جەزائیریان مۆر کردو، گلۆلەی خومەینی لەعێراق کەوتە لێژی، ماوەیەك بە "تقیە" (واتە شاردنەوەی بیروڕاو ئامانج لەکاتی مەترسیدا، کە یەکێکە لە بنچینەکانی ئاینزای شیعەیەتی) سەری خۆی کز کرد. بەڵام کە لەساڵی 1979دا چاوی بەوە کەوت کە شەریعەتمەداری کەوتووەتە رەخنەگرتن لە رژێمی شاو، جەماوەر لەئێران کەوتووەتە جووڵە، ئەمیش بنەمای "تقیە"ی پساندو، کەوتە قسە. بەڵام سەددام، هەرچەندە لەدڵەوە لەدژی ئەوە نەبوو کە خومەینی شەڕی شا بکا، لەگەڵ ئەوەشدا نەیتوانی پتر لەو ماوەیە، رێ بە خومەینی بدا لەعێراقدا بمێنێتەوەو، داوایکرد لێی کە عێراق بەجێ بهێڵێ. ئەمجارە، خومەینی روویکردە فەرەنسا، واتە ئەو وڵاتەی کە خومەینیو هاوکارەکانی بەوڵاتی کفرو دوژمنی ئیسلامو چی چی، دەیانداید قەڵەم. هەوڵدانی خومەینی لە فەرەنساوە، بۆ دامەزراندنی رژێمێکی مەلا فەرمانی کە دەنگی هەموو رەخنەگرێك بەشیرو تیر کپبکا، وای لە چەپییەکانی فەرەنساو ئەوروپای رۆژاوای ئەو سەردەمە نەکرد، کە سنوورێك بۆ چالاکیی خومەینی دابنێنو، هەوڵی هاتنە سەرکاری سیستەمێکی دێمۆکراتیی ئازادیخواز لەئێراندا بدەن، بەڵکو بەپێچەوانەوە، کەوتنە پەسندانی خومەینیو، ئامادەکردنی دەستاوێژ بۆ دەسەڵات وەرگرتنی.

دەزگەکانی راگەیاندنی گشتی لەئەوروپا، چ تەلەفیزیۆن و چ رادیۆو چ رۆژنامە، شەرە زرتانێیان بوو لەسەر چوونە لای خومەینی و، وتوویژ کردن لەگەڵی و، بەم جۆرە خومەینیان لەجیهاندا بەنێوبانگردو، وەك "شۆڕشگێڕ"و "رزگارکەری بندەستان"و "تێرکەری هەژاران" دایە قەڵەم. بەم جۆرە، خومەینی کە چەند تایبەتکارێکی تێدا هەبوو، وەك جەربەزەیەتی و بوێری و بێبەزەیەتی، توانی جڵەوی بزووتنەوە لەدەست شەریعەتمداری وەربگرێ، کە ئەو، ئەو تایبەتکارانەی خومەینی تێیدا نەبوو، ئەگەرچی ئەویش هەر وەك خومەینی، ئامانجی دامەزراندنی "دەوڵەتێکی ئیسلامی" بوو.

ئێستە ئێران، پاش ئەو تاقیکردنەوەیە بەدەستی خومەینی و، پاشئەوەی ئەوە (25) ساڵە، "حکوومەتی دادپەروەریی ئیسلامی"ی خومەینی، پێشانی هەموو جیهان دەدا، کە رێبەرەکەی، واتە، خومەینی، هیچ ئازادییەکی بە کەس رەوا نەدیتوە، بەڵکو تەنانەت رێ و شوێنی داناوە بۆ خەڵك، کە چۆن دەست بە ئاو بگەیەنن (تەماشای پەرتۆکی ﴿توضیح المسائل﴾ی خومەینی بکەن و، بزانن چەند لاپەرەی نووسیووە لەسەر چۆنیەتی دەست بەئاوگەیاندن بەپێی "شەرع")، ئێستە ئێران دەیەوێ ئەو تاقیکردنەوەیە لەعێراقدا دووبارە بکاتەوە، ئەمجارە بەدەستی موقتەدا سەدر. بەڵام جارێ بابزانین ئەم موقتەدا سەدرە کێیە؟

موقتەدا سەدر، هەروەك خومەینی، کابرایەکی مرومۆچی رووگرژی، تەنگە تیلکەی سەرچڵی جەربەزەی رکئەستوورە. بەڵام بە پێچەوانەی خومەینیەوە، کە لە خوێندەواریی ئیسلامەوانیدا گەیشتبووە پلەی "ئایەتوللایی"، ئەم هێشتا پلەی "موجتەهیدێتی" تێنەپەڕاندووە، کە گەیشتن بە پلەی "ئیجتیهاد" مەرجێکی بنچینەییە بۆ فتوادان لای شیعەکان، ئەو سەرمایەیەی کە موقتەدا هەیەتی و پێوەی دەنازێ، ئەوەیە کە کوڕی مەلایەکی شیعەیەکە، کاتی خۆی بە پیلانێکی سەددام کوژراوەو، ئەوەبوو هەر پاش رووخانی سەددام، ئەو کەسەی کە دەستی لەکوشتنی باوکیدا هەبوو، گرتی و بێ دادگاییکردن (محاکمە) کوشتی.

موقتەدا، کە لەسەردەمی سەددامدا، سەری خۆی کز کردبوو، پاش ئەوەی ئەمریکاییەکان و هەڤاڵبەندەکانیان و، لەنێو ئەوانەدا، هەزاران سەربازی کورد، سەددامیان راوەدوونا، خۆی دەرخست و کەوتە جرتوفرت. **سەرمەشقی چالاکییەکانی بەکوشتنی عەبدولمەجیدی خۆیی و زێوان (کلیدار)ی سەحەنی حەزرەتی عەلی، کە یەکەمین ئیمامی شیعەکانە، دەستپێکرد. چۆنکە بنەماڵەی خۆیی، هەر لەکۆنەوە لەگەڵ بنەماڵەی سەدر نێوانیان ناخۆش بوو، بەڵام بنەماڵەی خۆیی لەگەڵ سیستانی نێوانیان خۆشە، کە موقتەدا، ئەگەر دەستی بڕوا، سیستانیش لەنێو دەبا. شایانی باسە، سیستانی و بنەماڵەی خۆیی دژ بە خومەینی بوون و ئێستەش دژی خامەنیین.**

پاش ئەم خوێنڕێژییە، موقتەدا سەدر چوو بۆ ئێران و، پێوەندیی بەکاربەدەستانی ئێرانەوە کرد. بەپێی هێندەك سەرچاوەی هەواڵ، کاربەدەستانی رژێمی ئێران دەستەبەر بوون بەبڕینەوەی پارەیەکی باش بۆ خۆی و، بۆ هێزێکی چەکدار کە دروستیبکا لەشێوەی "پاسدارانی ئێران"داو، رێ لە کورد بگرێ و نەیەڵێ کەرکوك و مووسڵ و دیالە بگەڕێنەوە بۆ باوەشی هەرێمی کوردستان. موقتەدا کە گەڕایەوە عێراق، یەکەمین کاری ئەوەبوو، چەند چەکدارێکی ناردە کەرکوك بۆ پشتگیریی تۆرانییەکانی سەر بە "بەرەی ترکمانی"و، نەڕاندن دژی کوردو سەرکردەکانی و، هاوارکردن کە "کوردستان دوژمنی خودێیە"، داروەستەکەی هاواریاندەکرد: "لا الە الا اللە، کردستان عدو اللە". بەڵام موقتەدا، بەفەرمانی ئێران، جارێ پەلاماری ئەمریکاییەکانی نەدەدا، چۆنکە رژێمی ئێران، دوای خستنی سەددام، پێیوابوو، ئەمریکا رێکدەکەوێ لەگەڵی و، دەیکاتە بەشدار لە "ئاوەدانکردنەوەی عێراق"داو، چاویش دەپۆشێ لە

تاقیکردنەوەی تەکنیکانە بۆ دروستکردنی چەکی ئەتۆمی. ئەمریکاش پێیوابوو، دەتوانێ لەڕێی خاتەمییەوە، ئێران بەرەو چاکسازی (ریفۆرم) بباو، ئێران وا لێبکا واز لەبیری دروستکردنی چەکی ئەتۆمی بهێنێ و، پاسدارەکانی لە لوبنان، کە بەنێوی "حیزبوڵلا"وە خەریکی کاری تیرۆریستین، هەڵبوەشێنێتەوە،و واز لە پشتگیریی فەلەستینیە دەستوەشێنەکان بهێنێ. لەبەر ئەوە، ئەمریکا ماوەیەك لەئێران بێدەنگ بوو. رژێمی ئێرانیش، ئەم هەلەی بەکارهێناو، لەم ماوەیەدا، بەسنووری بەرەلای عێراقدا، هەزاران پاسدارو سیخوڕی خۆی نارده نێو عێراقەوە، بەنێوی "زیارەتی گۆڕە پیرۆزەکان"ەوە. ئەمریکاییەکان، کە بەداخەوە، گەلێکی درەنگوەرگرن، کە بۆیاندەرکەوت رژێمی ئێران، بەموو لە ئامانجە خراپکارییەکانی خۆی لاناداو، دەستیدەستی بە ئەمریکا دەکاتو، دەیەوێ کات بباتەوە، ئەوجا هاتن زۆریان لە ئەوروپا کرد کە مەترسیی کێشەی تاقیکردنەوەی ئەتۆمانەو، دەوڵەمەند کردنی یۆرانیۆم لەلایەن ئێرانەوە، بخەنە بەردەم ئەنجومەنی زێرەڤانیی کۆمەڵەی نەتەوە یەککگرتووەکانو، ئێران ناچار کرا کە رێ بدا، بنکە ئەتۆمییەکانی لەلایەن چاودێری نەتەوە یەککگرتووەکانەوە بێنە پشکنین، بێ ئەوەی کاربەدەستانی ئێران، پێشەکی لەوە ئاگادار بکرێن. ئەوجا ئێران بۆ بەربەرەکانێی ئەمریکا، فەرمانی دا بە موقتەدا سەدر، کە چەکدارەکانی نێو بنێ "لەشکری مەهدی"و، پێوەندیی ببەستێ بە سوننیەکانی فەلووجەوەو، لەگەڵ بەعسیەکانو تۆرانییەکان، بەرەیەکی یەککگرتوو دروستبکا لەژێر ئالای "لەشکری مەهدی"دا، کە ئەمەش ئەو شەڕو کوشتارەی لێ دروستبوو، کە سەتان خەڵکی عێراقی تێدا کوژرا، بێجگە لە سەربازەکانی هاوپەیمانانو، ئەنجامەکەشی بەوە گەڕا، کە نوێنەری هاوپەیمانان لە عێراق پۆل برێمەر، موقتەدا بەچەتەو رێگرو تاوانبار بداتە قەڵەمو، داوای ئەوە بکا لێی، خۆی بدا بەدەستەوە. موقتەداش، بەئاشکرا دەبێژێ کە "لەشکری مەهدی" باڵی سوپایی "حەماس"و "حیزبوڵلایە"و، ئەوانەی کە لەگەڵ هاوپەیماناندا هاوکاری دەکەنو، لەنێو ئەوانەدا سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، بە "مهدور الدم" دەداتە قەڵەم، واتە رشتنی خوێنیان حەڵاڵ دەکا، وەك چۆن خومەینی رشتنی خوێنی هەزاران کەسی حەڵاڵکردو بانگی "جیهاد"ی دا لەدژی کورد.

کاربەدەستانی رژێمی ئێران کە دەزانن، موقتەدای ئەڵقە لەگوێی ئەوان، لەسەر زەوییەکی رفۆك وەستاوە، دەیانەوێ ژیانی بپارێزن، بۆ ئەوەی دەورەکەی خومەینی پێ تەواو بکەن. لەبەر ئەوە بەهۆی چڵکاوخۆرەکانی خۆیانەوە، هەوڵی نێوبژیکردن دەدەن لەنێوان موقتەداو هێزی هاوپەیماناندا، بەوەی کە موقتەدا ببێ بە پەنابەر لەئێرانو، دەیانەوێ لەڕێی سووریاوە بیفڕێنن بۆ ئێران. **بێگومان مەترسیی موقتەدا سەدر بەراکردنی بۆ ئێران نابڕێتەوە، بەڵکو پتر دەبێ، وەك چۆن مەترسیی خومەینی بەدەربەدەر کردنی پەرەی سەند، بێجگە لەوەش، موقتەدا سەدر، تۆمەتی کوشتنی عەبدولمەجید خۆییو کلیداری سەحەنی حەزرەتی عەلیو، گەلێکی دیکەی لەسەرەو، رشتنی خوێنی مرۆڤ بە پێی قانوونی شارستانی، مافێکی گشتییە، تەنانەت ئەگەر کەسوکاری کوژراویش لێی خۆش بن، ئەوا دۆزگری گشتی (المدعی العام) ناتوانێ لێی خۆش بێ.** سەبارەت بەوە، هەوڵدان بۆ گرتنی موقتەدا سەدرو، دانی بە دادگە، فەرمانێکی قانوونییە. سیستانیش کە لەترساندا بێدەنگە، پێویستە بزانێ کە خومەینی لە پاداشتی ئەوەدا کە شەریعەتمەداری نەیهێشت شای ئێران بیکوژێ، ئەو، کە هاتە سەرکار، شەریعەتمەداری هەتا مردن دەستبەسەر کرد، موقتەدا سەدریش، ئەگەر رۆژێك دەستی بڕوا، ئاوا لە سیستانی دەکا، ئەگەر بەدەردی عەبدولمەجیدی خۆیی نەبا.

سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکانیش، کە موقتەدا سەدر، بە "نۆکەر"ی ئەمریکایان دادەنێو، خوێنیانی "حەڵاڵ" کردووە، دەبێ بزانن کە نێوبژیکردنیان بۆ راگرتنی ئەم ئاژاوەیە، تەنێ بۆ ماوەیەکی کاتی دەبێو،

بەزیانی خۆیان و کورد تەواو دەبێ. مانی موفتەدا سەدر مانای بوونی هێزێکی تیرۆریستانەیە وەك پاڵپشتێکی دڕندانەی "بەرەی ترکمانی" و عەرەبە کانی "تەعریب". نەمانیشی خێری کوردو ئازادیخوازانی تێدایە. کاك مەسعودو مام جەلال دەبێ بزانن کە ڕێی ڕاست ئەوەیە، هێزە چەکدارەکانیان لە لەشکرێکی کوردستانیدا، بۆ وێنە بەنێوی "لەشکری بارزانی"یەوە یەکبخەن. (مەبەستم لە بارزانی سەرۆکی کۆچکردوو، مەلا مستەفا بارزانییە)و لە حیزبحزبێنە دووریبخەنەوەو، لەم دەرفەتە سووت وەربگرن و، لەشکرەکە بەچەکی مۆدێرن رەخت بکەن و، هێزێکی زۆر گەورە بنێرنە بەغداو، کاك مەسعوودو مام جەلالیش لە ئەمریکاییەکان بگەیەنن، ئەگەر خۆیان بە هەڤاڵبەندی کورد دەزانن و، دەیانەوێ بەسەری شکاوو قوونی دڕاوەوە، وەك کوردەکە دەبێژێ، لەعێراق دەرنەچن، گوێ لە ئامۆژگاریی هەڤاڵبەندە کوردەکانیان بگرن و، لەشکری کوردستان بەهێز بکەن و، سنووری ئێران و سووریا، بەجارێك دابخەن و، کۆنترۆڵ بخەنە سەر سنووری تورکیاو ئەردەن و حیجازو، خەڵکی رەشورووت و هەژار، کە لەبرساندا راپەڕیون، لە تیرۆریستەکان جیا بکەنەوەو، تەڕو هێشك پێکەوە نەسووتێنن. پارووە نانێکیش بۆ ئەو هەژارانە مسۆگەر بکەن کە لەتاو هەژاری بوونەتە دەسکەلای موقتەدا سەدر، چۆنکە برسێتی –وەك کورد دەبێژن– رەگی هاری پێوەیە. کاربەدەستانی کوردیش، پێویستە لەسەریان بەیەکخستنی هێزەکانیان و، یەکگردنی بەڕێوەبەریتییەکانیان و، وازهێنانیان لە بەرژەوەندیی تەسکوتروسکی حیزبایەتی، وا لەئەمریکا بکەن کە دۆزی ئاسایش لەهەموو عێراقدا بەکورد بسپێرێ.

بەرلین 2004/4/12

میدیا، **ژ** 160، 2004/4/15

مەلا عەلی سیستانی زۆرزانو، کاربەدەستانی ساویلکەو لەکاروان بەجێماوی کورد

خوێنەرەوەکانی رۆژنامەی "میدیا" ئەوەیان لەبیرە، کە ئەز هەر پاش ئەوەی مەلا عەلی سیستانیی بێ نێوونیشان، وەك قارچك، لەپڕ، لەسەر شانۆی رامیاریی عێراق هەلتۆقی، دەستبەجێ لە چەند ژمارەیەکی "میدیا"دا، کەسایەتیی ئەم مەلایەم خستە بەرچاو،و خوێنەرەوەکانم لەوە ئاگادار کرد، کە عەلی سیستانی، مەلایەکی فارسی شیعەی هاوڕازی بیرو بۆچوونی خومەینیو خامەنەییەو، ئەمیش، هەروەك ئەوان، بۆ دامەزراندنی حکومەتێکی ئیسلامی، لەشێوەی "مەلا فەرمانی" (ولایت فقیە)دا، هەوڵدەداو، ئەوەشمگوت کە خومەینی چەندی پێبوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە، ئەمەش بەتاقیکردنەوە راست دەرکەوت. هەروەها، ئەوەشم باسکرد کە جیاوازیی نێوان خومەینیو سیستانی، لەلایەکەوە، ئەوەیە کە هەریەکەیان "ئیمامەتی"و "مەرجەعیەت"ی شیعەکان، تەنێ بەخۆی رەوا دەبینێ، نەك بەوی دیو، لەلایەکی دیکەشەوە، ئەو سەرچڵیو جەربەزەیەتیو توندەدەمارییەی کە لە خومەینیدا هەبوو، لە سیستانیدا نییە. سیستانی لەسەرخۆو ورەنزمەو، هۆشیارانە دەجووڵێتەوە، ئەوەبوو کاتێك کە سەددام لەسەر کاربوو، سیستانی بەپێی سەرەتای "تقیە" (واتە، خۆشاردنەوەو خۆگۆڕین لەکاتی مەترسیدا، کە یەکێکە لەبناخەکانی ئاینزای شیعە) دەچوو بەرێوەو بەوە، خۆی لەدەستوەشاندنی سەددام پاراست، بەپێچەوانەی باوکی موقتدا سەدرەوە(سادق سەدر)، کە ماوەیەك نێوانی لەگەڵ سەددام باش بوو و، سەددامیش گەلێك هیوای پێبوو، بەڵام لەبەر ئەوەی پێی لەبەڕەکەی خۆی درێژتر راکێشا، سەددام لەنێوی برد.

ئەوجا، چۆن سەددام بیری لەوە دەکردەوە، مەرجەعیەتیەکی شیعەیی سەر بە بەعس، لەرێی باوکی موقتەدا سەدرەوە، دژی ئێران لەعێراقدا دروستبکاو سەرنەکەوت، ئەمریکاییەکانیش، لە ناشێتییو ناشارەزاییی خۆیانەوە، سەریان لەشتێکی وا دەخوراو، ئەمەشم هەر لە "میدیا"دا بلاوکردەوە. ئەوەی وای لە ئەمریکاییەکان کرد، کە پێیانوابێ سیستانی ئەو پیاوەیە کە ئەو دەورە دەتوانی بگێرێ، ئەوەبوو، هەر زوو گوتی، کە بەتەما نییە حکوومەتێکی ئیسلامی لەچەشنی رژێمی ئێران، لەعێراقدا دابمەزرێنێو، دەیەوێ لە هەموو عێراقدا هەڵبژاردنێکی ئازاد هەبێ، بۆ ئەوەی عێراقییەکان بەئارەزووی دڵی خۆیان سیستەمی فەرمانڕەوایی دەستنیشانبکەن. ئەم هەڵوێستەش کوتومت لەهەڵوێستی سەردەمی بێدەسەڵاتیی خومەینی دەچوو، چۆنکە خومەینی، کاتێك بەدەربەدەریو پەنابەری، لە فەرەنسا لەژێر درەختێکدا لەگەڵ رۆژنامەنووسان هەڤپەیڤینی دەکرد، دەیگوت "ئیسلام، مانای ئازادیو یەکسانییە"و جەختی لەسەر ئەوە دەکرد، کە پاش خستنی رژێمی شا، هەڵبژاردنێکی گشتی دەکرێو، خەڵکی ئێران بەسەربەستی دەچنە هەڵبژاردنەوە، بۆ دیاریکردنی ئەو سیستەمەی کە دەیانەوێ.

راستیەکەشی ئەوەیە کە دامەزراندنی "کۆماری ئیسلامیی ئێران" خرایە دەنگدانەوە، چۆنکە خومەینی سەتی سەت دڵنیا بوو کە زۆربەی زۆری خەڵکی لەخشتە براوی ئەو سەردەمەی ئێران، دەنگ بۆ "کۆماری ئیسلامیی ئێران" دەدەن، بێ ئەوەی بزانن کە چییەو چۆنە. سیستانیش، هەروەك خومەینی، زۆر باش دەزانێ، کە زۆربەی زۆری شیعەکانی عێراقو گەلێك لایەنی دیکەش، پەرلەمانێکی وا کۆنەپەرستانە هەڵدەبژێرن کە بەدڵی مەلا عەلی سیستانی بێو، بەمەش رەوایەتی دەدەن بە دیکتاتۆرێتیەکی گەلەکۆمەیی بەنێوی دێمۆکراسیو، مافی فەرمانڕەواییی زۆرێتی بەسەر کەمایەتیدا، کە دەمێکە پەنجەم بۆ ئەم باسە راکێشاوە.

بۆ گەیشتنە ئەم ئامانجە، مەلا عەلی سیستانی لە دوو لاوە زیرەکانە کەوتە کار، لەلایەکەوە، هەزاران‌و هەزاران خەڵکی بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە هێنایە سەر شەقامەکانی بەغداو خوارووی عێراق، بەنێوی شینی حەسەن‌و حسەین‌و پرسەی "عاشوورا"وەو، کە ئەوەش هەموو دەزگەکانی راگەیاندنی گشتیی لەجیهاندا سەرسامکرد. لەلایەکی دیکەشەوە، خۆی وا قورس راگرت، کە تەنانەت یەکجاریش، رێی نەدا بەوەی برێمەر، یان کاربەدەستێکی دیکەی ئەمریکایی، بچێ بۆ لای. سیستانی لە تێکۆشانیدا بۆ گەیشتنە ئامانجەکەی خۆی، بەتەواوی بەپێچەوانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبە کوردییەکەوە جووڵایەوە، کە رێیان نەدا بە جەماوەری کورد، چ لەکوردستان‌و چ لە بەغدا بکەونە سەرشەقامەکان‌و، داوای مافی خوراوی کورد بکەن، ئەمەش لەترسی ئەوەی دەسەڵاتی کوێخایەتییان لەدەستبچێ، بەڵکو لەجیاتی ئەوە، کەوتنە ماچوو مووچ لەگەڵ کاربەدەستانی ئەمریکاو، رێگرتن لە هەموو بزوتنەوەیەکی جەماوەرانە، کە ئەوە مافێکی سروشتی هەموو مرۆڤێکی ئازادەو، گەلانی رۆژاواییش نرخ بۆ خۆپێشاندان‌و مانگرتن‌و دەنگدان دادەنێن.

سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی هەوڵبدەن سنوورێك بۆ کەینوبەینی سیستانی لەدژی کورد دابنێن، هەستان چوونە سلاوی سیستانی‌و کەوتنە پەسندانی لەرۆژنامەکانی رۆژاواداو، کردیان بەمرۆڤێکی "ئازادیخوازو دۆستی کوردو ئاشتیپەروەر"، ئازادیخوازی‌و دۆستایەتیی کوردو ئاشتیپەروەریی سیستانیش ئەوەبوو کە بوو بەهۆی ئەوەی کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، بەیەك وشە باسی کێشەی کوردو کوردستان‌و "قانوونی بەڕێوەبەرێتیی کاتی" نەکا.

بەپێچەوانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەوە، کە بەشانازییەوە هاوکاریی خۆیان لەگەڵ لەشکری ترك دژی پی کی کی دەگێڕنەوە (کە لێرەدا هیچ مەبەستم ئەوە نییە لەسەر پی کی کی بکەمەوە، چۆنکە خراپەکاریی هەموو جۆرەی پی کی کێم لەبەرچاوە، بەڵام خراپەکاریی هەشتا ساڵەی رژێمی ترکیشم هەر لەبەر چاوە، کە هەزار هێندەی خراپەکاریی پی کی کی یە). با ئەوەش بێژین کە جێگری پارێزگاری نەجەف، لەبەر هێرشەکانی ئەمریکا بۆ سەر "سوپای مەهدی"و نەجەف، دەستی لەکار کێشایەوەو، مەلا عەلی سیستانیش، سەرەڕای ئەوەی حەز لەچارەی موقتەدا سەدرو بنەماڵەی سەدر ناکا، بەڵام تائێستە، نەك بەکردەوە، بەڵکو تەنانەت قسەیەکی خراپیشی لەدژی موقتەدا سەدر لەدەم دەرنەچووەو، بگرە سووتی لەکارو کردەوەی موقتەدا سەدر دیوەو، دەبینی بۆ بەهێز کردنی جێپێی خۆی‌و، ئەوەتە کە دەزانی هاسنەکە داخە، روویکردووەتە لەندەن، بۆ ئەوەی ناچار نەبی لە نەجەف هەڵوێستێك بنوێنی. ئەمەش نیشانەی ژێهاتی‌و کارزانیی‌و دووربینی سیستانییە، ئەگەرنا سیستانی ئەو نەخۆشە نییە کە بچێتە لەندەن‌و، دکتۆرەکانیشی دەبێژن کە پێویستی بە نەشتەرگەری نییە.

لەهەمووی نابەجێتر ئەمەیە، کە پاش ئەوەی سیستانی رووی راستینەی خۆی پێشانی کورددا، کەچی "یەکێتی" ژمارەیەکی زۆر لە مەلاکانی کوردستان، بە هەزاران ئیمزاوە رەوانەی لای سیستانی دەکاو، ئەوانیش دەچن لە سیستانی دەپاڕێنەوە، بۆ ئەوەی دژی بەعەرەبکردنی کوردستان هەڵوێست پێشانبدا، کەچی سیستانی بە مەلا کوردەکان دەڵی "لە عەرەبە هاوردەکان خۆش بن". دیارە خۆ ناتوانی جنێو بەکورد بدا، لەبەر ئەوە دەبێژی کە "کوردی خۆش دەوی" چۆنکە دەزانی ئەوە هەر قسەیەو، قسەش بە گوومرگەکەی برایم خەلیلدا تێناپەڕی. لەگەڵ ئەوەشدا، مام جەلال ئەو قسە سەرزارییەی سیستانی دەکا بە بەڵگە بۆ پەسندانی سیستانی. ئەوەتا رۆژنامەی Neue Zürcher Zeitung، کە رۆژنامەیەکی بەنێوبانگی سویسراو هەموو ئەوروپایە، لەرۆژی 8/6دا وتووێژێکی لەگەڵ مام جەلال بڵاوکردبووەوە، کە لەوێدا مام جەلال گوتوویەتی:

"سیستانی پیاوێکی ژیره، داخوازیی بوونی ئەنجومەنی سەرپەرشتی ناکا وەك لەئێران هەیە. ئایەتوڵڵای سیستانی بیری وایە کە فەرمانڕەواییی ئیسلام، کاتێك دێتە دی کە ئیمامی ونبوو، مەهدی، بگەڕێتەوە. دەربڕینەکانی (سیستانی) ئەوە ناگەیەنن کە ئەو داوای حکوومەتێکی مەلاکان دەکاو، ئایەتوڵڵای سیستانی پشتیوانی کوردە. ئەز چەند جارێك چاوم پێی کەوتووە، ئەو پشتگیریی گەلی کورد دەکا. لەچاوپێکەوتنی ئەم دواییەیدا لەگەڵ مەلا کوردەکان، پاکتاوکردنی ڕەگەزی مەحکووم کردو، داوای گێڕانەوەی عەرەبە هاوردەکان و دانەوەی زەوی و زارەکانی بەکورد کرد".

ئێستە، با خوێنەرەوەکانی ئەم قسانەی مام جەلال و هەموو نەتەوەی کوردو، بەتایبەت ئەو مەلا کوردانەی کە بەداخوازیی یەکێتی، چوونە لای سیستانی، سەرپشك بن لە بڕیارداندا، بەڵام زۆر دەترسم کە سیستانی بەم زووانە، وەك سەددامی جاران، بکرێتە سەر پشك (حُکْم)!!! ڕاستییەکەی، ئەگەر یەکێتی مەبەستی خزمەتی کوردو، هێنانەدی ئاواتی کوردە کە ئەوەش گەیشتنە بە پلەی سەروەرێتی، نەك کوێخایەتیی سەرکردەکان، دەبوو مەلاکانی نەناردایە لای سیستانی، بەڵکو مەلاکانی بەملیۆنێك ئیمزاوە کە کۆکرایەوەو، خرایە چاوی مێژەوە، بناردایە بۆ کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان، لەو ڕۆژەدا کە باسی چارەنووسی عێراق دەکرا. سیستانی کاربەدەست نییەو، جارێ هیچ دەسەڵاتێکی دەوڵەتیی نییە، بەڵام ئەوە هەڵوێستی بوو بەرامبەر "فێدەراڵی"و "قانوونی بەڕێوەبەرێتی کاتی" کە فشە مافێکی بەکورد ڕەوا دەدی. خۆ ئەگەر ڕۆژێك بێ و بکرێتە نوێنەری "ئیمامی زەمان"، داخوا، چی بەسەری کورد بهێنێ. شایانی باسە کە کۆنگرەی ئەم دواییەی شیعەکان لە ناسرییەو لێدوانەکانی جێگری پارێزگاری بەسرە کە باسی جیابوونەوەی پارێزگەکانی باشووری لەعێراق کرد، وەك هەرێمێکی فێدەراڵی یان سەربەخۆ، نەبوو بەهۆی ئەوەی سیستانی لەدژی بوەستێ، بەڵکو قوڕو قەپی کرد لێی.

گوریسکێشەکێی بردنەوەی دەسەڵات لەعێراقدا، لەنێوان ئەیاد عەلاوی بەعسی و ئەحمەد چەلەبی لیبەرالدا، بەوپەڕی توندوتیژییەوە دەستپێکردووە. عەلاوی، لەباری بیرو بۆچوون و شێوازی کارکردنەوە، بەعسییەکی تەواوە، وەك سەددام، بەڵام، بەپێچەوانەی سەددامەوە کەللەرەق و کەرپیاو نییەو، تاقیکردنەوەیەکی زۆری هەیە، کە لەساڵانی کار کردنیدا لەگەڵ دەزگەی سیخوڕێتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەستیکەوتووە. عەلاوی، پاش ئەوەی بەپشتگیریی ئەمریکاو یارمەتیی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، گەیشتە پلەی سەرۆکوەزیرانی عێراق، ئێستە دەیەوێ بەهێزی سوپایی ئەمریکا، دوژمنەکانی نێوخۆی لەنێوببا. هەڵکوتانە سەر چەکدارەکانی موقتەدا سەدرو، شەڕ فرۆشتن بە ئەحمەد چەلەبی و سالم چەلەبی، سەرپەڕەی کارەکانی نێوخۆیی عەلاوین. هەرچی ئەحمەد چەلەبییە، ئەوا دەیەوێ بە خۆڕێکخستن لەگەڵ موقتەدا سەدرو یارمەتیی ئێران، دەسەڵاتی خۆی فراوان بکاو، هەر ئەمەیە کە ئەترەشی عەلاوی بردووە، ئەگەرنا ئەو تۆمەتانەی دەخرێنە پاڵ ئەحمەد چەلەبی، وەك پارە پێداکێشان و ساختەکارێتی، ساڵانی ساڵە باسدەکرێن. فەرماندەرکردنیش بۆ گرتنی سالم چەلەبی، هەوڵدانێکە بۆ بێنرخکردنی دادگەی لێپرسینەوەی تاوانەکانی سەددام و هاودەستەکانی، کە دیارە، سەددام، وەك چۆن لەراڕەوی دادگەدا، تفێکی خەستی کردە ڕووی تاریق عەزیزو بەخاینی نێوبرد، یەك دوو قسەش لەگەڵ کۆنە هاودەستەکەی خۆی، ئەیاد عەلاوی، دەکاو عەلاویش لەمە زەندەقی چووە. ئەمە بێجگە لەوەی کە عەلاوی دەیەوێ ڕژێمێکی بەعسی بەسەر عێراقدا بسەپێنێ، ئەوجا بەیارمەتیی کاربەدەستە لەسیاسەتدا کۆڵەوارەکانی ئەمریکا. سەردانی عەلاوی لە ئەردەن و سووریاو، هەوڵدانی بۆ نێزیککردنەوەی ڕژێمی بەعسی سووریا لەئەمریکاو، دوورخستنەوەی سووریا لەرژێمی ئێران و، هەوڵدانی عەلاوی بۆ دروستکردنەوەی لەشکری کوردکوژی عێراق و، دەزگەی تیرۆریستی زێرەڤانیی عێراق و، گێڕانەوەی بەعسییەکانی لایەنگری

خۆی بۆ سەر کارو، چاوپۆشینێکی کاتی لە چەکدارەکانی پارتیو یەکێتی، تا خۆی کۆدەکاتەوە بۆ هەڵکوتانە سەر کوردستان، ئەمانە هەموو نموونەی ئەو چاو وڕاوە دوژمنانەیەیە کە دوژمنانی نەتەوەی کورد، لەناسیۆنالیستە عەرەبو ترکو فارسەکان، دەیانەوێ پێکەوەو ئەمجارە، بەهەڵخڵەتاندنێ ئەمریکا،و سووتوەرگرتن لەساویلکەیەتیی کوێخاکانی کوردستان، بۆ لەنێوبردنی کورد بیبەنەسەر.

ئا لەم رۆژە تەنگانەو چارەنووسسازانەدا، کە ئەرکێکی گران دەخەنە سەرشانی هەموو کوردێکی بەتەنگەوە هاتوو، بۆ ئەوەی بیر لەدوارۆژی نەتەوەکەیو وڵاتەکەی بکاتەوە، ئەو پێشنیازەی خۆم کە لەنامەکەمدا بۆ بەڕێزان کاك مەسعوود بارزانیو مام جەلال تاڵەبانی کردبووم، دووبارە دەکەمەوەو، داوادەکەم لێیان، دان بەهەڵەی خۆیاندا بنێینو تا کار بەجارێك لەکار نەترازاوە، رێ بەجەماوەری کوردستان بدەن کە کاری خۆیان بگرنە دەست خۆیان، چۆنکە، ئەگەر کەسانێك نەتوانن، یان نەیانەوێ لەماوەی 12 ساڵ سەربەخۆییدا، دوو شار بەیەك بەڕێوەبەریتی ببەستن بەیەکەوە، بەدڵنیاییەوە، ناتوانن یان نایانەوێ کوردستانێکی گەورەو بەرین رزگار بکەن.

بەرلین 2004/8/12

میدیا، **ژ** 168، 2004/8/6

ئەگەر ئەمریکا لەعێراق بکشێتەوە!

هەرچەندە جۆرج دەبلیو بوش، چەند جار گوتوویەتی، کە عێراق بەجێناهێڵێ هەتا فەرمانی سەرشانی خۆی بەجێنەهێنێ، لەگەڵ ئەوەشدا، بردنە سەری ئەم بەڵێنەی بوش، کە کاتێکی سنووورداری بۆ دانەنراوە، بەدەست بوش خۆی نییە، بەڵکو بە گەلێك بارودۆخی نێوخۆیی و دەرەوەی ئەمریکاوە بەندە. گرنگترینیان ئەوەیە، ئایا بوش و کۆمارخوازەکان لە هەڵبژاردنی مانگی نۆڤەمبەری ئەمساڵدا، کە هەمووی دوو مانگێکی ماوە، شەڕی دەنگدان دەبەنەوە یان نا؟ خۆ ئەگەر نەیبەنەوە، ئەوا دژبەرەکەیان، جۆن کیری سەر بەحیزبی دیمۆکرات، سیاسەتێکی دیکە دەبا بەڕێوەو، دیارە ئەو بەڵێنەی خۆی بەجێدێنێ کە چەند رۆژێك لەمەوبەر دای و گوتی: "ئەگەر بوو بە سەرکۆمار، لەماوەی چوار ساڵەکەی سەرکۆمارێتیی خۆیدا، لەشکری ئەمریکا لەعێراق دەکێشێتەوە"و، هەر لەو بوارەشدا گوتی "شەڕی عێراق شەڕێکی هەڵە بوو، لەشوێنێکی هەڵەو لەکاتێکی هەڵەدا". ئەوەتە، هەر لەئێستەوە هەوڵدەدا کە کوژرانی سەربازەکانی ئەمریکا لەعێراق، کە ژمارەکەی خۆی لەهەزار سەربازێك دەدا، بکاتە هەوێنی ترساندنی خەڵکی ئەمریکا، بۆ ئەوەی دڵیان لە جۆرج بوش کرمێ بکا، وەك چۆن خۆزێ لویس زەباتیرۆ (سەرکردەی حیزبی گوایە سۆسیالیستی ئیسپانیا) کوژرانی چەند هاووڵاتێکی ئیسپانیای، بەهۆی تەقاندنەوەی شەمەندەفەرێکەوە، دوو سێ رۆژ پێش هەڵبژاردنی پەرلەمان، کردە کوتەکی دەستی خۆی دژی خۆزێ ماریا ئەزناری سەرکردەی حیزبی گەل، کە ئەو دەمە سەرۆکوەزیرانی ئیسپانیا بوو،و لایەنی ئەمریکای دەگرت لەجەنگداو، بەو هۆیەوە زەباتیرۆ هەڵبژاردنی بردەوەو ئەزناری خست و، هەر دوای سەرکەوتنی بەماوەیەکی کورت، گورج 1300 سەربازەکەی خۆی لەعێراق کێشایەوەو، بەمەش ئاوی کرد بەئاشی تیرۆریستانداو تێیگەیاندن کە تیرۆرو دەستوەشاندن بەکەڵك دێن، بەتایبەتی دژی مرۆڤی کورتبین و چەواشەکراو، بۆ سووتی سیاسەتکاری هەلپەرست.

ئەمە لەکاتێکدایە کە ئەگەر جۆرج بوش بیدۆڕێنێ. خۆ ئەگەر جۆرج بوش ئەمجارەش بیباتەوە، ئەوەش بەمەرجێك کە هەتا رۆژی هەڵبژاردن، کارەساتێکی وا نەقەومێ کە رووی ئەمریکاییەکان لە جۆرج بوش وەربگێڕێ، ئەوا، لەم بارەشدا، جۆرج بوش و حیزبەکەی، ناتوانن هەتا هەتا سەربازەکانیان لەعێراقدا بهێڵنەوەو هەر رۆژە، یەك دوانێکیان لێبکوژرێ، چۆنکە ئەمریکاییەکان نرخی خەڵکی خۆیان دەزانن و، دووریش نییە کە عەرەبەکانی عێراقیش، هەتا ئەو کاتە، بەیارمەتیی ئەمریکا و ئەردەن و میسرو ئەورووپا، لەشکرو پۆلیس و دەزگەی زێرەڤانیی شۆڤێنیستانەی خۆیان دروستبکەنەوەو، بەیارمەتیی دەوڵەتە عەرەبەکان و رژێمی ترك و ئێران، پەلاماری کورد بدەنەوەو، ئەو عێراقەی کە پاش هەرەسهێنان و نابووتبوون، بەدەستی شێتانەو نابەرپرسیارانەی کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە دامەزرایەوە، دەبێتەوە دۆژە (جهنم)یەکی سەر زەوی بۆ کورد، ئەوجا هەریەکەیان لەم دوو زلحیزبە، ئەوی دی گوناهبار دەکا، وەك ئەوەی قەل بەقەل بێژێ: "برۆ رووت رەش بێ"!!!

ئەوەی لێرەدا جێی سەرنجدان و مەترسییەکی گەورەیە، ئەوەیە کە کاربەدەستانی دوو زلحیزبە فەرمانڕەواکەی باشووری دوولەتکراوی کوردستان، هەتا ئەوڕۆ، کە ئەوڕۆیە، هیچ نەخشەیەکیان نییە بۆ ئەو رۆژەی کە ئەمریکا لەعێراق دەچێتە دەرەوەو جڵەوی دەستەڵات دەداتە دەست عەرەبەکان و، کوردیش فت دەکا، وەك چۆن فەرەنسا لەنێوەڕاستی چلەکانی سەتەی رابووردوودا، جڵەوی دەستەڵاتی لەسووریای دەستکرددا، دایە دەست عەرەبەکان و کوردی فتکردو، ئینگلیزەکانیش لەسەرەتای بیستەکاندا، جڵەوی دەستەڵاتیان لەعێراقی دەستکرددا، دایە دەست میر فەیسەڵی عەرەبی خەڵکی حیجازو پشتیانکردە کورد.

بەڕاستی، ئەز کە ئەو رۆژە رەشە دەهێنمە بەرچاوی خۆم، یەکسەر سەردەمی پێش هەرەسەکەی شۆرشی ئەیلوول دێتەوە یادم، کاتێك کە بە کاربەدەستانی پارتیم دەگوت "ئەگەر هاتو شای ئێران لەگەڵ سەددام رێککەوت، ئێوە هیچ نەخشەیەکتان هەیە بۆ ئەو دەمە،" دەستبەجێ دەیانگوت: "هیچ کاتێك شای ئێران لەگەڵ سەددام رێکناکەوێ". دەمگوت: "رەنگە ماوەکە زوو نەبێ و درێژخایەن بێ، بەڵام با ئێمە وەك گریمانەیەك (فرچیە)، وادابنێین کە سبەینێ رێکدەکەون، ئایە ئێوە چیتان ئامادەکردووە؟ دەیانگوت: "ئەو حیزبەی شۆرشی هەڵگیرساند، دیارە بیری لەو رۆژەش کردووەتەوە". بەڵام هەرەسەکە ئیسپاتیکرد کە هیچ کونوکەلەبەرێك نەگیرابوو،و بیر لەدواڕۆژیش نەکرابووەوە، ئەگەرنا شۆرشێکی 14 ساڵی بەخۆیو سەتوبیست هەزار پێشمەرگەوە، لەشەوو رۆژێکداو، بەڕوو وەرگێڕانی شایەك لێی، هەروا بەهاسانی بڵاوە پێنەدەکرا.

کێشەی کورد، پاش هەرەسهێنانی عێراق وەك دەوڵەتو، داگیرکرانی لەلایەن هێزی سەربازیی ئەمریکاو هەڤاڵبەندەکانییەوە، تادەهات، بەرەو کێشەیەکی نێو نەتەوەیی دەچوو، بەڵام پارتیو یەکێتی، بەبیرو بۆچوونی تەنگەبەرانەو، بۆ پاراستنی بەرژەوەندیی نانەتەوەییی کویخایانەی خۆیان، کردیانەوە بەکێشەیەکی نێوخۆیی عێراقو، رەوایەتیان بۆ دەوڵەتی دەستکردی عێراق دروستکردەوە، بێ ئەوەی خۆیان هیچ رەوایەتییەکیان هەبێ، کە بەنێوی خەڵکی باشووری کوردستانەوە قسە بکەن، چۆنکە هیچ حیزبێك، لە هیچ وڵاتێکی جیهاندا، هەرچەندە جەماوەری فرەبێ، مافی ئەوەی نییەو نابێ، بەنێوی نەتەوەیەكو خەڵکی وڵاتێکەوە قسە بکا، مەگەر ئەو حیزبە لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا، زۆربەی زۆری دەنگەکانی وەدەستهێنابێ و، حکوومەتێکی لەڕێی پەرلەمانەوەو بەپێی قانوونێکی دیموکراتانە پێکهێنابێ، ئەوجا ئەو حکوومەتە، نەك ئەو حیزبە، دەتوانێ تا لەسەر کار مابێ، بەنێوی خەڵکی ئەو وڵاتەوە قسە بکا. جا، لەبەرئەوەی پارتیو یەکێتی، هەشت ساڵە رێیان لەهەڵبژاردنێکی ئازادو گشتپرسییەکی (رەفراندوم) ئازاد لەکوردستاندا گرتووە، رەوایەتییان لەدەستداوە. لەبەر ئەوە، هەموو وتووێژێکیان، لەگەڵ هەر لایەك بووبێ، کە هەمووی هەر بەنهێنیو درزە خونجێنانەو، لە گەل شاراوە بووە، رەوایەتیی پوولێکی قەڵبیان نییە. ئەوجا، ئەگەر ئەمانە بەڕاستی نیشتمانپەروەرنو، نایانەوێ چارەنووسی کورد بخەنە گۆمەوە، دەبێ تازووە، دان بە هەڵەی خۆیاندا بنێنو، چەکدارەکانیان هەڵوەشێننەوەو، رێ بە دروستبوونی لەشکرێکی کوردستانی بدەنو، رێ چۆڵکەن بۆ گشتپرسییەکی ئازاد لەکوردستاندا، تا بزانرێ خەڵکی کوردستان چییان دەوێ. ئەوجا لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا، پەرلەمانێكو حکوومەتێکی یەکگرتووی کوردستانی دروستببێ، کە ئەو حکوومەتە بتوانێ لێکۆڵینەوەیەك بخاتە گەڕ، تابزانرێ، هۆی تێکڕژانی کوردو کورد، چی بوو،و بەرپرسیارانی کێ بوون، کە ئەنجامەکەی کوژرانی هەزاران گەنجی کورد بوو، هەروەها بزانرێ، سەردەستەی تاڵانو بڕۆییو دزێتیو جەردەیەتی کێ بوون، تابزانرێ، بەرپرسیارانی ژنکوژی کێن، کە هەر رۆژە ناڕۆژێ، ژنێك بەرچەقۆ، یان بەرگوللە دەدرێ، یان بە پریمز دەسووتێو، کەسیش بەکەس ناڵێ "کاکە کەرت بەچەند؟"، تابزانرێ، چارەنووسی ئەو ملیار دۆلارانەی کە لەم 14 ساڵەی دواییدا، داهاتی کوردستان بوون، کەوتنە چ چاڵێکەوە؟ تابزانرێ، بۆچی بەقسە، باسی دیموکراسی دەکرێ، کەچی رێنادرێ بە هاتنەکایەی رۆژنامەگەرییەکی سەربەخۆ و، رێنادرێ بەهاتنەکایەی کۆمەڵگەیەکی شارستانی (مدنی)و، رێنادرێ بەرەخنەگرتن لە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکەو، رێنادرێ بە هەڵبژاردنی سانديکای سەربەخۆ!

ئەگەر دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکە دەیانەوێ بەڕاستی خزمەتی خەڵکی کوردستان بکەن، دەبێ ئەو رێیە بگرنەبەر کە باسکرا، ئەگەرنا خەریککردنی خەڵك بە باڵۆرەی هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، کە کوردستانیش، وەك بەشێك لەعێراق بخرێتە هەڵبژاردنەوە، مێخێکی دیکە دەبێو دەکوترێ بەتەرمی هیواو ئاواتی نەتەوەی کورددا.

ئەوڕۆ، کە ئەم وتارە دەنووسم، ڕۆژی 11ی ئەیلوولە، یادی شۆڕشی ئەیلوولە بەسەرۆکایەتیی مەلا مستەفای بارزانی، یادی هەزاران و هەزاران پێشمەرگەی کوردستانە، یادی ئەو مەلا مستەفایەیە کە بێکەس و بێپشتیوان و، بەجووتێ کەلاشی شڕەوە، ڕازینەبوو کەرکووک لە کوردستان جیابکرێتەوەو، درێژەی بەشۆڕش دا، چۆنکە بارزانی و پێشمەرگەکانی، ڕۆمەت و ئاوڕووی خۆیان و نەتەوەی کوردیان، لەسەروەرێتیی نەتەوەی کورددا بەسەر تەواوی خاکی کوردستاندا دەدی. ڕاستیەکەی مرۆڤی ڕۆشنبیرو لەژیانگەیشتوو، ڕۆمەت و ئاوڕوو، لەئازادی و سەربەخۆیی و سەروەرێتیدا دەبینن، نەک لەنێوان دوو لنگی ژناندا.

بەرلین 11**ئەیلوولی**2004

میدیا، **ژ** 170، 2004/9/16

كە ئەمریكاو هاوپەیمانان خۆیان لە عێراق كێشایەوە

بەڕاستی، نازانم تف بەرەو كوێ هەڵدەم. بەهەر لایەكدا هەڵیدەم، هەر ڕەشەبایەو ڕەشەبا. دیارە، تفی بەرەو با ریش دەگرێتەوە. سەیرەكەش لەوەدایە كە خۆم ریشم نییە، لەبەر ئەوە، تفەكە یەكسەر بەردەموچاوم دەكەوێ. بەڵام، چاریشم نییەو، وەكو كوردەكە دەبێژێ: "نەدەمم ببێ هاكەمو، نە پێم ببێ راكەم، ئەی قوڕی كوێ بەسەر خۆمدا كەم!!". كێشەكەش ئەوەیە، كە گلەییم لە بێگانانو داگیركەران نییە، چۆنكە ئەوان نێوی خۆیان بەخۆیانەوەیە. گلەییەكەم لەكاربەدەستانی كوردەكە خۆیەتی، كە بەهەزار رەخنەو گازندەو سیخورمەو نوقورچو تێوەژەندەنو نەقیزە، باكیان نییەو، وەك كاسەی چەوریان لێهاتووە، بەهیچ ئاوێك تەڕ نابن.

ئێستە، بابێینە سەر چەقی بابەتەكە. سەر باسی وتاری جاری پێشووم لە "میدیا"دا (ژ 170، 2004/9/16) ئەوەبوو "ئەگەر ئەمریكا لەعێراق بكشێتەوە". بەڵام سەرباسی ئەمجارەم بە "ئەگەر" دەستپێناكا، بەڵكو بە "كە"ی "كات" دەستپێدەكا. چۆنكە، چەند رۆژێكی كەم، دوای بڵاوبوونەوەی وتارەكەم، وەزیری بەرگریی ئەمریكا دۆناڵد رامسفێلد، بەئاشكرا باسی لەشكركێشانەوەی ئەمریكای لەعێراق كرد، تەنانەت ئەگەر باری ئاسایشیش لەعێراقدا هێشتا دانەمركابێ. پاش ئەمیش، چەند جارێك لەئەمریكاو بەریتانیا، باس لە بەجێهێشتنی عێراق كرا. لەبەر ئەوە، ئەو مەترسییەی بەرەوڕووی كورد دەبێتەوە، لەنێزیكبوونەوە دایەو، بەبڕوای من، هیچ ئامادەكارییەك بۆ بەرەنگاریكردنی ئەو رۆژە رەشە نەكراوە. مەگەر ئەوەی ئەو هەواڵە راست بێ كە گەورەو بەرپرسێك گوتی ئەمریكا بەتەمایە بنكەیەكی سوپایی هەمیشەیی بهێنێتە كوردستانەوەو، دەمێكە لە"میدیا"دا ئاماژەم بۆ پێویستی ئەوە كردووە.

لێرەدا، پرسیارێكی زۆر رەوا خۆی دێنێتە پێشەوە، ئەوەیش ئەمەیە: ئایا كورد لەهەڤاڵبەندێتیی ئەمریكاو بەریتانیا، پاش رووخانی رژێمی سەددام، چی دەستخۆی خستووە، كە لەوەپێش نەیبووەو، چی لەدەستچووە، كە لەوەپێش هەیبووە؟

بێگومان، لەوەرامی ئەم پرسیارەدا، دەبێ ئەوە بخەینە بەرچاو، كە لابردنی رژێمی سەددام، بەهەر لایەكدا لێكی بدەینەوە، هەر بەسووتی كوردە، خۆ ئەگەر كورد هەڤاڵبەندێتیی ئەمریكاو بەریتانیاشی نەكردایە لەجەنگدا، ئەوا لەرژێمی سەددام هەر رزگاری دەبوو، لێرەدا، هیچ گلەییەكم لە ئەمریكا نییە. ئەمریكا، برای باوكی كەس نییەو، ئامانجی لەخستنی رژێمی سەددام هەرچییەك بوو بێ، كارێكە جێی سوپاسو پێزانینە. ئەوجا كە كورد ئەو هەلە بەنرخەی بەڕاستی بەكار نەهێنابێ، گوناهی خۆیەتی، نەك گوناهی ئەمریكا.

بەڵام با جارێ دەستكەوتو تێكەوتەكانی پێشو پاش سەددام بخەینەڕوو:

پێش رووخانی سەددام، دوو زلحیزبە كوردییەكە فەرمانڕەواییی تەواویان بەسەر سێ ستانی باشووری كوردستانەوە دەكرد، وەك دەوڵەتێكی بەشێوەی دێفاكتۆ defacto سەربەخۆ. كێشەی كورد لەعێراقدا بەرەو بوونە كێشەیەكی نێونەتەوەیی دەچوو. سەركردەكانی دوو زلحیزبەكە، پێوەندیی دیپلۆماسیو بازرگانیو رامیارییان بەگەلێك لە دەوڵەتە گرنگەكانی جیهانو دراوسێكانی كوردستانەوە هەبوو. بەشێك لە لە 13٪ی داهاتی "نەوت بەنان" دەچووە گیرفانی ئەم دوو زلحیزبەوە، ئەمە بێجگە لەپارەی گوومرگو سەرانەو كەرانەو ئەو شتانە. ئەوەی كە بەدەست ئەم دوو زلحیزبەوە نەبووە، تەنێ دەسەڵات بوو بەسەر ستانەكانی كەركووكو مووسڵو دیالەو كووتدا، كە دەكەونە سنووری جۆگرافیایی

کوردستانەوەو، رژێمی سەددام، خەریکی بەعەرەبکردنیان بوو و، جاروبارێکێش هەڕەشەی لە "هەرێمی نەفڕین" دەکرد، بەڵام نەیدەوێرا پەلاماریبدا. کورد لەو سەرودەمەدا، دەیتوانی هاتوچۆی بەغداو نێوچە عەرەبنشینەکانی عێراق بکاو، خۆ ئەگەر کوردێك لەدژی رژێم نەبووایە، دەیتوانی لەنێو عەرەبدا بژی، با بەکولەمەرگیش بێ، هەر رۆژە ناڕۆژێکیش، عەرەبەکان چەند کوردێکیان گۆشاو گۆش سەرنەدەبڕی، وەك ئەوڕۆ.

پاش کەوتنی رژێمی سەددام، هەر سێ ستانەکە بوونەوە بەپارچەیەکی دانەبڕاو لەعێراق. کێشەی کورد بووەوە بەکێشەیەکی نێوخۆییی عێراق، نەك کێشەی نەتەوەیەکی دیلکراوی نیشتمان دابەشکراو. هەرچی چارەنووسی کەرکووکە، کە لەکن سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، "دڵی کوردستان"و "قودسی کوردستان" بوو، وا لەنێوەڕاستی ئاسمانو زەویدا گیرساوەتەوەو، کوردە دەربەدەرکراوەکان، کەمەیەکی کەمیان نەبێ، ئەوانی دیکە نەگەڕاونەتەوە شوێنی خۆیان، ئەوی گەڕاویشەتەوە، لەژێر چادرو خێوەتدا دەژیو، عەرەبە هاوردەکەش، مێش میوانی نییە. ئەوجا ژیانی کورد، نەك هەر لەبەغداو تکریتو سامەڕاو فەلووجە، وا لەمەترسیدایە، بەڵکو لەنێو کوردستانەکە خۆشیدا لەمەترسیدایە، لەو شوێنانە، کورد بەجۆرێك سەردەبڕن، کە مەڕو بزن بەوهاسانییە سەرنابڕن.

کە هێشتا سەددام لەسەر کار مابوو، ئەوانەی بەخۆیان دەگوت "بەرهەڵستکارانی عێراق" دەهاتنە سڵاوی کوردو، بەهۆی کوردەوە کۆنفرانسو کۆبوونەوەیان، چ لەکوردستانو چ لەئاوارە دەبەستو، زۆریان دەستیان لەکورد دەگرتەوە بۆ پارەو یارمەتیو پەنابەرێتیو ئێرەییان (حەسادەت) بەکورد دەبرد، بەڵام ئەوڕۆ بەسایەی عێراقچێتیو کورتبینیو کوێخاڕەوشتێتیی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەو، شەڕە زرتانێی نێوخۆو خۆکوژیی کوێرانەو خۆبەزلزانییان بەرامبەر بەیەكو، خۆ بەکەم زانییان بەرامبەر بێگانە، ئەو "بەرهەڵستکار"ە بێدەسەڵاتە دەستندەخۆرە ئاوارانەی دوێنێ، بوونەتە سەرگەورەی عێراقی ئەوڕۆ، کە بەدەستی گۆجو ناپیرۆزی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە دامەزرایەوە، بێ هیچ جۆرە گەرەنتیو دەروێستییەك بۆ مافی کورد، ئەمە لەکاتێکدا، کە هەڵوێستی فەرمانڕەواکانی ئەوڕۆی عێراق، هیچ چەپی نییە لەهەڵوێستی سەددامو، بگرە خراپترو ترسناکتریشە. چۆنکە، سەددام بەتێرۆریست ناسرابوو، بەڵام ئەمان بە "خێرێ" بە "دێمۆکرات" دەدرێنە قەڵەم. ئەوەتا، ئەیاد عەلاویی کۆنە هاوڕێی سەددامو کۆنە ئەندامی حیزبی بەعس، دەچێ لە شای ئەردەن دەپاڕێتەوە کە کۆمەڵێك بەعسیی راکردوو بۆ ئەردەن، بنێرێتەوە بۆ عێراق، بۆ ئەوەی لەحکوومەتی عێراقدا بەشداریی بکەن، هەروەها دەچێ بۆ سووریاو لەبەعسییەکانی هاودەنگی داوای یارمەتیدەکا دژی "جیابوونەوەخوازانی" کورد.

ستانداری باقووبە، ئەو باقووبەیەی کە نێوەکەی لەبنەڕەتدا "باگۆڤە"و کوردییە (باگۆڤە– باگۆ (خودێ) + ڤە <ڤا <ئاڤا– باگۆاڤا= خودێ ئاوەدانکردوو)و، سەتسالێك پێش ئێستە شارێکی کورد بوو، وەك شارەبانو جلەولاو مەندەلیو زەرباتی، دەیەوێ عەرەبە هاوردەکانی خانەقین، کە پاش رووخانی رژێمی سەددام، خانەقینیان بەجێهێشت، بگێڕێتەوە بۆ خانەقینو، هۆزە عەرەبەکانو تۆرانییەکانیش بەئاشکرا لەتکریت کۆدەبنەوەو، بڕیار دەردەکەن لەدژی کوردو، دەیانەوێ بارودۆخی کەرکووك بگێڕنەوە بۆ سەردەمی سەددام. ئەمە لەکاتێکدا کە لەهەولێری پێتەختی باشووردا، کۆبوونەوەی "برایەتیی کوردو عەرەب" دەبەسترێو باسی لێبوردنو پێکەوە ژیانی برایانەو چیو چی دەکرێ، وەك ئەوەی کورد ئەنفالی لەعەرەب کردبێو چەکی کیمیایی دژی عەرەب بەکار بردبێو فەلووجەو سامەڕای "کورداوی"

کردبێ، ئەوجا یەك دوو عەرەبی بەویژدان دێن قسەی باشدەکەن‌و، ژمارەیەکی زۆریش لەبابەتی ئەو شێخە کەبابخۆرەی، کە بەڕێز کاك خەفوور مەخمووری لە"میدیا"دا باسیکردبوو، دێنە کوردستان بۆ رابواردن بەکوردو پارە وەرگرتن (کە پارەکە هی کوردە نەك هی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە). لەولاشەوە، شێخ غازی عەجیل ئەلیاوەر دەفەرموێ "ئەوی باسی گشتپرسی (رەفراندوم) بکا بۆ بڕیاری چارەنووس، ئەو کەسە خاینە"و جەنابی "بەهەموو جۆرێك بەگژیدا دەچی‌و لەنێوی دەبا،" واتە لەڕێی بەکارهێنانی زۆرەوە، کورد سەرکوتدەکا، هەر وەك سەددام. ئەوجا ئەگەر زانیمان کە گشتپرسی، واتە بیرورا دەربڕین بەسەربەستی‌و، بڕیاردان بۆ بڕینەوەی چارەنووسی خۆ، یەکێکە لەبنچینە هەرە سادەو سەرەتاییەکانی سیستەمی دیمۆکراسی، دەبێ بزانین کە شێخ غازی، هەر هێندەی سەددام دیمۆکراتییە. کە ئەوەشمان زانی، ئەو دەمە، ئەم پرسیارە دێتە پێشەوە، کە زۆر کەس ئەوڕۆ بەڕووی سەرکردەکانی کورددا هەڵیدەدەن: ئایا، ئەگەر شێخ غازی "زاوامان"، ئەمە بیروڕاو نیازی بێ بەرامبەر بەکوردو مافە سەرەتاییەکەی، ئیدی دەبێ چاوەڕوانیمان لەوانە چ بێ کە هێشتا نەچوونەتە پەردەوە لەگەڵ کچەکانمان؟ ئەمەش خالانەی چیرۆکی دوو مامۆستا کوردەکەی زانستگەی بەغدایە، کە هەردووکیان هەڵگری باوڕنامەی دوکتۆرا بوون‌و، لەنێو زانستگەدا تێرو پڕ لەیەکیاندابوو. کە هەواڵەکە گەیشتبووە رەجەبی قسەخۆش، گوتبووی: سەیرکەن، سەیرکەن! ئەگەر دوکتۆرەکانمان وابکەن، داخوا برینپێچەکانمان چی بکەن؟. شێخ غازییەك کە تادوێنێ بوو مووچەخۆری شێخەکانی کەنداو بوو،و نە لەلایەن گەلی کوردو، نە لەلایەن گەلی عێراقەوە هەڵبژێردراوە، بەڵکو لەلایەن "مجلس الحكم الانتقالي"ی دەستنێژی ئەمریکاو، بەپشتگیریی ئەو دوو زلحیزبە کوردییەی کە ئەوانیش دەمێکە رەوایەتیی ئەوەیان نەماوە بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، نێونراوە "سەرکۆمار"، ئەوەش بۆ ماوەیەکی کاتی، ئەوەتا ئێستەو لەم رۆژەدا، کە هیچی بەدەست نییە، وا دەفەرمووێ، داخوا ئەگەر سبەینێ، خودێنەکا، کار کەوتە دەستی‌و، لەشکرو پۆلیس‌و فڕۆکەو پشتگیریی 23 دەوڵەتی عەرەبی هەبوو، دەبێ چ بەسەر کوردی کلۆڵ بهێنێ؟ ئەز لێرەدا هیچ سەرم لە شێخ غازیی "زاوامان" سووڕ نامێنێ. چۆنکە، کاتی خۆی، زۆربەی زۆری کارگێڕانی حیزبی نازیی ئەڵمان، کە چەند ملیۆنێك جوولەکەیان کوشت، هەریەکەیان کچێکی جوولەکەی کردبوو بەهاوڕێی نوێنی شەوانەی خۆی. ئەم "هاوڕێتیەتی"یەی نازییەکان‌و کچە جوولەکەکان، نەبووە هۆی پاراستنی گیانی جوولەکەکان، لەخنکاندن بەگازو، سووتاندن لە "ئاگرگە" (محرقە)کاندا. بەڵام ئێوە وەرن سەیری رۆژنامەی "خەبات" بکەن کە ئەم هەواڵەی بەکەچوکروچی بلاوکردووەتەوە، تابزانین، لەژێر چ سەرنێوێکدا بلاویکردووەتەوە! "غازی یاوەر سەرکۆماری عێراقی فیدراڵ: لەعێراق هەر پرۆسەیەکی سیاسی بێ بەشداری عەرەبی شیعەو کوردو عەرەبی سوننە هاوسەنگ نابێت" (خەبات 1585، 2004/10/9، ل1) ئێوە جاری واز لەم دەستکارییە بهێنن‌و بپرسن، ئایا کەی عەرەب بە عێراق دەڵێن "عێراقی فیدراڵ"!.

ئەمەیان واو، پاش ئەوەی دووزلحیزبەکە زانییان دەستیان لە هەمانەکە هاتووەتە دەرەوە، چاویان لەخۆپیشاندانی خەڵکی کەرکوك‌و سلێمانی‌و دهۆك پۆشی کە باس باسی سەربەخۆیی کوردستان‌و گێڕانەوەی کەرکوك بوو بۆ کوردستان. ئەمە وای لەوەزیری دەرەوەی بەریتانیا جاك سترۆ کرد کە بەپەلە بێتە کوردستان‌و هەوڵی ئەوەبدا کە دۆسێی کەرکوك بەهەڵواسراوی بهێڵێتەوە، لەبەر دڵی ترك‌و عەرەب‌و، سترۆ لەقسەی دیپلۆماسیانە بەولاوە، بەهیچ جۆرێك بەڵێنی نەدا کە کەرکوك بچێتەوە سەر کوردستان. کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە ئەم راستینەیەیان لەجەماوەری کورد شاردەوە، بەڵام کەوتنە

دڵەڕاکەو کۆبوونەوەیەکی "پۆپە"یان لەدوکان ڕێکخستو، سەری هەزار جارە باسی "یەکریزیی"درۆزنەی پارتی و یەکێتییان کرد. خۆ ئەگەر بەڕاستی سیاسەتکاربوونایە، هەر ئەو ڕۆژەی کە جاك سترۆ هاتە کەرکووك، نیو ملیۆن کوردیان دەخستە سەرشەقامەکانو، بەخۆپێشاندانێکی جەماوەری، هاواریان دەکرد، "دیمۆکراسی بیٚ گشتپرسی و بیروڕا دەربڕین درۆو دەلەسەیە". "جاك سترۆ!! جاك سترۆ!! ئەو تاوانەی پاش جەنگی جیهانیی یەکەم لەکورد کرا، لەمڕۆوە بیوەستێنە"، "عێراق دەوڵەتێکی دەستکردە، کوردستان نیشتمانێکی داگیرکراوە" ئەوجا، بێگومان قسەکانی جاك سترۆ لەگەڵ سەرکردەکانی پارتی و یەکێتی و سەرکردەکانی ترك لە ئەنقەرە، شێوەیەکی دیکەیان بەخۆیانەوە دەگرت، چۆنکە دەوڵەتانی ڕۆژاوا، ڕێز لەزۆری ژمارە دەنێن، با ئەو زۆرەش بۆر بیٚ.

سەرکردەکانی کورد دەبیٚ ئەوە بزانن کە پشتبەستنی ئەمان بەقسەی ئەم کاربەدەستو ئەو کاربەدەستی بێگانەو، پشتکردنە جەماوەری کوردو، ڕێکنەکەوتن لەسەر یەکخستنی بەڕێوەبەرێتیەکی یەکگرتوو و، حکومەتێکی یەکگرتوو و، لەشکرێکی یەکگرتووی ناحیزبی، یاریکردنە بەچارەنووسی نەتەوەی کوردو خۆشیان، بەتایبەتی لەم کاتە چڕوپڕەدا، کە هێشتا لەشکری ئەمریکاو بەریتانیا نەکشاونەتەوە. هەر لەیەکنەگرتنی ئەم دووزلحیزبە 85٪ پتری ئەو دەرفەتەی بۆ کورد هاتە پێشەوە لەدەستچوو، چۆنکە بیٚ یەکگرتنو، بیٚ بوونی سەرۆکێکی بەرپرسیاری باوەڕپێکراو، نە وتاری رامیاریی یەکگرتوو دروست دەبیٚو، نەئامانجێکی نەتەوەییی یەکگرتوو چلوورە دەبەستیٚو، نەدەوڵەتانی جیهانیش متمانەیان بەکورد دەبیٚ. خۆ ئەگەر هاتو هێزێکی دەرەوە، دۆست، یان نەیار، کەوتە قسەکردن لەگەڵیان، ئەوا ئەو وتوویٚژو راگۆڕینەوەیە، وەك ئەوە نابیٚ کە لەگەڵ سەرۆکی وڵاتێك، یان نوێنەری نەتەوەیەك بکریٚ، بەڵکو وەك "سەرکردەی" حیزبێك، یان "سیاسەتکارێك"ی کوردو بەس. بۆ نموونەو، وەك مشتێك لەخەروارێك– ستانداری باگۆڤە لەوەرامی رەخنەکانی مەلا بەختیاردا، کە هەمووشی قسەی هەق بوون، گوتی: مەلا بەختیار، نوێنەری کۆمەڵێکی تایبەتییەو نوێنەری گەلی کورد نییە. ئەم قسەیەی ستانداریش، مخابن، راستە. کورتو کرمانجی، سەرکەوتنی کورد لەوەدا دەبیٚ کە پێوەندیی دیپلۆماسیانەی حیزبایەتی لەگەڵ دەرەوە بگۆڕدریٚ بەپێوەندیی دیپلۆماسیانەی نێو حکوومەتان، نەك نێو ئەم حیزبو ئەو حیزب. خەم ناکا، باحیزبیش، ببیٚ، بەڵام بەرژەوەندیی حیزبی، لەسەروو بەرژەوەندیی نەتەوەو نیشتمانەوە نەبیٚ. لەبەر ئەمە، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، دەبیٚ، خۆشیان بیٚو ترشیان بیٚ، بەزووترین کات سەرۆکێك بۆ حکوومەتی کوردستان دەستنیشان بکەن، کە جێی متمانەی زۆربەی زۆری خەڵکی کوردستان بیٚ، ئەوجا ئەو سەرۆکە، سەر بەم حیزبە، یان ئەو حیزبە، کوردە یان ناکوردە، موسلمانە، ئێزدییە، کاکەییە، شەبەکە، ئەلەوییە، دیانە، جووە، زەردەشتیە، ژنە یان پیاوە، دەوڵەمەندە یان هەژارە، سەپانە، جۆتکارە، کرێکارە، هەرچیەك هەیە هەیە، هیچ گرنگ نییە. هونەر لێوەشاوەیی و دڵسۆزییە بۆ کوردستان. سەرۆکێکی وا کە بتوانیٚ، تا ئەمریکاو بەریتانیا لەناوچەکەدان، لەڕێی گشتپرسییەکەوە، کۆنفرانسێکی نێو نەتەوەیی بۆ باسی چارەنووسی هەموو کوردستان، داخۆیانی بکا، نەك هەر بۆ باشووری کوردستان، چۆنکە باشوور هەر ملکی خەڵکی باشوور نییە، بەڵکو ملکی هەموو نەتەوەی کوردو هەموو خەڵکی کوردستانەو، هی هەموو نەوەکانی دوای ئێمەشە. ئەو کۆنفرانسە دەتوانیٚ بڕیاربدا کە چی بکریٚو چی نەکریٚ بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لەخورهەڵاتی ناڤیندا. بەڵام بەداخەوەو زۆر بەداخەوە، ئەوەتا دەبینین کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە خەریکی بەستنی ئەو جۆرە کۆنفرانسە نێو نەتەوەییەن بۆ باسی چارەنووسی عێراق، نەك کوردستان.

کۆنفرانسێکی نێونەتەوەیی ئاوا، پێویستییەکی ژیارییە بۆ دۆزینەوەی ڕیٚو شوێن بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کوردستان‌و، بەڵگەنامەیەکی مێژوویش دەبیٚ بەدەست نەتەوەی کوردەوەو، هیوایەکیش دەبەخشیٚ بەخەڵکی کوردستان. ئەگەرنا هەرکەسێك لەئەوروپاوە هەستیٚ بچێتە کوردستان‌و بێژیٚ کە "سەرکردەی کۆمەڵێکی نێو نەتەوەیی"یەو، نێوێکی زل‌و زەبەلاح لەخۆی بنیٚو، 10-15 کەسیشی لەدەوروبەر نەبیٚو، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە بکەونە هەڵدان بەشان‌و باڵیداو بەڵێنی "هەموو جۆرە یارمەتی"یەکی بدەنیٚ، ئەوە دەرمانی دەردی کورد ناکاو، هەر کات‌و وزەو پارە بەفیڕۆ دانەو هیچی دی. چۆنکە ئەگەر ئەو جۆرە کەسانە کارەو کار لەدەستهاتوو بوونایە، هەتا ئێستە دەبوو، بیانتوانبایە "لۆبی"یەك بۆ کورد دروست بکەن، کە کورد هەتا ئەوڕۆ لۆبی نییە.

راستە، کەسانێك هەن لەئەوروپا، کە دۆستی کوردن، بەڵام ئەوانە تاکە کەسن، نەك "لۆبی" هێندێکیش هەن، دۆست نین، بەڵکو دەیانەویٚ بەهۆی دەستخستنە نێو کێشەی کوردەوە، نێوێك‌و نانێك بۆ خۆیان بپچڕن. سیاسەتی دەوڵەتە ئەوروپاییەکان بە "لۆبی"یەکی بەهێز دەگۆڕیٚ، کە هاوکارانی ئەو لۆبییە لەدەزگەکانی دەوڵەت‌و نێوەندی ئابووری‌و زانستدا دەستڕۆیشتوو و قسە ڕۆیشتووبن. ئەگەرنا، هەموو کەسێك لەئەوروپا دەتوانیٚ کۆمەڵێکی چەند کەسی دابمەزرێنیٚو، کۆمپیوتەرێك‌و فاکسێك بکڕیٚو، دوکانێك بگریٚ بەکریٚو، جاروبار بلاڤۆکێك دەربکاو، جاروبارێکێش بەیارمەتیی کوردەکە خۆی، خوپێشاندانێکی پەنجا کەسی لەبەردەم دەزگەیەکی حکوومەتیدا بخاتە سەرپیٚ، بەڵام ئەم نێوی گەورەو دێی وێرانە، سووتی بۆ کوردتێدا نییە. ئەز بەدڵنیاییەوە ئەم قسەیە دەکەم، چۆنکە، شارەزاییەکی باشم هەیە لەم رووەوە. کورد نابیٚ باوەڕ بەهەموو قسەیەك بکەن‌و تەفرەبخۆن.

چەند رۆژێك لەمەوبەر، رۆژنامەی "خەبات" وتووێژێکی لەگەڵ بەڕێز زیگفرید مارچ کردبوو، کە ئەم بەڕێزە ئەڵمانێکەو سەر بەحیزبی کەسکەکانە، ئەو حیزبەی کە وەزیرەکەیان، یوشکافیشەر، لەبەردەم جڤینێکی نێو نەتەوەییدا، کە بەڕێز هۆشیار زیباری قسەی تێدا دەکرد، گوتی "باوەڕ بەقسەی زێباری نەکەن، چۆنکە زێباری کوردە". کەچی ئەم مارچە بەڕێزە، داوا لە کورد دەکا کە کار بدەن بە کۆمپانیاکانی ئەڵمانیا -چۆنکە ئەڵمانیا گرنگییەکی زۆر دەدا بەئابووری- ئەوجا ئەڵمانیا، بەقسەی وی، هەڵوێستی خۆی دەگۆڕی بەرامبەر بەکورد.. (ئاوا) بێجگە لەوەش، داوای گەرەنتی دەکا لە کورد بۆ ئەو کۆمپانیانەو، هەر لەو وتووێژەشدا خۆی واپێشاندەدا کە بەرپرسێکی گەورەیە لەکۆمپانیەکدا بەنێوی کۆمپانییەکانی مارچ (خەبات 2004/9/29)و گوایە کۆمپانیاکەشی نوێنەرێتی گەلێك کۆمپانیای بەنێوبانگی ئەڵمانیا دەکا. ئێستە لێرەدا نامەویٚ، دوای ئەم قسانەی بەڕێز مارچ بکەوم‌و لەڕاستی‌و ناڕاستێیان بکۆڵمەوە، چۆنکە ئەوە کاری من نییە. بەڵام هەر هێندە دەبێژم کە ئەو سەردەمێك ئەندامی پەرلەمان بوو لەلایەن حیزبی کەسکەوە، کە حزبێکی کچکەیە لەئەڵمانیا، وادیارە، ئێستە بووە بەبازرگان، بەڵام ئەو کە گوایە ئەو هەموو دەسەڵاتەی هەیەو، وەکو ئەندامی حیزبی کەسکەکان، با هیچ نەبیٚ بەحیزبەکەی خۆی، کە لەحکومەتدایە لەگەڵ سوسیالدێمۆکراتەکان، بێژیٚ کە حکوومەتی ئەڵمانیا، دەبیٚ داوای پاکانە بکا لەکورد بە بۆنەی ئەوەوە کە 81 فابریقەی ئەڵمانیا یارمەتیی رژێمی تیرۆریستی سەددامیان دا بۆ پڕ چەککردنی، کە بەو چەکانە هەزاران کورد کوژران. پاش ئەوەش، ئەڵمانیا دەبیٚ جاریٚ نیاز چاکی خۆی بەشتێکی کچکە دەربخا، بۆ وێنە دامەزراندنی زانستگەیەکی تێکنۆلۆژی لەهەڵەبجە، وەك چۆن واخەریکە لە عەممانی پێتەختی ئەردەن کۆلێجێکی پیشەسازی ئەڵمانی دادەمەزرینیٚ. کاتی خۆشی لە ئەفغانستان زانستگەیەکی گەورەی دامەزراند. ئەو دەمە دەتوانریٚ قسە

لەپێوەندیی ئابووریو بازرگانیی کوردو ئەڵمان بکرێو، بەڕێز مارچیش دەبێ ئەو بنچینە سادەیەی ئابووری بزانێ، کە دەبێ بەر لەهەر شتێك، لەکوردستاندا بازاڕێکی ڕێکخراوی پارەو بورس ببێو نرخی دراویی کورد (کە هی عێراقە) لەدەرەوە ڕێکخراو بێ. ئەوجا، بۆ ئەوەی سەرمایەی دەرەوە بهێنرێتە کوردستان، پێویستە سیستەمی فەرمانڕەوایی، بەتایبەتی سیستەمی دادگەیی، لەسنوورێکی نێو نەتەوەییدا، جێی متمانەو باوەڕ بێ، واتە هەموو شتێك بەدەست کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە نەبێ. ئەمانە جارێ هیچیان نین. لەبەر ئەوە ناتوانرێ گەرەنتی بدرێ بە فابریقە بێگانەکان. بەڵام ئەو پرسیارەش هەیە، ئایا ئەو گەرەنتییەی کە ئەو فابریقانە دەبێ بیدەن بەکورد چییەو چۆنە. بەڕێز زیگفرید مارچ خۆی لەو باسە ناگەیێنێ، ئەمە لەکاتێکدا کە ژمارەیەکی زۆر لەکۆمپانییەکانی ئەڵمانیا، وەك هێرتی.. کڤێلە بەرەو نابووتی دەچن. شایانی باسە، باشترینو لەبارترین دەوڵەتان کە کورد پێوەندیی ئابووریو بازرگانی ببەستی لەگەڵیان، چینو ژاپۆنو کۆریای باشوورە. بەتایبەتی چین بەرهەمەکانی باشو هەرزانن و، چین زلهێزی دواڕۆژە.

چمکێکی دیکەی کێشەکانی ئەوڕۆی کورد، دۆزی هەڵبژاردنە کە دوو زلحیزبەکە ماوەیەکە مێشکی کوردیان پێوە خەریککردووە. باشە، هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، کە هێشتا کێشەی سنووری هەرێمی کوردستان نەبڕابێتەوە؟ هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، ئەگەر سەرژمێرییەکی تەواو نەبێ لەبارەی خەڵکی باشووری کوردستانو عێراقەوە؟ هەڵبژاردن چۆن دەکرێ، ئەگەر تائێستە ژمارەیەکی کەمی کوردە دەرکراوەکان گەڕابنەتەوە شوێنی خۆیانو، ژمارەیەکی یەکجار زۆری عەرەبە هاوردەکان لەجێی خۆیان مابن؟ چۆن دەبێ کورد رازی بیت بەهەڵبژاردنێك، کە دەنگدان بەپێی کۆبۆنی خۆراك بێ وەك عەرەبەکانو مەلا سیستانی فارس داوایدەکەن، چۆنکە عەرەبەکانو مەلا سیستانی دەزانن، کە سەتهەزاران کوردی دەربەدەری رژێمی سەددام، یان کۆپۆنی خۆراك سەندراوەتەوە لێیان، یان هەر نەیاندراوەتێ، یان لەوڵاتی بێگانە لەدایکبوون، کاتێك کە باوكو دایکیان لەو وڵاتانە پەنابەر بوون.

بەڕاستی ئەم هەڵبژاردنە ئەگەر بکرێ، لە چێشتە قولێی مندالان دەچێو، هیچ جۆرە ڕەوایەتییەکی نابێ. دوایی هەڵبژاردن لەکوردستانو لەعێراقدا هەمووی لەیەك کاتداو، بەیەك قانوونو بەڕێکەوتنی دوو زلحزبەکە لەگەڵ چەند حزبێکی عەرەب، کارێکە بۆ تەفرەدانی کوردو لەبیر بردنەوەی مافی گشتپرسی. شایانی باسە، بیری گشتپرسیی کوردستان بیری دوو زلحیزبەکەو داروەدەستەکانیان نییە، بەڵکو بیست ساڵ لەمەوبەر لەلایەن سیاسەتکاری هێژاو ناسراوی کورد جەواد مەلاوە هێنرایە گۆڕەپانی خەباتو، ماوەیەکی دوورو درێژ دوو زلحیزبەکە خۆیان کەڕ کرد لێیو، لەژێرەوە بەربەرەکانێیانکرد. ئەوجا کە دییان جەماوەر دەیەوێ، ویستیان لەڕێی دەسکەلاکانی خۆیانەوە، بۆ ئامانجو مەبەستی حیزبایەتیی خۆیان بەکاریبهێنن. پاش ئەوەش، ڕازیبوون بە هەڵبژاردنی سەرتاسەری، مانای رازیبوونە بەوەی عێراق دەوڵەتێکە زۆربەی عەرەبو کەمینەی کوردەو، چۆن کورد مافی ئەوەیان هەیە بچنە سامەڕاو تکریتو باگۆڤە دابنیشنو، هەر لەوێ شەهید بن، عەرەبەکانیش مافی ئەوەیان هەیە، بەملیۆن بێنە کوردستانو نیشتەجێ ببنو کەبابی گەرمو ماستاوی سارد بخۆن، مافی نیشتەجێبوونی عەرەب لەکوردستان کە کوردستان بەشێك بێ لەعێراق مافێکە قانوون ڕێی پێدەدا. ئەمەش دەستوورو نەریتی هەموو دەوڵەتەکانی جیهانە. ئەوەشم پێش بیست ساڵێك لەسمیناری "دۆزی ناسیۆنالی کورددا" باسکردووە. ئەگەر باشووری کوردستان، وەك پارچەیەك لەعێراق، بمێنێتەوە، ڕۆژێك دێ 90٪ی عەرەب دەبێ. لەبەر ئەوە هەموو قسەیەکی چەواشەکەرانەی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، کە دەبێژن

یەکگرتنی کوردو عەرەب "یەکگرتنێکی ئارەزوومەندانە"یە قسەیەکی زۆر نابەجێیە. چۆنکە ئەوان لەلایەکەوە دەبێژن، کورد مافی ئەوەیان هەیە، دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان هەبێ، بەڵام ئەورۆ دەسەڵاتی ئەوەمان نییە، ئەو دەوڵەتە داخۆیانبکرێ، کەچی لەلایەکی دیکەشەوە دەفەرموون، کوردو عەرەب بەشێوەیەکی "ئارەزوومەندانە" یەکیانگرتووە. جا کە شتێك بە زۆر بێ‌و کورد لە بێ دەسەڵاتی خۆی دەستینەکەوتبێ، ئیدی چ جۆرە "ئارەزوویەکی" تێدایە، لەبەرتان مرم!

بەڕاستی کاتی ئەوە هاتووە، کە دەست لەپاراستنی تڕەکەڵەکێی عێراق هەڵبگیرێ‌و، باسی سەربەخۆیی کوردستان بکرێ، تا لەشکری نێونەتەوەیی لەعێراقدان‌و، لەشکری عەرەب هێشتا خۆی نەگرتووەتەوەو، هەر کەسێکیش خۆی لەمەگێل بکا، فڕی بەسەر سیاسەتەوە نییە. دامەزراندنی دەوڵەتی کوردستانیش پێویستی بەوە نییە کە ئەمریکاییەکان زەریای ناڤین بگوێزنەوە بۆمان بۆ سەر سنووری باشووری کوردستان، وەك برای بەڕێز مام جەلال دەبێژێ. دامەزراندنی ئەو دەوڵەتە پێویستی بەوەیە کە کاربەدەستانی کورد بیرو بۆچوونی خۆیان بگۆڕن‌و هەر لەکوێخایەتیدا بەسەر سلێمانی‌و هەولێرەوە قەتیسی نەکەن، بەڵکو بیگۆڕن بەبیری سەروەرێتیی‌و بیگوێزنەوە بۆ هەموو لایەکی کوردستان‌و زەریای ناڤینیش وا لەسەر سنووری رۆژاوای کوردستان،و ئەو حەلە شەپۆلەکانی زەریاکە کەنارەکانی دەوڵەتەکە ماچ دەکەن.

بەرلین 2004/10/10

میدیا، **ژ** 172، 2004/10/16

مەلا عەلی سیستانی ئێرانی، لە بێدەنگییەوە بۆ خۆسەپاندن بەسەر عێراق و کورددا

خوێنەرەوەکانی رۆژنامەی "میدیا" دەزانن، کە هەر لەسەرەتای پەیدابوونی دیاردە (قاهرە)ی مەلا سیستانییەوە، پەنجەم خستە سەر کەسایەتیی مەلا سیستانیو، ئامانجە نهێنییەکانیم خستەڕوو و، گوتم ئەم پیاوە یەکێکە وەك خومەینیو، خومەینی چی دەویستو بەرەو کوێ هەنگاوی دەنا، ئەمیش هەر ئەوەی دەوێو، هەر بەرەو ئەوێش هەنگاو دەنێ، واتە مرخی لەدامەزراندنی دەوڵەتێکی تۆتالیتێری مەلا فەرمانیی وەك ئێران خۆشکردووە، ئەگەرچی، ئەو جەربەزەیەتیو سەرچڵییەی کە لە خومەینیدا هەبوو، لە سیستانیدا نییە، تا رەپوراست قسە بکا. جارێ، بەر لە هەموو شتێك، سیستانی ئاخوندێکی فارسی ئێرانییەو، عێراقی نییەو، مافی دەستێوەردانی لەکاروباری نێوخۆی عێراقدا نییە، بەڵام لەنێو شیعەکانی عێراقدا دەسەڵاتدارە، چۆنکە شیعەکان، لە هەر کوێیەکی جیهاندا بن، رووده‌کەنە ئەو بنکەیەی کە پێیدەیەژن "مەرجەعییەت". "مەرجەعییەت"یش بریتیە لە کەسایەتییەکی ئاینی، کە لەبارەی رەوشتوخووی تایبەتیو، پسپۆڕیی لەئاینی ئیسلامو، شارەزاییی لەبەڕێوەبردنی کاردا، لەلایەن کۆمەڵگەی شیعەوە جێی باوەڕو پەسند کردن بێ. ئەوجا، ئەو مەرجەعییەتە، فارسە، عەرەبە، هیندییە، یان لە چ وڵاتێك دادەنیشێ، ئەوە بەلایانەوە گرنگ نییە، لەگەڵ ئەوەشدا، فارسەکان، هەتا ئێستە، توانیویانە، ئەو مەرجەعییەتە بۆ خۆیان بپچڕن. بۆ وێنە سەید موحسینی حەکیمو ئایەتوڵڵای خۆیی، کە هەردووکیان لەعێراق نیشتەجێبوون، ئێرانی بوون.

هێژای گۆتنییە، کە هۆی مانی مەلا عەلی سیستانی لەسەردەمی سەددامدا، ئەوەبوو کە پەنای بردبووە بەر بنەڕەتی "تەقییە" (تقّیە)، کە یەکێکە لەبناخەکانی ئاینزای شیعەیەتی. بەپێی ئەم بنەڕەتە، کە شیعەیەك دەکەوێتە تەنگانەو، خۆی لەبەردەم مەترسییەکی گەورەدا دەبینێتەوە، دەتوانێ بیروڕای راستینەی خۆی دەرنەبڕێو بیکا بەژێرەوەو، بەم بیروڕا شاردنەوەیە، دەگوترێ "کتمان" (کیتمان)، کە بەمانای "دەرنەبڕین"و "لەدڵدا هێشتنەوە"یە. هەر لەبەر ئەوەش بوو کە مەلا سیستانی، ماوەیەکیش پاش رووخانی رژێمی سەددام، هەر خۆی دەرنەدەخست، بەڵام کە زانی بارگۆڕاوە، ئەوجا، بەنێوی شینی حەسەنو حسەینو شەهیدی کەربەلاوە، بەهەزاران خەڵکی خستە سەر شەقامەکانو، بەوە کارێکی وایکرد کە دەزگەی راگەیاندنی گشتی لەهەموو جیهاندا، واقیان وڕماو، چاویانبڕییە شیعەکانی عێراق. تەنانەت لەم کاتەشدا، هێشتا هەر بەورياییی کەوتە قسەکردنو، بەنێوی، گوایە خێرخوازیو مافی ئازادی بۆ "هەموو کەسێك"، هاتە مەیدانو، خۆی واپێشاندا کە توخنی سیاسەت ناکەوێو لایەنگریی هیچ لایەك ناکاو، دەست ناداتە دەست نوێنەرانی "هێزی داگیرکەر"و، ئەوە بوو، بۆ یەکجاریش رێی نەدا بەکاربەدەستانی ئەمریکاو بەریتانیا بچنە لای. بەڵام هیچ خەمی لێنەنیشت کە چوو بۆ بەریتانیای "داگیرکەر"و، بەبیانووی نەخۆشییەوە، ماوەیەك لەوێ مایەوە. ئەمە، لەکاتێکدا کە نەخۆشییەکەی دەردێکی واگران نەبوو، کە لەوڵاتێکی وەکو میسر، چارەسەر نەکرێ. چوونی مەلا سیستانی بۆ بەریتانیا، هەروەك چوونی خومەینی بوو بۆ فەرەنسا. ئەوەش خاڵانەی ئەو قسە نەستەقەیە کە دەڵێ "گۆشتەکەی ناخوا، بەڵام گۆشتاوەکەی دەخوا". دژی کافرانو کولتووری کافران دەجەنگن، بەڵام فڕۆکەو ئۆتۆمۆبیلی گوللە نەبڕو کۆمپیوتەرو دەرمانو نەخۆشخانەی کافران، بەدوکتۆرو سیستەرە بێپێچەو کراسکورتەکانییەوە، بەکاردێنن.

هەرچەندە مەلا سیستانی خۆی واپێشاندەدا کە لەسەر ڕێبازی خومەینیو ڕژێمی ئێران ناڕوا بەڕێوە، بەڵام هەتا ئەوڕۆ، بەیەك وشەش، نە دژی ڕژێمی ئێران قسەیکردووەو، نەدژی دەستوەشاندنەکانی دەسکەلای ڕژێمی ئێران، واتە، موقتەدا سەدر، دەمی کردووەتەوە. بۆ خۆشاردنەوەش، خۆی وا دەخاتە بەرچاو، کە مەبەستی نێوبژێکردنە لەنێوان موقتەدا سەدرو هێزی هاوپەیمانانندا، بەڵام ئامانجی ئەم نێوبژێکردنە ئەوەیە، چەکدارەکانی موقتەدا سەدر لەنێو نەچن، چۆنکە دەزانێ کە چەکدارەکانی موقتەدا سەدر، لەشکری تەنگانەی ئەو "دەوڵەتە"ن، کە بەتەمایە بەخشکەیی، لەعێراقدا بنیاتیبنێ.

ڕاستییەکەی، ناشییێتی کاربەدەستانی ئەمریکاو، بەتایبەتی شەڕی نێوخۆییی وەزارەتی دەرەوەو وەزارەتی بەرگریی ئەمریکا (کۆڵن پاولو دۆناڵد رامسفێلد)، بوو بەهۆی لابردنی فەرمانداریکی ژێهاتی وەك جی. گارنەرو هانینی برێمەر، کە فڕی بەسەر بارودۆخی عێراقو ڕۆژهەلاتو کوردستانەوە نەبوو و، کەوتە ژێر کارکردی کەسایەتیی سیستانی، ئەمە پتر هێزو گوڕی دا بە مەلا سیستانی، هەتا وایلێهات، لەدژی قانوونی بەڕێوەبەرێتی کاتی کەوتە قسە، ئەو قانوونەی کە هێندەك مافی نیوەناچڵی بۆ کورد دەستنیشانکردبوو. هەڵوێستی سیستانی دژی کوردو، نامە ژەهراوییەکەی بۆ کۆمەڵەی نەتەوە، گوایە "یەکگرتووەکان"، کارێکی وایکرد کە مافی کورد بەجۆرێك بخرێتە ژێر پێ، کە بەیەك وشەش نێوی کوردو کوردستانو، تەنانەت نێوی قانوونی بەڕێوەبەرێتیی کاتیش نەهێنرا. کەچی، ئەم هەڵوێستە دوژمنانەیەی مەلا سیستانی بەرامبەر بە کوردو کوردستان، کارێکی واینەکرد، کە مام جەلال چەند جارو چەند جار، بەشانو باڵی مەلا سیستانیدا هەڵنەداو بە"دۆستی کورد"و "پشتگیری فێدەرالیزم"و "پیاوێکی مۆدێرات (معتدل)"ی نەداتە قەڵەمو، نەپارێتەوە بۆیو، نەڵێ "ئایەتوڵلای سیستانی وەك خومەینی نییەو، دەوڵەتی ئیسلامی ناوێ". لەولاشەوە، کاك هۆشیار زێباری، کەوتە کێبەرکێ لەگەڵ مام جەلالو لەبەردەم کۆمەڵەی نەتەوە "یەکگرتووەکان"دا، گەلێك پەسنی مەلا سیستانی دا. ئەم هەموو پیاهەڵدانەش نەبوونە هۆی ئەوەی کە مەلا سیستانی نەبێژێ، ئەو بەهیچ جۆرێك لەگەڵ مام جەلال باسی فێدەرالیزمی نەکردووە. کەچی، سەرەڕای ئەمەش، یەکێتی تاقمێك مەلای خەڵکی کوردستانی نارده لای سیستانی، کە ئەوەبوو بەدەستی ڤالا (بەتال) گەڕانەوە. ئەوجا، ئێستە مەلا سیستانی هەنگاوێکی دیکەی ناوەو بەمەش ئەمجارە، لایەکی دیکەی ڕووی ڕاستینەی خۆی پێشاندەداوەو، دەفەرمووێ: دەبێ خەڵك هەموو بچن بۆ هەڵبژاردن، ئەوی نەچێ، ئەوا "خیانەتی کردووەو خائینە"و، هەڵبژاردن "داخوازییەکی شەرعییە". ئەوی نەیکا، دەبێتە "کافر"و "دەچێتە دۆژەخ" (جهنم).

بەڕاستی، مرۆڤ کە گوێی لەم قسانە دەبێ، دڵی تێکەڵدێو مووچڕك بە لەشیدادێ، چۆنکە، کافر بەو کەسە دەڵێن کە باوەڕی بە بوونی خودێ نەبێ. باشە، بۆچی دەبێ کەسێك کە لەهەڵبژاردندا بەشدارینەکا، بۆ وێنە: لەبەر ئەوەی ئەوانەی خۆیان پالاوتووە بۆ هەڵبژاردن، بەدڵی وی نینو، خۆشی سروشتی ئەوەی تێدا نییە کە خۆی بپاڵێوێ، ئیدی بۆچی ئەو دەمە دەبێتە کافر، واتە باوەڕی بەخودێ نامێنێ. خودێو هەڵبژاردن بۆ پەرلەمان، چ پێوەندییەکیان بەیەکەوە هەیە ئاغای سیستانی؟ بێجگە لەمەش، چوونە بەهەشتو چوونە دۆژە، بەپێی ئێزدناسیی (إلهیات)ی ئیسلام، لەڕۆژی پەسلان (قیامەت)دا دەبێ، کە عەرەبەکان ڕۆژی "حەشر" (الحشر)ی پێدەڵێنو، تەنیو تەنێ، خودێ فەرماندەدا کە کێ بچێتە بەهەشتو کێ بچێتە دۆژە، باشە خودێ، لەکەینێیەوە مەلا سیستانی کردووە بە بریکار (وەکیل)ی خۆی، کە ئەمیش وا بەئارەزووی خۆی، خەڵك ڕەوانەی بەهەشتو دۆژە دەکا؟ لێرەدا، دەبێ ئەوەش بزانین کە یەکێك بەکافر درایە قەڵەم، سزا (جزا)ی ئەو کەسە لەمە دنیا، ئەگەر خودێ نەکا،

رۆژێك بێ و، دەست ببێتە دەستی مەلا سیستانی و هاوکارانی مەلا سیستانی، چ دەبێ؟ ئێرانی ئەوڕۆ نموونەیەکی خۆیایە بۆ ئەمە، کە لەم رۆژانەدا کچێکی کوردی سیانزە ساڵەی خەڵکی مەریوان، فەرمانی کوشتنی دراوە، بە بەردە بارانکردن چۆنکە، گوایە، زگی پڕ بووە. ئەرێ. . . کچێکی سیانزە ساڵە.. ئەی باشە، ئەگەر یەکێك بەکافر بدەنە قەڵەم، داخوا چی لێبکەن.

شایانی باسە، ئەو سیستانییە "ئاشتیخوازە" لە "سیاسەت دوورە"، دەیەوێ لیستەیەك دروستبکا بۆ ئەوانەی کە گوێڕایەڵیی وی دەکەن. بۆ ئەمەش دارو دەستەکەی پێوەندییان بەکوردە شیعەکانەوە کردووەو پێیانگوتوون، ئەوان دەبێ شیعە بن بەر لەوەی کورد بن. هێندێك لەو کوردە شیعانەش گوتبوویان: ئەوە سیستانی لەکوێ بوو، کاتێك سەددام چەکی کیمیایی لەسەر کوردە فەیلییەکان تاقیدەکردەوە؟ کەواتە سیستانی لیستەیەك دروستدەکات، ئەو لیستەیە دەخاتە شەڕی هەڵبژاردنەوە. ئەوجا دیارە، ئەوی بۆ لیستەکەی بەڕێزی دەنگنەدا، کافر دەبێ و دەچێتە دۆژەوە. بێگومان هەر بەپێی ئەو جۆرە بیرکردنەوەیەش، ئەو کەسە تەلاقیشی دەکەوێ، چۆنکە کافر مافی ئەوەی نییە ژنی موسڵمان، یان مێردی موسڵمانی هەبێ. ئێستە وەرن بزانن، چ کوێرەوەرییەك چاوەڕوانی کورد دەکا، ئەگەر بێتو کورد لەسنووری دەوڵەتێکی "عێراقی"دا بژی، کە ئەوانە دەستەڵاتدار بن. شایانی ئاماژە پێکردنە کە مەلا موسڵمانە سوننیە تەنگەتیلەکەکانیش دەبێژن، هەڵبژاردنی ئەمجارە لەعێراقدا، پیلانی ئەمریکاو ئیسرائیلەو، هەر کەسێك بچێ بۆ هەڵبژاردنو، دەنگبدا بەوانەی خۆیان پاڵاوتووە، دەبێتە کافرو دەچێتە دۆژە. جا تۆش کوردی قوڕبەسەر، وەرە ئەم کەرەت لەو قوڕاوە دەربهێنە!!! ئەمەیە بەزمی "بین حانە ومانە، چاعت لحانا"!!.

ئا لەم هەلومەرجە نازکانەدا کە چارەنووسی نەتەوەی کورد بەسەر پردێکی یەکجار تەسکوتروسکدا تێدەپەڕێ و، داگیرکەرانی کوردستانیش تیرو شیر دەسوون لەکوردو، چاوەڕوانی رۆژی پەلاماردانن و، بەهەموو جۆرێك خۆیان پڕ چەك دەکەن و، ئەوەتە ئێران بەراکێتی "شیهاب"ی دوو هەزار کیلۆمەتری دابین نابێ کە گوللەکەی دەگاتە نێو جەرگی ئیسرائیل و ئەوروپا، بەڵکو بەرێوەیە بۆ گەیشتنە بەرهەمهێنانی چەکی ئەتۆمی و، رژێمەکانی ترك و عەرەبستانی سعوودیش، لەترسی ئێران، هەوڵی پەیدا کردنی چەکی ئەتۆمی دەدەن و، ئیسرائیلیش کە هێزێکی ئەتۆمییە، بەئاشکرا دەبێژێ، کە ئەمجارە، ناتوانێ وەك ساڵی 1981، کە بنکەی ئەتۆمی عێراقی وێرانکرد، بنکەی ئەتۆمی ئێران بەتەنێ وێرانبکاو، تا هەندازەیەکیش سەری بۆ داخوازیی فەلەستینییەکان شۆڕ کردووە. لەولاشەوە، ئەمریکا و بەریتانیا و هاوپەیمانەکانیان کەوتوونەتە گێژاوێکی سەختەوەو، هەتا ئێستە، هیچ گەرەنتی و بەڵێنێکیان نەداوە، بەکوردو، سەرکردەکانی عێراقیش کە دەستنێژی ئەمریکان و، بەدەنگی دوو زلحیزبە کوردییەکە، ئەو پایەو پلەیەیان وەرگرتووە، تەنانەت ئامادەنین شوێنەواری بەعەرەبکردن لەکوردستاندا لابەرن، بەپێی ئەو قانوونەی کە خۆیان ئیمزایانکردووە.

ئا لەم کاتەدا دەبینین، کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، هەر لەخەمی نیوە بەنیوەو، پارە کۆکردنەوەدان و، لەولاشەوە، خەریکی پاشقولگرتنن لەیەکدی، وەك ئەوەی لەم دواییەدا هێندەك لەکاربەدەستانی یەکێتی کەوتوونەتە سەرکەڵکەڵەی "سنوور دانان" بۆ دەسەڵاتی مام جەلال و رەخنەگرتن لێی، وەك ئەوەی تۆ بڵێیت، هەرچییەك لە یەکێتی و بەدەستی یەکێتی روویدا بێ، هەر گوناهی مام جەلال بووبێ و، ئەوانی دیکە هەموو "شێخی سەنعان" بن. ئەمانە ئەوە لێکنادەنەوە، کە مام جەلال، نە لە بنەماڵەیەکی بەنێوبانگەو، نە خاوەن هۆزێکی دەستڕۆیشتووەو، نە دەسەڵاتێکی ئاینیشی

هەیە. ئەو دەسەڵاتەی مام جەلال هەیەتی، حیزبەکەی، واتە سەرکردەکانی حیزبەکەی پێیانداوەو، ئەگەر مام جەلال گوناهبار بێ، گوناهی ئەوانە. لەبەر ئەوە، دەبێ جارێ بێدەنگ بن، هەتا کورد لەم "پردە سیراتە" دەپەڕێتەوە. چۆنکە، هەموو ئاژاوە نانەوەیەکی نێوخۆیی، بەتایبەتی لەسەر کوێخایەتی، لەم ڕۆژەدا خیانەتە. ئەوجا ئەگەر کورد لە پردەکە پەڕییەوە، ئەوا دڵی کورد گەورەیەو لەگەڵێك گوناەو تاوان خۆشبووەو خۆشدەبێ. خۆ ئەگەر کەوتە خوارێ، ئەوا دڵنیابن کارنامەی هەموو لایەك دەخرێتە بەردەم خەڵكو، ئەشکەوت لەخراپەکاران دەکرێتە کونەمشك. ڕۆژ ڕۆژی کارکردنە لەسەر بنچینەی یەکگرتنو گشتپرسی بۆ سەربەخۆییو دوورکەوتنەوە لەحیزبحزبێنە، کە بەڵای سەری نەتەوەی کوردە.

سەرکەوتن لەسیاسەتدا لەڕێی دەستپێشکەریی ژیرانەو بڕیاری نیشانشکێنەرانەوە دێتە دی، نەك لەڕێی چاوەڕوانیی دەرفەت لەدەستدەرانەو، دڵی خۆخۆشکردن بە بەڵێنی ئەمو ئەوو، ماستاوکردن بۆ نەیاران، لەجیاتی دیپلۆماسیێتی ژیرەکانە. سیاسەتکاریو سیاسەتزانی، دوو شتی لەیەکجیاوازن. سیاسەتکار کاتێك سەرکەوتوو دەبێ، کە سیاسەتزان بێ. کورد، نامەخوا، سیاسەتکاری فرە زۆرو، سیاسەتزانی، بەداخەوە، گەلێك کەم. ئەوجا، سیاسەتکاری سیاسەتزانی گەلێك کەمتر. هەر بۆ نموونە، کە سیاسەتکارانی دوو زلحیزبەکە، سیاسەتزان نین، ئەوەیە، ساڵانی ساڵە داوا دەکەم لێیان، کە ڕێبدەن جەماوەر بێتە سەرشەقامەکانو داوای سەربەخۆیی کوردستان بکا، بەتایبەتی لەکەرکووكو مووسڵو بەغدا، کەچی ئەوان لەم دواییەدا، لەتڕەکەڵەکێی دامەزراندنەوەی عێراق گەیشتوونو، دەفەرموون "ئەگەر جەماوەری کورد داوای سەربەخۆیی بکەن"، ئەوان "ناچارن سەر بۆ داخوازییەکەیان شۆڕ بکەن"و لەم ڕۆژانەدا، ڕێیان بەجەماوەری کەرکووك دا بێتە سەرشەقامەکان. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە پێیانوابوو، ئەگەر جەماوەری کوردستان هاتە سەرشەقامەکانو باسی سەربەخۆیی کوردستانی کرد، ئەو دەمە داگیرکەرانو هاوپەیمانان پێیاندەڵێن "گەل لەگەڵ ئێوە نییە" ئێوە باسی فیدرالی دەکەنو، گەلەکەتان باسی سەربەخۆیی دەکا،و ئەودەمە، ڕوو وەردەگێڕن لێیان. ئەمە لەکاتێکدا، پێچەوانەی ئەم بۆچوونە ڕاستە. چۆنکە، ئەو حەلە، دەچوون هانایان دەبردە بەر دوو زلحیزبەکە، بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان بەشتێکی کەمتر لەسەربەخۆیی ڕازیبکەن. سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، دەبوو هیچ نەبێ لەخەڵکی دارفۆرەوە وانەیەك فێربن. بەڵام چ بکەین، نێچیر، هەموو دەمێك بۆ ڕاوکەر هەڵناکەوێ، بەڵام بۆ..... هەڵدەکەوێ.

بەرلین 2004/10/29

میدیا، **ژ** 173، 2004/11/1

هەڵبژاردنەکانی ئەمریکاو ئەو هەڵبژاردنانەی دووزلحیزبە کوردییەکە بەتەمان بیکەن

سەرەڕای گەلە کۆمەیەکی چڕوپڕی نێونەتەوەیی، دژی جۆرج دەبلیو بوش، بەنیازی فڕێدانە خوارەوەی لەتەختی فەرمانڕەواییی ئەمریکا، جۆرج بوش توانی لەهەڵبژاردنێکی ئازاددا سەربکەوێ‌و، پلەی سەرکۆمارێتی خۆی بۆ ماوەی چوار ساڵی دیکە دابینکاو، بەمەش کوێرایی هێنا بەچاوی دژ بەرەکانیدا، کە هەموو جۆرە فرتوفێڵ‌و کەینوبەینێکیان بەکارهێنا بۆ سەرنەکەوتنی.

ئەوەی شایانی سەرنجدانە لێرەدا ئەوەیە، ئەم گەلەکۆمەیە کە لەدژی هەڵبژاردنەوەی بوش کرا، بەرەیەکی یەکجار فراوانی گرتبووە خۆی‌و، وەك چێشتی مجێوری کورد، لەهەموو بابەتێکی تێدا بوو، هەر لەو چەپییانەوە بیگرە، کە بەدەم دژی هەموو جۆرە بندەستی‌و ناڕەواییەکن‌و، تیروشیر لەهەموو راستڕۆو سەرمایەدارێك دەسوون، هەتا دەگاتە بەرەی ئەو راستاژۆیانەی کە بەخوێنی سەری هەموو چەپییەك تینوون‌و، هەروەها عەرەبە شۆڤێنیستە فاشستەکان، کە لەکوشتن‌و لەنێوبردنی کورددا، خۆشیی ژیان دەبینن‌و، ئەو موسڵمانە دەستوەشێنە تەنگەتیلەکانەی کە "فتوا"ی گەلکوژی کورد دەدەن‌و، لەسەتەی بیستویەکدا، فەرمانی بەردبارانکردنی کچی سیانزە ساڵە دەدەن. هەر ئەمانەش بوون کە "فتوا"یاندەرکرد بۆ عەرەب‌و موسڵمانە ئەمریکاییەکان، کە بەپێی "تەکلیفی شەرعی"، پێویستە لەسەریان، دەنگ بۆ بوش نەدەن‌و، حکومەتی بوش بڕووخێنن. شانبەشانی ئەمانەش سۆسیالدێمۆکرات‌و لیبەرال‌و حیزبە کەسکەکانی ئەوروپا، کە بەهەزار دەم باسی دێمۆکراسی‌و ئازادی دەکەن‌و، بەکردەوەش هەزارو یەك بیانوویان هێنایەوە بۆ پاراستنی رژێمی تیرۆریستی سەددام‌و بەربەرەکانیی بوش‌و بلێرو ئەزنارو، بەنیۆی پاراستنی گوایە "ئاشتیی جیهان"و "دژایەتیی کردنی جەنگ"ەوە، بەملوێن خەڵکی سادەو ساویلکەو لەگوێگادا نوستوویان هێنایە سەر شەقامەکانی ئەوروپا، بۆ سووکایەتیکردن بەسیاسەتی بوش‌و بلێر. ئەوجا ئێستە کە بوش سەرکەوتووە، هیچ شەرم ناکەن‌و دەبێژن، "ئامادەن هاوکاریی بوش بکەن دژی تیرۆریزم". بەڕاستی قسەیەکی نەستەقی جوانە، کە دەڵێ: "مروڤ کە شەرمی نەکرد، دەتوانێ هەموو شتێك بێژێ‌و هەموو شتێکیش بکا"و، هەر کاتێك پێویستی کرد، بابداتەوە. چۆنکە، ئەو جۆرە کەسانە، هەر "ببوورە" یەکیان لێدەردەچێ‌و لەدەستدەچێ.

ئەز، وەك مرۆڤێك، کە ماوەیەکی دوورو درێژە لەنێو ئەوروپاییەکاندا دەژیم‌و، لەنێزیکەوە دەیانناسم‌و، لەشێوەی ژیان‌و بیرکردنەوەو هەڵسوکەوتیان بەتەرازوویەکی زانستانە دەکۆڵمەوە، سەرم لەم هەڵوێستەیان سوور نامێنێ. چۆنکە، ئەو گەلە کۆمەیەی کە لە بوش‌و بلێر کرا، ساڵانی ساڵە، لەدژی ئازادیی کوردو سەربەخۆییی کوردستان‌و گەیشتنی کورد بەمافە رەواکانی دەکرێ، بەتایبەتی مافی بڕیاری چارەنووسی خۆی، ئەو مافەی کە ئەمانە، بەهەزار زمان دەیڵێن‌و دەیڵێنەوەو، کەچی بەکردەوە لەدژی دەوەستن. هەر بۆیەش بەزەییم بەو مرۆڤە راستگۆیانەدا دێتەوە، کە بوونەتە نیشانەی واتە واتەو بوختان‌و درۆو دەلەسەی مرۆڤی بێویژدان‌و خۆبژێن‌و پنتی، با ئەو مرۆڤە راستگۆیانەش، بیرو بۆچوونیان لە هی من جیاواز بێ‌و، هیچ جۆرە ئامانجێکی هاوبەشیشمان نەبێ. لێرەدا، ئەگەر کەسێك ویژدانی سەگ نەیخوارد بێ، سا ئیدی، دۆستی بوش‌و بلێر بێ، یان نەبێ، دەبێ دان بەوەدا بنێ کە ئەم دوو کەسە، مەردی مەیدان‌و پێلە سەرجێیخۆو قسە لەڕوو و، ورەبەرزن، ئەمە بێجگە لەوەی کە بە

رماندنی رژێمی سەددام، ئاواتێکی گەورەی خەڵکی کوردستان و هەموو دژبەرانی دیکتاتۆریێتی و ملهۆڕییان هێنایەدی.

ئەریٚ. . . بوش گۆی هەڵبژاردنی بردەوە. بەڵام هەڵبژاردنی ئەمریکاو سەرکەوتنی بوش لەوەدا، هەر تەنیٚ ئەو راستینەیان دەرنەخست، کە زۆربەی ئەمریکاییەکان پشتگیریی سیاسەتی بوش دەکەن، بەپێچەوانەی پرۆپاگەندەی ژەهراویی ئەو گەلەکۆمەیەی لەسەرەوە باسکرا، بەڵکو ئەو راستینەیەشیان خستەڕوو، کە گەلی ئەمریکا و سیاسەتکارانی، دیمۆکراتیخوازو هۆشیارن و، لە گۆڕەپانی شارستانێتیدا هەنگاوی گەورەیان ناوە، کە بەڕاستی، لەمەدا ئیٚرەییان پیٚدەبەم.

ئافەرین لەگەل ئەمریکاو، هەزاران ئافەرینیش لە جۆن کیٚری، ئەو جۆن کیٚرییەی کە تا هەڵبژاردن تەواو بوو، دژبەریٚکی سەختی جۆرج بوش بوو، بەڵام کە زانی دۆڕاندوویەتی، ئەگەرچی بەڕیٚژەیەکی یەکجار کەمیش، بەڵام یەکسەر تەلەفۆنیکرد بۆ جۆرج بوش و، پیرۆزباییکرد لیٚی و، هەستی خۆی وادەربڕی کە، وەك هاوولاتییەکی سادەی ئەمریکا، ئەمادەی هاوکارییە لەگەڵ جۆرج بوش. ئەم جۆرە کەسانە، ئەگەر خۆشەویستیش نەبن لای دژبەرەکانیان، شایانی ریٚزوقەدر زانینیٚکی یەکجار بەرزن. ئەم هەڵویٚستەی جۆن کیٚری، قوڕیدا بەدەمی هەموو ئەوانەدا کە رملیان لیٚدەدا بۆ پەیدا بوونی گیروگرفت و دریٚژەکیٚشانی ئەنجامی هەڵبژاردن و سەرهەڵدانی ئاژاوە. هەر ئەم ریٚبازە رامیارییە بەرزەی کە ئەمریکاییەکان پیٚشانیاندا، ئەوە دەخاتەڕوو کە ئەمریکا، هەر بەچەکی ئەتۆم و مووشەکی دوورهاویٚژو سەتان جۆرە پیشەسازیی مۆدیٚرن، نەبووە بەو ئەمریکایەی کە بەگەورەترین هیٚزی جیهان دادەنریٚ، بەڵکو بەخووڕەوشتی دیمۆکراتانەی گەل و حکومەتەکەی لەنیٚوخۆی وڵاتەکەیاندا.

ئیٚستە بابیٚین بەراوردیٚکی گەڕی هەڵبژاردنی ئەمریکا، لەگەڵ ئەو هەڵبژاردنانەدا بکەین، کە دەڵیٚن لەکوردستان و عیٚراقدا لەمانگی یەکەمی ساڵی 2005دا دەکریٚ و، سەرنجیٚکی ئەو هەواڵانەش بدەین، کە لەم رۆژانەدا دەیانبیسین، لەبارەی جرتوفرتی دوو زلحیزبەکەوە، ئەوسا تیٚدەگەین کە کۆمەڵگەی لەتکراوی باشووری کوردستانی بندەستی ئەم دوو زلحیزبە، چەندە بەشخوراوو ماڵویٚران و بەدبەختە. ئەوەتە، پاش ئەم هەموو کوردکوژی و ئاوڕووچوون و دەرفەت لەدەستدانە، دوو زلحیزبەکە بەتەمان دیسانەوە، لەسەر "دەسەلات"، شەڕی نیٚوخۆیی تازە بکەنەوە. بەلیٚ. . . لەسەر "دەسەلات"، وەك کاك عیماد ئەحمەد، ئەندامی مەکتەبی سیاسی ی.ن.ك، رەپوڕاست دەبیٚژیٚ کە "کەس ناتوانیٚت گەرەنتی هەڵنەگیرسانەوەی شەڕی نیٚوخۆ بکات". هەی لەبەر "دەسەلات"تان مرم!! دەسەلات بەسەر کیٚدا کاك عیماد؟ "دەسەلات" بۆ دەمکوتکردنی رەشوڕووتی کوردو، هەموو ئەو رۆشنبیرانەی کە رەخنە دەگرن لیٚتان و، بەئاواتەوەن کە لەژیاندا کوردستانیٚکی ئازادو سەربەخۆ ببینن، یان "دەسەلات" بەسەر ئەوانەدا کە لەکەرکووك و مووسڵ و سامەڕاو بەغداو دیالە کوردی بیٚتاوان، وەك مەڕو بزن سەردەبڕن؟ بەرامبەر بەوانە هیچتان لەدەستنایەت، بەڵام ئیٚوە، وەك کوردەکە دەبیٚژیٚ، بە "کورتان" شیٚرن!!! زۆریش هەن، گوناهی ئەمریکا دەگرن، کە هیچ حسیٚبیٚکی بۆ کورد نەکردووە، بەڵام ئەو پرسیارە لەخۆیان ناکەن، کوردیٚك کە دەستڕۆیشتووەکانی، ئاوا کوژراوی "دەسەلات"ی کویٚخایەتی بن و، لەپیٚناوی ئەوەدا گیانی هەزاران خەڵکی وڵاتەکەیان بکەنە قوربانی، ئیدی بۆچی ئەمریکا دەبیٚ لەڕیٚی ئەمانەدا دڵیٚ گەلیٚك لایەن لەخۆی بیەشیٚنیٚ و، بەرژەوەندییەکانی خۆی بخاتە ژیٚر پیٚوە؟؟؟

رەنگە کاربەدەستانی دوو زلحیزبەکە پیٚیانوابیٚ کە، تازە کردنەوەی شەڕی نیٚوخۆیی، هەروا هاسانە، وەك رابوردووی سەردەمی سەددام. بەڵام با دڵنیابن لەوەی کە، هەر لەگەڵ هەڵگیرسانی ئەو ئاژاوەیەدا،

دەستوەشێنەکانی مووسڵ و کەرکووک و بەغداو سامەراو وڵاتەکانی دراوسێش، خۆیان دەگەیەننە نێو جەرگی باشوورو، ئەو دەمە بەزمێك دروستدەبێ، کە هەموو دوژمنانی کورد چاوەڕوانی دەکەن، ئەوەش پەلاماردانی کوردستانە لە هەموو لایەکەوە. کە بێگومان ئەو دەمە هەر هەژارو نەداری ئاشتیخوازی کورد لەنێوناچێ، بەڵکو هەڵگیرسێنەرانی دەسەڵاتخوازی کوێخاییش، بەئاگری جەنگی خۆیان دەسووتێن.

ئەگەر دوو زلحیزبەکە لەو خەیاڵەدان، کە وەك جاری جاران، پێکەوە دەسەڵات لەسەر بنچینەی پەنجا پەنجا بەشبکەن و، چەند کەسێکی دیکەش "بەخێری خۆیان"، بخەنە پەرلەمانەوەو، رێژەیەکیش بەسەر حیزبەکانی دیکەدا بسەپێنن، ئەوا خەیاڵیان خاوە. سەپاندنی رێژە، مافی لایەنێکی رەوایەتیدارە، کە ئەو لایەنە ئەوڕۆ لەکوردستاندا نییە، چۆنکە پەرلەمانەکەی دوو زلحیزبەکە، هەشت ساڵە رەوایەتی نەماوە. لەبەر ئەوە، باشترین شت بۆ هەردوو زلحیزبەکە ئەوەیە، بەر لەهەموو شتێك رێ بەگشتپرسییەك (رەفراندۆم) بدەن، تا جاریێ بزانرێ خەڵکی باشوور چیاندەوێ. ئەگەر خەڵکی باشوور، سەربەخۆییان ویست، ئەوا چوونە هەڵبژاردنێکەوە لەگەڵ عێراقییەکان، کارێکی نابەجێیە. لەبەر ئەوە، چوونە هەڵبژاردن، پێش گشتپرسی، خاپاندنی خەڵکی کوردستانەو، رەوایەتیدانە بەوەی کە باشووری کوردستان بەشێکە لەعێراق، بێ ئەوەی هیچ پرسیارێك لەخەڵکەکەی کرابێ. شایانی باسە، ی.ن.ك و ئەوجا پ.د.ك، تەنێ لەم دواییەدا کەوتنە سەر باسی رەفراندۆم، ئەو رەفراندۆمەی کە کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بەسەرۆکایەتیی هێژاو تێکۆشەری نێوداری کورد جەواد مەلا، لەساڵی 1985وە باسی دەکاو، دوو زلحیزبەکە، یان راستەوخۆ، لەدژی دەوەستان، یان دەیانخستە پشتگوێ. کەچی لەم دواییەدا، یەکێتی چەند دەسکەلایەکی خۆی کردە دەمڕاستی رەفراندۆم، بەڵام نەك بۆ سەربەخۆییی کوردستان، وەك کاك هەڵکەوت عەبدوڵڵا، بەئاشکرا گوتی: "ئێمە (واتە ئەوان) رەفراندۆممان بۆ سەربەخۆیی کوردستان نەکردووە"، واتە وەك گوشارێك بەدەست دوو زلحیزبەکەوە بۆ سەر حکومەتی نێوەندیی عێراق. ئەمە لەکاتێکدا کە، حکومەتی نێوەندیی عێراق، گوشاری وان بە پوولێك ناکڕێ و، هەتا ئەوڕۆ، کە ئەوڕۆیە، یەك بەندی قانوونی بەڕێوەبەرایێتیی کاتی، جێبەجێ نەکردووەو، بەعێراقیش ناڵێ "عێراقی فیدرالی"، وەك دوو زلحیزبەکە. شوێنەواری عەرەباویکردنی کوردستان، هەر لەجێی خۆیەتی و، زمانی کوردیش، کە گوایە زمانی فەرمیی عێراقە، لەپاڵ زمانی عەرەبیدا، تەنانەت لەکوردستانەکەشدا، وەك کەرکووک و مووسڵ و خانەقین، رێزی ناگیرێ و بەکار ناهێنرێ. ئەمەش لەرۆژگارێکدایە، کە لەشکری هاوپەیمانان لەعێراقدان و، یاوەرو عەللاوی دەستیان بەسەر گەرەکێکی بەغدادا ناڕوا، کەچی، ئەمە هەڵوێستیانە بەرامبەر بەکوردو، دوو زلحیزبەکەش، نێزیکەی سەتهەزار چەکداریان هەیە، بەڵام بەکاریناهێنن بۆ رزگارکردنی نێوچە داگیرکراوەکان، لەم هەلە هەڵکەوتووەدا، بەڵکو بیر لەوە دەکەنەوە، کە چۆن لەدژی یەکدی، چەکدارەکانیان بخەنە کار بۆ دابینکردنی کوێخایەتیی خۆیان. . . بەڕاستی، کوردستان لەتەنگانەدایەو، چاوەڕوانی تێکۆشانی دڵسۆزانەی رۆڵەکانێتی.

بەرلین 2004/11/16

میدیا، ژ 174، 2004/11/10

دابڕان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق‌و، رووکردنە گشتپرسی
(رفراندۆم)
دواتیری نێوکەوانی خەڵکی باشووری کوردستانە

پاش ئەوەی قوربانییەکانی ئەنفال‌و چەکی کیمیاییی سالأنی هەشتاکان‌و، راپەڕینی جەماوەرانەی بەهاری 1991ی باشووری کوردستان‌و، گەلرەوی ملیۆنی ئەو ساڵە، لەپاڵ گەلێك هەلومەرجی لەباری ئیقلیمی‌و نێودەوڵەتییەوە، بوونە هۆی راکێشانی سەرەنجێکی ئینتەرناسیۆنالی بەلای کورد‌داو، لەئەنجامدا کشانەوەی لەشکری سەددام لە سێ ستان (لیوا)و، دوای ئەوەش بڕیاری کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ دامەزراندنی "نەوای ئارام"، یان "هەرێمی نەفڕین" No Fly Zone لەبەشێکی باشووردا، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە (پارتی‌و یەکێتی)، کە ئەو دەمە لەئێران‌و سووریا پەنابەربوون، هاتنەوە "سەر شار"و، چوونەوە سلاوی سەددام، و کەوتنەوە دەهۆڵ لێدان بۆ ئۆتۆنۆمی‌و، خۆسەپاندن بەزۆری چەك، بەسەر رەشووڕوتی کورددا،و ئەو قوربانییە مەزنانەیان، کردە قوربانی حیزبحیزبێنەو، لەسەر دەسەڵاتی کوێخایانەو لەرکی یەکدی، لەشکری داگیرکەرانی ترك‌و فارس‌و عەرەبییان هێنایە هەرێمەوەو، بەرشتنی خوێنی هەزاران چەکداری هەردوولا، 12 ساڵی رەبەق بوونە فەرمانڕەواو، کردیان‌و خواردیان‌و بردیان‌و، ملیان بۆ هیچ جۆرە لێپرسینەوەیەك نەدا. ئەوجا، لەسەردەمی پەلاماردانی ئەمریکاو هاوپەیمانانی بۆ سەر عێراق‌و، ناچاربوونی ئەمریکا بە پەنابردنە بەر دوو زلحیزبەکەو، لەباتی ئەوەی، ئەو دەرفەتە مێژووییەی بۆ کورد هەڵکەوتبوو، دەستبەجێ بقۆزنەوە، بۆ پێکهێنانی یەك حکوومەت‌و یەك لەشکرو یەك نوێنەری هەڵبژێردراو و، هەنگاونان بەرەو سەربەخۆییی کوردستان، کەوتنە عێراقچێتیەکی واخەستوخۆڵ، کە تەنانەت عەرەبە بەعسییە شۆڤێنستەکانیشیان شەرمەزار کرد. ئەمە لەکاتێکدا کە هەموو کەسێك دەزانی، کە ئەو دوو زلحیزبە هیچ رەوایەتییەکیان نەماوە، بەنێوی کوردەوە قسە بکەن، چۆنکە پەرلەمانەکەیان هەشت ساڵە ئێکسپایەر بووە. بێجگە لەوەش، هەر خۆشیان دان بەوەدا دەنێن کە خەڵکی کوردستان، سەربەخۆییان دەوێ، نەك ئەوەی ئەوان پێیدەڵێن "یەکگرتنی ئارەزوومەندانە" بەشێوەی فیدراڵی، کە هیچ جۆرە ئارەزوومەندییەکی تێدا دیار نییە. لەبەر ئەوە، پێداگرتنیان لەسەر یەکێتیی عێراق‌و، دەستهەڵگرتنیان لە کەرکووك‌و موسڵ‌و دیالەو کووت‌و، پشتکردنە یەك ملیۆن‌و نیو کوردی بەغداو خوارووی عێراق‌و، چاوپۆشی بەرامبەر سەربڕینی کورد لەکەرکووك‌و مووسڵ‌و دیالەو کووت‌و نێوچەکانی عێراقداو، چوونە نێو هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراق، بێ گشتپرسییەکی (رفراندوم) ئازادانە لەباشووری کوردستان‌و کوردی عێراقدا، لە ملهوڕی‌و کەڵەگایی بەولاوە، هیچ مانایەکی دیکەی نییە، چونکە ئەگەر کورد خۆیان، بەپێی خۆیان بچن دەنگ بۆ پەرلەمانێکی عێراق بدەن، بێ گەرەنتیکردنی هیچ مافێکی بنچینەییی نەتەوەی کورد لەلایەن ئەمریکاو بەریتانیاوەو، بێ دیاریکردنی سنووری راستینەی باشووری کوردستان. مانای وایە، ئەو بەڵگە مێژوویی‌و قانوونییەی کە تا ئەوڕۆ بەدەست کوردەوەیەو، دەبێژێ "ئێمە بەزۆر کراوین بەعێراقی"، ئیدی هیچ کارکردو نرخێکی نامێنێ‌و، کورد دەبنە کەمایەتییەك لەنێو دەوڵەتێکی عەرەبیی ناسیۆنالیستی‌و ئاینگردا، کە عێراقە. ئەوجا، ئێستە جەماوەری کوردستان، چ لە وڵات‌و چ لەهەندەران، لەبەردەم دوو رێیانێکدا وەستاون، کە رێیەکی سێیەمی نییەو، ماوەیەکی زۆر کورتیش ماوە بۆ بڕیاردان‌و، تەنێ یەك تیر لەکەوانی کورددا ماوەتەوە، کە ئەوەش بۆیکۆتی (مقاگعە) هەڵبژاردن‌و

دەنگدانە بۆ سەربەخۆیی، لەڕێی گشتپرسی (رفراندوم)یەکی ئازادەوە. خۆ ئەگەر کورد بچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوەو، بەفرتوفێڵی دوو زلحیزبەکە بخەڵەتێن، ئەوا دەبێ خۆیان بۆ چەند ئەنفالێکی دیکەو لەنێوچوون‌و راکردن لەکوردستان، ئامادە بکەن. دڵنیاشبن کە ئەورووپا، ئەو ئەورپایەی جاران نییە، هەر وا بەئاسانی پەنابەر وەربگرێ. ئەورووپا بەدەست ملیۆنان بێکارو، تەنگوچەلەمەی ئابوورییەوە دەناڵێنێ‌و، لەمەودوا پەنابەر وەرناگرێ. قسەش هەیە، ئەوانەی داوای پەنابەرێتیدەکەن، لەئەفریقا بیانخەنە ژێر خێوەت‌و چادرەوە. جا لەبەر ئەوە، کورد دەبێ بیرەکی کوور لەدواڕۆژی خۆیان بکەنەوەو، ئەو تیرەی لەکەمانگەیاندا ماوە، واتە، بیری دابڕان لەهەڵبژاردن‌و، پێداگرتن لەسەر گشتپرسی (رفراندوم)، نە دۆڕێنن‌و، بزانن کە پەشیمان، وەك کورد دەبێژن، شاخی لێ دەڕوێ.

بەڕاستی، جێی داخو خەفەتە کە زلحیزبە کوردییەکان، نەك هەر تەنێ پارتی‌و یەکێتی، بەڵکو ئەوانەی رۆژهەڵات‌و رۆژئاواو باکوورو، تەنانەت هێندەك لە حیزبۆلکەکانیش، لەباتی ئەوەی ببنە خزمەتکارو چرا بەدەست، بۆ رۆنکردنەوەی بەرپێی خەڵکی کوردستان، کەچی بوونەتە بەڵای سەری کوردو، مێردەزمەو، وەکو گەنە بەربوونەتە گیانی ئازار دراو،و جەستەی برینداری ئەم نەتەوە بەشخوراوە. لەبەرئەوە، پێویستیی سەرشانی هەموو هاووڵاتێکی کوردستانیی دڵسۆژو سەربەرزو خۆ نەفرۆشتوو و ئازادیخوازو یەکسانیخواز ئەوەیە، لە رێی کەمپێنەکانی رفراندومەوە. کە لە لەندەن لە 12/5و لەسلێمانیدا دەکەوێتە گەڕ، هەڵوێستی خۆی دەربخاو، بەڕەی ژێر خۆی لە بەرەی ملهوڕان‌و چڵکاو خۆرەکانیان، جیا بکاتەوە.

چەند جار لەمەوبەر، ئەوەم گوتووە، کە ئەمریکا زلهێزێکە بەرژەوەندیی رامیاری‌و ستراتیژی‌و ئابووریی خۆی هەیەو، برای باوکی کەس نییەو، ئێستەش دەیەوێ بەزووترین کات هەڵبژاردنێك لەعێراقدا بخاتە سەرپێ، تا پەرلەمانێك بێتە کایە، بۆ ئەوەی لەشکرەکەی لەعێراق بکێشێتەوە. کورد نابێ بەرژەوەندیی خۆیان بکەن بەقوربانی بەرژەوەندیی هیچ لایەك، نەك وەك بەڕێز رزگار عەلی، ئەندامی سەرکردایەتیی یەکێتی‌و ئەندامی کۆڕی شارەوانی کەرکووك کە لەبەرلین لەرۆژی 11/6دا گوتی: "ئەگەر ئێمە نەچینە هەڵبژاردنەوە"، پێمان دەڵێن "کورد بوونە هۆی سەرنەگرتنی هەڵبژاردن". گوتم: جا با پێمان بڵێن" ئەوەش خاڵانەی ئەوەیە، کاتی خۆی، کە بەو جۆرە بەڕێزانەم دەگوت: "سڵاوات لەدیاری رژێمی سۆڤێت مەدەن، سۆڤێت رژێمێکی سۆسیالیستی نییە، بەڵکو رژێمێکی تۆتالیتێرو دیکتاتۆرو دوژمن بەئازادی‌و ئاشتییەو، چەند جار ئەنفالی لەکورد کردووە"، کەچی دەیانگوت: "ئەگەر ئێمە وا بێژین، پێمان دەڵێن، ئێوە بۆرژوازی‌و نۆکەری ئەمریکاو زایۆنیزمن". ئەو دەمەش، هەر پێمدەگوتن: "دەبا وابڵێن، تا سەری بۆشیان هەڵدەگرێ"، بەڵام چ دەکەیت لەگەڵ بێ خەبەران!! هەر دەبێ بڵێی "کەشکەك سڵاوات".

بەرلین 2004/11/17

میدیا، ژ 175، 2004/12/1

خەونێك بوو دیمان، بەڵام هەر نیوەی راستدەرچوو

كە لەنێوەڕاستی پەنجاكاندا مامۆستا بووم لەقوتابخانە نێوەندییەكانی موسەللاو رۆژهەڵاتو رۆژاوای شاری كەركووك، جاروبار، بەئێواران دەچووومە چایخانەیەك كە كەوتبووە خوار قەڵاوە، لەسەر رێی سلێمانی. هەرچەندە، چایخانەكە هیچ تابلۆیەك بەسەر دەرگەكەیەوە هەڵنەواسرابوو، بەڵام لەنێو خەڵكدا بە "چایخانەی ئازادی" بەنێوبانگ بوو. گەلێك هۆنەرو نووسەرو رۆشنبیری كوردی كەركووكی، لەوێ كۆدەبوونەوە، لەوانە، چەند هۆنەرێكی وەك هیجری دەدەو عەلی باپیر اغاو عەبدولسەمەد خانەقاو عەبدولخالیق ئەسیری (كە ئەو دەمە سەربنووسانی دادگەی شەرعی كەركووك بوو) هەروەها مامۆستایان، دوكتۆر زەنوون پیریادیو مستەفا نەریمانو عەبدولرەحمان رەزاو ئیحسان عەبدولحەمیدو ژمارەیەك لەقوتابییە چالاكەكانیش، وەك عەلی عەسكەریو جەبار جەباری (كە هەردووكیان، وەك گەلێك قوتابیی دیكە، لەلای من فێری رێنووسی كوردی بەتیپی لاتینی بوون)، دەهاتنە ئەوێ.

لێرەدا، مەبەستم ئەوە نییە كە باسی ئەو رۆژە چڕوپڕە خۆشانەی ئەو سەردەمەی ژیانی خۆم بگێڕمەوە، چۆنكە ئێرە جێی ئەوە نییەو، بێجگە لەمەش، هاوڕێی هێژاو لەبیر نەچووم، دوكتۆر زەنوون پیریادی، چەند ساڵێك لەمەوبەر، لاپەڕەیەكی لەدیرۆكی ئەو دەمەی، لەگۆڤاری "رەنگین"دا بڵاوكردبووەوە، بەڵكو مەبەستم چیرۆكێكە لەو چیرۆكە پڕ لەپەندانەی كە رەوانشاد، عەلی باپیراغا دەیگێڕانەوەو، چیرۆكەكەش ئەمەیە:

كابرایەكی دڵپاكو بێزیان، خۆیو ژنەكەیو منداڵەكانی خانوویەكیان دەبێ لەگەڕەكێكی شارێكدا، كە خەڵكی ئەو گەڕەكە، هەموو خزمو كەسوكاری یەكدەبن. لە پڕ زۆردارێكی ملهۆڕ، لەگەڕەكێكی دوورەوە پەیدا دەبێو، تەنگ بەخەڵكی ئەو گەڕەكە هەڵدەچنێو، زۆربەیان لەگەڕەكەكە دەردەكاو، ئەوانەش كە بێماڵ دەمێننەوە، دەبنە چادرنشینو، ئەوجا سەرە دێتە سەر ئەم كابرایەو، زۆردارەكە پێیدەڵێ "دەبێ خانووەكەت چۆڵبكەیتو لەم گەڕەكەش نەمێنیت، ئەگەرنا منداڵەكانت دەكوژم". كابرا، بەقسەی زۆردارەكە ناكا، زۆرداریش هەردوو منداڵەكەی دەكوژێو، پێشیدەڵێ، "ئەگەر خانووەكەی چۆڵنەكا بۆی، ئەوا ئەمجارە خۆیو ژنەكەشی دەكوژێ"، كابرا، لەترسی ژیانی خۆیو ژنی، شتومەكە بەنرخەكانی لەسنووقێكی گەورەدا كۆدەكاتەوەو، خۆی بۆ ئاوارەیی ئامادە دەكا. بەڵام زۆردارەكە، رێی نادا سنووقەكە لەگەڵ خۆی بباو، بێ كەلوپەل، رەوانەی ژێر چادرەكانی دەرەوەی گەڕەكەكەی دەكا.

شەوێكیان، كابراكە، بەخەیاڵی تۆڵە كردنەوە لەزۆردارەكە، خەونێكی سەیر دەبینێ. لەخەونیدا، ئەم ملهۆڕە، كۆنە هاوبەشكار (شریك)ێكی یەكجار دەسەڵاتداری دەبێ، كە لەوەوپێش، زۆر یارمەتیی ملهۆڕەكەی داوە، لێ، ناكۆكییەك دەكەوێتە نێوانیانەوە، هاوبەشكارە دەسەڵاتدارەكە، ركیهەهەڵدەستی لە ملهۆڕو، هەوڵی نەمانی دەدا. ئەوجا، بۆ ئەوەی بچێتە سەری، دەبێ بەگەڕەكەكانی دەوروبەری ئەو گەڕەكەدا بڕوا، كە ملهۆڕ داگیریكردبوو، بەڵام ئاغاكانی گەڕەكەكانی دەوروبەر، سا، یان لەبەر راگرتنی بەرژەوەندیی خۆیان، یان لەترسی ملهۆڕ، رێ بەدەسەڵاتدار نادەن بەزەوییەكانیاندا بڕوا. دەسەڵاتدار دادەمێنێو، ناچار دەبێ، روو بكاتە چادرنشینەكانو، داوای یارمەتیو پێكەوە كاركردن بكا لێیان. چادرنشینەكانیش، چۆنكە هێندە دڵیان پڕە لە ملهۆڕ، بە كراسی بەری خۆیانەوەو، بێ هیچ مەرجێك دەكەونە جرموجۆڵ، دەسەڵاتدار دەبێژێ، دەبێ هەموومان پێكەوە پەلامار بدەین. بەڵام ئەوان گوێنادەنە قسەی دەسەڵاتدارو، لەنێو خۆشیاندا خۆیان رێكناخەنو، هەر یەكەیان بەجیا، روو لەگەڕەكە كۆنەكەی خۆیان دەكەن. كە لەشكری دەسەڵاتدارو چادرنشینان دەردەكەون، ملهۆڕو چەورەكانی، خۆیان

لەکونوکەلەبەردا دەشارنەوەو، کابرای زۆرلێکراویش رووەکاتە ماڵە کۆنەکەی خۆیو، سنووقەکەی دەدا بەکۆڵیداو، دەکەوێتە رێ، بێئەوەی بیر لەوە بکاتەوە کە لەماڵە کۆنەکەی خۆیدا، دیسانەوە نیشتەجێببێ. بەڵام سنووقەکە هێندە قورس دەبێ، کابرا لەژێریدا دەپسێو، چەند تەپێك دەکا بەخۆیداو، دەرپێەکەی پڕ دەکاو، لەو دەمەدا خەونەکەی دەپچڕێو، دەقیژێنێ. ئا لەمەدا، ژنەکەی کە لەتەنیشتیەوە نوستووە، رادەچڵەکیو دەڵێ: ئەوە چییە؟ ئەوە چییە؟ چ قەوماوە؟ کابرای کڵۆڵ، نیوە خەواڵوو، نیوە هۆشیار، دەست بەم لاو بەولادا دەکوتێو، دەبێژێ: کوا سنووقەکە؟ ژنەکەی دەبێژێ: سنووقی چی پیاوەکە؟ وادیارە تۆ شێت بووی، پیاوەکەی دەڵێ: چۆن؟ ئەو سنووقەی کە بەکۆڵمەوە بوو؟ ئەوجا ژنەکەی تێدەگا کە خەونی دیوەو، کە بۆن دەکاو، بۆگەن لەپیاوەکەی هەڵدەسێ، دەبێژێ: ئەی ئەو بۆگەنە چییە، ئەوجا، پیاوەکە خەونەکە بۆ ژنەکەی دەگێڕێتەوەو، دەڵێ "لەخەونیدا سنووقەکە هێندە قورس بووە، بەرگەی نەگرتووە، کردوویەتی بەخۆیدا". لەمەدا، ژنەکەی بەناهومێدییێکەوە دەڵێ: "دەباشە. کەواتە، نیوەی خەونەکەت راستەرچووە!!!".

ئێستا، ئەگەر، لەم چیرۆکە هوردببینەوە، دەبینین، ئەمە چیرۆکی ماڵوێرانیو دەربەدری کوردە لەباشووری کوردستاندا، بەدەستی لەشکری عەرەبی داگیرکەر، بەسەرکردەیەتیی سەددامو حیزبو دارودەستەکەی. هەروەها چیرۆکی هەڤاڵبەندێتیی کوردە، لەگەڵ کۆنە هەڤاڵبەندی سەددام، واتە ئەمریکا، ئەو ئەمریکایەی کە ساڵانی ساڵ پشتگیریی سەددامو رژێمی ترکو شای ئێرانی کرد، بەڵام دوایی، لەباری ناچارییەوە، روویکردە دوو زلحیزبە کوردییەکە، بەڵام دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی، گشت ناکۆکییەکی نانەتەوەییانەی نێوانیان، بخەنە ئەولاوەو، ئەو دەرفەتەی هەڵکەوتووە بۆ بەرژەوەندیی خەڵکی لێقەوماوی کوردستان بقۆزنەوەو، داوا لە ئەمریکا بکەن بەرامبەر هاوکارییان لەگەڵی، پەیمانێك بە مۆرو ئیمزاوە ببەستێ لەگەڵیان بۆ دیاریکردنی دواڕۆژی کورد (ئەوەشم پێگوتن، بەر لەوەی ئەمریکا پەلاماری عێراق بداو، لە "میدیا"دا بڵاومکردەوە)، کەچی ئەوان هەر لەسەر دووبەرکیو هەڵمەتە کاسەییو هەرزانفرۆشیو رەوشتی کوێخایانەی خۆیان رۆیشتنو، بێ هیچ گەرەنتییەکی ئەمریکا، خۆیان دا بەدەستەوەو، هەر لەیەکەم رۆژی پەلاماردانەوە، بوونە کەوڵسۆری بەرلەشکری ئەمریکاو، بۆ گەیشتنە کەرکوكو مووسڵ کەوتنە بۆربۆڕێن دژی یەكو، ئەوەبوو هەر لەیەکەم دەستوەشاندنی ئەمریکاوە، هەژدە چەکداری پارتیو، لەنێویاندا کاك وەجیە بارزانی، بەر گوللەی ئەمریکای هەڤاڵبەند کەوتن، گوایە بە "هەڵە"و، ئەمریکاش کە لە هەرزانفرۆشیی کورد باش تێگەیشتووە، وەك خوێنیانەی ئەو هەموو قوربانییە، پارچە هاسنێکی کرد بە بەرۆکی کاك وەجیە بارزانیدا، کە لەشی وا تێکشکابوو، ئێستەش جێی خۆی نەگرتووەتەوە. ئەمەش هەموو پاداشەکە بوو، کەچی رۆژنامەی "خەبات"، ئەم پارچە هاسنەی وا زلکرد، وەك ئەوەی "باوەڕنامەی سەربەخۆییی کوردستان" بێ.

هەر لەئەنجامی ئەم هەڵسوکەوتە نانیشتمانیانەی پارتیو یەکێتییەوە بوو، کە کەرکووك، هەر لەیەکەم رۆژەوە کرا بەچوار بەشو، کورد بەدەستی کورد خۆی، کرا بەچواریەكو مووسڵیش بەفتوای هۆشیار زیباری، بەخوتو خۆڕایی، کرا بە "شاری عەرەب"و، کێبەرکێیی ئەم دوو زلحیزبە گەیشتە رادەیەك کە کاربەدەستێتی هێندەك لەشارۆچکە کوردەکان لەهەڵبژاردندا درانە دەست عەرەب. هەموو ئاواتێکی ئەم دوو زلحیزبە ئەوەبوو کە پایەی سەرۆکوەزیران، یان سەرکۆماری عێراق ببەخشن پێیان، بەڵام ئەمریکا کە دەمێکە دەیانناسێو، باوەڕی پێیان نییە، ئەو پایەیەی نەبەخشی پێیانو، ئەمانیش بێ دەنگو بێ

سەنگ بە پایەی "جێگری" رازیبوون، کەچی ئێستەش وازیان لەو خەیاڵە خاوە نەهێناوەو، هەر بەتەمای یەکێك لەو دوو پایەیەن. راستە "کوێر هەتا دەمرێ هەر بەتەمای چاوە". لەگەڵ ئەمەشدا، با وا دابنێین کە پارتی، یان یەکێتی، یەکێکیان لەو دوو پایەیەی دەستکەوت، ئەمەش دوای هەڵبژاردن و بەرازیبوونی عەرەبەکان، کە ئەوەش شێمانییەکی (احتمال) یەکجار دوورە، دەی باشە، ئەوجا چی؟ ئەو سەرکۆمارە، یان ئەو سەر وەزیرە، دەبێ هەر باسی عێراق بکاو، بەهیچ جۆرێك باسی کورد نەکا، نەوەك "گوناهبار بکرێ" بەوەی بەلای کورددا دادەتاشێ. نموونەی ئەمەش کاك هۆشیار زێبارییە، کە نازانم بێژم "کَثّرَ الله خیرە" یان "قَصَّرَ اللهُ خیرە". کە کاك هۆشـــیار بوو بەوەزیری دەرەوەی عێراق، نێوەکەی لە زێبارییەوە کرا بە "الزیباری". وەك چۆن نەسرین بەرواری، پاش ئەوەی بوو بە First Ladyی "کاتی" (مۆقت)ی عێراق، نێوەکەشی بوو بە "البرواری"و، لەچکێکیشی کردە سەری، گەلێك ئەستوورترو پانتر لە عەگاڵی مێردەکەی. هەموو بەرهەمەکەی کاك هۆشیاریش ئەوەبوو، عێراقی رووخاوی، بەتکاو پاڕانەوە لەدەوڵەتە عەرەبەکان، کردەوە بە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، بەدەمی خۆشی دەیگوت "العراق في بیئتە العربیە"و، لەبەردەم کۆمەڵەی "نەتەوە یەکگرتووەکان"یشدا، بەجۆرێك کەوتە هەڵدان و پەسندانی مەلا عەلی سیستانی دژ بەکورد، وەك ئەوەی مەلا عەلی سیستانی، رێبەری ئاینیی کورد بێ. ئەوجا ئەوەتە ئێستە یەکێکی وەك عەبدولعەزیز ئەلحەکیم هەڵوێستی کاك هۆشیار دەکا بە بەڵگە بۆ ئەوەی کە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییەو، دەبێژی کوردەکان خۆیان ویستیان عێراق ببێتەوە بە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، راستیش دەکا، ئەگەرچی، ئەم قسەیەی حەکیم وەك ئەوە وایە کە دەبێژێ "کلمە حق أرید بها باگل" چۆنکە، حەکیم خۆی لەبنەماڵەیەکی فارسەو، ئەوانیش خۆیان کردووە بە "ئەلحەکیم"و، لەبەر خاتری ئێرانە کە ئەو قسەیە دەکا. چۆنکە داگیرکەرانی فارس زۆر لەدابەشبوونی عێراق دەترسن. ئەوەتە رژێمی ئێران لەم رۆژانەدا داوای لەرژێمی سووریا کردووە، کە پێکەوە رێ لەبەر دابەشبوونی عێراق بگرن. وەزیری دەرەوەی مەلاکانی ئێران، خەرازی، پاش سەردانی سووریا، چوو بۆ ئەنقەرە، بۆ باسی "بارودۆخی عێراق"، واتە، گەلەکۆمەی ترك و فارس و عەرەب دژی کورد.

راستییەکەی ئەوەیە، ئەمریکاییەکان پاش ئەوەی کە بۆیان دەرکەوت، ناتوانن ئەو ئاگرەی لەعێراقدا، کە بەپشتگیریی دەرودراوسێیەکانی عێراق هەڵگیرساوە، بکوژێننەوەو، ئێرانیش دەست لەهەوڵدان بۆ بوونە خاوەنی چەکی ئەتۆمی هەڵناگرێ و، واز ناهێنێ لەدەستێوەردان لەکاروباری عێراق و ئەفغانستان و لوبناندا، دەیانەوێ رژێمی ئێران بگۆڕن، بەڵام نازانن چۆن و، لەوەش دەترسن کە پەلاماردانە سەر ئێران، عێراقێکی دیکە دروستبکا بۆیان، چۆنکە باوەڕیان بەوە هێناوە، کە بەرهەڵستکارانی رژێمی ئێران، ئیدی شاپەرستەکان بن، یان کۆماریخوازان بن، یان لەبەرەی ناسیۆنالیستانەکان (جبهە ملی) بن، یان ناسیۆنالیست- ئاینخواز (ملی- مڗهبی) بن، یان لایەنگرانی حیزبە کوردییەکان بن، یان، "موجاهیدنی خەڵك" بن، یان پاشماوەی چەپییەکان بن، ئەوا هیچیان بایی ئەوە نین کە بتوانن لەڕێی راپەڕینەوە، یان لەڕێی کودەتایەکی سوپاییەوە، رژێم بگۆڕن و فەرمانڕەواییەکی پتەوو نەلەرز دابمەزرێنن، لەگەڵ ئەمەشدا چارەسەرێکی دیکە، بێجگە لەگۆڕینی رژێم لەم رۆژەدا نابینن. لەبەر ئەوە شارەزا گەورەکانی ستراتیژێتیی ئەمریکا خەریکی لێکۆڵینەوەی چۆنێتی گۆڕینی رژێمی ئێرانن. مانگنامەی ئەمریکایی The Atlantic Monthly چمکێکی ئەو نەخشەیەی لەژێر سەر نێوی Wargame (گەمەی جەنگ)دا بڵاو کردووەتەوە، کە ئەو شارەزایانە (وەك سام گاردینەر- مامۆستای ئەکادیمیاکانی جەنگ لەئەمریکاو، مارك گریشت ئەندامی کۆلێژی Enterpriseی ئەمریکا) هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕی کە ئێران بەهەموو

جۆرێك تێدەكۆشێ بۆ وەدەستهێنانی بۆمبای ئەتۆمی، ئەگەر تائێستە بەدزییەوە بەرهەمی نە هێنابێ. ئەوجا، كە ئەو بۆمبایەی كەوتە دەست، بەربەرەكانێكردنی یەكجار زەحمەت دەبێ. لەبەر ئەوە پیلانێكی سێ پلەییان بۆ رووخاندنی رژێم داناوە. لە پلەی یەكەمدا بۆمبابارانكردنی لەشكرگەكانی پاسداران، ئەوجا بۆمبارانكردنی داودەزگەكانی ئەتۆم، وەك پلەی دووەمو، لەپلەی سێیەمیشدا پەلاماردانی ئێران لەرێی سنوورەكانی ئەفغانستانو ئازربایجانو عێراقەوە، كە لەمەدا جارێكی دی پێویستیان بەكورد دەبێتەوە، چۆنكە ئەو دەمە، نەك هەر كوردی باشوور، بەڵكو كوردی رۆژهەڵاتی كوردستانیش دەكەونە گۆرەپانی جەنگەوە. ئەمە لەكاتێكدا كە ئەمریكاییەكان زۆر باش دەزانن كە كورد، وەك گەل، كەمباوەڕن بەدۆستایەتیی ئەمریكا. ئەگەرچی گوناهی هەر گەورە دەكەوێتە ئەستۆی زلحیزبە كوردییەكان، بەتایبەتی، پارتیو یەكێتی، نەك ئەمریكا، چۆنكە ئەمریكا، وەك چەند جار گوتوومە، برای باوكی كەس نییەو، زلهێزێكی خاوەن بەرژەوەندییەو، بەدوای هەڤاڵبەندێكدا دەگەرێ كە ئەو بەرژەوەندییانەی ئەمریكا بپارێزێ، ئەوجا دەكەوێتە سەر ژیرەكیو چالاكیی ئەو هەڤاڵبەندە، كە بتوانێ سووت لەو دەرفەتە وەربگرێت. پارتیو یەكێتی، زۆر بەداخەوە، لەسەر بەرژەوەندیی كەمنرخو ناكۆكیی پرووپووچی كاتیی خۆیان، ئەو دەرفەتە مێژووییەی كە پەلاماردانە سەر رژێمی عێراق، هێنایە پێشەوە بۆ كوردستان، لەدەستیاندا. ئێستەش، مەترسیی ئەوە هەیە كە لەكاتی پەلاماردانی ئێران لەلایەن ئەمریكاوە، كورد خۆیان بكەنەوە بە كەوڵسۆری بەر لەشكر بەرامبەر بەهیچو كوردستان بەجارێك كاوڵ ببێ.

ئا، لەم هەلومەرجە نازكانەدا، كە دەبوو ئەوانەی، تائێستە، بە كەڵەگاییو بەوپەڕی ناڕەواییەوە، خۆیان كردووە بەدەمڕاستی كورد، هەموو بەرژەوەندییەكی تایبەتیی خۆیانو بنەماڵەیانو حیزبو هۆزو نێوچەیان، بكردایە بەقوربانی بەرژەوەندیی نیشتمانیی كوردستانو، بەهەموو هێزێكیانەوە هەوڵیانبدایە بۆ هێنانە كایەی كەشوهەوایەكی وا لەبار، كە دەوڵەتێكی كوردستانی بكەوێتە سەر پێ، تازە، بەخێرێ، خەریكن جارێكی دیو لەسەر بنەمای "فیفتی- فیفتی"یەكەی جاران، بەڵام ئەمجارە "چلویەك بە چلویەك" پارەو دەسەڵات بەسەر خۆیاندابەشدەكەنەوە. ئەوجا، دەسەڵات بەسەركێدا، نەك بەسەر ئەوانەدا كەوا (170) هەزار كوردی كەركووكی لە دەنگدان بێبەش دەكەن، نەك بەسەر ئەوانەدا كە هەموو رۆژێك چەند كوردێك دەفرێنن، یان چەند كوردێك دەكوژن، نەك بەسەر ئەوانەدا كە ئاڵای كوردستان دادەگرنو سووكایەتی بەكورد دەكەن، نەك بەسەر ئەوانەدا كە نیو ملیۆن كوردی دەرەوەی عێراق لەدەنگدان بێبەش دەكەن؟، بەڵكو دەسەڵات بەسەر رەشوڕووتی چادرنشینی كورددا، یان بەسەر ئەو رۆشنبیرە ئازایانەدا كە ئامادە نین، بەچڵكاوی ئەوان بەرێوەبچنو، سەرشۆر ناكەن بۆیان.

پاش هەزارو یەك كۆبوونەوەی پارتیو یەكێتیو، لەباتی ئەوەی تۆبە لەرابوردوو بكەنو، بریاری دامەزراندنی حكوومەتێكی كاتیی سەربەخۆو، لەشكرێكی یەكگرتوو بدەنو، خۆشیان دەستلەكاربكێشنەوە، هەتا پەرلەمانێك لەهەڵبژاردنێكی ئازاددا دێتە كایە، كەچی، كەوتوونەتە عێراقچێتیەكی خەستوخۆڵو، بوختانو درۆو دەلەسەو قسەی ناشیرین، بەوانەی دژی هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقن، پێش یەكلاییكردنەوەی كێشەی كەركووكو مووسڵو دیالەو كووتو، كێشەی لەملوێن پتری كوردی بەغداو كوردی دەرەوەی وڵاتو كوردە فەیلییەكانو، دەفەرموون ئەوی، دژی هەڵبژاردن بێ "خاینە" یان نۆكەری بێگانەیە، وەك ئەوەی یەكێك لەئەندامەكانی "مەكتەبی سیاسی" پارتی، لەتەلەڤیزیۆنەكەیانەوە گوتی: ئەوانەی دژی هەڵبژاردن بن، یان "جاهیلن" یان "بێگانە فێری

کردوون"و "ئەوانە نۆکەری بێگانەن". ئەرێ ئەمە ئەو دیمۆکراسی و ئازادیی بیروڕا دەربڕینەیە کە دوو زلحیزبەکە شەووڕۆژ دەهۆڵ لێدەدەن بۆی؟ وادیارە، هەموو پێموانەیەك لای وان پێچەوانەیە.

ئەوەی راستی بێ، کورد لەبەشداریکردنیان لەهەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقدا، هیچیان دەستناکەوێ ئەوە نەبێ کە رەوایەتیبدەن بەقسەی دوژمنەکانیان، کە کورد لەنێو عێراقدا، کە دەوڵەتێکی عەرەبییە "کەمینە"ن و، ئەمەش هەڵخلیسکانێکی رامیاریی وا سەختە کە کورد ملیاندەشکێ تێیدا. جا بۆ پووچکردنەوەی ئەم مەترسییە گەورەیە کە خۆی لەبەردەمی کورددا قوتکردووەتەوە، باشترین شت ئەوەیە، رۆژی هەڵبژاردن، ئەگەر هەڵبژاردن کرا، بکرێ بەرۆژی گشتپرسی (ریفراندۆم) بۆ وەرامدانەوەی ئەم پرسیارە: "ئایا دەتەوێ، کوردستان سەربەخۆ بێ"؟ وەرام: "ئا"، یان "نا"و هیچی دی. ئەمەش کارێکە، نابێ دوابخرێ. چۆنکە هێندەك لەدەسەڵاتداران و قسەڕۆیشتووانی ئەمریکا هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە تڕەکەڵەکەی "یەکێتیی عێراق" سەرناگرێ و، بیر لە پارچە پارچە کردنی دەکەنەوە، بەڵام هێزێکی یەکگرتووی کوردی نییە کە پشتببەستن پێی، لەبەر ئەوە دوو دڵن، نازانن رێبدەن بەدامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردی، بەسەرکردیەتیی پارتی و یەکێتی، کە لەساڵی 1998ەوە بەڵێنیانداوە بە ئەمریکا، حکوومەتێکی یەکگرتوو لەڕێی پەرلەمانێکی هەڵبژێردراوەوە بخەنە سەرپێ و، ئەمە شەش ساڵە نەیانکردووە، یان چرای کەسك نیشانی رژێمی ترك بدەن کە بکشێتە نێو باشووری کوردستان و، نیشانەی ئەمەش دەرکەوتووە، کە رژێمی ترك خۆی ئامادە کردووە بۆی و، ئەوەتە لەلایەکەوە بڕوبیانوو دەدۆزێتەوە بۆ دەستدرێژیکردن، وەك تۆمەتبارکردنی پارتی بەوەی دەستی هەبووە لەکوشتنی چوار ئەفسەری ترکدا، بێ ئەوەی ئەوەمان پێبێژێ، ئەم ئەفسەرانە چ کارێکیان بە مووسڵ بووە، یان ئەگەر ویستوویانە بچنە بەغدا، بۆچی بەفڕۆکە نەچوون؟ لەولاشەوە بڵند ئێجەفێتی دوژمن بەکورد، لەم رۆژانەدا چووەتە لای سێزەر، سەرکۆماری ترکان و پێیگوتووە کە دەبێ "لەشکری ترك باکووری عێراق داگیر بکا" ئەوجا، ئەگەر ئەم سیناریۆیە سەربگرێ، ئەوا دەبێ بێژین ئەو خەونەی کە کورد دییان، بەئازادی و رزگاربوونی بەشێکی کوردستانەوە، "هەر نیوەی راستدەرچووە". داخەکەم.. پەیکەری سەددامی ملهۆڕ کەوت، بەڵام کورد لەشووەتییەکە، هەر نیوە گەنیوەکەی بەرکەوت.

بەرلین 2004/12/24

میدیا، **ژ** 177، 2004/12/30

نامەیەکی خۆشەویستانە
بەهۆی هەفتەنامەی "میدیا"وە،
بۆ کاکە فەرهاد شاکیر مەجرووم

کاکە فەرهادی خۆشەویست، هەزاران سڵاو لە خۆت و لەگیانی مامە شاکیری باوکت بێ. نامە شیرینەکەت، کە لەژمارە (179)ی رۆژنامەی "میدیا"دا بڵاوکرابووەوە، یادێکی شیرینی پەنجا ساڵ لەمەوبەری، لەخەزێنەی بیرەوریمدا هەژاند. یادی ئەو رۆژانەی کە میوانی ماڵی ئاوەدانی ئێوە بووم لە رەواندزی سەربەرز. یادی ئەو رۆژانەی کە هەرسێکمان، تۆو کاکە عەزیزی برامان، پێکەوە چووینە سەردانی شوێنەوارەکانی میرنشینی سۆران. ئەوەبوو، پاش ئەوە، مامۆستا رەفیق حیلمیش هاتە سەردانی ئێوە، هەر بۆ ئەم مەبەستە. هەر لەو هاوینەشدا بوو (هاوینی ساڵی 1956) کە لەگەڵ دوو هاورێی سەردەمی منداڵی و قوتابخانەم، شێخ ئەحمەد نەقیب و عەزیز محەممەدی برای ئەرکان، چووینە سەردانی شێخ مەحموودی کۆنە شای کوردستان لەداریکەلی. راستییەکەی، مامە شاکیر مەجرووم و مامۆستا رەفیق حیلمی، هەر لەسەردەمی شانشینی شێخ مەحموودەوە، هەردووکیان، دوو دۆستی نێزیکی باوکم بوون و، هەردووکیان منیان بە برازای خۆیان دادەنا، رەوانی هەر سێکیان شادبێ.

مامە شاکیر، بێجگە لەوەی کە کەشکۆڵێکی پڕو رازاوەی هۆنراوە نیشتمانییە بڵاو نەکراوەکان و بەسەرهاتە نەنووسراوەکانی سەردەمی شێخ مەحموود بوو، شارەزاییەکی باشی لە تەکنیکی دەزگەکانی پێوەندیکردندا هەبوو، کە ئەم لێزانییەی لەو کاتەوە وەدەستهێنابوو، کە لە لەشکری عوسمانیدا ئەفسەر بووبوو. لەبەر ئەوە کە شانشینی باشووری کوردستان دامەزرا، مامە شاکیر، لەپاڵ پێشمەرگەیەتیدا، وەزیری پۆستەو تەلگورافی کوردستان بوو. کە داگیرکەرانی عارەب، بەپشتگیریی هێزی ئاسمانیی بەریتانیا پەلاماری دەوڵەتەکەی کوردستانیان دا، مامە شاکیر، دەزگەی تەلگورافناردنەکەی، ئەم چیاو ئەو چیا دەگوێزایەوە. ئەمانە قسەی مامە شاکیر خۆی نەبووە، بەڵکو پیاوە کۆنەکان ئەمانەیان بۆ من دەگێڕایەوە. بەڵام تۆ وره بزانە، کورد ئەوڕۆ لە کن خۆی، "دوو حکوومەتی" هەیە، ئایا، هیچ کامێکیان بیریان لەوە کردەوە، کەلاوە کۆنێك، شەقامێکی قیرتاو نەکراو، یان قوتابخانەیەکی بێ دەرگەو دیوار، بەنێوی شاکیر مەجروومەوە نێو بنێن؟ خۆ ئەگەر ئەوەش بکەن، ئەوا، مامە شاکیر، کە چووەتە دیوانی ئاهورامەزدا، هیچی پێنابڕێ، بەڵام پێزانین، تەنانەت پاش کۆچیدواییش، هەر بۆ کەسوکاری ئەو مرۆڤەی کە لەژیانیدا خزمەتی خەڵکی کردووە، خۆشە.

مامە شاکیر، لەپەنجاکاندا، جاروبار دەهاتە بەغداو، هەر جارێك کە بهاتایە لەدوکانەکەی بەشیر موشیر (ئوستاد) کە بووبوو بە یانەی بە یەکگەیشتنی کوردان لەبەغدا، چاومان بە یەکدەکەوت و، گەلێك باس و چیرۆکی رۆژانی فەرمانڕەواییی شێخ مەحموودی دەگێڕایەوە بۆم و، لەنێو ئەو باسانەشدا، هێندەك لەو هۆنراوانەی کە هی ئەو زەمانە بوون،و هەموو جارێکیش تکای ئەوەمدەکرد لێی، کە ئەو شتانە بنووسێتەوە، بۆ ئەوەی، وەك بەشێکی گرنگ لەمێژووی کورد لەنێو نەچن. ئەو تکایەشم لە مامۆستا رەفیق حیلمی دەکرد. ئەوەبوو، ئەو، زنجیرەیەك پەرتۆکی لەژێر نێوی "یادداشت"دا بڵاوکردەوە، هیوام وایە کە مامە شاکیریش ئەو کارەی کردبێ و، ئێوەش، رۆژێ لەرۆژان، بتوانن ئەو کەلەپۆرە بەنرخە بخەنە بەردەست خەڵکی ئەوڕۆی کوردستان.

وەك تۆی خۆشەویستو برامان کاکە عەزیز، دەزانن، مامە شاکیر خۆی خەڵکی نێوچەی سلێمانی بوو، بەڵام داگیرکەرانی عێراقیو پاڵپشتە ئینگلیزەکانیان، پاش رووخاندنی دەوڵەتی کوردستان، تەنگیان بە هاوکارانی شێخ مەحموود هەڵچنی بوو. مامە شاکیریش ناچار بووبوو سلێمانی بەجێبهێڵێو، رەواندزیشی بۆیە هەڵبژاردبوو، وەك هەوارگەی خۆی، چۆنکە ئەو کاتە چەند سەرکردەیەکی کوردپەروەری سەر بە بنەماڵەی شەمزینی لەوێ نیشتەجێبوونو، مێژوونووسی گەورەی کوردیش، داماوی موکریانی، بەخۆیو چاپخانەکەیەوە رووی کردبووە ئەوێ. مامە شاکیرو داماوی موکریانی لەوێ یەکیانگرتبوو بۆ خزمەتی کولتووری کوردو دەرهێنانی گۆڤاری "زاری کرمانجی".

شایانی گۆتنە، کە ئەو گەڕانەمان بەنێو شوێنەوارەکانی میرنشینی سۆراندا، بوو بەهەوێنی نووسینی ئەو باسەی کە لەکۆتاییی شەستەکاندا لەهەمبورگ، بەزمانی ئەڵمانی لەبارەی کەسایەتیی میری کۆرەوە نووسیومە، لەبەر رۆشنایی سەرچاوە رۆژهەڵاتیو رۆژاواییەکاندا، براو هاوبیری هێژام، فەخری سەلاحشۆر، کە یەکێکە لەدامەزرێنەرانی "ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر" لەسوێد لەنێوەڕاستی هەشتاکاندا، ئەو ئەرکەی خستە سەر شانی خۆیو، کردی بەعەرەبی، کە بۆ جاری یەکەم لەهەولێر لەساڵی 1994دا چاپکرا، وەك بڵاوکراوەیەکی ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەرو، جاری دووەمیش، ساڵی پار، لەلایەن بنکەی چاپەمەنیی "ئاراس"ەوە، چاپکرایەوە، ئەم چاپەی "ئاراس" بەبێ پرسکردن بە من بوو، کە ئەوەش کارێکی ناقانوونییەو، لەمەش خراپتر ئەوەیە کە پڕە لەهەڵەی زۆر سەختو قێزەوەن. هەڵەکانیش هەر لەبەرگی پەرتۆکەکەوە دەستپێدەکەن. بۆ وێنە نێوی من وا دەنووسرێ Nebez کەچی ئەوان بە Nebes نووسیویانە. نێوی کاکە فەخریشیان هەر بە هەڵە نووسیبوو، لەباتی "سەلاحشۆر" نووسیویانە "سەلاحشۆڕ"! ئەز باوەڕ ناکەم، ئەمە لە نەزانینەوە بێ، واتە مرۆڤ هێندە نەزان بێ Nebezو Nebes لەیەك جیا نەکاتەوە؟ یان "سەلاحشۆڕ"و "سەلاحشۆر"، کە دوو وشەی بەتەواوی پێچەوانەی یەکن؟ "سەلاحشۆڕ" بەڕێی قەڵەو (ڕ) بەکەسێك دەڵێن کە لەشەڕدا شکابێو چەکەکەی شۆڕ کردبێتەوە. بەڵام "سەلاحشۆر" بەرێی سووك (ر) بەمانای "خاوەنی چەکی تیژە"، چۆنکە "شۆر" لەزمانی کوردیدا بەمانای "تیژ"و "توند" دێ. تەنانەت کە چێشتێکی شلە خوێی زۆر تێدا بێ، دەگوترێ "شۆر"ە، وشەی "سوێر"یش هەر لە "شۆر"ەوە وەرگیراوە. ئەم بابەتەشم لەسەمیناری "کوردو شۆرش" داخستووەتە بەرچاو، کە لەگەڵ چەند سەمینارێکی دیکە چەند ساڵێك لەمەوبەر لە لەندەن لەلایەن بنکەی "کوردنامە"وە چاپکراوە. ئەزموونی تاڵو تفتو ناخۆشیی من، لەگەڵ بنکەی "ئاراس"دا کە بنکەیەکی بەڕێوەبەرێتیی هەولێرە، باسێکە بۆ خۆیو، جێی ئێرە نییەو، بەبۆنەی چاپکردنەوەی پەرتۆکی "کوردستانو شۆرشەکەی"یەوە، وەك پاشگۆتنێك دەیخەمە بەردەم ویژدانی نەتەوەی کورد.

ئێستە با بێینەوە سەر ئەو هۆنراوانەی کە لە مامە شاکیرم بیستبوو، کە ئەو ئەو دەمە لەبەریکردبوو، تا ئەو هەندازەیەی کە بیری مابوو، یەکێك لەو هۆنراوانە، هۆنراوەیەك بوو کە لەرۆژی گەڕاندنەوەی شێخ مەحموودا بوو لە هیندستانەوە بۆ سلێمانی، لەژێر گوشاری خەڵکی کوردستاندا، کە بەم جۆرەیە:

ئەو شەمعی جەمعی عالەمەی، دوێنێ کۆژایەوە،
ئەمڕۆ بە لوتفی حەزرەتی حەق، هەڵکرایەوە.
هەی جەژنە، هەی شادمانییە، هەی تەرەبە،
سنجاقی فەتحو نوسرەتی کورد، هەڵکرایەوە.

ئەی مونکیران خەجاڵەتی دیوانی هەق دەبن،

ئەم جستوجۆو کەشاکەشە، بەسیە، بڕایەوە.

سەرنج: وەك مامە شاکیر دەیفەرموو، مەبەست لە "مونکیران" جلخوارەکان بووە، کە ویستوویانە، کوردستان سەربەخۆ نەبێ، بەڵکو هەروەك بەشێك لەدەوڵەتی عوسمانی بمێنێتەوە، بەلاّم بەسەرکردەیەتیی حیزبی "اتحادوترقی"ی جۆن ترکەکان. دەبێ ئەوەش بزانین کە وشەی "جلخوار" کە دەمێکە ئاماژەم کردووە بۆی، لە "جلکی خوار"ەوە نەهاتووە، بەڵکو "جر" بەمانای "خوو رەوشت" دێ. لەهێندەك نێوچەی باکووردا دەبێژن "جرێ وی گەمارە" واتە رەوشتی خراپە. دیارە، وشەی "جڕت"یش پێوەندییەکی ریشەیی بەمەوە هەیە.

شایانی باسە، کە شێخ مەحموود، لەو سەردانەماندا کە لەمەوبەر باسمکردو، وتارێکم لەو بارەیەوە لە مانگنامەی "سەکۆ"دا، کە لە بەرلین دەردەچوو، بلاّوکردووەتەوە، فەرمووی "جلخوارەکان تاقمێك سەرسەری‌و بێناموس" بوون.

هۆنراوەیەکی دیکە لەبارەی ئەوەوەیە، کە جارێکیان ئەمین زەکی بەگ، پاش ئەوەی دەبێتە وەزیر، بەڕاوێژی کاربەدەستانی بەریتانیاو عێراق گەشتێکی کوردستان دەکاو هەوڵی ئەوە دەدا کە خەڵکەکە وا لێبکا داوای ئەوە بکەن کە خوێندن لەقوتابخانە سەرەتاییەکانیشدا، وەك نێوەندییەکان، ببێتە عارەبی، بەو بیانووەوە کە منداڵی کورد، زمانی خۆیان لەباوك‌و دایکیانەوە فێردەبن‌و لەدەستیاننناچێ، بەلاّم ئەگەر لە قوتابخانەی سەرەتاییدا بەکوردی بخوێنن، ئەوا تووشی گەلێك زەحمەت دەبن لە قوتابخانەی نێوەندی‌و قوتابخانە بەرزەکاندا، کە ئەو دەمە هەر لە بەغدا هەبوون‌و، بەزمانی عارەبی بوون. کە ئەمین زەکی دێتە سلێمانی‌و ئەو قسەیە دەکا، هۆنەرێك رادەپەڕێ‌و، ئەم هۆنراوەیەی خوارەوەی بۆ دەخوێنێتەوە. مامە شاکیر دەیفەرموو، ئەمین زەکی، مەلایەکی خەڵکی سلێمانی کە نێوەکەیم بەباشی نایەتەوە بیر، بەلاّم.. کێ.. (م) سەفوەت نێوێك بووە، لەگەڵ خۆیان دەبەنە هەڵەبجەو ئەویش لەخوتبەی هەینیدا، بە خەڵکەکە دەڵێ، زمان زمانی قورئانە، منداڵەکانتان لەزمانی قورئان بێبەش نەکەن.. هۆنراوەکە درێژە، هەر هێندەیم لەبیر ماوە:

تو خوا مەڵێن بە عارەبی با دەرز بڵێنەوە،

میللەت دڵی برینە، دیسان مەیکولێنەوە.

جوێبوونی قەومی ناوێ، کەسێ، لە حەمییەت جیا نەبێ،

داناکەوێ لە قەومی، کەسێك بێحەیا نەبێ.

وەڵلاهی، ئەو بەهەشتە کە کوردی تیا نەبێ،

بڕۆ نامەوێ، جەهەننەمی لێ پڕ، بەقینەوە.

لەبارەی مەلاکەشەوە ئەمە گوتراوە:

بردیانە هەڵەبجە، بە سەلاّی جومعەوە دوێنێ،

ئاخ! قەترەی منداڵییە، کەوا قەترە دەتکێنێ،

نامەوێ کورد بێ، دەبڕۆ، با خوتبە بخوێنێ.

دەمـەوێ ئـەوەش بێـژم کـە لـەبارەی خـودیّ لێخۆشـبوو، ئـەمین زەکـی بەگـەوە، شـتێکی دیکەشـم لـە پەنجاکاندا لەبەغدا، بیستووە، ئەمەیان لە دوکتور نووری فەتووحی، کە لە بنەماڵەی خێرەومەندو بەڕێزی کەریمی ئەلەکە بوو،و زۆر جار دەچووم بۆ "عەیادە"کەی لەشەقامی رەشید لـە بەغدا، جارێکیـان، باسـی ناسیاوێکی خۆی گێڕایەوە بۆم، کە لەهەڵەبجە، لەسەر کوردایەتی تووشی دەردەسـەری هـاتبوو، دوکتـور نووریش ئەوکاتە لەهەڵەبجە دوکتور بووبوو. دوکتور، ئامۆژگاری ناسیاوەکەی کردبوو کـە بچێتە بەغدا بۆ لای ئـەمین زەکـی بـەگ، بەنامەیـەکی راسپێریی دوکتـورەوە. کـە ناسیاوەکەی لـە بەغداوە گـەڕابووەوە هەڵەبجـە، بـە دوکتـۆری گوتبـوو "کـە چـوومە لای ئـەمین زەکـی بـەگو چـیرۆکەکەم گێڕایـەوە بـۆی، دەسـتبەجێ تـووڕە بـوو لـێمو گـوتی: تـۆ پێتوایـە هـەر تـۆ کوردیـت. تـۆ دەبـێ دەمـی خـۆت بگریـتو، چاوەڕوان بکەیت، هەتا ئینگلیزەکان دێنە سەر ئەوەی کە رێ بە دەستکەوتنی مافی کورد دەدەن. جاریّ دەبیّ بێدەنگ بیتو گوێڕایەڵیی حکوومەت بکەیت".

ئێستە دەبـیّ ئـەوەش بڵێم، کە چـەند جار لـە خودێلێخۆشبوو، مامـە عـەلی کـەمالم بیستووە، کە شێخ مـەحموودو ئـەمین زەکـی، حـەزیان لەچـارەی یەکنـەکردووە، لەبـەر هەڵوێـستی هـەردووڵایان بەرامبـەر بەدەسـەڵاتی بـەریتانیا. لێـرەدا دەبـیّ ئەوەشـی بـچێتە سـەر، کـە پەرتۆکەکـەی ئـەمین زەکـی بـەگ "خۆلاسـەیەکی تـەئریخی کـوردو کوردسـتان" کـە درێژەیـەکی ئـەو وتارەیـە کـە مینۆرسـکی لـە ئینسکلۆپیدیای ئیسلامدا بڵاویکردووەتەوەو، محەممەد عەلی عەونیش، گەلێك دارتاشیی وەستایانەی تێدا کردووە، هەر باسی مێژووی کورد دەکا، تا دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقو، وەك خۆشی لەسـەرەتای پەرتۆکەکەدا دەبێژێ، بۆ ئەوەی دڵی کەس نەیەشێنیّ.

لەکۆتاییدا دەمەوێ ئەوەش بە کورتی بخەمە بەرچاو، کە ئەم باسەو، گەلێك سـەرنجی خۆم لـەبارەی میتۆلۆژیای کوردییەوە، کە لێکۆڵینەوەی تایبەتی خۆم بوو، کاتی خۆی دام بە دوکتۆر عێزەدین مستەفا رەسوولّ، ئەوەش لەسەر داوای خۆی کە بیبا بۆ بەغداو، لەویّ، لەگۆڤارێك یان رۆژنامەیەکدا، وەك خۆی بڵاویبکاتـەوە. بـەڵام دوایـی، وەك بـۆم دەرکـەوت، یـەکێك هێنـدەك لـەو شـتانەی بـەنێوی خۆیـەوە بڵاوکردبووەوە، بەرامبـەر بـەم دزێتییـە سـەرم سووڕما. کـە جارەکـی دی چاوم بـە عێـزەددین کەوتـەوە، دامـەڕووی، ئـەویش هـەر هێنـدەی گـوت "بـەخوا... بڵـێم چـی!". لـەبارەی لێکۆڵینەوەکانیـشەوە کـە دزرا بوون، گوتی" تۆ بڵێی (**توارد الخاطر**) نەبووبیّ.

بەرلین 2005/2/12

میدیا، **ژ** 180، 2005/2/15

باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن

(باشووری کوردستان دوای هەڵبژاردن) ناونیشانی ئێوارە کۆڕێک بوو کە لەلایەن زاناو پرۆفیسۆرو دامەزرێنەری بیری نەتەوەیی کورد، دکتۆر (جەمال نەبەز)ەوە لە شاری بەرلین لەهۆڵی مەڵبەندی ئاوەدانی لەبەرواری 2005/2/16 رۆژی چوارشەممە کاتژمێر 17.30 بەئامادەبوونی ژمارەیەکی زۆر لە کەسێتی کوردپەروەرو ئەکادیمی پێشکەش کرا. لەبەر گرنگی سیمینارەکە بەپێویستم زانی کە خوێنەرانی هێژاش لە بیروڕاکانی ئەم (بیریار- مفکر)ەی کورد بەئاگا بن.

رەنگە پێویست نەبێت تیشک بخرێتە سەر ناسینی کەسێتی زانای کورد جەمال نەبەز، چونکە ئەو لای زۆربەی خوێنەران و رامیاریکارانی کورد، ناسراوە بەوەی گەنجینەیەکی بەنرخ و پڕ بەهایە بۆ بیری نەتەوەیی کوردو هاوکات لەبواری زمانەوانیشدا جێدەستی خۆی نەخشاندوە بەئاستێك کە نووسراوەکانی وەك سەرچاوە بەکاردەهێنرێن بۆ تۆکمە کردنی هەر ئارتیکلێك کە پەیوەندیداربن پێوەی.

ئەم مرۆڤە هەموو تاڵەمووەکانی سەری، لەخەمی بێکەسیی نەتەوەی کوردو دۆزی کورددا سپی کردووە، خاوێنترین رابوردووی هەیەو لەخانەی هیچ گروپ و رێکخراوێکی رامیاریدا نییەو بەرژەوەندی باڵای نەتەوەی کورد ئامانجی ئەوە بێ جیاوازی پارچەکانی کوردستان، بۆیە پێموایە کە شیاوترین کەسە بۆ سەرۆکایەتی کوردستان، یان دەوڵەتی کوردی، دکتۆر نەبەز بێت، نەك کەسانێك کە بازرگانی بە ئەنفال و هەڵەبجەی جوانەمەرگو.. دەکەن، نەك ئەوانەی پەراسووی پێشمەرگەیان کردووە بە پەیژەو بۆ بەرژەوەندیی خۆیان پیایدا سەردەکەون، نەك کەسانی ناحاڵی و نەخوێندەوار، کۆمەڵگەی کوردی بە بەرخەل، یان مێگەل دەزانن و سوکایەتییان پێدەکەن.

تەوەرەکانی ئەم سیمینارە:

1- ئەگەر کورد لەپرۆسەی هەڵبژاردنەکەی عێراقدا بەشدار نەبووایە، چی دەبوو؟

2- ئایا ئەم هەڵبژاردنە کێ کردی؟ کورد، عێراق، یان ئەمریکا؟

3- ئایا ئەم هەڵبژاردنە، تا چەند رەوایەتی دەدات بەدوو پارتە باڵادەستەکەی باشوری کوردستان واتە (ی.ن.ك)و (پ.د.ك)؟

4- ئایا دوای هەڵبژاردنەکە، دوو زلحیزبەکە، هەر لەسەر هەمان داخوازی فیدرالیزم دەمێننەوە یان ملکەچی خواستی کۆمەڵانی خەڵك دەبن کە بەپێی ریفراندومەکە 98٪ی کورد داوای سەربەخۆیی کرووە؟

5- ئەگەر دەنگی نزیکەی دوو ملیۆن کورد بۆ سەربەخۆیی پشتگوێ بخرێت، تا چەند ئەو دوو زلحیزبە رەوایەتی دەدەن بە فیدرالیزم و رێز لە ریفراندۆمەکە ناگرن؟

6- ئایا دەنگدان بۆ عێراق وەك عێراقی، کۆکە لەگەڵ دەنگدان بۆ سەربەخۆیی؟

7- ئەگەر داخوازییەکانی دووزلحیزبەکە جێبەجێ نەکران، ئەمریکاش زۆری بۆ هێنان و شیعەو سوننەی رازیکرد، ئایا ئەو دوو زلحیزبە چی دەکەن و ئەلتەرناتیڤیان چییە؟

8- ئایا بەراست ئەو دوو زلحیزبە بەتەمان ئیدارەکانیان بکەنەوە بەیەك؟ ئەگەر نەیانکردەوە بەیەك، چۆن دەتوانن کێشەی کەرکوك و بەڵێنەکانی تریان جێبەجێ بکەن؟

9- ئایا پرۆگرام و پلانی ئەوان دوای کشانەوەی هێزەکانی هاوپەیمانان چییە؟

10- ئایا ئەگەر ملکەچ بین و داخوازییەکانمان نەیەنە دی، نابێتە هۆی ملکەچکردنێکی (تنازل)ی دیکەیش؟

پوختەی ئاخافتنی مامۆستا جەمال نەبەز:

بەشداریکردنی کورد لەپرۆسەی هەڵبژاردن، واتە بەعێراقیبوونی کورد، واتە دروستکردنەوەی ئەو زیندانەی جینۆسایدی کوردی تیاکرا، واتە ئەگەری دووبارەبوونەوەی ئەزموونی تاڵی (85) ساڵ لەمەوبەر لەئەنفال و کیمیاباران و گۆڕی بەکۆمەڵ و... کارەساتەکانی دیکە.

هەڵبـژاردن راسـت نـەبوو، بـەڵكو ریفرانـدۆم (راپرسـی- گـشتپرسی) راسـت بـوو كـە پـێش (15) سـاڵ لەلایـەن (كـۆنگرەی نیـشتمانی كوردسـتان)ەوە لـە لەنـدەن سـاڵی (1998) بـەكۆی دەنـگ بڕیـاری لەسـەر درا، كـە نزیكـەی (500) كەسێتی كورد بەشداری تیاكردبوو.

ئـەم بەڕێزانـە دامەزرێنـەری بیرۆكـەی پرۆسـەی گـشتپرسی بـوون: د.جـەوادی مـەلا، پرۆفیـسۆر حەمـە سـاڵح گابوری، د.عەزیز ئاكرەیی، لەتیف مەریوانی، پاشان وەك پرۆژە خرایە بەردەم (مام جەلال و كاك مەسعود) بەڵام مەخابن، ئەوان پەراوێزیان خست و بەهەند وەریان نەگرت.

دەبوایە كورد بەبێ بەرامبەر بەشداری هەڵبژاردنەكەی نەكردایە، چونكە هیچ گەرەنتییەك نییە بۆ گەڕانەوەی ناوچەكانی دیكەی كوردستان بۆ ژێر دەسەڵاتی كوردی، ئەمریكا زۆر پێویستی بەكورد هەبوو، چونكە عەرەبی سوننەی عێراق بایكۆتی پرۆسەكەی كردبوو، ئەگەر كوردیش بایكۆتی بكردایە، ئەوسا ئەمریكا لەئاستی رای گشتی و پراكتیزەكردنی دیموكراتی دۆڕاو دەبوو، بۆیە ئەگەر كورد هەر مەرجێكی لەسەر ئەمریكا هەبووایە، ئەمریكا قبوڵی دەكرد، بەڵام مەخابن تائێستاش جەوهەری كێشەكان هەر بەهەڵواسراوی ماونەتەوەو كوردیش بەدەستی خۆی، خۆی كرد بەعێراقی.

ئەز زۆر پشتگیری هەڤاڵبەندێتیی ئەمریكا دەكەم، بەڵام ئێمەی نەتەوەیەكی بندەست، دەبوو بزانین چۆن ئەم هەڤاڵبەندییە بكەین، ئەمریكا سالانی ساڵ هەڤاڵبەندی سەددام بوو، هاوكات دژی خواستەكانی كوردیش بوو، تائێستا هیچ كەسێك ئەو دێكومێنتانەی نەدیوە كە لەنێوان كوردو ئەمریكاو ئینگلیزدا واژوو (ئیمزا) كراوە بۆ كارپێكردنی بەندی (58) بۆ بنبڕكردنی كێشەی ناوچە بەعەرەبكراوەكانی كوردستان.

لەڕاسـتیدا ئـەمریكاو شـیعەی عێـراق پێویـستیان بەهەڵبـژاردن بـوو، فاكتۆرەكانیـشی ئاشـكران، ئەوانـەی بەرژەوەندیان هـەبوو لەگـەڵ سـەددامدا بەتایبـەتی فەرەنساو ئەڵمانیا، دژی لێدانی سـەددام بـوون، بۆیـە حـەزیان نـەدەكرد ئـەمریكا سـەركەوتوو بێـت، ئـەمریكا لـەڕووی سـەربازییەوە سـەركەتوو بـوو، بـەڵام پێویستیـشی بـەم هەڵبژاردنە هەبوو تا رەوایەتی بداتە عێراق و بەڕای گشتی بڵێت: ئەوەتا دیموكراتییەت هەیە.

شیعەكان (سیستانی ئێرانی) لەگەڵ ئەمریكا رێك بوون، ئەمانە (مەرجەعییەت)یان هەیە، (مجتهد) بیردەكاتەوەو دەنووسێت، (مقلد)یش جێبەجێی دەكات. مەرجەعییـەت بڕیـاردەری یەكـەم و كۆتاییـە، كـە بـەپێی پرەنـسیپی ویلایەتی فەقیە. لەزەمانی فەتاح عەلی شا، كابرایەكی ئاخوند (مەلا) كە بە مەراغی ناویان دەبرد، وتی شیعەكان زارۆكن (صغیر)ن پێویستیان بە دەمڕاست هەیە، ئیتر ئەو دەمڕاستە هەرچی بڵێت، دەبێت دەمودەست پراكتیزە بكرێت.

هەرچەند ئەمان بەئاشكرا ئەمە ناڵێن، بەڵام دەخوازن دینی ئیسلام لەدەستوری هەمیشەییدا بەشی شێری بەركەوێت و نایەنەوێت دین لەدەوڵەت جیابكەنەوە، (عەلمانییەت- سیكولاریزم) رەتدەكەنەوە، ئەوان ئێستاش زنجیر لەخۆدانەكەی (1400) ساڵ بەر لەئێستا دەمەزەرد دەكەنەوە، بۆیە ئەگەر شیعەكان لەگەڵ سوننیەكان رێكبكەون، دەبێت ئێمە فاتیحە بۆ سیكولاریزم بخوێنین.

لەم پرۆسەیەدا (هەڵبژاردن) تەنیا شیعە براوەیە، چونكە هـەموو كاتێك دەتوانن بـەبێ كورد حكومـەتی خۆیـان دروستبكەن و ئەوانی دیكە بە ئۆپۆزسیۆن دەمێننەوە.

ئەوەی مەخابنە زۆربەی (دیان- فەللە- مەسیحی)ەكان دەنگیان بۆ كورد نەدابوو، لەكاتێكدا ئەوان لەسایەی كوردەوە دەستكەوتی چاكیان هەبووەو، هەركاتێك لێیان قەومابێت پەنایان بۆ كوردستان هێناوەو كوردیش زۆر رێزیان لێگرتوون، تێناگەم بۆ؟ رەنگە پەیوەندی بەڕۆشنكاری كوردییەوە هەبێت، چونكە كورد رۆشنكاری كەمە.

گەرچی كـەم نـین ئەوانـەی گەشبینن بـە ئەنجامـەكانی دەنگدانەكە، بـەڵام دواڕۆژ گرنگـە، مـەرج نییـە هەمیشە ژمارەی زۆر راست بكەن، یان لەسەر هەق بن. ئەز (45) ساڵ لەمەوبەر دەمـوت روسیا دەوڵـەتێكی سۆسیالیستی نییـە چـونكە سۆسـیالیزم واتـە ئـازادی و یەكـسانی، بـەڵام روسـیا دژی داخوزییـەكانی كـورد بـوو. ئەوانـەی دژم وەستابونەوەو لەگەڵم كۆك نەبوون، ئێستا پێمدەڵێن تۆ راستت كرد. بەڵام پاش باران كەپەنك.

دەبێت ئێمە بزانین چی دەکەین، ئەگەر فیدرالیزمیش وەربگرین، مافت نابێت بەعەرەبێك بڵێیت لەسلێمانی دانەنیشێت، چۆنکە (سلێمانیش) هەر عێراقە، تەنانەت ئەوەی لەیاسای کاتیدا باسکراوە کە (کوردیو عەرەبی) دووزمانی فەرمین لەعێراقدا، زۆر خراپە، چونکە کە عەرەبەکان بەژمارەیەکی زۆر لەکوردستان نیشتەجێبوون، ئەوکاتە بەزمانی عەرەبی خوێندنگایان بۆ دەکرێتەوەو ناسنامەی کوردی شارەکە بەرەو کاڵ بوونەوە دەچێت، (150) ساڵ بەر لەئێستا لە تەورێز یان بەعقوبە زمانی کوردی بەکارهاتووە، بەڵام ئێستا وانەماوە.

ئەوەی کرا لەلایەن دوو زلپارتەکەوە بۆ پرۆسەی هەڵبژاردنەکانی کوردستان، دیموکراتیانە نەبوو، لیستۆکراتیانە بوو، چونکە دەبوو هەر پارتەو بەتەنیا بەشداری هەڵبژاردنەکانی بکردایە نەك پێشوەخت هەموویان لەناوخۆیاندا دابەشکردبا، جگە لەمەش لەناو لیستەکاندا سیخوڕو کۆنە خۆفرۆش هەن ئیتر چۆن بتوانین ڕەوایەتی بدەینێ، یان لێپرسینەوەی توندوتیژ لەگەڵ خەڵکدا کراوە لەسەر ئەوەی بۆچی دەنگی بۆ فلان داوە، یان بۆچی دەنگی نەداوە، بێئەوەی بزانن، دەنگدان مافە، نەك ئەرك.

ئەوەی زۆر جێی سەرسوڕمانە، لەیەك کاتدا دەنگ بۆ سەربەخۆیی کوردستانو بۆ عێراقیش دراوە، ئەمە هیچ کاتێك لەگەڵ یەك کۆك نینو یەکناگرنەوە. 98٪ی دەنگدەرانی کورد بۆ سەربەخۆیی کوردستان دەنگیان داوە، لەکاتێکدا دوو پارتە باڵادەستەکە سوورن لەسەر فیدرالیزم کە خواستی شەقامی کوردی نییە. ئیتر نازانم چۆن ئەمە بەڕەوا دادەنرێت؟

دەبێت خۆمان لەخۆمان بپرسین، ئەگەر نزیکەی دوو ملیۆن کورد سەربەخۆییان بوێت، چۆن ڕەوایە سەرانی ئێمە لەسەر فیدرالیزم سووربن؟

ئەگەر مام جەلالیش سەرۆکی عێراق بێت، ناتوانێت وەك کوردێك بدوێت، هەروەك چۆن دەبینین هۆشیار زێباری وەك عێراقییەك کار بۆ عێراقی عەرەب دەکات، ئاواش مام جەلال یان هەر کوردێکی دیکە پێویستە لەخزمەتی عێراقدابێت کە 75٪ی عەرەبە، ئەگەرنا هیچ ڕۆڵێکی دیکە نابینێت بۆ کورد.

ئەوەی زۆر هەستیارو گرنگە ئەوەیە کە ئەگەر کورد داخوازییەکانی نەهاتەدیو ئەمریکا لەگەڵ سوننەو شیعە ڕێکبکەوێت، کورد هیچ ئەلتەرناتیفێکی پێ نییە، کورد هەرگیز پلانی بۆ دواڕۆژ نییە، هەروەك چۆن بۆ هەرەسەکەی 1975 هیچ بیرێکمان لە ئەگەرەکانی نەکردبووەوە، کوردی کلۆڵیش بەودەردەچوو کەچوو، بەدووری نازانم کە ئەمریکا پشت لە کورد بکات، من پێش ساڵێك ئەمەم وتبوو کە ڕەنگە ئەمریکا پێویستی بە شیعە هەبێت بۆ چاوسورکردنەوەی دراوسێ سوننیەکانو شەقکردنی شیعەکانی ئێران، چونکە ئەمریکا بەرژەوەندییەکانی بە ملیگرام دەپێوێت، لەکوێداو کەیو لەگەڵ کێ بەرژەوەندی زیاتری هەبێت، ڕوو لەو دەکات.

ئێمە کاتێك دەتوانین مەرجی خۆمان بسەپێنین کە ماڵی خۆمان یەکخەین، کورد سەرۆکێکی نەتەوەیی نییە، من بەگومانم لەوەی ئەم دوو ئیدارەیە یەکخرێن. چەند ساڵە لە میدیاکانیانەوە دەڵێن دەیکەیەن بە یەك، کەچی هەر نەیانکرد، یان دەڵێن چەند وەزارەتێك لەماوەی چوارمانگی تردا دەبنەوە بەیەك. ئێستاش لەسلێمانی ئاڵای عێراق (کە سوورە بەخوێنی کورد) دەشەکێتەوە کەچی لەهەولێر نییە، ئەمە ناتەبایی دەگەیێنێت، کەواتە هێشتا کۆك نین. من چەندین جار بە (مام جەلالو کاك مەسعود)م وتووە کە دەبێت یەکێکتان سەرۆك بنو ئاڵاکە بە یەکێکتان بێتو دان بەیەکتردا بنێن، مەخابن هێشتا ئەم هەنگاوە چارەنووسسازانە نەنراون.

ئەگەر ئەوان نەتوانن حکومەتێك دروست بکەن، ئەی چۆن دەتوانن کێشەکانی کەرکووكو کووتو موسڵو... چارەسەر بکەن.

جارێکیان دکتۆر جەوادی مەلا لە لەندەن گلەییەکی زۆر لە کاربەدەستێکی باڵای ئینگلیز دەکاتو پێیدەڵێت: ئێمەی کورد هەڤاڵبەندی ئێوەین، کەچی هێشتا هەر دژمان دەوەستنو ناهێڵن کەرکووكو ناوچەکانی دیکە بخرێنەوە سەر سنوری کوردستان، ئەویش پێیدەڵێت باشە بیخەینە سەر کام کوردستان هی تاڵەبانی، یان بارزانی؟ ئەویش پێیدەڵێت گرنگ نییە کامیان بێت، گرنگ ئەوەیە بخرێتەوە سەر کوردستان. بێگومان ئەمە خاڵی لاوازی ئێمەیە، بۆیە پێویستە دەستبەجێ چارەسەری بکەین.

پێویستە کورد لەشکرێکی چارەکە ملیۆنی هەبێت‌و لەژێر یەک ئالاو یەک فرمان، پارێزەری سنوورەکانی کوردستان بن‌و، یەک سەرۆکمان هەبێت کە نوێنەری گەلی کوردستان بێت.

دراوسێکان دەیانەوێت لەگەڵ عەرەبی عێراقدا رێکبکەون، حکومەتێك دابمەزرێنن کە بە دڵی ئەوان بێت، چۆنکە ئەوان هەمیشەو هەمیشە لەئاستی کێشەی کوردو دژ بەکورد هاوهەڵوێست بوون‌و دەبن.

لەماتماتیکدا، ئەگەر لەهەنگاوی یەکەمدا هەڵەت کرد، ئیتر هەنگاوەکانی تریش بەدوای یەکدا ئەنجامێکی هەڵەی دەبێت، لەسیاسەتیشدا بەهەمان شێوە، بۆیە کورد هەر لەسەرەتاوە دەبووایە هەرزانفرۆش نەبووایەو واژۆ (ئیمزا)یان بۆ دروست کردنەوەی عێراق‌و لکاندنەوەی باشووری کوردستان نەکردایەو هەرزوو ماڵی خۆمان بکردایە بەیەک‌و خاوەنی یەک وتاری رامیاری بووینایەو، نوێنەری راستەقینەی کورد بەناوی کوردەوە کاری دبلۆماتی بکردایە، نەك بەناوی حزبەوە.

رایسی وەزیری دەرەوەی ئەمریکا وتی: "دوارۆژی کەرکووك عێراقییەکان بڕیاری لەسەر دەدەن"، منیش دەڵێم عێراقییەکان کێن؟ وەڵام: 75٪ی عەرەبن، بەو پێیەش ئەستەمە ئەوان بڕیارێك بدەن بۆ کورد باش بێت. من لەدواڕۆژی باشووری کوردستان رەشبین‌و بێئومێدم.

ئەگەر ئەمجارە لێمان قەوما، هەستانەوەمان ئاسان نییە، وەك جارانیش دراوسێکان کەمپمان بۆ ناکەنەوە، بەڵام ئەمریکا کە جەنگی ڤێتنامیشی دۆڕاند، ئەمریکا هەر ئەمریکا مایەوە. ئەڵمانیا دوو جەنگی دۆڕاندووە، کەچی وڵاتەکەی زۆر ئاوەدانە، بۆ؟ چونکە ئەوانە زلهێزن، بەڵام کورد چی هەیە؟

کورد لەبەردەم دووریانێکی زۆر زەحمەتدایە، دەبێت نووسەران‌و رۆشنبیرانی کورد زۆر وردو وریایانە بیر لە دواڕۆژو پێشهاتەکان بکەنەوە، هەر نەتەوەیەك، رۆشنبیرەکانی هەلپەرست بن، ناتوانێت بەئامانج بگات.

کاتێك لە تەلەفزیۆنەکانی کوردستانەوە، دەمبیست دەیانوت: هەرچی دەنگ نەدات خائینە، ئەز پێکەنینم دەهات، چۆنکە باش دەزانم کە ئەز خائین نیم. سیستانی وتی: دەنگدان تەکلیفێکی شەرعییە، واتە پێویستە بکرێت، کەچی مەلا سوننیەکان وتیان: هەرچی دەنگ بدات کافرە. ئیتر ئەی کوردی قووڕبەسەر، دەنگ بدەی هەر کافری، نەیدەی هەر کافری.

جەزا چنگیانی لەسەر کۆمەڵگەی خۆرهەڵاتی ناوین وتارێکی زۆر جوانی هەیە، ناوی ناون کۆمەڵگەی مێگەل، واتە شوانەکە، سەرۆك خێڵەکە، سەرۆکەکەیان چ فرمانێك بدات، ئەوان دەیکەن بێ بیرکردنەوە لەئاکامەکانی، جا، کۆمەڵگەی ئێمەش بەداخەوە لەو جۆرانەن.

لەکۆتاییدا، ئامادەبووان داوای ئەلتەرناتیڤیان بۆ ئەو رەوشەی ئێستا لە بەڕێزی کرد، ئەویش بە کۆنکرێتی وتی: هەرچەندە هەلی زۆرمان لەدەست داوەو هەڵەی زۆر قەبەشمان کردووە، بەڵام وەك کیسنجەر وتی پێویستە کورد گەرەنتی ئەوەی هەبێت، کە دەوڵەتێك بۆ خۆی دروست بکات، تا ئەوەی دەستمان کەوتووە، بیانپارێزین‌و لەدەستمان نەچن، ئەوەش بە لەشکرێکی یەکگرتووی گۆشکراو بەبیری نەتەوەیی، سەرکردەیەکی نەتەوەیی، جیاکردنەوەی سنوور، حکومەتێکی یەکگرتوو کە هەموو پارتەکان تیایدا بەشداربن.

هیوای سەرکەوتن‌و سەرفرازی بۆ نەتەوەی کورد دەخوازم‌و هیوادارم دەوڵەتی کوردی بەچاوی خۆم ببینم‌و هەمووان تیایدا ئازادو سەرفرازو یەکســـان بین لە ماف‌و ئەرکەکانماندا.

asokurd@web.de

میدیا، ژ 181، 2005/3/1

ئاسۆ حەمە ساڵح- بەرلین

سرنج: ئەم وتارە لە لایەن نووسەر بەڕێز ئاسۆ حەمە ساڵح ەوە نووسراوە لە بارەی کۆڕێکەوە کە لە رۆژی 2005/2/16 دا بۆ جەمال نەبەز لە بەرلین بەستراوە. وتارەکەی جەمال نەبەز بەدەمی بێشکێشکراوە و لە سەر کاغەز نە نووسراوەتەوە.

ساڵیادی "میدیا"و چەند سەرنجێکی پێویست
وڵاتی بیرەخنەگر وڵاتێکی نادیمۆکراسییە

لەگەڵ پێچدانی خوڵ وەرزو، شکانی بڕبڕەی پشتی سەرماو سۆڵەی نەفرینی زستانو، گەڕانەوەی سەردەمی هەتاوو گوڵو نەورۆزو بەهار، ساڵیادی "میدیا"ش دێتە پێشەوە. بەم بۆنەیەوە پیرۆزبایی لە نووسەرانو چاپکەرانو خوێنەرەوەکانی "میدیا" دەکەم، بەتایبەتی لە هاوبیری خەباتکارو رۆشنبیرو چالاك، ئاکۆ محەممەد، کە هەرچەندە "میدیا" لەپێشدا، "دوو هەفتەنامە"و، ئێستەش بووەتە "هەفتەنامە"و، هێشتا نەبووەتە "رۆژنامە"، تاکو هەموو رۆژێك هەواڵو دەنگوباس بە گەرموگوڕی پێشکێشبکا، لەگەڵ ئەوەشدا، توانیوێتی "میدیا" بەگەلێك بابەتی باڵکێش برازێنێتەوەو، سەرەڕای ئەو سنوورەی کە لەلایەن کاربەدەستانی تەنگەتیلکەوە بۆ راگەیاندن کێشراوە، توانیوێتی، ئازایانە، پەنجەی رەخنەو گلەیی بخاتە سەر گەلێك لە کەموکورتیەکانی کۆمەڵگەو، هەڵوێستی نابەرپرسیارانەی کاربەدەستان بخاتەڕوو.

بێگومان، لەوڵاتێکدا کە رەخنەگر نەبوو، یان رەخنەگر هەبوو، بەڵام بۆی نەبوو، یان نەیوێرا، بیروڕای خۆی بەزمان، یان بەنووسین بخاتەڕوو، یان، زاتی ئەوەیکرد کە پێچەوانە بوەستێو، پەردە لە گەندەڵییەکان لابدا، بەڵام کەوتە بەرگێژاوی لێپرسینەوەو هەڕەشەو گوڕەشەو نانبڕین، یان، مەترسیی گرتنو ئازاردانو کوشتن، ئەوا، لەو وڵاتەدا دیمۆکراسی، بوونی نییە، چۆنکە دیمۆکراسی بریتییە لە بوونی رەخنەگر لەرژێمی فەرمانڕەواو، بوونی بواری گۆڕینی فەرمانڕەوا، لەڕێی هەڵبژاردنی ئازادەوە، ئەوجا، لەبەر ئەوەی داوو دەزگەکانی راگەیاندنی گشتیی، وەك رۆژنامەو رادیۆو تەلەفیزیۆن، رۆڵێکی بنچینەیی دەگێڕن لە دروستکردنو کارتێکردنو پەرەپێدانی بیروڕای گشتیدا، دیارە، رۆژنامەو رادیۆو تەلەفیزیۆنی ئازاد، دەبنە ئامانجی دەستلێوەشاندنی رژێمە نادیمۆکراسییە ملهۆڕەکانو، ئەو دەمە، رۆژ دەبێتە رۆژی هەلپەرستو خۆبڕێنو خاوەنانی زمانو قەڵەمی بەکرێگیراو، دەزگەکانی راگەیاندنیش دەبنە گۆڕەپانی بەشانوباڵ هەڵدانی ئەم زۆردارو ئەو ملهۆر.

ئەگەر سەرنجێکی سەرپێیی لەو داوودەزگە راگەیەنەرانە بگرین، کە بەهی کورد دەدرێنە قەڵەم، دەبینین، هەموویان بەپارەی کورد بەڕێوە دەچن، بەڵام هیچ کامێکیان سەربەخۆ نینو، دەنگی رەخنەگری کورد راناگەیەنن، بەڵکو هەریەکەیان رێبازی حیزبێك، یان دەسەڵاتێك دەنوێنێو، زۆربەی بەرنامەکانیان کات بەفیڕۆدانو پارە لەبەردانە. وەرن، هەر بۆ نموونە، تەماشایەکی هەر سێ تەلەفیزیۆنە کوردییەکە "کوردسات"و "کوردستان تی ڤی"و "رۆژ" بکەن، کە هەریەکەیان ئۆرگانی حیزبێکەو پرۆپاگەندە هەر بۆ ئەو حیزبە دەکا. خۆ ئەگەر جاروبار، بەرنامەیەکی "زیندی" دابنێنو، یەکێك لەدەرەوەی بازنەی حیزب تەلەفۆنێك بکا، ئەوا پێشکێشکەری بەرنامە، ئەگەر زانی، ئەو کەسە رەخنەگرەو قسە لەڕووە، ئەوا دەفەرموێ، "تەلەفۆنەکە پچڕا"، یان دەنگەکە ناگاتە گوێگر. خۆ ئەگەر ئەو کەسەی نەناسیو، ئەو کەسەش هێندەك شتی گوت، کە بۆ حیزبی دەسەڵاتدار قووتنەدرا، ئەوا، دەفەرمووێ: "کاکە، کات نەماوەو زۆر سوپاست دەکەین"و یا ئەو حەلە فەرمایشتەکەی بە تەرسەقول پێدەبڕێتو، تەلەفۆنەکە بەڕوویدا دادەخاتەوە.

راستییەکەی ئەوەیە، کاربەدەستانی حیزبەکان نایانەوێ گوێیان لە رەخنە بێ، چۆنکە هەموو جۆرە رەخنەیەك بە دوژمنایەتیدەزانن، ئەمە لەکاتێکدا کە هێندەك رەخنە هەن، لەدڵی پاگژەوە دێنە دەرەوەو،

پێڕەویکردنیان بە سووتی گەلو ئەو حیزبانە خۆشیان تەواو دەبێ. کاربەدەستانی حیزبەکان، هەموو رەخنەیەك بە بوومەلەرزەیەك دەبینن کە جێی کورسییەکانیان شلۆق دەکا. کاربەدەستانی حیزبەکان، خۆیان لە هەموو کەسێك بەزاناترو، لە هەموو مەیدانێکیشدا خۆیان بە "ئاشوەستا" دەزانن. هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە کاربەدەستانی حیزبەکان، راستە، هەموو سیاسەتکارن، بەلام سیاسەتزان نین، سیاسەتکاریو سیاسەتزانی دوو شتی زۆر جیاوازن لەیەك، هەر کەسێك پارەی هەبوو و، توانی ئۆتۆمۆبێلێك بکڕێ، مانای ئەوە نییە دەتوانێ ئۆتۆمۆبێلەکە بهاژوێ، بەڵکو دەبێ جارێ فێری هاژۆتن بێو ببێتە هاژۆر (سائق). سیاسەتکاریش دەبێ خۆی فێری هەڵسوکەوتی سیاسەتزانانە بکا، ئەوجا دەبێتە سیاسەتکارێکی سەرکەوتوو. کەس لەپڕێ نابێتە کوڕێ. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد، سیاسەتزان بوونایە، سالانی سالْ شەڕیان بەیەك نەدەفرۆشتو، دەستیاننەدەچووە خوێنی یەکدی، بەڵکو لەگەلْ یەك رێکدەکەوتنو، لەباتی دوو حکوومەتو دوو لەشکرو دوو جۆر ئالاو دوو مەسرەفو دوو سەرکردەیەتی، یەك حکوومەتو یەك لەشکرو یەك ئالای نیشتمانیو یەك مەسرەفو یەك سەرکردەیەتییان دەبوو. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، لەو دەرفەتە مێژووییەدا کە بۆ کورد هاتە پێشەوەو، کورد بوونە هاڤالبەندی ئەمریکاو، دەوڵەتی عێراق لە گرێژەنە دەرچووو،و بەجارێك هەرەسی هێنا، باسی فیدەرالیو میدرالییان نەدەکردو، بێ هیچ مەرجو پەیمانێك نەدەچوون، دەوڵەتی عێراق سەرلەنوێ دابمەزرێننەوەو بیشیکەنەوە ئەندامی "جامعە الدول العربیە"و، ئەوجا بچن دەست لەوانە پان بکەنەوە، کە تا دوێنێ بوو، ئەوان دەستیان لە کورد پاندەکردەوە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هەر دەستبەجێ ستراتیژی خۆیان دەگۆڕیو لەگەلْ سەردەمی نوێدا دەیانگونجاندو، یەکسەر داوای مافی بڕیاری چارەنووسو گشتپرسیو سەربەخۆیی کوردستانیان دەکرد، ئەوجا با ئەو مافەش لەو رۆژەدا دەستنەکەوتایە، بەلام ماف هەر مافەو، تۆش کە مافت هەبوو، دەبێ داوایبکەیت، دەتدرێتی، یان ناتدرێتێ، ئەوە بابەتێکی دیکەیە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هیچ کاروبارێکیان بە دزەخونجێنەو لەخەڵك شاردنەوە نەدەکردو، داوای یارمەتییان لەشارەزایان دەکردو، ئەو دەمە، نەدەچوون، ئەو قانوونە سەرو پێ شکاوەی کە پێی دەبێژن "قانون الادارە المؤقتە" ئیمزا بکەن، بەڵکو دەیاندایە دەست ژمارەیەك لە قانوونزانو لێزانو، ئەو حەلە بە جۆرێك دەستکاریدەکرا، کە ئەوڕۆ هیچ بڕوبیانوویەك بۆ ناحەزو نەیار نەدەمایەوە. چۆنکە ئێستە، ناحەزو نەیار دەتوانن، هەر بەپێی ئەو قانوونە، پێی کورد بخەنە پێوەندەوە. ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، باوەڕیان بە عەلاویو یاوەرو جەعفەری نەدەکرد، چۆنکە یەکەمیان بەعسیو، دووەمیان ئاغایەکی کۆنەپەرستی عێراقچیو، سێیەمیشیان گوێرایەڵی ئەڵقە لەگوێی سیستانییە. کە سیستانیش ئێرانییەو، هەر لەیەکەم رۆژەوە ئاگادارمکردن کە سیستانی هەر وەك خومەینییەو، خومەینی چەندی پێ بوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە، کە ئەم ئامۆژگارییەشیان بگرتایە بەرچاو، نەدەچوون پەسنی سیستانی بدەنو، بەدۆستی کوردو مۆدێرات (معتدل)و لایەنگری فیدرالی بیدەنە قەڵەم، بەڵکو بە سیستانییان رادەگەیاند کە ئەو بێگانەیەو لەعێراق میوانەو مافی دەستێوەردانی لەسیاسەتدا نییەو پێیاندەگوت: "یاغریب کۆ أدیب". ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەدەچوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، بێ هیچ مەرجو بەڵێنێکی نێو نەتەوەییو، بەلایەنی کەمەوە ئەمریکا، بەڵکو دەیانزانی کە نەچوونە هەڵبژاردن، هیچ زیانێکی بۆ کورد تێدا نییە، بەڵکو ناڕەوایەتی دەدا بە هەڵبژاردن لەعێراقدا کە هەر شیعەکان بە پەلە بوون لێی، چۆنکە دەیانزانی

هەڵبژاردن بە سووتی وانە. بێجگە لەوەش دەیانزانی کە هەڵبژاردن هەبێ و نەبێ، بۆ شیعەکان هەروەك یەکە. ئەوان دەیانەوێ دەوڵەتی شیعەگەرێتی لە عێراق دابمەزرێنن، وەك ئێران، بەڵام جارێ بەپێی پرنسیپی "تقیە" (واتە خۆشاردنەوە لەکاتی مەترسی و تەنگانەدا) دەچن بەڕێوە. ئەوەتا عەبدولعەزیز حەکیم کە لەبنەماڵەیەکی فارسەو خۆی کردووە بە "الحکیم" یەکەم قسەی لە پەرلەمانی عێراقدا ئەوە بوو کە گوتی "الشعب العراقی المسلم"، واتە، هەموو دیان و ئێزدی و کاکەیی و شەبەك و هەقە و سوببە (مەندایی) لەدەفتەری ئاغای حەکیم دا جێیاننابێتەوە. ئەمەش دێمۆکراسی حیزبی دەعوەو "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق"ە، کە لە هەشتاکاندا لەلایەن خامەنەییەوە دروستکرا، بەسەرکردایەتیی چەند ئێرانییەك، وەك باقر حەکیم و حەمید ڕەزا ئاسەفی و هاشمی شاهرودی. کە ئێستە حەمید ڕەزا ئاسەفی بووە بە قسەکەری ڕژێمی ئێران و شاهرودیش بووە بەسەرۆکی دادگەکانی ئێران (قاچی القچاه). تۆیش کوردی کوڵۆڵ، چاوەڕوانی ئەوەیت، کە حیزبی دەعوەو "مجلسی اعلای انقلاب اسلامی عراق"، کە دوو دەسکەلای ڕژێمی ئێرانن، مافت بدەنێ.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەیاندەگوت کەرکووك دەکەینە بڕۆکسل، بەڵکو دەیانگوت بەغدا دەکەینە بڕۆکسل. ئەوان کە مێژووی بەلچیکاو شاری بڕۆکسل نازانن، بۆچی جارێ ناچن پرسیار بکەن، خۆ پرسیارکردن شەرم نییە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، نەیاندەگوت کە پشتگیریی لە فێدەراڵێتی سێ ستانی ئەنبارو سەلاحەدین و مووسڵ دەکەن، لەکاتێکدا کە مووسڵ ستانێکی کوردستانەو بەشێکی گەورەی ستانی سەلاحەدین کۆنە نێوچەکانی کەرکووکە کە سەددام بەزۆر لە کەرکووکی دابڕی، بەڵکو دەبوو سیاسەتکارانی کورد، داوای ئەوە بکەن کە ستانی مووسڵ و سەلاحەدین بچنە سەر هەرێمی کوردستان، چۆنکە 80٪ی خەڵکی ئەو ستانانە کوردو کوردستانین، واتە، کوردو ترکمان و ئاشووری و کلدانین، بەڵام ستانی ئەنبار ستانێکی عەرەبانە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد سیاسەتزان بوونایە، هەوڵی ئەوەیان نەدەدا کە زمانی کوردی و عەرەبی، هەردوو لەهەموو عێراقدا، وەك یەك، ببنە زمانی فەرمی (ڕەسمی). بەڵکو زمانی کوردی لەکوردستاندا فەرمی و، زمانی عەرەبیش، وەك زمانی دووەم، زمانی عەرەبیش لەنێوچە عەرەبییەکاندا فەرمی و زمانی کوردیش زمانی دووەم. ئەو حەلە دەکرا لە پەرلەمانی عێراق و ستانی بەغداو دەزگە فیدراڵییەکاندا هەردوو زمان وەك یەك فەرمی بن. دیارە، دەبێ لەکوردستانی دواڕۆژدا، لەپاڵ زانستگەیەکی ترکمانی و، پاش ئەوەی پارێزگەی مووسڵ چووە سەر باشووری کوردستان، زانستگەیەکی کلدانیزمان و، زانستگەیەکی عەرەبیزمانیش ببێ، بەڵام ئەو زانستگەیە هەر بۆ عەرەبە ڕەسەنەکانی کوردستان دەبێ، نەك بۆ عەرەبی دەرەوەی باشووری کوردستان. ئەو عەرەبانەی دێنە کوردستانەوە، دەبێ بە زمانی کوردی بخوێنن و، ئەو کوردانەی دەچنە نێوچە عەرەبییەکانی عێراق، بێجگە لە بەغدا، دەبێ ئەوانیش بەعەرەبی بخوێنن. بوونی زمانی عەرەبی بەزمانی فەرمی، وەك کوردی، مانای بەعەرەبکردنێکی سەربەخۆی کوردستانە.

ئەگەر سیاسەتکارانی کورد دەیانەوێ کارێك بۆ دواڕۆژی خەڵکی کوردستان و تەنانەت خۆشیان بکەن، وا بەباش دەزانم سەرنجێکی ئەم پێشنیازانەی خوارەوە بدەن، کە زۆر جار باسمکردوون، بەڵام هیوام وایە، دووبارە کردنەوەی بێکەڵك نەبێ:

1-کورد دەبێ پێ لەسەر ئەوە دابگرن کە رامیاریو ئاین، بەتەواوی، لەیەك جیابکرێنەوە. واتە، دەستووری عێراق، لەهیچ بەشێکیدا نابێ پەنا ببا بۆ سەرچاوەیەکی ئاینی. چۆنکە، ئاین، سا هەر ئاینێك بێ، لەسەر بنچینەی باوەڕ وەستاوەو، شتێکی تایبەتیو کەسی (شەخصی)یەو، ناکرێتە پێوانەیەکی گشتی، کە وەك دەستوور بەسەر خەڵکی وڵاتێکدا بچەسپێندرێ. کەواتە:

دەستووری عێراق، دەبێ دەستوورێکی سێکولار (علمانی) بێ، لەهەموو روویەکەوە. خۆ ئەگەر کورد رازی بن بەوەی ئاین ببێتە سەرچاوەیەکی دەستوور، ئەو حەلە شیعەکان، ئەو دەرفەتە، دەکەنە بیانووەکەی مەلای مەزبوور، کە تکای لە دراوسێیەکەی کردبوو، رێیبدا تاکە سنگێك بەدیواری حەوشەی دراوسێکەیدا دابکوتێو، کە دراوسێ رێیداپێی، مەلا بۆ رۆژی دوایی، کەرەکەی هێنایە حەوشەی دراوسێکەو، بەگوریس بەستی بەسنگەکەوەو، ئاخوڕێکیشی بۆ هەڵبەست. کورد، پاش ئەوەی چەند جارو چەند جار، لەلایەن ئەمانەوە دەستبڕدراوەو، "درۆی شەرعی" لەگەڵ کراوە، نابێ رێبداپێیان، کەری خۆیان لەکوردستاندا بەگوریسی "درۆی شەرعی" ببەستنەوە.

2-کورد نابێ هەرزانفرۆشانە لە حکوومەتێکدا لەگەڵ شیعەکان بەشداربیکا، تەنانەت ئەگەر شیعەکان ئامادەشبن، بە سوێندو تەڵاقو ئیمزاو مۆریش بەڵێنبدەن. چۆنکە بەڵێنەکانیان بەکورد هەموو "درۆی شەرعین". بەر لەوەی حکوومەت دابمەزرێ، دەبێ رەوشی کەرکووكو نێوچە بەعەرەبکراوەکانی دی، گەڕابنەتەوە ئاستی راستینەی خۆیانو، بێ چۆنو بۆچی، خرابنەتەوە سەر هەرێمی باشووری کوردستان. هەر کاربەدەستێك ئەم لایەنە دوابخا، خیانەت لەکوردستان دەکاو، مافی ئەوەی نامێنێ کە لەسەر کار بمێنێ.

3-لەدەستووری عێراقدا دەبێ بەئاشکرا سنووری هەرێمی کوردستان دیاریکرا بێ. رەشنووسی دەستوورەکە دەبێ پێش بەشداریکردنی کورد لەحکوومەتدا، لەلایەن بەرەی شیعەکانەوە، بەگەرەنتی ئەمریکا، ئیمزاو مۆر کرابێو، لەرادیۆو رۆژنامەو تەلەفیزیۆنو لە پەرلەماندا رابگەیەندرێ، بەرەی شیعە دەستەبەر بووبێ کە لەحکوومەتدا پشتگیری لێدەکا.

4-دەبێ لەدەستووری عێراقدا بنووسرێ کە کورد لەعێراقدا بەشیکن لە نەتەوەی کوردو، مافی یەکگرتنیان هەیە، بەخۆیانو خاکیانەوە، لەگەڵ بەشەکانی دیکەی کوردستان، هەر کاتێك زۆربەی خەڵکی باشووری کوردستان (نیوە+ یەك دەنگ) بڕیاریان بۆ ئەوەدا.

5-دەبێ حکوومەتی عێراق، ئەگەر بەو مەرجانەی سەرەوە دامەزرا، دەستەبەربێ کە بڕی (250) ملیار پاوەنی ئینگلیزی لەماوەی (25) ساڵدا بدا بە خەڵکی باشووری کوردستان، وەك بژاردنەوەیەك بۆ ئەو وێرانکارییەی کە دەوڵەتی عێراقی عەرەب لەماوەی (80) ساڵدا لەباشووری کوردستاندا کردوویەتی. ئەم پێشنیازەم دە ساڵێك لەمەوبەر، لەڕێ هەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ رۆژنامەی "کوردستانی نوێ" بڵاوکرایەوە. دیارە ئەم بۆ بژاردنەوەیە، دەبێ شان بەشانی داننانی حکوومەتی عێراقدا بێ، بەوەی دەوڵەتی عێراقی عەرەب گەلکوژی لە کورد کردووەو، ئامادەیە سزادان بگرێتە خۆی بەرامبەر ئەنفالو بەکارهێنانی چەکی کیمیایی دژی کورد. سزادانەکەش دەبێ لەرێی دادگەیەکی نێو نەتەوەییەوە بێ.

6-دەبێ لەدەستووردا، بە گەرەنتیی ئەمریکاو کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان، گەرەنتی ئەوە هەبێ کە ئەگەر دەستوور گۆڕدرا، ئەو بڕگانەی پێوەندییان بە سنووری باشووری کوردستانو، مافی

جیابوونەوەی کوردستان و، سیستەمی سیکۆلار، دەستیانلێنەدرێ و وەك خۆیان بمێننەوە. خۆ ئەگەر دەستیانلێدرا، ئەوا کورد مافی دەستبەجێ جیابوونەوەی لەعێراق هەبێ.

7–دەبێ کورد داوا لە مەلا سیستانی بکەن، کە بەنووسین و ئیمزای خۆی و، بێ پێچوپەنا، بیروڕای خۆی دەربڕێ بەرامبەر سنووری باشووری کوردستان و، کێشەی بەعەرەبکردنی کوردستان و لەنێو ئەوەشدا گێڕانەوەی هەموو عەرەبە هاوردەکان بۆ شوێنی خۆیان و، یەکگرتنی خەڵکی باشووری کوردستان لەگەڵ عێراق بەشێوەیەکی ئارەزوومەندانەو، مافی جیابوونەوەی باشووری کوردستان، وەك لەسەرەوە باسکرا. هەروەها دەبێ بە ئیمزای خۆی، دان بەوەدا بنێ کە دژی حکوومەتێکی ئیسلامییە لەعێراقدا. خۆ ئەگەر ئەوەینەکرد، ئەوا هەموو ڕێککەوتنێکی کورد لەگەڵ شیعەکان، دەبێتە مایە پووچی بۆ کورد. چۆنکە شیعە مەرجەعییەکان، بەمێشکی خۆیان بیر ناکەنەوە، بەڵکو مەلا سیستانی بیر دەکاتەوە بۆیان و، ئەوانیش دوای وی دەکەون. خۆ ئەگەر کورد رازینەبوو حکوومەت دروستبکا لەگەڵیان، ئەوا ئەو لایەنانەی کە لەگەڵ شیعەکان یەکیانگرتووە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان، لێیانجیادەبنەوەو، بەوە بەرەی شیعە پارچە پارچە دەبێ و، ئەو دەم ناچار دەبن لە بێهێزیی خۆیان ملبدەن بۆ داننان بەو مافانەی کورددا، کە ئێستە دانییپێدانانێن. کورد نابێ پەلە بکەن لەدامەزراندنی حکوومەتی عێراقدا. مەلا سیستانی شەوورۆژ کەوتووەتە پەلە بۆ دامەزراندنی حکوومەت.

8–پارتی و یەکێتی، دەبێ لەوە بگەن، کە ئێدی، کاتی ئەوە نەماوە، پتر چاوشارکێ لەگەڵ بەرژەوەندییە باڵاکانی خەڵکی کوردستان بکەن، چۆنکە هەموو ناکۆکییەك و لادانێك لەشارێی ئەو بەرژەوەندییە، دەبێتە هۆی هەڵگیرسانی ئاژاوە لەکوردستاندا، کە ئەمجارە بەزیانی پشتشکێنی ئەوان تەواو دەبێ، ئەوجا بەچارەڕەشیی خەڵکی کوردستان و، کوردیش باشیانگوتووە "ئەگەر کەسە، ئەلفێك بەسە". هەموو ڕێککەوتنێك لەگەڵ شیعەکان، دەبێ ڕەزامەندی گەلی کوردی لەسەر بێ.

دوا وشەشم ئەوەیە کە نابێ نەسیر کوڕی خودێلێخۆشبوو کامیل چادرچی بخرێتە پشتگوێ. ئەگەر هیچ کوردێك نەسیر نەناسێ، مام جەلال زۆر باش دەیناسێ و دەزانێ کە کاتێك لەزانستگەی بەغدا خوێندکار بووین، نەسیر چۆن پشتی کوردی دەگرت و، هاوڕێی زانستگەو دوکانەکەی بەشیر موشیر (ئوستاد)مان بوو.

نەورۆزو ساڵیادی "میدیا" پیرۆزبێ و، ئاهورامەزدا کوردو خەڵکی کوردستان بخاتە سەر ڕێی یەکێتی و چاکە.

بەرلین 2005/3/21

میدیا، ژ 184، 2005/3/29

وشەی (ژن) یان (ئافرەت) کامیان راستە؟

ئاسۆ حەمە ساڵح- بەرلین/ زاناو پرۆفیسۆر دکتۆر جەمال نەبەز لەشاری بەرلین لەهۆڵی مەڵبەندی ئاوەدانی لەسەر ئەم بابەتەو چەندین بابەتی دیکەی زمانەوانی و تایبەت بەرەوشی ژن، سیمینارێکی بۆ کوردەکانی دانیشتووی شاری بەرلین پێشکەێش کرد کەتیایدا چەندین راستی مێژوویی لەسەر هەندێك زاراوەی کوردی خستەڕوو کە رەنگە پێشتر زۆربەمان پێمانوابووبێت کە ئەو وشانە کوردی نین، بەلاّم یەکە یەکە چووە ناو بنج و بناوانی ئەم وشانەو بۆی سەلماندین کەوشەکان کوردین و خەڵکانی ناکورد لەئێمەوە وەریانگرتووە، سەرەتا لەسەر وشەی (ژن) و (ئافرەت) چیرۆکێکی سەردەمی زووی خۆی گێڕایەوەو وتی: سەرەتای پەنجاکان (ئەحەی تەقی) کە سەر بەجل خوارەکان بوو، واتە ئەوانەی دژایەتی مەلیك مەحمودیان دەکردو نەیاندەویست دەوڵەتی سەربەخۆ دروست بکات بەڵکو دەیانویست لەگەڵ ترك رێك بکەون، هات لەدەرگای ماڵەکەمانیدا، منیش دەرگاکەم لێکردەوەو پێموت فەرموو وەرە ژوورەوە، وتی نایەم کارێکی بەپەلەو گرنگم بە باوکت هەیە، وتم خێرە وتی دەمەوێ بزانم (تۆفیق ئاغا حاجی فەتحوللا کە ناسیاوی باوکم بوو،ولەبەر لوتبەرزی پێیان دەگوت باری تەعالا) سەر بە چ پارتێکە؟ وتم بۆ؟ وتی چونکە ئەگەر ئەو سەر بەپارتی مەردان بێت، ئەوا من ئەچمە پارتی گەوادانەوە.

بەکارهێنانی وشەی (ژن و ئافرەت، یان خوێندکارو قوتابی و... هتد) وەك گرێدەرونییەکەی لێهاتووە، سەردەمی (دێ دێ ئێر)یش واتە ئەو کاتەی ئەڵمانیای (بەنێو) سۆسیالیستی و دێمۆکراتی هەبوو لە پاڵ ئەڵمانیای فیدرالیدا)، هەوڵیان دەدا کە لەراگەیاندن و رۆژنامەکانیاندا چەند زاراوەیەك بەکاربێنن کە لەیەکتری نەچن، لەکاتێکدا هەردوولایان هەر سەر بە نەتەوەی ئەڵمان بوون و بەزمانی ئەڵمانیش دەدوان، زۆر جاریش لە نەتەوەیەکدا بەهۆی جیاوازی ئاین، یان ئاینزا یان، پارتی بالاّدەست، دوو زمانی جیاواز هاتووەتە کایەوەو، سەر ئەنجام نەتەوەکە بووە بە دوو بەشەوە. لەباشووری کوردستانیش سەد حەیف و مەخابن ئەم دیاردە ترسناکە تەشەنەی سەندووە، بۆیە هیوا خوازم لەگەڵ یەکگرتنەوەی پۆست و دەسەلاّتەکاندا، هاوکات زاراوەکانیش لەسەر بنەما زانستی و مێژووییەکانی خۆیان بەکاربێنن، نەك وەك ئەحەی تەقی لەرقەبەرایەتیکردنی ئەوی دیکە، کوێرانە بڕیاربدەن.

وشەی (ژن) لەژینەوە دێت، واتە ئەو کەسەی کە ژیان دەدات بەخەڵك و، ئەم وشەیە زۆر کۆنە بەزمانەکانی (روسی و بولگاری)یش، بەژن دەوترێ ژن و، ئەم وشەیە هیچ گومانێکی لەسەر نییە بۆیە چاکتر وایە هەموو کورد بەکاریبێنێت، (ئەوەتا)، بەکرمانجیش هەر (ژن) بەکاردێت، زۆربەی کوردیش کرمانجن، بۆیە لەهەموو حاڵەتێکدا وشەی ژن لەوشەی ئافرەت راستترەو، ژن واتە کاڤان- کابان- یان گەورەی ماڵ و، وشەی کاك (یش، کەهاوڕەگی کاڤانە) بۆ گەورە بەکاردێت، تەنانەت لەسەردەمی ئەکەدییەکاندا (کا) بۆ گەورە بەکارهاتووەو، ئەگەر بەردێك گەورەبێت پێیدەڵێن گابەرد.

بەلاّم وشەی ئافرەت تائێستا ساغ نەبووەتەوە واتاکەی چییەو، زۆر کەس وای بۆ دەچن کە وشەی ئافرەت لەئەفراندن- خەلقبوون- وەهاتبێت، یان لەعەورەتی عەرەبییەوە وەرگیرابێت، بەلاّم ئەمانە هەمووی گریمانەن و هێشتا ساغ نەبووەتەوە بۆیە بەباشی نازانم ئێمەی کورد وشەیەك بەکاربێنین کە بەگومان بین لێی، کەواتە وشەی ژن راستترو گونجاو ترە.

ئەم وشەی ئافرەت و ژنەش، لەرێی حزب حزبێنەوە هاتووەتە ئاراوە، ئەم حزبانە هەر بەوەوە نەوەستاون کوردستان دابەش بکەن، بەڵکو هاتوون و هەوڵیان داوە لەقینی یەکتر زمانەکەشمان دابەش

بکەن کە سەر ئەنجام بەماڵوێرانی کورد تەواو دەبێت. لەباکووری کوردستان وشەی (پیرەك- واتە پیرۆز یان بەڕێز) بۆ ژن بەکاردێت، تەنانەت وشەی (پیر) کە (شێخ)ە هەر لەهەمان زاراوەوە وەرگیراوە.

رەنگە زۆربەی کورد لایان وابێت وشەی لەهجە عەرەبییە، بەڵام وانییە، راستییەکەی ئەم وشەیە کوردییە، بۆ نمونە لەکوردیدا لاژە- لاوژە- گرەلاوژە هەیەو زۆرجار تیپی (ژ) جێی (ج) دەگرێتەوە، هەروەها لە ئینگلیزیدا لێنگویج واتە زمان هەیە، بەڵام چۆنکە کورد خاوەنی دەوڵەتی خۆی نەبووە، زۆرجار لەوشە کوردییەکانی خۆمان بەگومان دەبین و بیرمان دەچێتەوە کەهی ئێمەن، چەندین ساڵە عەرەب و تورك و فارس گەلێك وشەی کوردی بەکار دەهێنن، کەچی لامان وایە کوردی نین بۆ نمونە عەرەب (هەڵمەت)ی ئێمەی کردووە بە (حملە)، وەکو چەندین وشەی دیکە.

پاش ئەوەی عەرەب هاتن کوردستانیان داگیرکردو هەوڵیاندا ئاینی ئیسلام بلاٌوبکەنەوە تا ئەندازەیەکی زۆر کورد لەگەڵیان نەبوون، تەماشای هەندێك وشەی ئاینی بکەن کە لەکوردیدا هەروەك خۆیان ماونەتەوەو عەرەب نەیانتوانی بیسەپێنن بەسەر کورددا بۆ نمونە: خودێ- نەبوو بە الله کە لەئیلۆهیمی عیبرییەوە وەرگیراوە، یان دۆزەخ -دۆژەك- نەبوو بە جهنم کە جەهەنەم خۆشی کوردییە ولە "جێی نزم" ەوە هاتووە واتە "اسفل السافلین"، یان پەیامبەر نەبوو بە رسول، یان فریشتە- نەبوو بەملائکە، چۆنکە کورد بەر لەئیسلام بۆ خۆی جۆرە کولتورێکی ئاینی خۆی هەبووە.

وشەی شەیتان کە لەساتانی عیبرییەوە وەرگیراوە، زۆر جیاوازە لەوشەی شەیتانی کوردی کە لەراستیدا وشەکە بە کوردی لە (شاتەن)ەوە هاتووە کە شا -خوایەو تەن- لەشە (واتە لەشی گیانێکی خوایەتی تیدایە) وئەمەش بۆ رێزو پیرۆزویی و گەورەیی بەکاردێت، بەپێچەوانەی شەیتانی ئیسلام و جولەکەوە کە بۆ کاری بەدو شەڕانگێزی بەکاردێت.

عەرەب زۆر وشەی دیکەیان لەعیبرییەوە وەرگرتووە بۆ نمونە: یم (زەریا) یان نور (روناکی) لە "ئوور"ەوە کە وشەی (اوارها) لەقورئاندا بە شێوەیگەل (جمع) بەکارهاتوو یان رواه- روح، یۆمێر- یامر، و چەندین وشەی دیکەی.

وشەی "عەلەوی" لەئەلێڤەوە هاتووە واتە هالاٌوی ئاگر یان ئاوی گەرم، هالاٌڤ- ئالاو- ترك کردوویەتی بە ئەلێڤ چونکە لای عەلەوییەکان ئاگر پیرۆزەو کوردیش کاتی خۆی خوای ئاگری پەرستووە نەك ئاگر. ئاگر لای ئیسلامیش پیرۆزە.

لەراستیدا وشەی زۆرمان هەن کە کوردین و لەلایەن نەتەوەکانی ترەوە بەکاردێن. ئەرکی سەرشانی هەمووماننە کە یەکە یەکە لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکەین و بۆ نەوەکانی دوارۆژمان ساغیان بکەینەوەو لەپوکانەوەو بیرچوونەوە بیانپارێزین، هیواخوازم هیچ حزب و تاقم و گروپێك بۆ خۆ جیاکردنەوە لەوی دی کوێرانە زاراوەی سەیرو سەمەرە بۆ خۆیان دانەتاشن و زمانەکەمان لەت و پەت و لاواز نەکەن.

میدیا، **ژ** 191، 2005/5/17

چەند هوردەکارییەك دەربارەی جلخوار

کاکی هێژاو بەڕێز شێمحەمەد باڵەك

ڕێزو سڵاوی شیرینم بۆ جەنابت

زۆر سوپاس بۆ ئەو بەدواداچوونەی لەبارەی ڕۆنکردنەوەی بنەچەو ڕەچەڵەکی وشەی "جلخوار"ەوە نووسیوتانە. دیارە، ئەم هەوڵەتان ئەوە دەگەیەنێ کە بەڕێزتان بە تەنگ خزمەتکردنی زمانی کوردییەوە دێن. لەگەڵ ئەمەشدا، دەخوازم سەرنجتان بۆ ئەوە رابکێشم کە بۆچی ئەز رەگی ئەم وشەی "جلخوار"ە دەبەمەوە سەر "جرخوار"و، نەك ئەو "جلخوار"ەی کە ئێوە باستانکردنەوەو، لەنێوچەی باڵەکایەتی باوە.

ڕاستییەکەی، ئەم وشەی "جلخوار"ەی کە لەسلێمانی لەسەردەمی شانشینیی کوردستاندا هاتووەتەکایەو، وەك ئێوە فەرمووتانە، بەمانای "جاش"ی ئەورۆ بەکارهاتووە، هەر لەسەرەتای منداڵیمەوە، کە لەسلێمانیدا بەسەرمبردووە، بووەتە جێی پرسیاری من لەپیاوە پیرەکانی ئەو ڕۆژگارە، بەڵام هەریەکە وەرامێکی دەدایەوە، زۆر دوور لەم لێکۆڵینەوە بابەتانەیەی بەڕێزتان. هۆی ئەمەش ئەوەیە کە وشەی "جل" لەسلێمانی بۆ بەرگی مرۆڤ بەکاردێ، نەك بۆ هی ئاژەڵ، ئەگەرچی وشەی "جلەگا"ش هەیە. ئاشکرایە کە لەرۆژانی منداڵیمدا نەمدەزانی کە لەهێندەك نێوچەی کوردستان "جل" بۆ بەرگی "چوارپێ" بەکاردێو، ئەوەی لەسلێمانی پێیدەڵێن "جل" لەو شوێنانە "جلك"ەو لەباکوور "کنج"و "چەك"یش بە کاردێ.

لەسەرەتای پەنجاکانەوە کە لەزانستگەی بەغدا دەستمکرد بەخوێندن، بەهۆی دوکانەکەی رەوانشاد بەشیر موشیر (ئوستاد)ەوە، ژمارەیەکی بەرچاو کوردم ناسی، کە هەریەکەیان رابوردوویەکی، یان رامیاری، یان خوێندەواری، یان پیشەیی، یان...، یان هەبوو. تێکەڵبوونم لەگەڵ ئەم بەڕێزانە، بوو بەهۆی ئەوەی گەلێك شت فێر بمو، گەلێك زانیاریش کۆبکەمەوە، کە دەتوانم بێژم، ئەگەر ئەو هەڵسوکەوتەو پێوەندییانە نەبوونایە، ئەوا ئەو زانیارییانە لەگەڵ مردنی ئەو کەسانە دەچوونە ژێر خاکەوە، چۆنکە نەیاننوسیوەتەوە. تەنانەت، یەکێکی وەك مامۆستا رەفیق حیلمی، بەتکاو هاندانی من، بەشێکی کەمی بیرەوەرییەکانی خۆی لەژێر نێوی "یادداشت"دا بڵاوکردەوە.

سەرت نەیەشێنم، یەکێك لەو کوردانەی کە هاتوچووی دوکانەکەی "ئوستاد"ی دەکرد، کۆنە ئەفسەر جەمال عارف کەرکووکی بوو، کە برای دادوەر (حاکم) رەشاد عارف بوو. رەشاد عارف لەسەردەمی قاسمدا بووبوو بەئەندامی "کۆڕی سەروەریتی" (مجلس السیادە). ئەم جەمال عارفە لەسەردەمی عوسمانییەکاندا، لەئەکادیمیای لەشکریی ئەستەموول، پلەی ئەفسەری وەرگرتبوو و، پاش دامەزراندنی شانشینیی کوردستان، لەگەڵ دەستەیەك ڕۆشنبیری کوردی ئەو سەردەمە، وەك جەمالی عیرفانو کامیلی حەسەنەفەندیو قالەی ئایشەخانو رەشید شەوقی (برای مامۆستا عەلی ئاگاو دەرهێنەری گۆڤاری "پەیژە" کە لەسەمیناری "پێوەندارێتیی کوردی"دا باسمکردووە)و مەحموود جەودەتو شاکیر مەجرووموو رەفیق حیلمیو شێخ نووری (باوکی شەهید شەهاب)و پیرەمێردو جەنەراڵ مستەفا پاشای یاملکیو ساڵح زەکی ساحێبقرانو ئەحمەدی خواجا، چووبوونە سلێمانی بۆ لای شێخ مەحموود، بەنیازی خزمەتکردنی لەشکرو حکوومەتی کوردستان، کە خۆیایە، ئێرە جێی ئەوە نییە باسی ئەم بەڕێزانە بکەم، بەڵام هێندە دەبێژم، جارێکیان لەکاتی قسەکردندا لەگەڵ جەمال عارف، وشەی

"جلخواری" بەدەمداهاتو، بەشێوەی "جرخوار" ("جر" بە رێی لاواز) دەربڕی. کە وشەکەم دووبارە کردەوە پێی و، گوتم مەبەستت "جلخوار"ە. ئەمجارەش گوتی" ئا.. جرخوار". ئەوجا لێمپرسی "جرخوار" لەچییەوە هاتووە، گوتی نازانم. بەڵام گوتی "ئەم جرخوارە، جەمالی عیرفان دایهێناو، لەپێشەوە، لە جەمالی عیرفانەوە داکەوت". شایانی باسە، جەمالی عیرفان، وەك لە پیاوە پیرەکانی سەردەمی منداڵیی خۆم بیستووە، فەیلەسووف و ماتماتیکەوان و ئەستێرەناس و ئەفسەرو رۆشنبیرێکی گەورەی کورد بووە، بەهەموو مانای وشە. ئەفسەر ئەحمەد بەهجەت (مامی دایکم) کە یەکێك بوو لەدەرچووانی ئەکادێمیای سوپایی ئەستەموول و ئەفسەری لەشکری شانشینیی کوردستان و، نووسەری چەند پەرتۆکێکی ماتماتێك بوو بۆ قوتابخانە سەرەتاییەکانی کوردستان پاش دامەزراندنی دەوڵەتی عێراق، دەیگوت جەمالی عیرفان "جیهانێك بوو پڕ لەزانست و عیرفان". جەمالی عیرفان، بەگەنجی و لەرۆژانی فەرمانڕەوایەتیی شێخ مەحموودداو، لە هەلومەرجێکی تاریکو نووتەکدا بەدەستێکی تاوانبار کوژراوە. کاتی خۆی زۆر هەوڵمدا بزانم تاوانی کوشتنی ئەم کوردە مەزنە تاکهەڵکەوتووە، لەئەستۆی کێ، یان چ لایەنێکدا بووە، بەڵام داخەکەم، تەقەلاکەم بێسووت بوو. چونکە هەر کەسە چیرۆکێکی دەگێڕایەوە، جیا لەچیرۆکی ئەوی دی.

لێرەدا دەبێ ئەوە بێژم کە باوەڕ ناکەم جەمالی عیرفان هیچ پێوەندییەکی بەنێوچەی باڵەکایەتییەوە هەبووبێ، یان هاتوچووی ئەوێی کردبێ، بەڵام مانەوەو خوێندن و کارکردنی ساڵانی ساڵ لە ئەستەموول، هەلی ئەوەی رەخساندووە بۆی کە هەڵسوکەوت لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لەخەڵکی باکووری کوردستان بکا. ئەمە ئەوەشی بچێتە سەر کە خەڵکی ئەو سەردەمەی سلێمانی "جلخوارەکان"ی بەبێڕەوشت دەدایە قەڵەم. تەنانەت کە لەهاوینی ساڵی 1956دا لەگەڵ هاوڕێی خۆشەویستم شێخ ئەحمەد نەقیب و مامۆستا عەزیز محەممەد (برای ئەرکان) چووینە خزمەت شێخ مەحموودو، باسی جلخواران هاتە پێشەوە، شێخ مەحموود فەرمووی "ئەوانە تاقمێك سەرسەری و بێ ئەخلاق بوون". تکایە سەرنجی وشەی "بێ ئەخلاق" بدە.

بەڕاستی، پێموایە جەمالی عیرفان، زۆر زاناتر بووە لەوەی ئەو دەستکەلایانەی داگیرکەرانی بێگانە لە کوردستاندا، لە "جاشەکەر"، یان "کەری خۆ لەخۆڵدا گەوزێن" بچوێنێ. مەگەر ئەوەی "کەرێتی"و "خیانەت و نۆکەرێتیی داگیرکەران"، یەك شت بن، یان ئەوەی هەموو خیانەتکارێك کەربێ. ئەوجا، کاکە شێمحەمەد، تۆ کە لەنێوچەیەکی وادا، ژیاویت و دەژیت کە، کاروباری ژیانی رۆژانەتان، بەزۆری بەهۆی کەرەوە دەچێ بەڕێوە، تائێستە چ خراپەو خیانەت و نامەردییەکت لەکەری قوڕبەسەر دیوە؟ پێشینان گوتوویانە: "مانگاو ماکەر، ماڵ ئاواکەر".ئەز بۆ خۆم، لەخزمەت و یارمەتیدان و بێزیانیی پتر، چی دیم، لەکەری بەستەزمان نەدیوە؟ ئەوانەی شان بەشانی سەربازانی داگیرکەری عەرەب، گوندەکانیان کاولدەکردو، رەشەکوژی و ئەنفالیان لەکورد دەکردو، پەلاماری ژنانی کوردستانیان دەداو، ئێستەش، وەك بەرزەکی بانان، بۆی دەرچوون و، چارەنووسی هەزاران فیداکارو خێزانی شەهیدو پیری پەککەوتەو ژنی پیاوو کوڕکوژراو، بەدەستی وانەوەیەو، تەنانەت کراون بەنوێنەری گەل، ئەوانە کەری چین، مەگەر وەك ئوستاد بەشیر موشیری رەحمەتی دەیفەرموو "کەری ئاقڵ گیٚ" بن، ئەوانە کەرنین، بۆ دەسکەوت و بەرژەوەندیی خۆیان، زۆر زیرەك و وریان، بەڵام ئەوانەی باوەڕ بەمانە دەکەن و، ریشی گەل دەدەنە دەست ئەمانە، دەبێ بێژین "خودێ ئەقڵ بەمنداڵیان بدا".

هێزای گۆتنێیە، کە وشەی "جاش" لەگەڵ شۆڕشی ئەیلوولدا کەوتە سەر زمان، ئەم وشەیە، لەوەوە نەهات کە خەڵك ئەوانەی رژێمی عێراق بە "غەیرە نیزامی"و، دوایی بە "فرسان صلاح الدین" نێوی دەبردن، بەکەرو جاشەکەر بداتە قەڵەم. نەخێر. "جاش" لەزمانی کوردیی هێندەك شوێندا، بەکەسێك دەڵێن، کە پیشەیەك بگرێتە دەستو، خاوەنی ئەو پیشەیە نەبێ. بۆ وێنە دەبێژن "جاش پۆلیس". واتە کەسێك کە پۆلیسی راستەقینە نییە، بەڵام یارمەتیدەرێتی. ئەمانەش لەگەڵ پۆلیسەکانو سەربازەکانی عێراق، پەلاماری خەڵکی کوردستانیان دەدا، کەچی نە پۆلیسی راستەقینەو نەسەربازی راستەقینە بوون، لەبەر ئەوە پێیاندەگوترا "جاش". دوایی وشەکە لەگەڵ تێپەربوونی کاتدا، مانای "جاشەکەری" وەرگرت.

ئەوجا دەمێنێتەوە سەر وشەی "گەمار" لەرستەی "جری وی گەمارە" کە بەرێزت بە "گەماو" نووسیوتەو ئەوەش هەڵەی چاپییە. "گەم" شێوەیەکی دیکەی "گەن"و "گەنیو"ە، واتە "پیسو بۆگەنو گلاو، کە دیارە وشەی گەماڵ (سەگی گەورەو نێر)یش پێوەندییەکی ریشەیی بەمەوە هەیە.

رێزو سلاوم دووبارە دەکەمەوە.

بەرلین 2005/5/20

میدیا، ژ 192، 2005/5/24

ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم

بزووتنەوەی کوردایەتی، لەسەردەمەکانی سەتەی رابردوو،و چەند سەتەیەکیش لەوەپێش، لەلایەن رێبەرانێکەوە دەبرایەڕێوە، کە لەنێو خەڵکی کوردستاندا بوو بوونە سیمبوڵو، وەك بووەیەکی پیرۆزو نەتەکین(1) (مصون) تەماشایاندەکرا. رێبەر، مۆتۆری بزووتنەوەکە بوو، هەر کاتێکیش ئەم مۆتۆرە لەکار بکەوتایە، سا، یان بە کوشتن، یان بە مردن، یان ناپا کیلێدەرکەوتن، یان بەوازهێنانی سەرکردەکە، ئەوا بزووتنەوەکەش لەکار دەکەوت و دەوستا، هەتا سەرکردەیەکی دیکە دەبووە خاوەن کاریزما(2)و ئەو جێگەیەی دەگرتەوە. جەماوەر، گوێرایەڵی فەرمانی رێبەر بوو. رەخنەگرتن لە رێبەر بەگوناهێکی گەورە دەدرایە قەڵەم. جا هەرچەندە دەستەیەك لە هەڵسوڕێنەرانی پارتی دیموکراتی کوردستان، لەساڵی 1964دا، بەسەرۆکایەتیی سکرتێری گشتیی برایم ئەحمەد لەهێڵی رێبەرێتیی مەلا مستەفای بارزانی، دەرچوون و، ویستیان رێبەرێتییەکی دیکە بهێننە کایە، بەڵام بارودۆخ نەگۆڕدراو درێژەیکێشا، هەتا هەرەسهێنانی شۆڕشی ئەیلوول لەبەهاری 1975دا، کە کۆتایی بەسەردەمی دەستەڵاتی تاکوتەنێی سەرکردەیەتیی کلاسیکی کورد هێناو، بوو بەهۆی ئەوەی هوردە بۆرژوای خوێندەواری شارنشینی سەر بەبیری مارکسزیمی ستالینتی، بتوانێ خۆی بنوێنێ و، بکەوێتە رکەبەرایەتیی و کێبەرکێی ئەوانەی دەیانویست هەر لەسەر ئەو رێسا کۆنە بمێننەوەو، ئەوەبوو لەباشووری کوردستاندا، گەلێك حیزب و کۆمەڵەی "پێشەڕویخواز" دروستبوون، گەورەترینیان یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان (ی.ن.ك) بوو، کە هەر لەسەرەتاوە، بزێوی و چالاکییەکی بەرچاوی لەخۆی پێشانداو بەزۆری چەك کەوتە دەمکوتکردنی بیر جیاوازان. پارتی دیموکراتی کوردستان (پ.د.ك) کە لەتەوژمی هەرەسەکەوە، جەزرەبەیەکی سەختی بەرکەوتبوو، بوو بووە نیشانەی رەخنەو تانووت و توانج و تەشەری هەموو لایەك، تەنانەت لەپلاری ئەوانەش رزگاری نەبوو، کە تارۆژی هەرەسەکە، خۆیان کاربەدەستی پلە دوو و پلە سێی شۆڕش بوون. پ.د.ك وایهلێهاتبوو کە زۆر بەزەحمەت خۆی بەرامبەر شالاوی ی.ن.ك رادەگرت. بەتایبەتی، چۆنکە یەکێتی، قسەی سوار بوو بوو، پارتی شەڕی دۆڕاندبوو. کە یەکێك شەڕی دۆڕاند، گلۆڵەی دەکەوێتە لێژی و، کەس خاسی پێنایەژی و، بێجگە لەوەش لەلایەن رژێمی سووریای دژ بە رژێمی عێراقەوە، پشتگیریی و پشتیوانی لێدەکرا، کە ئەوەتا ی.ن.ك هەتا ئەوڕۆش چاو بەرەو ژێرو سوپاسبژێری ئەو رژێمەیە. ی.ن.ك بە هەڵگرتنی درۆشمی چەپاژۆی بریسکەداری بێکاکڵ، بازاڕی خۆی لەنێو خەڵکی ساویلکەو تێنەگەیشتوودا گەرمکردبوو. ئەمە بێجگە لەوەی، ژمارەیەك مرۆڤی دڵپاك و، بەهەق لەرەوتی نالەباری شۆڕش، تووڕەو ناهومێدیشی لەخۆی نێزیکردبووەوە. زاڵبوونی بیرۆکەی مارکسیزمی سۆڤێتی بەسەر چینی خوێندەواری کورددا، لەپاڵ هێندەك هۆی بابەتانەو نابابەتانەدا، رێی ئەوەیاننەدا بیرۆکەی سەربەخۆیخوازیی و ئاشتیی نەتەوەیی، لەکوردستان جەماوەر پەیدا بکا. بەم جۆرە، بەشی هەرە گەورەی مێژووی بزووتنەوەی، گوایە کوردایەتی، لەباشووری کوردستاندا، لەکاتی هەرەسەوەو هەتا ئەوڕۆ، بریتییە لەمێژووی شەڕو بەیەکدادان و، ئاشتبوونەوەو رێککەوتن و، تێهەڵچوونەوە بەشەڕو ئاشتیدا، لەلایەن ئەم دوو حیزبەوە، کە دیارە لەم پێناوەداو بۆ دەستگرتن بەسەر دەسەڵاتی تاقانەدا، هەردوولا ناچار بوون پەنا ببەنە بەر داگیرکەرانی کوردستان و، هەر لایەنەش، بۆ خۆپاراستن و خۆ بەهێزکردن، هێندەك لەحیزبە گچکەکانی باشوورو، تەنانەت هێندەك لەحیزبە کوردییەکانی پارچەکانی دیکەی کوردستانیشیان بەخۆوە بەستووەو، داویانن بەشەڕ دژی حیزبی دژ بەر. پێ بەپێی ئەمەو، لەئەنجامی شەڕو بەیەکداداندا، گەلێك لەکۆنە دەسکەلاکانی رژێمی بەعس و سیخوڕەکانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی

کوردستان‌و، کەسانی هەلپەرست‌و کوڕی ڕۆژو بەکرێگیراوو ئاژاوەگێڕو کۆنە جاش، کەوتوونەتە نێو ئەم دوو حیزبەوەو، پلەو پایەشیان وەدەستهێناوەو، ئاگری شەڕی ساردو گەرم‌و کینەبەرایەتیان دژی یەك خۆشتر کردووە. هەر ئەم ڕەوشە نالەبارەش بووە کە بوو بەهۆی ئەوەی کورد لەدەرفەتی جەنگی هەشت ساڵەی نێوان عێراق‌و ئێراندا، نەك هەر هیچی دەستنەکەوێ‌و بەس، بەڵکو لەهەردوولای جەنگکەر زیانی پتر لێبکەوێ‌و، تووشی ئەنفال‌و چەکی کیمیایی‌و دەربەدەری‌و گەلڕەوی ملیۆنی ببێ.

پاش ئەمەش لەشکانی لەشکری سەددام لەکوێت‌و، دامەزراندنی "هەرێمی نەفڕین"، کە بەڕاستی هەلێکی زێڕین بوو بۆ کورد، کە دەبوو کورد بەرەو سەربەخۆیی ببا، کەچی پاش چواردە ساڵ فەرمانڕەوایەتییەکی دوور لەدەسەڵاتی عێراق، هەر بەدەستی سەرکردەکانی ئەم دوو زلحیزبە، کرایەوە بە بەشێك لەدەوڵەتی دەستکردو داگیرکەری عێراق، بەرامبەر چەند درۆیەکی بێسەروبەر، کە هەر ڕۆژە تەونی درۆیینەی لەلایەکەوە شیدەبێتەوە. دەمێکە ئەو ڕاستییەم لەرۆژنامەی "میدیا"دا نووسیوە، کە حکوومەتی عێراق لەلایەن چەند بنەماڵەیەکی شیعەی ئێرانییەوە دەربرێ بەڕێوە، وەك بنەماڵەی حەکیم‌و جەعفەری، کە فەرمان لە مەلا سیستانی فارس وەردەگرن‌و، دەمێکە ئەوەشم گوتووە، خومەینی چەندی پێبوو بۆ کورد، سیستانیش هەر هێندەی پێیە. جەعفەری، ئەوڕۆ دەستی ناڕواو، تەنانەت گەڕەکێکی بەغداشی بۆ دابیناکرێ، کەچی دەچێتە ئەنقەرەو، بەڵێنی لەنێو بردنی کوردە هەڵاتووەکانی باکووری کوردستان بۆ باشووری کوردستان، دەدا بە ڕژێمی ترك. ئەم چوونەشی بۆ ئەنقەرە، وەرامێکی فارسانە بوو بۆ مام جەلال، کە چوو سەری ئەردەنی دا. چۆنکە شیعەکان، ئەردەن بە دوژمنی خۆیان دەزانن، ئەوەبوو شا عەبدوڵڵا، باسی "هلال الشیعەی"ی کردو گوتی: شیعەکان بەتەمای یەکگرتنی ئێران‌و عێراق‌و لوبنان‌و سووریاو شیعەکانی کەنداون (بە شیعەکانی حیجازیشەوە)و، شیعەکانیش، لە هەموو لایەکەوە کەوتنە قسە پێگوتنی‌و سووککردنی. ئەمە لەکاتێکدا، کە تیرۆر، لەهەموو نێوچەکانی عێراقدا (بەو نێوچەیەشەوە کە لەژێر دەسەڵاتی دوو زلحیزبەکە دایە)، ڕۆژ لەدوای ڕۆژ، توندوتیژتر دەبێ. کەچی دوو زلحیزبەکە، لەباتی ئەوەی لەئەمریکاو بەریتانیاو هەموو جیهانی بگەیەنن، کە عێراق، هەزار پینەشی بکرێ، نابێتەوە بەیەك دەوڵەت‌و، بیروڕای گەلێك لە سیاسەتکاران‌و کەسایەتییە جیهانییەکان (بۆ وێنە هەنری کیسنجەر) لەم بوارەدا بکەن بە بەڵگە، کەچی تازە خەریکی شەڕە دەنووکن لەسەر کێشەی سەرۆکایەتیی هەرێم. بەڕاستی، یەکێك کەمێ لە ئەلفوبێی ڕامیاری‌و قانوون بزانێ، دەزانێ سەرکردەی هەرێم، یان سەرۆکی هەرێم، لەدەوڵەتێکی دیمۆکراتیدا، نایەتە هەڵبژاردن، مەگەر بەپێی قانوونێك، کە ئەو قانوونە بەشێك دەبێ لەدەستووری ئەو دەوڵەتە، یان ئەو هەرێمە. بەڵام ئەوڕۆ ئەو قانوون‌و دەستوورە نییە. لەبەر ئەوە، هەموو باسکردنێکی کێشەی سەرۆکی هەرێم، باسێکی بێجێ‌و دەوەنبەئاشە. بۆ دانانی ئەو قانوون‌و دەستوورەش، دەبوو پەرلەمان هەر دە ڕۆژ دوای هەڵبژاردن کۆببووبووایەوەو، حکومەتی یەکگرتووی پێکەوە بنایەو، دەستووری هەرێمی ئامادەو پشتڕاست (تصدیق) بکردایەو، لەو دەستوورەدا، دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێمی دەستنیشانبکردایە، دەستوورەکەشی بخستایە گشتپرسییەوە. ئەوجا بۆ هەرێمێکی وەك باشووری کوردستان‌و، لەو بارودۆخەدا کە کورد تێیکەوتووە، هەتا دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم زۆرتر بێ، باشترە. چۆنکە ئەگەر سوننییەکان بەشداری هەڵبژاردن بکەن، لەوانەیە کورد ئەمجارە پلە سێ بینی‌و سەرکۆماری عێراق، کورد نەبێ. لەبەر ئەوە دەبێ دەسەڵاتی سەرۆکی هەرێم بەرامبەری دەسەڵاتی سەرکۆماری عێراق بێ. بۆ وێنە: سەرۆکی هەرێم دەبێ فەرماندەی هێزەکانی لەشکر بێ، بۆ ئەمەش، نە پارتی‌و نە یەکێتی‌و، نە

هیچ حیزبێکی دیکە، مافی ئەوەیان نییە چەکدارو میلیشیایان هەبێ. خۆ ئەگەر دەڵێن پێشمەرگە میلیشیانین، فەرموو بابیانکەن بە لەشکرێکی یەکگرتوو. لەشکری وڵاتێك، هەریەك لەشکرەو نابێتە دووانو، هیچ وڵاتێك دوو لەشکری نییە. پاشان سەرۆکی هەرێم، یان لەلایەن پەرلەمانەوە هەڵدەبژێردرێ، یان لەلایەن گەلەوە، بەشێوەی دەنگدان. سەرۆکی هەرێمی باشووری کوردستان، ئەگەر بەهەڵبژاردن بێ، باشترە، وەك لەوەی بەبڕیاری پەرلەمان بێ. چۆنکە پەرلەمانەکە پەرلەمانی پارتیو یەکێتیەو، خۆ ئەگەر دەبێژن ئەندامی واهەن سەربەخۆن، یان سەر بەحیزبەکانی دیکەن، ئەوا دەبێژم، لەم بارەشیاندا، پەرلەمانەکە هەر دەبێ بە پەرلەمانی هەولێرو سلێمانیو دهۆك، چۆنکە هەتائێستا، نە کەرکووكو نە هیچ بەشێکی دیکەی باشوور، کە لەژێر دەستی سەددامدا بووە، نەخراوەتە سەر ئەم سێ ستانە. دوایی، بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم، کوردی دەرەوەی ئەم سێ ستانەو کوردستانییەکانی ئەو شوێنانەی کە کوردستانن، بەڵام ئەمڕۆ لەسنووری کوردستاندانین، دەتوانن دەنگ بدەن. بێجگە لەمەش سەرۆکی هەرێمێکی وا هەڵبژێردراو، پێویستی بەجێگر نییە. لەکاتی تەنگانەدا سەرۆکوەزیران، بۆ ماوەیەکی کاتی جێیدەگرێتەوە. ئەمەش لەکاتێکدا دەبێ، ئەگەر بوونی سەرۆکوەزیران شتێکی پێویست بێو، سەرۆکی هەرێم بەپێی قانوون، دەسەڵاتی سەرۆکوەزیرانی نەبێ. ئەمەش، بەلای منەوە، بۆ هەرێمی باشووری کوردستان باش نییە، بەتایبەت، لەکاتی ئێستەدا. سەرۆکی هەرێم دەبێ لەهەڵبژاردنێکی ئازادداو، پاش ئەوەی هەموو کاندیداکان بەرنامەی خۆیان بڵاوکردەوە، هەڵبژێردرێو، دەسەڵاتێکی وای پێبدرێ کە بتوانێ جڵەوی کەشتیی کوردستان لەم زلزەریا زریاناوییەدا، وەستایانە بەدەستەوە بگرێ. ئەگەرنا، ئەگەر وانەبێو، ئەمەش ببێتە حیزبحزبێنەو نیوە بەنیوە، هەموو باسێکی سەرۆك هەرێمی، لەئەفسانەکەی پشت "قوللەی قاف" دەچێ.

پارتیو یەکێتی، پاش ئەوەی بەترساندنی خەڵك، کە ئەگەر نەچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، ئەوا ژمارەی کورد لەپەرلەمانی عێراقدا کەمدەبێو کورد ناتوانن داخوازییەکانی خۆیان لەدەستووردا بچەسپێننو، هێندەك لەسەرکردەکانو بنکردەکانیشیان، مۆرکی خیانەتکارییان دەنا بەوانەوە کە نەچوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە بێمەرج. کە ئەز یەکێك بووم لەو "خیانەتکارانە"، ئەوجا ئەوڕۆ بەتەواوی دەرکەوت، کە مەبەستی هەردوولایان خزمەت نەبوو، بەڵکو هێشتنەوەی دەسەڵاتی خۆیان بوو. ئەوەتە نوێنەرەکانیان، وەك من، ناچنە پەرلەمان.. ئەز کە بە بەڵێنەکانی ئەم دووانە باوەڕم نەدەکرد، لەوەوە هاتبوو کە باشم دەناسین، چۆنکە هەشت ساڵی ڕەبەق (لە 1994–2002) خەریکی نێوبژیکردنو نێزیککردنەوەی هەردوولا بووم، لەپێناوی ئەوەدا کە گەلی ڕەشوڕووتی کوردستان هەناسەیەکی خۆشیی هەڵمژێ، بەڵام بۆمدەرکەوت، کە ئەو ڕێککەوتنە لەنێوان ئەم دوو لایەنەدا، کارێکی لەکردن نەهاتووە، مەگەر دەستێکی ئاهۆڕایی پشتیوانی لێبکا. چۆنکە خوێنکەوتنە نێوی چل ساڵ بەدرێژییو، بەگوێچکەدا خوێندنی مرۆڤی سادەو دڵشکاوو، ئەم لەو هاندان، بابەتێك نییە کە هەروا بەهاسانی لەبیر ببرێتەوەو، لەکار بخرێ، بەتایبەتی لەکۆمەڵگەیەکی وەك کۆمەڵگەی کوردەواریدا.

دوو زلحیزبەکە، پاش ئەوەی بۆیاندەرکەوت کە ئەم عێراقچێتیە خەستو خۆڵەیان، هیچ سووتێکی نەبوو، پتر لەوە گەیشتن کە ئەم پەندەی ئەوان بەکوردییان داوە، ئەنجامی زۆر ترسناکی لێدەبێتەوە، ئەوجا، مقۆمقۆ کەوتووەتە نێوانیانەوەو، بەتایبەتی لەنێو ی.ن.ك دا کەسانێك پەیدا بوون، دەیانەوێ هەموو دەستە چەورەکەی خۆیان بە ملی مام جەلالدا بسوون، ئەگەرچی مام جەلالیش فریشتەی ئاسمان

نییە، لەگەڵ ئەوەشدا، خۆیان لەبەردەم کاری کراودا دەبینن و، مۆتەکەی هەڵبژاردنی کۆتایی ساڵ، سەر سینگی گرتوون و دەزانن کە ئەمجارە، ئەگەر سوننییەکان بێنە کایەی هەڵبژاردنەوە، ئەمان رەنگە 10٪ی دەنگەکانیش وەدەستنەهێنن. چۆنکە، نەك هەر جەماوەرێکی هەڵخەڵەتاو دەنگ نادا بۆیان، بەڵکو ریزە کەلێنتێکەوتووەکەی خۆشیان، ژمارەیەکی یەکجار زۆری سەر بەحیزبەکانی خۆیانیشی ناهومێد کردووە. ئەوجا ئێستەو پاش ئەوەی کە بەمازوو تێشکاون، دەیانەوێ خۆیان بەسیچکان هەستێننەوەو، کێشەی "سەرۆك هەرێمی"یان هێناوەتە پێشەوەو ئەمەشیان کردووە بە ئەفسانەکەی پشت قوللەی قاف.

بە بیروڕای من، دەستێکی نهێنی، یان چەند دەستێکی نهێنی هەیە کە هەوڵی ئەوە دەدەن، چالاکیی تیرۆریستانەی کۆمەڵە دەستوەشێنەکان لەبەغداو نیوچە عەرەبییەکانی عێراق، ناچار بەهەڵاتن بەرەو کوردستان بکەن و، بەتایبەتی بۆ نێو ئەو سێ ستانەی بەدەستی دوو زلحیزبەکەوەیە. ئەمەش لەپاڵ ناکۆکی و پشێوی نێوان ئەم دوو لایەنەدا. کە ئەمەش وایلێهات، ئەو دەمە دەتوانن هەموو ویستێکی داگیرکەرانەی خۆیان بەسەر کورددا بسەپێنن.

ئەوجا ئێستەو، پاش ئەوەی ئاشکرابوو، کە خەڵکی کوردستان بەم شێوەیە گاڵتە بەچارەنووسیان دەکرێ، هیچ چارەیەك نەماوە، ئەوە نەبێ جەماوەری کوردستان بکەونە سەرکێشیی شارستانیانە، واتە، لەرێی خۆپێشاندانی بەردەوامی خۆیانەوە، بیخەنە بەرچاوی هەموو جیهان، کە خەڵکی کوردستان شتێکەو، دوو زلحیزبەکە شتێکی دیکەن و، داخوازییەکانی هەردوولایان لەیەك جیاوازن و، دەبا مووچەخۆرانی کورد، وەك بۆ زیاد کردنی مانگانەکەیان خۆپیشاندان سازدەکەن، کە شتێکی هەقە، بۆ چارەنووسی کوردستانیش بیکەن. دوکتۆر نووری تاڵەبانی و هەڤاڵە پەرلەمانتارەکانیشی، پێویستە هەڕەشەکەی خۆیان بخەنە مەیدانی کردەوەو، ئێدی چاوەڕوان نەکەن و، بکەونە کۆبوونەوەو گازینامە ناردن بۆ ئەوانی دیکەو، ئەگەر نەهاتن، ئەوا بڕیار بدەن بۆ سەندنەوەی رەوایەتی لێیان و، ئەوجا دەستبەکاربن بۆ نووسینی دەستووری کوردستان و دڵنیاشبن هێدی هێدی جەماوەری کوردستان و دەرەوەی کوردستان لەدەوری خۆیان کۆدەکەنەوە، چۆنکە، هەر راستی سەردەکەوێ، ئەگەرچی هێنانەدیشی ماوەیەك دوابکەوێ.

1-"نەتەکێن" لەباکووری کوردستان بۆ گۆڕی چاکێك بەکار دەبرێ کە کەس نەتوانێ دەستی ناحەزانە درێژ بکابۆی و بەپیرۆزی بزانێ.
2-"کاریزما" وشەیەکی یێنانییە، "کرامات"ی عەرەبی لە "کاریزرما"وە هاتووە.

بەرلین 2005/5/26

میدیا، ژ 193، 2005/5/31

باشە! چرا هەڵکەین، چی تێدا ماوە، بەڕێزینە؟

کە مرۆڤ لەم ڕۆژانەدا، ڕۆژنامەی دوو زلحیزبەکە دەخوێنێتەوەو، گوێبیستی قسەی سەرکردەکانیان دەبێ‌و، تەماشایەکی تەلەفیزیۆنەکانیان دەکا، کە بە پارەی ڕفێنراو، لەهەژاران‌و لیقەوماوانی کورد، دەچنبەڕێوەو، تەپڵ‌و زوڕنا بۆ ڕێبازی چەوت‌و چەوێڵ‌و، چەواشەکەرانەی حیزبەکانیان لێدەدەن، هەست بەوە دەکا، کە ئەمانە پێیانوایە نهێنییەکی زۆر، شاراوەو گرنگیان دۆزیوەتەوە، ئەوەش ئەوەیە کە، حکوومەتی برایم جەعفەری، "نیازی خراپە بەرامبەر بە کورد"، چۆنکە لەبەرنامەی حکوومەتەکەیدا، نەباسی "تایبەتمەندیی هەرێمی کوردستان" کراوەو، نە "ئاماژە کراوە بە قانوونی کاتیی بەڕێوەبردنی دەوڵەت"و نە "نێوی پەرلەمانی کوردستان" هێنراوەو، نە "ئاماژە کراوە بە مادەی 58ی قانوونی کاتی بۆ ئاساییکردنەوەی بارودۆخی کەرکووک"، ئەمە بێجگە لەوەی کە لەسوێنددانی وەزیرەکانی کابینەی جەعفەریدا، وشەی "فیدراڵی‌و دیمۆکراتی" پەڕێنرابوون. ئەوەشی بچێتە سەر، کە حکوومەتی جەعفەری، لەڕێی وەزیری نێوخۆکەیانەوە، بەیان جەبر سۆلاخ، کە ترکمانێکی شیعەیەو، باوەڕپێکراوی ڕژێمی ئێرانە –ئەمەشم دەمێکە باسکردووە، بەتایبەتی لەوتووێژی ڕۆژی 12ی گولاندا لەگەڵ ڕادیۆی ئوستراليا، کە ڕادیۆی "ڕۆژاڤا"ش چەند جارەکی دیکە بڵاویکردەوە– بڕیاری دەرکردنی دوو هەزارو پێنجسەت ئەفسەرو پۆلیسی کوردی لەکەرکووک داوە. ئەوەجا ئێستە دەبێ، قسە نەستەقە کوردییەکە بێتەوە بیرمان کە دەبێژێ "چرا هەڵکەیت، هەر گووی تێدا ماوە".

ئێستە ئەگەر یەکێك ویژدانی هەبێ‌و، ڕۆژنامەی "میدیا"ی خوێندبێتەوە، کە دڵنیام سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە دەیخوێننەوە، زۆر باش ئاگای لەوە هەیە کە دەمێکە باسی ئەوەمکردووە کە ئاغای جەعفەری فارسەو گوێرایەڵ‌و خزمی مەلا سیستانییە، بەپێی هەواڵێك کە ڕۆژنامەی "کیهان" (چاپی لەندەن 1057، 6/5 –2005/6/1) بڵاویکردووەتەوە. کەمال خەرازی وەزیری دەرەوەی ڕژێمی مەلاکانی ئێران کە چووە بۆ عێراق، چووە بۆ سەردانی مەلا سیستانی، مەلا سیستانی زۆر بەگەرمی‌و دۆستانە پێشوازی لە خەرازی‌و هاوڕێکانی کردووەو، کاتێکی زۆری داوە پێیان بۆ مانەوە لەلای‌و خۆشەویستیی فرەی خۆی بەرامبەر بە خەڵکی ئێران پێشانداوەو گوتوویێتی هەموو کاتێك دۆعای خێر بۆ گەلی ئێران دەکاو، بە (ئیئتیلافی یەکگرتووی عێراق) یشی گوتووە کە مافی "کەمایەتیی سوننی" ون نەکەن. بەڕاستی سیستانی‌و جەعفەری هەردووکیان هیچیان پێنییە بۆ کورد، پتر لە خاپاندن‌و دەستبڕین‌و کاتبردنەسەرو خۆ کۆکردنەوە بۆ پەلاماردانی کورد، ئەوجا پەلامارێکی گەلێك خراپتر لە ئەنفالەکەی سەددام، چۆنکە، ئەمجارە، هەرچەندە بەسەر زاری، بەنێوی دیمۆکراتی‌و هەڵبژاردنیی ئازادو بردنەوەی زۆربەی زۆری دەنگەکانەوە دەبێ، بەڵام، لەبنچینەدا، ئامانجی ئەمانە، دامەزراندنی ڕژێمێکی دیکتاتۆرانەی ئاینی‌و گەلە کۆمەڵییە، کە ئەمەیان، گەلێك مەترسیدارترو دەستوەشێنترو خوێنڕێژترە لەدیکتاتۆرێتیی تاکەکەسی‌و حیزبی‌و، ئەوەی وای لە جەعفەری‌و مەلا سیستانی‌و سۆلاخ‌و موقتەدا سەدرو گەلەکۆمەی شیعەکان کردووە، کە جارێ هێمن بن‌و چاوەڕوان بکەن، ئەوەیە کە هێشتا لاوازو بێدەسەڵاتن‌و، بەربەرەکانێی سوننیەکان لەدژیان بەهێزەو، ئەمریکاش لەعێراقدایە، ئەگەرنا، دەمێك بوو پەلاماری کوردستانیان دابوو. دەمێکە باسی ئەوەشمکردووە کە شیعەکان لەکاتی بێهێزی‌و دەستنەڕۆیشتندا، پەنا دەبەنە بەر ئەو پرنسیپەی کە، نێویان ناوە "تقیە" واتە، خۆشاردنەوەو بێدەنگبوون‌و دەرنەبڕینی مەبەستی ڕاستینەی خۆیان، ئەمەش لەگەڵ تێپەڕبوونی سەتان ساڵدا بووەتە پاڵپێوەنەرێك بۆ خووگرتن بەدرۆکردنەوەو، دانانی درۆ بە "حەلاڵ" بۆ خۆیان، کە بە "درۆی شەرعی

نێوی دەبەن" هەر ئەم پەروەدەیەشە کەوایکردووە، کاتێك کە تۆ لەگەڵ فارسێکدا دەکەویتە قسە، لەباتی جارێك دەجار، "باڵێ، باڵێو چشمو چاکرتمو قوربانت بروم"و چیو چی دەبیسیت لێی، گومانت لەوە دەبێ، ئایا ئەم زمانە شیرینە چەورەی، ئاوێنەی هەستی دەروونێتی یان نا!!

دەڵێن، قسە قسە دێنێ... ساڵانێك لەمەوبەر، رۆژێکیان وارێککەوت لەگەڵ ناسیاوێکی عەرەبدا، ماوەیەك بەسەر شەقامێکدا پێکەوە رۆیشتین، لەپڕ تووشی دۆستێکی فارس بووم، کە رووبەڕووی ئێمە دەهاتو، ماوەیەك وەستاین لەگەڵیەكو، هێندەك لەهەواڵی یەکدیمان پرسیو، کە جیابووینەوە، ناسیاوە عەرەبەکە گوتی، "وادیارە ئەو کوڕە فارس بوو". گوتم: چۆنت زانی؟ گوتی: کەمێك فارسی تێدەگەم، چۆنکە لەنێویاندا ژیاوم". ئەمەشی بەجۆرێك گوت، کە ناچار بووم بێژم "پێموایە، دڵگرانیت لێیان". گوتی "ببوورە، بەڕاستی نامەوێ بزانم دۆستایەتیی تۆ لەگەڵ ئەو کوڕە فارسە چۆنە..." قسەکەم پێبڕیو گوتم" ئەو برادەرە دەمێکە دەناسمو، کوڕێکی زۆر باشەو دڵپاکە"، گوتی "ئەوە نازانم، بەڵام هەر کاتێك فارسێك ببینم، درۆم بیر دەکەوێتەوە".

نامەوێ زۆر لەسەر ئەم بابەتە بڕۆم، ئەوەندە نەبێ کە بێژم، سەرەتای "تقیە" کە "کتمان" (دەرنەخستن)یشی پێدەڵێن، لەئیسلامیشدا هەیە، ئەگەرچی بەم شێوەیە نییە کە شیعەکان بەکاریدەهێنن. ئەوەتا لە حەدیسێکی پەیامبەری موسڵماناندا هاتووە کە دەبێژێ: "إستعینوا علی قچاو حوائجکم بالکتمان، فإن کل ژی نعمةٍ محسودٌ". لەگەڵ ئەمەشدا، پێدەچێ کە ئەم پرنسیپی "تقیە"و "کتمان"ەی، لای فارسەکان، مێژوویییەکی کۆنی هەبێ، چۆنکە زەردەشت، ئاینێكو فەلسەفەیەکی گەورەو گرانی لەسەر بنچینەی چوون بەگژدرۆدا دامەزراندووە، تەنانەت وشەی "درۆ" لەوشەی " درنج"ەوە هاتووە کە بە پەهلەوی "درۆژ"ە، (سەرنجی وشەی "دێوو درنج بدەن" کە دیارە دێوو درنج بەدوژمنی خودێ دراونەتە قەڵەم) وکوردیش، زۆر جار، "دزو درۆزن" پێکەوە بە کار دەبن.

پاش ئەم پێشەکییە، دەمەوێ چەند پرسیارێکی رەوا ئاراستەی دوو زلحیزبەکەو هەموو ئەوانەش بکەم کە بەفەرمانی ئەم دوو زلحیزبە، دەجووڵێنەوەو، هەموو ئەوانەش کە لەنێوەوەو دەرەوەی وڵات وهێندێکشیان بە ئاڵای کوردستانەوە چوونە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوەو، بەدەستی خۆیان، خۆیان کرد بەعێراقیو، تکام ئەوەیە وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەنەوە، کە دەمێکە کردوومن، خۆ ئەگەر سووتیشیان نەبێ، زیانیان نییە:

* باشە! کە بەرنامەی حکومەتەکەی جەعفەری ئاوابێ، ئێدی بەڵگەی ئەم دوو زلحیزبە چییە بۆ مانەوە لەنێو حکوومەتی شیعەکانداو، چاوەڕوانکردنی بێکەڵكو دواخستنی هێنانەدی مافەکانی کورد، هەتاکو جەعفەری، یان یەکێکی دیکە لەوپەڕگر (متگرف) تر، خۆی بەهێز دەکا کە بتوانێ، بەزۆری ژمارەی شیعەو، دەنگی دژ بەکوردی زۆربەی خەڵکی عێراق، کورد بیدەنگ بکاو داخوازییەکانی کورد بەشێوەیەکی "دێمۆکراتانە" پێشێلبکا؟ بۆچی دەبێ ئەم هەلە بدرێ بە ئاغای جەعفەریو داروەدستەی؟

* ئایا دوو زلحیزبەکە دەڵێن چی بەرامبەر بەوەی کە رژێمی ئێرانو رژێمی ترك رێککەوتوون، لەسەر ئەوەی بەیارمەتیی حکوومەتی جەعفەری شەڕ بەو گێریلالایانەی PKK بفرۆشن کە پەنایان هێناوە بۆ چیای قەندیل؟ ئەمە لەکاتێکدا کە PKK وازی لەهەموو داخوازییەکی بنچینەیی خەڵکی کوردستان هێناوەو، بەوە رازییە کە رژێمی ترك "لێبوردنێکی گشتی" دەربکا بۆیانو، ئەوانیش بگەڕێنەوەو بکەونە کار بۆ دامەزراندنی "کۆماری دێمۆکراتی ترکیا". ئایا دوو زلحیزبەکە لە جەعفەریان پرسیوە، کە چووە

بۆ ئەنقەرە، باسی چی بەنهێنی کردووەو لەبەرچی هۆشیار زێباری لەگەڵ خۆی نەبردووە؟ ئایا ڕێزگرتنی لە "هەڤاڵبەندێتیی"ی کورد ئەمەیە؟

* ئایا دوو زلحیزبەکە دەڵێن چی بەرامبەر بەو قسەیەی جۆرج دەبلیو بوش کە گوتی "دیمۆکراتیی ترکیا، نموونەیەکە بۆ هەموو ڕۆژهەلاتی ناڤین"؟ بۆچی سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، نەیانتوانیوە، یان نەیانویستووە، تائێستە، لە جۆرج بوش، یان لەو وەزیرانەی بوش کە هاتنە کوردستان بگەیێنن، کە ئەگەر "دیمۆکراتی ترکیا" ببێتە نموونە بۆ ڕۆژهەلاتی ناڤین، مانای وایە دەبێ کورد واز لە زمانو فەرهەنگو خاکو تەنانەت بوونی خۆشیان بهێنن؟ ئایا ئەم قسەیەی جۆرج دەبلیو بوش، لەگەڵ ئەو قسەیەی خانمی کۆندا لیزارایس، یەکدەگرنەوە کە لەهەولێر باسی هاوڕێیەتیی گەلی کوردو گەلی ئەمریکای کرد؟ ئایا مام جەلال، کە چەند مانگێکی کەمی ماوە وەك سەرکۆمار، بیری لەوە کردووەتەوە کە ئەم دەرفەتە بەکاربهێنیو چەند سەفەرێکی ئەمریکاو ئەوروپا بکاو، کێشەی کوردو کوردستان لەدەستەلاتدارانی ئەو ولاتانە بگەیەنی؟ ئایا چوونی مام جەلال بۆ، ئەنقەرەو تارانو دیمەشق بەکاری کوردو کوردستان دێ؟.

* ئایا سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، هیچ کاتێك بیریان لەو کردووەتەوە کە هۆی هەرەسەکەی بەهاری حەفتاو پێنج، شلو فشەڵیی ڕێککەوتنی مارتی حەفتا بوو، کە چوار ساڵ کاتی دا بە سەددامو ڕژێمەکەی، تا خۆیان بەتەواوی کۆکردەوە؟ ئایا ئەگەر لەوە وانەیەك فێر بووبن، نەدەبوو جارێ نەچنە هەڵبژاردنی سەرتاسەریی عێراقەوە، هەتا کێشەی کەرکووكو کێشەی خاکە بە عەرەبکراوەکانی دیکەی باشووری کوردستان تەواو دەبوو؟ ئایا سەرکردەکانی کورد، بەرپرسیار نین لەوەی کە تا ئەوڕۆ، جەعفەری، نەك هیچ هەنگاوێکی لەو بارەوە نەناوە، بەڵکو لەسەر نەخشەی بەعسییەکان دەڕوا بەڕێوە؟ ئایا ناکرێ ئولتیماتۆمێك (انزار) بدەن بە جەعفەریو ڕەپوراست بێژن پێی، ئەگەر لە ئەوڕۆوە تا یەك مانگ، داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان جێبەجێنەکەیت، ئێمە لەحکوومەتەکەت دەردەچین؟ ئایا ئەو وریاکردنەوەیە کە ئەگەر بەڕاستی بێ، کورسی تەقولەقی جەعفەری تەقولەقتر ناکا؟ باشە، بۆچی دەبێ دۆخی عێراقو حکومەتی جەعفەری کە ئامانجی بەعەرەبکردنی کوردستان بێ، بەخوێنی سەربازی کورد بەرەو سەقامگیری ببرێ، بۆچی نابێ لیستی هاوپەیمانی کوردستان لەحکوومەتی جەعفەری بکشێتەوەو، حکومەتی جەعفەری تادرەنگ نەبووە، بڕووخێنرێ.

* ئایا دواخستنی دەستبەکاربوونی پەرلەمانی پارتیو یەکێتی بۆ ماوەی چوار مانگو، یەکنەگرتنەوەی دوو بەڕێوەبەرێتیەکەی سلێمانیو هەولێرو ڕێگرتن لە دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتیی پارێزگەی کەرکووك، لەبەر خاتری بەرژەوەندیی تەسکوتروسکی حیزبایەتی، نەبوو بەهۆی ئەوەی حکومەتی جەعفەریشو دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانیش، زات بدەنە بەر خۆیانو، یەك هەنگاو بەرێی مافی کورددا نەیەنە پێشەوە؟ ڕۆژنامەی "خەبات"یش دەنووسێ: ڕۆشنبیران مافی ئەوەیان نییە بپرسن بۆچی وتووێژی دوو حیزبە سەرەکییەکە بێ ئەنجام بوو" یان بزانن "بۆچی ڕاگەیاندنی پێکهاتن دوادەخرێ" "خەبات" ئەمە بە کلکایەتی بۆ جەماوەر دادەنێ (خەبات ژ 1817، 6/7) واتە "خەبات" دەیەوێ ڕۆشنبیران قوڕوقەپ بکەن بەرامبەر کەڵەگاییی دوو زلحیزبەکە.

* ئایا نەدەبوو، پاش ئەوەی جەعفەری وشەی فیدەراڵیو دیمۆکراتی لەسوێنددانی وەزیرەکانی لابرد، سەرکردەکانی کورد ڕێنەدەن بەسوێندخواردنەوەی، بەڵکو وەزیرەکانیان بکێشنەوەو، ئەو وەزیرانەی کە بەو سوێندە نادروستە ڕازیبوون بخەنەبەر لێپرسینەوەو، هەروەها جەعفەری خۆشی بخەنە بەر

لێپرسینەوەو، تەنانەت دادگەییکردنیش؟ بەرامبەر بە چ دەسکەوتێك ئەم مافە ڕەوایەی کوردیان، ئا بەو شێوەیە کردە قوربانیی هیچ؟

* چەند جارو چەند جار گوتوومەو نووسیمە، کە بنەماڵەی حەکیم لە نەجەف، بنەماڵەیەکی فارسن. "مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق" لەساڵی 1982داو لەئێران بەفەرمانی خامەنەیی دروستبوو. سەرکردەکانی ئەم "مجلس"ە، باقر حەکیمو حەمید ڕەزا ئاسەفیو هاشمی شاهروودی بوون. ئەمانە کە بەدرۆ، خۆیان بەعێراقی دەدایە قەڵەم، هەرزوو دەرکەوت کە ئەوانە فارسن، حەمید ڕەزا ئاسەفی ئێستە قسەکەری ڕژێمی ئێرانە لەتارانو، هاشمی شاهرودیش، سەرکردەی دادگەکانی ئێرانە (قاچی القچاه)ە. میلیشیای "بەدر"یش، چەند هەزار چەکدارێکن کە لەلایەن حیزبوڵڵای ئێرانەوە مەشقیان پێکراوەو بەشێکیان لەسەردەمی ڕژێمی سەددامداو، لەژێر سایەی حکوومەتی "یەکێتی"دا لەسلێمانی دەژیانو یەك گوللەیان نەناوە بەڕژێمی سەدامەوەو، لەکاتی گرانیو بێنانیدا لەباشووری کوردستان، کە کورد شێوی شەویان نەبوو، ئەو "بەدرانە"، باشترین خواردنیان دەدرایەو، باشترین ژیان دەژیان. ئەوجا ئێستە کە دەرکەوتووە ئەمانە کێنو بنەماڵەی حەکیم بەرامبەر بە مافی کوردو بەتایبەت کەرکووك چ "دەفەرموون"، ئایا ڕاستە، یەکێکی وەك مام جەلال بچێ پیرۆزبایی لە داروودەستەی "بەدر" بکاو پەسنیانبدا؟ ئایا ئەمە هەڵوێستێکی بەرپرسیارانەیە لە مام جەلالەوە؟ ئەمە لەکاتێکدا کە داروودەستەی حەکیم، نەچوون بۆ پیرۆزباییی پەرلەمانی پارتیو یەکێتیو، نەچوون بۆ سەرخۆشیی کەسوکاری قوربانییەکانی کاری تیرۆریستانەی 1ی شوباتیشو کەسیشیان نەنارده کوردستان؟ برای بەڕێز مام جەلال، دەبێ بزانێ کە ئەو بەدەنگی کورد بووە بە سەرکۆماری عێراق، نەك بەدەنگی چەکدارەکانی بەدرو بنەماڵەی حەکیمو جەعفەریی ئەڵقە لەگوێی مەلا سیستانی. مەلا سیستانی، لەلای مەلاکانی سلێمانی کە چووبوون بۆ لای، پشتگیریی عەرەبە هاوردەکانی کەرکووکی کردو، دژی قانوونی بەڕێوەبردنی کاتیی دەوڵەت پەیامی بۆ ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی نارد.

* کێ بەرپرسیارە لەوەی کە هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم هێندە، دواخرا؟ ئایا دیاریکردنی سەرۆکی هەرێم لەلایەن پەرلەمانی پارتیو یەکێتییەوە، مانای ئەوە نییە کە سەرۆك هەرێم دەبێتە سەرۆکی سلێمانیو هەولێرو دهۆکو، ئەمەش وەك بەڵگەیەك دەکەوێتە دەست داگیرکەرانو نەیارانو، ئەو حەلە دەبێژن: خۆتان ئەوەتانکردووە!! ئایا ڕاستتر نەبوو، وەك لەوتاری "ئەفسانەی سەرۆکایەتیی هەرێم"دا نووسیبووم (میدیا ژ/ 194) سەرۆکهەرێم بەهەڵبژاردن بێو، ئەوجا لەهەموو ستانەکانی کوردستانداو، هەروەها لەبەغداو ئەو شوێنانەی، کە کوردستانیو کوردی لێن، بەڵام کوردستان نینو، هەر لەو کاتەشدا بیروڕای کۆمەڵەو حیزبو ڕێکخراوو کەسایەتییەکانی هەموو پارچەکانی کوردستانو ئەورووپاو ئەمریکا وەربگیرایە، کە ئەمە دەبوو بە بەڵگەنامەیەکی قانوونی بۆ ئەوەی کە سەرۆکهەرێم، سەرۆکی هەموو کوردو کوردستانییەکانە، نەك سەرۆکی سێ ستان. سەرۆکهەرێم دەبێ بەو شێوەیەی سەرەوە هەڵبژێردرێو، دەسەڵاتێکی وایپێبدرێ وەك سەرۆککۆمار. بەتایبەتی دەبێ فەرماندەی هێزەکانی لەشکری کوردستان بێو، جێگری نەبێ، بەڵکو لەکاتی پێویستدا سەرۆکی پەرلەمان بریکاریی بکاو، باشتریش ئەوەیە سەرۆکهەرێم دەسەڵاتی سەرۆکوەزیرانیشی هەبێو، واتە پایەی سەرۆکوەزیران لابرێ. بەڵام سەرۆکهەرێم دەبێ چەند ڕاوێژکارێکی هەبێ، وەك ڕاوێژکاری قانوونی، ڕاوێژکاری ڕامیاری، ڕاوێژکاری سوپایی، ڕاوێژکاری فەرهەنگیو... هتد. بە بۆچوونی من دەبێ سەرۆکهەرێم ئاوا

هەڵبژێردرێ‌و، ئەو دەسەڵاتەشی هەبێ کە باسمکرد، ئەگەرنا، ئەگەر ئەمەش بکرێتە حیزبحزبێنە، ئەوا سەرۆکهەرێم نەبێ باشترە.

*** ئایا ئەم هەموو هەوڵ‌و تەقەلاو پاڕانەوەیە لەعەرەبە سوننیەکان بۆ بەشداریکردن لەحکوومەتی عێراق‌و بەشداریکردن لەنووسینی دەستوری عێراقدا، هیچ سووتێك بە کوردو کوردستانییەکان دەگەیێنێ، لەکاتێکدا کە هەڵوێستی زۆربەی زۆری سوننییەکان ئەوەیە کە عێراق وەك گەل‌و خاك بەشێکە لە "نیشتمانی عەرەب"و کەمەیەکی کەمیشیان لەبابەتی چیرۆکی شێخە کەبابخۆرەکەی کاك خەفوور مەخمووریین.**

*** ئایا پەرلەمانی پارتی‌و یەکێتی دەتوانێ خۆی بەنوێنەری کوردستان بزانێ ئەگەر ئاوا بەرامبەر تیرۆرکردنی زاناو خەباتکاری گەورەی کورد شێخ مەعشووقی خەزنەوی، بێدەنگ بێ؟ ئایا راستە کە ئەم پەرلەمانە لەکوشتاری رۆژی یەکشەممەی خۆپێشاندانی قامشلۆ بێدەنگ بێ؟**

بەڕاستی، ئەگەر خۆمان نەخڵەتێنین، دەبێ دان بەوەدابنێین، کە کێشەی کورد، پاش ئەوەی تیشکی هیوایەکی بەر کەوت، ئێستە، بەسایەی حیزبحزبێنەوە بەرەو چارەنووسێکی لێڵ‌و تەماوی هەنگاو دەنێ.

بەرلین 2005/6/10

میدیا، ژ 195، 2005/6/14

هەباسە! لە ئێران و دەوروبەر، چ باسە؟

کوردستان، لەبەردەم دووڕێیانی ئازادی، یان بە قوڕی ڕەشدا چوونە

پاش ئەوەی مەلا محەممەدی خاتەمی، سەرکۆماری ئێران، هەشت ساڵی ڕەبەق خەڵکی ئێرانی بەدرۆی "مـردم سـالاری مـڑهبی" (سـەروەریی ئایینانـەی گـەل)و، "چاکـسازیی" (ریفـۆرم) تـەفرەدا، بـەرەی بەرهەڵستکاران و ڕەخنەگرانی دژ بەرژێمی مەلا فەرمانیی ئێران، چ کۆمارخوازان و چ شانشینخوازان و چ "موجاهیدینی خەلك"و چ دارودەستەی کۆنە چەپییەکان و، تەنانەت گەلێك لەرۆشنبیرانیش، دەیانگوت و دەیاننووسی، کە زۆربەی هەرەزۆری خەڵکی ئێران، ناچن بۆ هەڵبـژاردن و، ئەوەش دەبێتـە بەڵگەیـەك بۆ ناڕەوایـەتیی رژێمـی ئێـران و، ڕێـش دەکاتـەوە بـۆ گـشتپرسییەك، کـە دەبێتـە هـۆی هەڵوەشـاندنەوەی سیـستەمی "ویلایــەتی فەقیــە". کاربەدەســتەکانی رژێمــی ئێــرانیش کەوتنــە خۆیــان و، بەئاشــکرا بڵاویـانکردەوە، کـە ئـەوی نەچـێ بـۆ دەنگـدان، "وەك تیرۆریـست" تەماشـا دەکـرێ و، بەشـداریکردنیان لەهەڵبژاردنـدا، بـە "تـەکلیفی شـەرعی" دایـە قەڵـەم. ئـەم هەڵوێـستەشیان کوتومـت، وەك هەڵوێـستی کاربەدەستەکانی دوو زلحیزبەکەی باشووری کوردستان بوو، کە دەیانگوت ئەوی نەچێ بۆ هەڵبـژاردنی سەرتاسەریی عێراق و، دەنگنەدا بە لیستەکەیان، ئەوا "خاین و نۆکەری بێگانـە"یـە. ئەمە لەکاتێکدا، کە لەسیستەمێکی دیمۆکراتیدا، بەشداریکردن لەدەنگداندا بۆ پارلـەمان، "مـاف"ە، نەك "ئـەرك". مرۆڤیش دەتوانێ، مافی خۆی بەکاربهێنێ، یـان نـەهێنێ، بێ ئـەوەی ببێتـە "تیرۆریـست"، یـان "خاین و نۆکـەری بێگانە"، یان لەسەر ئەوە سزا بدرێ.

لێرەدا ئەگـەر سـەرنجێکی وڵاتـە دیمۆکراتـەکان بـدەین، بـۆ نموونـە وڵاتـەکانی ئـەوروپا، دەبیـنین هـیچ کاتێك، هـیچ کەسـێك بـەزۆر نانێردرێ بۆ هەڵبـژاردن. جاری واش هەیـە کـە لـەو وڵاتانـەدا، تـەنێ 40٪-50٪، یـان لـەو ڕێژەیـەش کـەمتر، دەچـن بـۆ دەنگـدان، کەچـی ئـەو حکوومەتـەی کـە لەئـەنجامی ئـەو دەنگدانەوە دادەمەزرێ، هەموو لایەك دان بەڕەوایەتییدا دەنێن، تا هەڵبـژاردنێکی دیکـە. چۆنکە دەزانن کـە، ئـەو حکوومەتـەی بـەدەنگی خـەڵك هاتووتـە سـەر کـار، هـەر بـەدەنگی خـەڵکیش لـەکار دەخـرێ و دەگۆڕدرێ. بەڵام لەوڵاتێکی دیکتاتۆریدا، رژێم بۆ پێشاندانی ڕەوایـەتیی خۆی، پێویستی بە زۆربەی هـەرە زۆری دەنگەکانە، تا "ڕەوایـەتیی" خۆی بخاتـە بەرچاو. لەبەر ئەوە، بەزۆری زۆردارەکـی، خـەڵك ناچار دەکا دەنگبدەن بۆی و، ئەوی زاتبکا و دەنگنەدا بۆی، دەبێ نانبڕین، یان زینـدانی، یـان کوشـتنی خـۆی لەبەرچـاو بـێ. هـەر لەبـەر ئەمەشـە، کـە جـاری واهەیـە، سـەرکۆمارێك بـە 99.99٪ دەنگـەکان هەڵدەبژێردرێ، وەك سەددامی عێراقی و حافز ئەسەدی سووریا.

لـەوڵاتێکی وەك ئێرانـدا، هەرچـەندە دەسـەڵات بەدەسـت چینی مەلاکانەوەیـە، بـەڵام تاکـە نێوەنـدێکی دەسـەڵات، هـەتا ئـەوڕۆ پەیـدا نـەبووە. جـا ئەگەرچـی خامەنـەیی، وەك "ڕێبـەر"و "جێنـشینی ئیمـام خومەیـەنی"و "وەلی فـەقیهی خـاوەنی دەسـەڵاتی بێـسنوور" فەرمانڕەواتییـدەکاو، لەدەستووریـشدا دەسەڵاتەکانی چەسپێندراوە، بەڵام کەسانی دیکەی قسەڕۆیشتوو، هێشتا هەر هـەن، یـەکێك لەوانـە عـەلی ئەکبەری هاشمی ڕەفسەنجانی یە، کە یەکێکە لەدامەزرێنەرانی "کۆماری ئیسلامیی ئێران"و، هاوکاری خومەینی و، هەشتساڵیش سەرکۆمار بووەو، ئێستەش سەرۆکی "کۆڕی دەستنیشانکردنی بەرژەوەندیی

رژێم" (مجمع تشخیص مصلحت نظام)ە. هەروەها مەهدی کەڕرووبی، کە کوردێکی لوڕییەو، ماوەیەك سەرۆکی "پەرلەمانی ئیسلامیی ئێران" بوو، لەگەڵ چەند کەسێکی دیکە.

شایانی باسە، نێزیکەی هەزار کەسێك خۆیان نێو نووسکرد بۆ چوونە نێو شەڕو گەڕی هەڵبژاردنەوە، بەڵام "شورای نگبهان" (کۆڕی چاودێری) تەنێ چوار کەسی لێهەڵبژاردن، کە یەکێك لەوانە ڕەفسەنجانی‌و، ئەویدیکەش مەحموود ئەحمەدی نەژاد بوو، لەپاڵ مەهدی کەڕرووبی‌و، سەرلەشکر محەممەد باقیر قالیباف. بەڵام پاش ئەوەی خاتەمی کەوتە گلەیی، خامەنەیی فەرمانیدەرکرد، دوو کەسی دیکەش نێویان بخرێتە لیستەکەوە، کە یەکێکیان مستەفا موعینی سەر بە ڕێبازی "ریفۆرم"ی خاتەمی بوو. بەکورتی 46.786.418 کەس مافی دەنگدانیان هەبوو، کە سەرەڕای هەموو هەڕەشەو گوڕەشەیەکی رژێم، تەنێ 29 ملوێن‌و 31742 کەس چوون بۆ دەنگدان، واتە 17 ملوێن‌و نیوێك بەشدارییاننەکردو، ئەوەبوو لەئەنجامی هەڵبژاردندا، هاشمی ڕەفسەنجانی 6.159.354و مەحموود ئەحمەدی نەژاد 5.710.374 دەنگیان هێناو، بەوە هەڵبژاردنی یەکێك لەو دووانە، کەوتە گەڕی دووەمەوەو، لەوەدا مەحموود ئەحمەدی نەژاد، پێش ڕەفسەنجانی کەوت‌و، ئەوەش بوو بەهۆی ئەوەی کە مەهدی کەڕرووبی، لەنامەیەکدا کە بۆ خامەنەیی ناردبوو، باسی ئەوەیکردبوو کە کوڕی خامەنەیی، دەستی لەهەڵبژاردندا تێکەڵکردووەو، ساختەکارێتی کردووە بۆ بەرژەوەندیی کاندیدی سەر بەرژێم‌و، ڕەفسەنجانیش گوتی لەهەڵبژاردندا شتی ناشرین ڕوویانداوە، بەڵام ئەو "شکاتی خۆی دەباتە لای خودێ!".

هێژای گۆتنییە، کە ڕەفسەنجانی، ئەو پیاوەیە، چ لەلایەن دادگەی بەرزی ئەڵمانیاوەو، چ لەلایەن گەلێك لە بەرهەڵستکارانی ئێرانەوە، بەوە تۆمەتبار دەکرێ کە دەستی هەبووە لەکوشتنی دوکتۆر قاسملو لە ڤیەنناو، دوکتۆر شەرەفکەندی‌و هەڤاڵەکانی لەبەرلین. لەگەڵ ئەوەشدا، دارودەستەی خاتەمی، کە دییان مستەفا معین نەیبردووەتەوە، هەموو دەنگەکانیان دا بە ڕەفسەنجانی، بۆ ئەوەی مەحموود ئەحمەدی نەژاد نەیباتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ریسەکەیان بووەوە بە خوری.

ئەحمەدی نەژاد، وەك خۆی بەدەمی خۆی دەبێژێ، گوێڕایەڵی فەرمانی "وەلی فەقیە"، واتە، خامەنەییە. کاتی خۆشی، یەکێك بوو لە "قوتابیانی هێڵی ئیمام" (دانشجویان خگ امام) کە لە 1979دا پەلاماری سەفارەتخانەی ئەمریکایاندا لەتاران‌و، کاربەدەستانی سەفارەتخانەکەیان 444 ڕۆژ بەدەستبەسەری‌و تۆقاندن، لە خانووی سەفارەتخانەکەدا هێشتەوە. بێجگە لەوەش، وەك پاسدار، لە جەنگی کوردستاندا بەشداریکرد، پاش ئەوەی خومەینی بانگی "جیهاد"ی دا دژ بەکورد. لە پاداشی خزمەتەکانیدا بۆ ڕژێم، کرایە فەرمانداری شاری دە ملوێنی تاران. ئەوەی لەم کابرایەی دەگێڕنەوە، ئەوەیە، ژیانێکی سادەو ساکارانەی بردووەتە سەرو، دژ بەدزێتی‌و بەرتیلخواردن بووەو، ئەمەش کارێکی وایکرد، کە بتوانێ جەماوەرێکی گەورەی خەڵکی گوندەکان‌و هەژارو دەستکورتەکانی تاران، لەدەوری خۆی کۆبکاتەوەو، دەنگەکانیان لەهەڵبژاردندا مسۆگەر بکا. ئەمە بێجگە لەوەی کە، خامەنەیی‌و پاسداران‌و بەسیج، هەموو پشتیوانیان لێکردو گرەوی لە ڕەفسەنجانی بردەوە، کە کەم کەس ئەمەیان بەخەیاڵدا دەهات، کە کەسێکی وەك ئەحمەدی نەژاد لەڕەفسەنجانی پتر دەنگبهێنێ‌و 29 ملوێن کەسیش بەشداری هەڵبژاردن بکەن، لەکاتێکدا کە حیزب‌و کۆمەڵە بەرهەڵستکارەکان بانگی بۆیکۆتی هەڵبژاردنیاندا.

گەیشتنی ئەحمەدی نەژاد بەپلەی سەرکۆمار، دەسکەوتێکی دیکەی ڕژێمی ئێرانە، لەکاتێکدا کە پارلەمان‌و، "شورای نگهبان"و، "مجمع تشخیص مصلحت نظام"و، دەزگەی دادوەری‌و، دەزگەی

دۆزگرێتی گشتی (الادعا و العام)و هێزی لەشکرو سوپاو بەسیج، هەمووی سەر بەرژێمە. جا ئەوەی لێرەدا پێوەندیی بە کوردەوە هەبێ ئەوەیە، رژێمی ئێران، لەمەولا پتر لەجاران، توندوتیژترو تەنگەتیلکانەتر دژی کورد دەوەستێ‌و، دەسەڵاتی رژێمیش بۆ پەلاماردانی کورد، گەلێك لەجاران پترە. بەتایبەتی، چۆنکە ئەو حیزب‌و کۆمەڵ‌و دەستانەی کە دژ بەرژێمی ئێرانن‌و بە "ئۆپۆزیسیۆن" نیویانڕۆیوە، زۆربەی زۆریان، ئەگەر لەرژێمی ئێران خراپتر نەبن بەرامبەر بە کوردو داخوازییەکانی، بێگومان کەمتر خراپ نین. ئەوانە، ئەگەر دوو وشە بەسەر دەمیاندا بێ، بەدڵنیاییەوە، یەکێکیان "تمامیت ارچی"، واتە "تەواوێتیی خاك"ەو، کوردستانیش، بە بەشێك لەوڵاتی خۆیان دەزانن‌و، کوردیش بە نەتەوە، یان گەل، دانانێن، بەڵکو بە "تیرەیەکی ئێرانی"و، هەوڵدەدەن زمانەکەیان، فارسی، کە لەهجەیەکی تێکەڵە لە عەرەبی‌و کوردی‌و ترکی، بەزۆری زۆردارەکی بەسەر کوردو بەلووچ‌و ترکمان‌و عەرەب‌و ئەوانی دیکەدا بسەپێنن. لەبەر ئەوە، چاوەڕوانیی چاکەو خێرخوازی لەبەرەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی ناکرێ‌و، ئەوانە، بەرامبەر بەمافی کورد، لەگەڵ رژێمی ئێران هاودەنگ‌و هاوکارن‌و، رۆژنامەکەشیان "کیهان" کە لە لەندەن دەردەچێ، نموونەیەکە، وەك بەڵگە، بۆ ئەم بۆچوونەی سەرەوە.

وەك جارێکیان لە "میدیا"دا نووسیبووم، ئەمریکا دەیەوێ رژێمی ئێران بگۆڕێ، بەڵام نازانێ چۆن. ئەوەی رژێمی ئێرانیش لێی دەترسێ، بوونی بەرهەڵستکارانی ئێرانی لەنێوەوەو لەدەرەوەی ئێران نییە، بەڵکو، بوونی لەشکری ئەمریکایە لە عێراق‌و ئەفغانستان‌و نێوچەی کەنداودا. لەشکری ئەمریکاش، هەتا لەم دوو وڵاتەدا، زێتر لەقوڕدا بچەقێ، بەسووتی رژێمی ئێران تەواو دەبێ، لەبەرئەوە، رژێمی ئێران، هەموو توانست‌و هێزێکی خۆی دەخاتە کار، تا ئەمریکا لەعێراق‌و ئەفغانستان‌و کەنداو سەرکەوتوو نەبێ، بەڵکو، بەسەری شکاوو پاشڵی دڕاوەوە، لەو وڵاتانە بچێتە دەرەوە. ئەوەی بووەتە پاڵپشتی ئێران لەم رووەوە، ئەوەیە زۆربەی زۆری عەرەبەکانی عێراق، شیعەو گوێڕایەڵی کابرایەکی ئێرانین کە مەلا سیستانییە. بێجگە لەمەش، سەرکردەکانیان، وەك برایم جەعفەری‌و بنەماڵەی حەکیم‌و شەهرستانی، هەموویان ئێرانین‌و، لەسەردەمی سەددامدا، لەئێران بوون‌و، چاوبەرەژێری رژێمی ئێرانن. ئەوەتا لەم رۆژانەدا، عەبدولعەزیزی حەکیم، بانگێشتنی مەحموود ئەحمەدی نەژادی کردووە، کە ببێ بە میوانی عێراق. برایم جەعفەریش، بەتەمایە بچێ بۆ سەردانی ئێران‌و، مەلا سیستانیش لەولاوە، خۆی کردەوە بە کەڵەگای خەڵکی عێراق‌و، دەبێژێ نابێ لەباشووری عێراقدا هیچ جۆرە بەڕێوەبەرێتییەکی فێدراڵی دابمەزرێ. لەولاشەوە، وەزیری دەرەوەی مەلاکانی ئێران، خەڕڕازی، کە هاتە عێراق، لەلایەن مەلا سیستانییەوە بەوپەڕی رێزەوە پێشوازی لێکرا. بەکورتی، رژێمی ئێران جێی خۆی قایمکردووەو، وەك چەند مانگێك لەمەوبەر، رۆژنامەکانی ئێران بڵاویانکردەوە، هەزاران کەس لەئێران خۆیان نێونووسکردووە، کە "ئامادەی خۆکوژین" لەپێناوی "چوونە بەهەشتدا". ئاشکراشە، ئەمانە ناچن لەنێوچەی دەسەڵاتی عەبدولعەزیزی حەکیم‌و موقتەدا سەدرو برایم جەعفەری خۆ بتەقێننەوە، کە سەر بەخۆیانن، بەڵکو دیارە دەست لەکێ دەوەشێنن. ماوەیەکیش لەمەوبەر، لە"میدیا"دا نووسیبووم کە نەخشەیەك هەیە بۆ ئەوەی کاری تیرۆریستی بگوێزنەوە بۆ ئەو شوێنانەی بەدەست کوردەوەن‌و، ئەوەبوو لەهەڵەبجەو بادینان‌و جارەکی دیکەش لەهەولێر، پەلاماردانی تیرۆریستانە روویاندا. ئەوەی پتر یارمەتی رژێمی ئێران‌و هەڤاڵبەندەکەی، واتە سووریای داوە، کە پێشڕۆیی بکەن، ئەوەیە کە هەڵوێستی ئەمریکا لەگۆڕەپانی رامیاریدا، هەڵوێستێکی نەشارەزایانەو ناشیانەیە. لەبەرئەوە، ئەمریکاش، وەك کورد، نەمەکی سوێرە. ئەنجامەکەشی دەبینین، کە ئەوەتە، هەموو ئەوانەی کە ئەمریکا ساڵانی ساڵ

خزمەتیكردوونو پاراستوونی، دژایەتی دەكەن. ئەڵمانیاو فەڕەنسا دوو نمونەی دیارو بەرچاونو، دەوڵەتی تركانیش، نموونەیەكی دیكەیە، كە ئەوەتە پەنجا ساڵ پترە، بەهۆی ئەمریكاوە توانیویێتی هەموو جۆرە دەستدرێژییەكو تاوانێك بەرامبەر بەكورد بكا، كەچی لەجەنگی عێراقدا، چەمۆڵەیەكی نا بەڕووی ئەمریكاوە. لەهەمووشی قێزەوەنتر ئەوەیە، لەم رۆژانەدا، رژێمی ترك، رێی داوە، كە لەئەستەمبوول، لە 6/24وە، "دادگەیەك" بەنێوی "دادگەی گەل"ەوە بكەوێتە كار، بۆ دادگەییكردنی جۆرج بوشو تۆنی بلێر، بەرامبەر "تاوانەكانیان" دژی گەلی عێراقو فەرماندانیان بە لەشكرەكانیان بۆ پەلاماردانی عێراقو داگیركردنی عێراق. خۆیایە، ئەم دادگەیە، هەر بڕیارێك بدا، دەسەڵاتی بەجێگەیاندنی نابێ، بەڵام لەباری مۆرالییەوە، كار كردی خۆی دەبێو، ئەمەش دوژمنایەتیی ئاشكراو بێپەردەی رژێمی ترك بەرامبەر بە ئەمریكاو بەریتانیا پێشاندەداو، ئەو پرسیارەش دێنێتە پێشەوە، كە تاكەی ئەمریكا پشتگیریو پشتیوانیی رژێمی تركی دوژمن بەكورد دەكا، كە ئەوەتە نێزیكەی سەتەیەكە بۆ لەنێوبردنی كورد، بەهەموو شێوەیەك تێدەكۆشێو، ئێستەش بەم كردەوانەی درێژە بە بەرگریكردن لەرژێمی تیرۆریستی سەددام دەدا؟ ئایا ئەمریكاو بەریتانیا ئامادەن هەڵوێستی خۆیان بگۆڕن بەرامبەر رژێمی تركو، ڕوویەك لەكورد بكەنەوەو یارمەتی كورد بدەن بۆ دامەزراندنی خانوویەكی كوردستانی لەخۆرهەڵاتی ناڤیندا، كە ببێتە بنكەیەك بۆ ئازادیو دیمۆكراتیو ئاشتی؟ ئایا سەركردەكانی حیزبە كوردییەكانیش ئامادەن، لەڕێی یەكگرتنێكی چارەنووسسازانەو، دیپلۆماسیتێیەكی خەستوخۆڵو، وازهێنان لەعێراقچێتیو ئێرانچێتیو سووریاچێتیو حیزبحزبێنە، ئەمریكا دابینبكەن بەوەی، كە رێگە چارەی زاڵبوون بەسەر لێشاوی تیرۆردا، تەنێ، دامەزراندنی دەوڵەتێكی دیمۆكراتی ئازادیخوازی ئاشتیخوازە لەكوردستاندا، لەسەر بنچینەی بیرۆكەی شارستانێتیو دادی كۆمەڵایەتی؟ یان، هەروەك خوویان پێوەگرتووە، لەسەر حیزبحزبێنەی بۆگەنكردووی خۆیان دەچن بەرێوەو، ئەم دەرفەتەش لەدەست خەڵكی كوردستان دەدەنو، ئایا حیزبو كۆمەڵەكانی رۆژهەڵاتی كوردستان، ئامادەن، هەموو یەكبگرنو چاوەڕوانی ئەو هەلە بكەن، كە لاساریو شەڕخوازیی رژێمی ئێران دەیهێنێتە پێشەوەو، دەتوانن، رێنەدەن بەوەی، شاپەرستەكانو كۆمارخوازەكانو دوژمنەكانی دیكەی كورد لەئێراندا، ئەو دەرفەتە بقۆزنەوەو، بەیارمەتی ئەمریكاو ئەورووپا، جێی مەلاكان بگرنەوەو، ئایا، بۆ وێنە، PKK ئامادەیە دەست لەكورد بەكوشتدان هەڵبگرێ، چ لەباكوورو چ لەباشوورو چ لەرۆژهەڵات، لەپێناوی كارێكی بێ پروگرامو بێ بەرنامەو بێ ئامانجێكی نەتەوەیی بەرچاوی وا، كە بهێنێ ئەم هەموو قوربانییە بدرێ بۆی، یان سوورە لەسەر ئەوەی لە پێناوی "كۆماری دیمۆكراتی تركیا"دا، كە هیچ كاتێك نایگاتێ، كوردستان لەوە پتر كاولتر بكاو، لیستەی شەهیدەكانی رۆژ لەدوای رۆژ، درێژتر بكاتەوە؟ ئایا حیزبۆلكەكانی رۆژاوای كوردستان كە كەوتوونەتە بوختانكردن بەراپەڕینی جەماوەرانەی خەڵكی قامیشلۆو، داكۆكیكردن بۆ رژێمی كوردكوژی سووریا، ئامادەن دەست لەسیاسەتكردن هەڵبگرنو سەری كورد رەحەتكەن؟ ئایا دوو زلحیزبەكەی باشووری كوردستان ئامادەن بەڕاستی یارمەتیی خەڵكی باكوورو رۆژهەڵاتو رۆژاوای كوردستان بدەن، بێ ئەوەی خۆیانبكەن بەدەمڕاستی خەڵكی ئەو نێوچانەو، ئامادەن، حیزبەكانیان بە پارە، یان بەهەڕەشە، بێدەنگ نەكەن؟ بێگومان ئەو بارودۆخەی كە لەنێوچەی رۆژهەڵاتی ناڤیندا سەریهەڵداوە، دووڕێیانێكی لەبەردەم دواڕۆژی كورددا هێناوەتە پێشەوە، كە یان، كورد سەربەرزانە بەئازادیی خۆی دەگات، یان بەجارێ بەقوڕی رەشدا دەچێتە خوارەوە.

ئەوجا، لەبەرئەوەی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان، بەتەمایە، کۆنگرەی پێنجەمی خۆی، لە 30ی ئەم مانگەدا (7/30) لەشاری لەندەن ببەستێ، پێویستە نوێنەرانی هەموو حیزبو کۆمەڵو رێبازە کوردستانییەکان، بەشداریبکەن تێیداو، لەوتووێژێکی بابەتانەدا رێگە چارەیەك بۆ پێکەوە کارکردن بدۆزنەوە. هەموو لایەکیش دڵنیابێ، کە هیچ حیزبێك ناتوانێ بەتەنێ، کوردستان رزگاربکا، بەڵکو رزگارکردنی کوردستان بەهاوکاریی هەموو خەڵکی کوردستان دێتەدی. دەبا، هیچ حیزبێك، ئیدی کەڵەگایی نەنوێنیو شەڕی خۆتڕێن نەکا.

بەرلین 2005/7/1

میدیا، **ژ** 198، 2005/7/5

کوردستانی سەربەخۆ، لەنێوان خەون و خەیاڵی هۆنەری گەورەی کورد، عەبدوڵڵا پەشێوو، و"واقیع بینی"ی سیاسەتکاری بەنێوبانگی کورد، مام جەلال تاڵەبانییدا

ئەوەی بوو بە پاڵپێوەنەری نووسینی ئەم وتارە، ئەو دوو هەڤپەیڤینە، دوا بەدواییەکە بوو، کە بەڕێز مام جەلال، جارەك لەگەڵ گۆڤاری "Der Spiegel" (ئاوێنە)ی ئەڵمانی و، جارەکی دی لەگەڵ ڕۆژنامەی تركی "Akşam" (ئێوارە)دا کردبووی، کە ئەوەی "ئاکشام" لەژمارە 197 (2005/6/25)ی "میدیا"دا بەشێکی بەکوردی بڵاوکرابووەوە. مام جەلال لەهەردوو هەڤپەیڤینەکەدا گوتبووی، کە ئەو "بەدرێژاییی (58) ساڵ خەباتی خۆی، بیری لەجیابوونەوەی کوردستان لەعێراق نەکردووەتەوە"و گوتبووی "کوردستانی سەربەخۆ، خەون و خەیاڵی هۆنەران و ڕەگەزپەرستانی کوردە"و، "ئەو خەیاڵەش، بەهەرەسهێنانی سەددام کۆتاییهاتووە" بێجگە لەوەش، گوتوویەتی، "کە کورد لەبەر هۆی جوگرافیایی، ناتوانن دەوڵەتی سەربەخۆ دروستبکەن"، چۆنکە، "ئەگەر وادابنرێ کە دەوڵەتی کورد دامەزرێندرا، چۆن دەتوانێ بژێ، ئێران و عێراق و تورکیاو سووریا سنوور دادەخەن لەسەری و، ئەو دەمە، ئەو (مام جەلال) ناتوانێ لەگەڵ پەیامنێری "ئاکشام" (واتە حوسنی مەحەلی کە عەرەبێکی دژ بەکوردی خەڵکی ترکیایە) ، بچێ بۆ ئەستەمووڵ، بۆ ئەوەی لەوێ، پێکەوە ماسی بخۆن".

ئەگەر مرۆڤ ڕۆژنامەی "ئاکشام" بەهوردی بخوێنێتەوە، باش تێدەگا، کە پەیامنێرەکەی، حوسنی مەحەلی، ئەو کابرا عەرەبەی، کە ئەمریکای بە "ئیمپریالیست و داگیرکەری عێراق" دەداتە قەڵەم و، کوردیش بە "هاوکاریکردن لەگەڵ ئیمپریالیزمی ئەمریکا" تۆمەتبار دەکاو، بەتیرۆریستە کوردکوژەکان، دەبێژێ" "بەرخۆدەر" (مقاوم)، پرسیارەکانی بەجۆرێکن، کە دەیەوێ، ناڕاستەوخۆ، وەرامەکانی بخاتە نێودەمی مام جەلالەوە. بۆ وێنە، دەبێژێ: "کەواتە بەشداریکردنی کورد لەدەسەڵاتدارێتیی بەغدادا، بەپێی بەڕێزتان، کۆتاییهێنانە بەخەونی کورد"، مام جەلال لەوەرامدا دەبێژێ: "ئەوە، بەتەواوی ڕاستە. چۆنکە کورد بۆ یەکەمجار، بینیان و تێگەیشتن، کە ئەوان لەپلەی یەکەمدا، هاووڵاتی عێراقن. ئێستەش هەر کەس بەعێراقێتی خۆی سەربەرزە".

بەر لەوەی بچمە نیوەڕۆکی باسەکەوە، دەبێ ئەوە بێژم، کە ئەز عەبدوڵڵا پەشێوم، وەك هۆنەر، هەڵبژارد، چۆنکە ئەو بەڕێزە، لایەنگرێکی کۆنی بیری سەربەخۆییی کوردستانەو، سەر بەهیچ نێوەندێکی دەسەڵاتی کوردی نییەو، جەماوەرێکی یەکجار زۆری کوردیش هەن، کە حەز بەگوێگرتن لەهۆنراوەکانی دەکەن.

ئێستە، بابێینە سەر شیکردنەوەی قسەکانی برای بەڕێز مام جەلال:

بەڕاستی زۆر سەیرە، سەربەخۆییی کوردستان، ئامانجی ڕەگەزپەرستەکانی کورد بێ. ئەمە لەکاتێکدا، کە هەوڵدان بۆ سەربەخۆییی هیچ وڵات و نیشتمانێکی ژێر دەستەو داگیرکراو، نەك هەر ڕەگەزپەرستی نییەو بەس، بەڵکو کارێکی ڕزگاریخوازنەیەو، ئەوانەی وڵاتێك داگیر دەکەن و گەلەکەی بندەستدەکەن، ئەوانە ڕەگەزپەرست و گەلدوژمنن، نەك گەلێکی کەنەفتکراوو، خەڵکی وڵاتێکی داگیرکراو. دوایی تێناگەم، ئەوانەی ڕەگەزپەرستن لەنێو کورددا کێن؟ با زۆر دوور نەڕۆین و، باسی ئەحمەدی خانی و حاجی قادری کۆیی نەکەین، ئایا شێخ مەحموودی بەرزنجی و قازی محەممەدو شێخ سەعیدی پیران و عوسمان سەبری و سەید ڕەزاو، چەندین سەرکردەی دیکەی سەربەخۆیخوازی کورد، ڕەگەزپەرست بوون؟ ئایا هەزاران پێشمەرگەی خۆ بەختکەر کە گوێیان لەسروودی:

"پێشمەرگەین، بەهەڵمەتین
شێری ڕۆژی زیللەتین
لەپێناوی سەربەخۆیی کوردستان
بەختدەکەین ژیانمان و ماڵ و گیان
لەپێناوی سەربەخۆیی کوردستان"

کە لەبەرهەمی، هۆنەری خودێلێخۆشبوو، خالید دلێرە، کە دلێر، خۆی یەکێك بوو لەئەندامانی حیزبی مام جەلال، ئایا، ئەمانە هەموو ڕەگەزپەرستبوون؟

ڕاستییەکەی، ڕەگەزپەرستی، نەك هەر لەنێو کورددا نییەو، کۆمەڵگەی کوردیش ئەو جۆرە ترادیسیۆنەی نییە، بەڵکو کوردی ناسیۆنالیستیش، وەك ناسیۆنالیستەکانی عەرەب و ترك و فارس، لەنێو کورددا، یان هەر نین، یان زۆر زۆر کەمن و، ئەمەش مایەی خۆشبەختییە.

بەڵێ، جەماوەرێکی زۆر فراوانی نەتەوەیی هەیە، بەڵام بیری نەتەوەیی، وەك لەسەمیناری "بیری نەتەوەیی"دا ڕۆناکیم خستووەتە سەر، هیچ پێوەندییەکی بەبیری ناسیۆنالیزمی ڕۆژهەڵاتی و ڕۆژئاواییەوە نییە. هیچ کوردێك تائێستە، داوای بەغداو ئەنقەرەو ئەستەموول و دیمەشق و تارانی نەکردووە، ئەگەرچی لەم شارانەدا ملیۆنان کورد دەژین و، کوردی ڕەسەنی ئەو شوێنانەشن و، کەسیش ئەو شارانەی نێونەناوە "شاری برایەتی"!!!

باشە، بۆچی دەبێ بیری دامەزراندنی دەوڵەتێکی فەلەستینی، کە مام جەلال، بە کوڵودڵەوە، بۆ فەلەستینییەکان داوایدەکاو، لەوەشدا ئەز هەقی دەدەمێ، بەڵام بیری دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردستانی، بیرێکی ڕەگەزپەرستانە بێ. یان، ئەمە خاڵانەی ئەوەیە، کە دەبێژن "ڕێوییەکە، دەمی نەدەگەیشتە هێشووە ترێکە بیخوا، دەیگوت، ترش و تاڵە"!؟

سەیر ئەوەیە، مام جەلال لەوتووێژەکەیدا لەگەڵ حوسنی مەحەلی، سنووری دیپلۆماسێتی دەبەزێنی و، ئەگەر ترکەکان ئەو قسەیە بخوێننەوە، بەگاڵتەی دەزانن، چۆنکە قسەکە لە تەوس (تهکم) دەچێ، کاتێك دەبێژێ "سوننییەکانی عێراق، هەموو دەوڵەتە عەرەبەکانیان لەپشتە، شیعەکانیش ئێرانیان لەپشتە. ئێمەی کوردیش، ترکیا پشتیوانمانە.. هتد". نازانم ئەم پشتگیری و پشتیوانییەی دەوڵەتی ترك، لەکوێداو لەچیدا خوێ دەرخستووە؟ ئایا لەوەدا، کە ماوەی هەشتا ساڵ ترکمانەکانی عێراق، مافیان خورابوو، و ئەو مافەش کە دەستیانکەوت، تەنێ، پاش دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین"و دامەزراندنی بەڕێوەبەرێتیی کوردستان بوو. کەچی ڕژێمی ترك، یەك وشەی دژ بەرژێمەکانی عێراق، لەدەم دەرنەچوو، بۆ پاراستنی مافی ترکمانەکان، بەڵام پاش ئەوەی کە کورد کەوتنە سەر ڕێی هێنانەدی هێندەك لەئامانجەکانیان، ئەوجا "بەرەی ترکمان"ی لەکورد ڕاستکردەوەو، سەردەمی هەژاری و بێنانیی لەهەرێمی ئاسایشدا بەکارهێنا، بۆ ئەوەی نان و پیازێك بدا بەو خەڵکە برسییە، بەرامبەر بەوەی خۆیان بەترکمان نێونووس بکەن و، ئێستەش کە ئێستەیە، چاوی هەڵنایەت بەوشەی کوردستان. کەسانێك کە نێویان کوردستانە و خەڵکی باشوورن و، لەئەورووپاوە دەگەڕێنەوە وڵاتی خۆیان، لەئەنقەرە، یان لە ئەستەمووڵ، دەیانگرێ و، هەر بەفڕۆکە ڕەوانەی ئەورووپایان دەکاتەوەو، لەم ڕۆژانەشدا، نامیلکەیەك بە دەهەزار دانە لە ئامەد(دیاربەکر) بڵاوکراوەتەوە کە دەبێژێ، کورد مێژووی نییەو، بنەچەو ڕەچەڵەکی دیار نییەو، زمانەکەشی، زمانێکی سەرەتایی و کێوییەو، لەپاڵ گەلێك سووکایەتیی دیکەدا کە بەکوردی

کردووه. بەرامبەر بەوە، بازرگانانی ترك لەباشووری کوردستان، قۆنتەراتی گەورە گەورە دەدرێ پێیان‌و، هێندێکیان پارەی زۆریان لەکورد وەرگرتووەو، کارەکەیان بەجێهێشتووەو رەڤیاون.

مام جەلال، هەر خۆی سالآنی سالّ یارمەتیی "بەرەی ترکمان"ی داو، پارەی دابەشکرد بەسەریانداو زەوی‌و زاری دانیّ، بەلاّم ئەوان، نەبوونە دۆستی مام جەلال، یان دۆستی کورد. چۆنکە ئەوان، بەڕاستی، بۆ مافی گەلی ترکمان هەوڵنادەن، کە ئەوەش مافێکی رەوایەو پێویستە هەموو کوردێك پشتگیریلێبکا، بەڵکو، دەیانەویّ خزمەتی رژێمی ترك بکەن‌و، وەك برای بەڕێز، کاك موەفەق سەرۆکی حیزبی شرووقی ترکمانی لەتەلەفیزیۆنی کوردساتدا، فەرمووی، ترکمانەکان پێویستیان بە (وەصی) نییەو، ئەگەر کەسانێك هەبن بیانەویّ خزمەتی دەوڵەتی ترك بکەن، فەرموو با بچنە ترکیاو لەویّ ئەو خزمەتە بکەن‌و، خۆیان نەکەنە دەمڕاستی گەلی ترکمان.

ئەوجا ئێستە، با بێینە سەر "واقع بینی"ی برای بەڕێزم، مام جەلال:

ئەگەر مام جەلال، وەك خۆی دەفەرمووێ، بەدرێژاییی 58 سالّی ژیانی رامیاریی خۆی، بیری لەجیاکردنەوەی باشووری کوردستان لەعێراق نەکردبێتەوە، دیارە ئەوە مافی خۆیەتی‌و، هەر کەسێکی دیکەش مافی ئەوەی هەیە، وابیر بکاتەوە. بەلاّم کە مام جەلال، ئەو رێبازەی گرتووە، دیارە، کەسێکی دیکەش دەبیّ مافی ئەوەی هەبیّ، پێبیێژیّ، ئەگەر یەکێك بیر لەوە نەکاتەوە کە کوردستان لەعێراق جیابکاتەوە، دیارە ئەو کەسە باشووری کوردستان بەبەشێکی جیانەکراوە لەعێراق دادەنیّ. ئەوجا، ئەگەر ئەمە وابوو، ئەوا ئەو دەمە، هیچ پێویستی بەوە نەدەکرد کە مام جەلال نێزیکەی چل سالّ خەریکی جەنگی چەکداری بیّ لەدژی دەوڵەتی عێراق‌و، لەپێناوی ئەوەدا ژیانی خۆی‌و هەزاران کەسی دیکەش، بخاتە مەترسییەوەو، درۆشمی "یان کوردستان، یان نەمان" هەڵبگریّ.و ئەو کە عێراقییە، بەر لەوەی کوردو کوردستانی بیّ، چ پێویستی بەدروستکردنی حیزب‌و کۆمەلّ، بەنێوی کوردستانەوە، هەبوو؟ خۆ ئەگەر ئەوەی نەکردایەو، هەر بەنێوی عێراق‌و عێراقێتیەوە کاری بکردایە، ئەو حەلە رژێمە یەکلەدواییەکەکانی عێراق، بەفرۆکەو تۆپ‌و چەکی کیمیایی، پەلاماری کوردستانیان نەدەداو، کوردیش ناچار نەدەبوو، ئەو هەموو قوربانییە بدا، لەپێناوی پاراستنی سنووری عێراق‌و، یەکێتیی عێراقدا. چۆنکە ئەو دەمە، دەسەلاّتدارانی عەرەبی عێراق، ترسی جیابوونەوەی کوردستان نەدەنیشتلێیان‌و، لەوانەش بوو، کوردیش، وەك هاوولاّتیی عێراق، هێندەك مافی دەستبکەوتبایە. چۆنکە، ئەوەی عەرەبەکانی لەکورد هاندا، بکەونە قەلاچۆی کورد، ئەو درۆشمە نێرەمووکانەیە بوو کە پێیدەگوتریّ "کوردستانی عێراق". کە نە کوردستانە، کوردستان بیّو، نە عێراقیشە عێراق بیّو، نێرەمووکیش، نە نێرە، نێر بیّو، نە مێیە، میّ بیّ. بەڕاستی سەیرە، جاران، سەرکردەکانی کورد، لەخودیّ دەپاڕانەوە، رۆژنامەنووسێکی بیانی، رێیبکەوێتە لایان‌و، وتارێك لەسەر کوردستان بنووسیّ، ئێستە، وەزیری دەرەوەو وەزیری بەرگریی ئەمریکا، بەفرۆکە دێنە رۆژهەلاّت‌و، بەر لەوەی بچنە بەغداو ئەنقەرە، روودەکەنە سەلاحەدین‌و دوکان‌و، کۆنگرەی رۆژنامەیی، لەگەلّ کاك مەسعوودو مام جەلال دەبەستن. سەرمایەدارانی ئەورووپا، روودەکەنە کوردستان‌و، ئامادەیی خۆیان بۆ ئاوەدانکردنەوەی کوردستان پێشاندەدەن. ئەمەش "واقیع"ەکەیەو، سەرکردەکانی کوردیش، پێویست بوو سالآنێك لەمەوبەر، خۆیان لەگەلّ ئەو "واقیع"ە نوێیە بگونجێنن‌و، شەقێك لەحیزبحزبێنە هەڵدەن‌و، ریزەکانی خۆیان یەکبخەن‌و، بەڕێوەبەرێتی‌و هێزی چەکدارو رێبازی رامیارییان بەرامبەر دەرەوە یەکبخەن‌و ئەوجا، بەکردەوە، نەك بەقسە، دیمۆکرات‌و ئاشتیخوازو ملکەچی قانوون بن. ئەوەتا تائێستا، هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکەیان

نەکردووەتەوە، بەیەك، کەچی لەگەڵ حکومەتی شیعەکان موو بەنێوانیاندا ناچێ. ئەمە لەکاتێکدا ئەگەر سەریان لەسیاسەت دەربچوایە دەبوو دەمێك بووایە لەحکوومەتی شیعەکان بکشانایە دواوەو، حکوومەتی شیعەکانیان بخستایە، چۆنکە جارێکی دیکە کورد ئەو هەلەی بۆ هەڵناکەوێتەوەو، کە سوننەکان بەشداریی هەڵبژاردنو دەسەڵاتیانکرد، رۆڵی کورد زۆر بێهێز دەبێ.

ئەمەیان واو، لەلایەکی دیکەوە، مام جەلال راستەدکا کە دەبێژێ، ئەگەر وادابنێین دەوڵەتێکی کوردستانی دروستببێ، ئەوا دەوڵەتەکانی دەوروبەر، سنوور لەسەر کوردستان دادەخەنو، ئەو دەمەش رێنادەن بەهیچ کەسێك، نە بچێتە کوردستانو، نە لە کوردستان دەربچێ. ئەمەش ئەو "واقیع"ەیە کە مام جەلال باسیدەکا. بەڵام هیچ "واقیع"ێك، "فەرمانی خودێ" نییە کە ببێتە رەوشێکی لەگۆرانەهاتوو. هەر "واقیع"ێك بگریت، بەستراوە بەشوێنو کاتەوەو، بەگۆرانی شوێنو کات، "واقیع"ەکەش دەگۆرێ. گۆرینی "واقیع"ی رامیاریش، کارو ئەرکی هەموو سیاسەتکارێکە. چۆنکە "واقیع" بریتییە لە "باری وێستاو (الوچع الراهن) status qvuo و، سیاسەتکاریش هەوڵدەدا بۆ لابردنی "باری وێستاو"، تاوەکو خۆی ببێتە سەرکارو، "واقیع"ێکی نوێ بهێنێتە کایە. ئەو دەمە، ئەوەی دوێنێ لەخەیاڵو بیرو بۆچوونی ئەو سیاسەتکارەدا بووە، دەبێتە (واقیع). لەبەر ئەوە، سیاسەتکار دەبێ تێبکۆشێ بۆ ئامادەکردنی بارودۆخێکی وا، کە لەگەڵ شوێنو کاتی دوارۆژدا، بگونجێو، کە هەلومەرجێکی لەبار هاتە پێشەوە، دەستبەجێ بکەوێتە جووڵە بۆ قۆزتنەوەی سەردەمی نوێ.

برای بەرێزم مام جەلال، زۆر باش لەبیرێتی کە هات بۆ ئەڵمانیا، بۆ وتووێژ لەگەڵ هێندەك بەرپرسیارانی ئەمریکاییدا، ماوەیەك پێش کەوتنی رژێمی سەددام، لە فرانکفۆرتەوە تەلەفۆنیکرد بۆم، بۆ هەواڵپرسیو، لەنێو قسەکانماندا، پێمگوت "تۆ نابێ بیر لەوە بکەیتەوە کە یەکێك بدۆزیتەوە بۆ سەرکۆماریی عێراق، پێویستە تۆ خۆت ببیتە سەرکۆماری عێراق. تۆ، چل ساڵە خەریکی بەربەرەکانێی رژێمی عێراقیت، لەم چیاوە بۆ ئەو چیاو لەو ئەشکەوتەوە بۆ ئەم ئەشکەوت، خۆ ئەگەر ئەو عەرەبانەی، وەك فارسەکان دەبێژن "منتقر السلگنتی"ن، مێژووی "شەرەشەقی سیاسییان" لە تۆ درێژترە، فەرموو، با شەرم نەکەن، بێنەپێشەوە. ئەوانە ناگەنە ئەژنۆی تۆ". ئا ئەو رۆژە، بوونی مام جەلال بەسەرکۆماری عێراق، خەونو خەیاڵ بوو، بەڵام ئەوا ئەو رۆژە بووە بە "واقیع". ئەوەی راستیش بێ، ئەز حەزمەدەکرد، کە مام جەلال ببێتە سەرکۆمارێکی وەك جۆرج دەبلیو بوش، کە دەسەڵاتی سەرۆکوزەیرانیشی هەبێو، فەرماندەی هەموو هێزە چەکدارەکانی عێراقیش بێ. بێجگە لەمەش، مام جەلال کە هاورێیەکی دێرینمە، زۆر باش دەزانێ، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، پێمدەگوت رژێمی سۆڤێت، رژێمێکی ئیمپریالیستی دوژمن بەکوردو ئازادییی گەلانەو، رۆژێك دێ هەرەسدەهێنێو لەنێو دەچێ. ئەو قسانەی ئەو رۆژەی من لەلای زۆر کەس بە "وڕینە کردنێکی کۆنەپەرستانە" دەدرایە قەڵەم، بەڵام ئەورۆ ئەو "وڕینەو خەونو خەیاڵانە" بوونەتە "واقیع". با لێرەدا بزانین، ئەز بۆچی وامدەگوت، چۆنکە دەمزانی کە دەوڵەتی سۆڤێت دەوڵەتێکی دەستکردەو، هەموو دەوڵەتێکی دەستکردیش، لە یەکەمین بوومەلەرزەی رامیاری، یان کۆمەڵایەتی، یان ئاینیدا، هەرەسدەهێنێو دەبێتە چەند پارچەیەك. یۆگۆسلاڤیاو چیکۆسلوفاکیاو ئەندەنۆزیاش، چەند نموونەیەکی دیکەن. ئێستەش، دەتوانم بێژم کە دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، بەرەو تەپین دەچن، چۆنکە دەستکردن. ئەوجا بۆ دەستوبردکردن لەو تەپینەش، پێویستە ژیرانەو زانایانە، هەوڵبدرێو کار بکرێ. دوای ئەمەش "واقیع"ەکەی ئەورۆ، هەر ئەوە نییە کە کوردستان لەلایەن داگیرکەرانەوە گەمارۆ دراوە، بەڵکو لەپاڵ ئەم "واقیع"ەدا، "واقیع"ێکی دیکەش

هەیەو، ئەوەیە ئەو بارودۆخەی ئەوڕۆ کورد تێیدا دەژیو، بارودۆخی نێوەوەو دەرەوەی دەوڵەتە داگیرکەرەکانیان زۆر جیاوازن لەسالاَنێك لەمەوبەر. بەلاَم سەرکردەکانی حیزبە کوردییەکان، بەداخەوە، هەر بەهزرو بیری سالاَنێك لەمەوبەر، بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان دەچن. مام جەلال دەفەرمووێ، پەرلەمانی کوردستان بڕیاری بۆ فێدەراڵی داوە، نەك بۆ سەربەخۆیی. ڕاستدەکا. ئەوە وایە. بەلاَم ئەو بڕیارە، ساڵی (1992) بوو کە هێشتا سەددام مابوو، دەوڵەتی عێراق مابوو، 11 سەپتەمبەر لەئەمریکا ڕووینەدابوو، کاربەدەستانی ئەمریکا، سەر بەڕێبازێکی دیکە بوون، پێچەوانەی ڕێبازی بوش. ئێستە ساڵی (2005)ە. بەڕاستی، ئەم "بەتەناش"ەی لۆریی سیاسەتکارانی کوردم، وەك تەمەنەکەی تاریق عەزیز کوردی دێتە بەرچاو. کە بۆ یەکەمینجار تاریقم ناسی، ساڵی 1963 بوو، لەکۆنگرەی "خوێندکارانی کورد"دا لەمۆینخ. کە مام جەلالو محەممەد مەهدیی جەواهیریش لەو کۆنگرەیەدا بەشدارییانکرد. ئەو ساڵە لە تاریقم پرسی، ئەرێ تاریق تەمەنت چەندە؟ گوتی (36) ساڵە. ساڵی 1970 کە چوومە بەرلینو لەوێ نیشتەجێبووم، جارێکیان لەسەرشەقامی کوودام، لوتوبزووت تاریقم دیو، ماوەیەك چۆنیو چاکیمان لە یەککردو، گوتم ئەرێ تاریق تۆ چەند ساڵیت؟ گوتی: ئای! ئەی پێتمنەگوت (36) ساڵم. لەبیرتچووەتەوە؟. وادیارە ڕۆژژمێری سیاسەتکارەکانیشمان لەجێخۆی "بۆش" لێدەدا.

لەکۆتاییدا دەبێژم، کە هێندەك خەونو خەیاڵ هاتوونەتە دیو، بوونەتە "واقیع" کە سەردەمانێك بە نەبوو و نەکراو دادەنران، لەمانە ڕووخانی دیواری بەرلینو دامەزراندنی "هەرێمی نەفرین" لەلایەن کۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، لەسەر زەوی دەوڵەتێکی ئەندام لەکۆمەڵەی نەتەوە یەکگرتووەکانداو، پەلاماردانی ڕژێمی سەددام لەلایەن لەشکری ئەمریکاو، هاوپەیمانێتییکردنی ئەمریکاو کورد، کە ئەویان زلهێزەو ئەمیان ژێر دەستەو بێدەوڵەتە. بێگومان، گەلێك خەونو خەیاڵیش هەن کە نەهاتوونەتەدی. یەکێك لەوانە ئەوەبوو کە ڕژێمی ترك پاش شۆڕشی ئارارات، پەیکەرێکی لەسەر ئەو چیایە دروستکردو، بەترکی لەسەری نووسی: موخەییەل کویردستان، بوورەدە مێتفوندر" (کوردستان خەیاڵی لێرەدا نێژراوە). بەلاَم نێزیکەی هەفتا ساڵیش دوای ئەوە، ئەو خەونو خەیاڵە بەبادا چوو. بەلاَم دڵنیاین خەونەکەی عەبدوڵلا پەشێوو، ملوێنان خەڵکی دیکە لەکوردو دۆستانی کورد، دێتە دیو، کوردستانی ئازادو دێموکراتو ئاشتیخوازو مرۆڤدۆست، سەربەخۆیی خۆی دەستدەکەوی. چۆنکە کوردستان، خەونو خەیاڵ نییەو، لەسەر زەوی "واقع" چۆکیداداوە، هیوام وایە برای خۆشەویستم، مام جەلال تەمەنی درێژبێو ئەو کوردستانە "واقیعی"یە بەچاوی خۆی ببینێ. خۆ ئەگەر ئەز نەشیبینم، خەم ناکا، چۆنکە دڵنیام کە دێتە دی.

بەرلین 2005/7/7

میدیا، ژ 199، 2005/7/12

نە ئاكۆ محەممەد، بە تەنێیەو،
نە رۆژنامەی "میدیا"ش، ماڵی بێكەسانە

هەر ئەورۆ، 8/9ی مانگی تەباخ و، پاش گرتنی هاوبیری بەرێز ئاكۆ محەممەد، سەرنووسەری رۆژنامەی "میدیا" لەلایەن كاربەدەستانی هەولێرەوە، بەتۆمەتی بڵاوكردنەوەی بیروڕای خەڵك لەبارەی كارڕاپەڕاندنی حكوومەت لە سێ مانگدا بەگشتی و كاری یەك بەیەكی وەزارەتەكان لەو سێ مانگەدا، ژمارەیەكی یەكجار زۆر لەهاوبیران و دۆستان و ناسیاوان، پێوەندییانكرد لەگەڵم و، بێزاری و تووڕەیی خۆیان بەرامبەر بەو كارە ناڕەوایە دەربڕی، بەتایبەتی سەرۆكی كۆنگرەی نیشتمانیی كوردستان، سەروەری بەرێز جەوادی مەلا، هێندەك لە كۆمەڵە نێو نەتەوەییەكانیشی لەم ناڕەواییە ئاگادار كرد.

ئێستە، ئەگەر ئەركی رۆژنامەیەكی ئازادیخواز ئەوەبێ، كە ببێتە هۆیەك بۆ بڵاوكردنەوەی بیرو بۆچوونی خەڵكی كۆمەڵگەیەك، بێدەستكاریكردن و تێكدان، هەروەها گواستنەوەی دەنگوباسی نێوخۆو جیهان بۆ سەر لاپەڕەكانی رۆژنامەكە، ئەوا بەدڵنیاییەوە دەتوانم بێژم كە "میدیا" سەرەڕای هەموو گوشارو سنووردارییەك كە رۆژنامەكان، لەلایەن كاربەدەستانەوە دانراوە بۆیان، ئەو ئەركەی لەسەرێتی، بەباشی بەجێیهێناوەو، هەر ئەمەشە كە رێزێكی زۆری بۆ "میدیا"و سەرنووسەرەكەی بەرێز ئاكۆ محەممەد پێكهێناوە.

شایانی باسە، كە راپرسیی، لەوڵاتە دیمۆكراسیەكاندا، دەستاوێژێكی زانستانەو قانوونییە، بۆ تێگەیشتن لەبیروڕای خەڵكەكە بەرامبەر كێشەیەك، یان بەرامبەر هەڵسوكەوتی كاربەدەستان كە بەهەڵبژاردن دەهێنرێنە سەر كار. هەر بۆ ئەمەش، گەلێك ئینستیتووت دامەزراون، كە كاریان هەر راپرسییە. ئەوجا، كە "میدیا" ئەم رێیەی گرتووەو، بیرو بۆچوونی خەڵكی، بێدەستێوەردان و شێواندن، هەروەك خۆی، خستووەتە بەرچاو خوێنەرەوەكانی، هیچ جۆرە تاوانێكی ئەنجامنەداوە، بەڵكو خزمەتێكی كاربەدەستانیشی كردووە، بۆ ئەوەی هەڵەو كەموكورتی خۆیان راستبكەنەوەو، دەبوو كاربەدەستان سوپاسیانبكردایە، نەك قۆڵبەستی بكەن، چۆنكە "میدیا" شێوازێكی دیمۆكراتانەی بەكارهێناوەو، شەڕە بەردی لەگەڵ كەس نەكردووەو، جنێویشی بەكەس نەداوە.

ئەز، كە ناسیاویم لەگەڵ بەرێز كەریم سنجاری (راستییەكەی شەنگاری، كە لەبنەڕەتدا ژەنگاری یە) وەزیری نێوخۆ، لەنێوەڕاستی هەشتاكاندا لەسوێد پەیدا كرد، ئەوەش بەهۆی نێزێكی كاك كەریمەوە لە "ئەكادیمیای كوردی بۆ زانست و هونەر" كە لەو سەردەمەدا دامانمەزراندبوو، هیچ چاوەڕوانی ئەوە نەبووم، كە مرۆڤێكی وا ژیرو لەسەرخۆ، بوار بەو رووداوە دڵتەزێنە بدات، كە دوژمن پێبكەنن پێمان و، بەتایبەتی لەم رۆژەدا، كە خەڵكی كوردستان، لەبەر دووڕییانی مان و نەماندا وەستاون و، ئەوەتا، نەك هەر سەگ، بەڵكو پشیلەش پێماندەوەڕێ. ساڵانێكیش لەمەوبەر، پێشبینی ئەم رۆژەم كرد، بەڵام كاربەدەستان بەداخەوە، گوێیان لەئامۆژگاریی دڵسۆژانەم نەگرت. لەبەر ئەوەیە ئێمە ناچاربووین، ئەورۆ رووبكەینە بەغدا، لەكاتێكدا ئەمان، كاتی خۆی لەهەولێر پەنابەر بوون و، چاویان لەدەست و دەمی ئێمە بوو. ئێمە چواردە ساڵ سەربەخۆ بووین، كەچی سەربەخۆیی خۆمان كردە قوربانیی برایەتیی درۆزنە.

راستە، ئاكۆ محەممەد، پێنووس بەدەستەو چەك بەدەست نییە. هەژارو رەجاڵەو دەوڵەمەند نییە. هاووڵاتێكی ئاساییەو كاربەدەست نییە. بەڵام خاوەنی بیرێكی بەرزو رۆڵەیەكی ژێهاتیی ئەم نەتەوەیەیە. ئاكۆ تاكە كەس و بەتەنێ نییە، بەڵكو هەزاران هاوبیرو پشتیوانی هەیە. رۆژنامەی "میدیا"ش بەم

تەنگاوییەی بەسەریهێنرا، سەری بەرزی بەرزتر دەبێ و، ژمارەی خوێنەروانی پترو، جەماوەرەکەشی فراوانتر دەبێ.

بەرلین 2005/8/9

میدیا، **ژ** 204، 2005/8/16

دەستووری شەرمەزاری و کۆیلەیەتی

هەر لەگەڵ بڵاوبوونەوەی دەقی رەشنووسی "دەستووری عێراق"، رەشەبایەکی توندو تۆڵی تووڕەیی و هەڵچوون، لەنێو چینی رۆشنبیری بەتەنگەوە هاتووی نەتەوەی کوردو خەڵکی کوردستاندا هەڵیکردو، لەهەموو لایەکەوە، هەستی گومان و دڵەڕاوکەو ناهومێدی و ماتەمینی، باڵیکێشا بەسەر رەشوڕووتی دەستخەڕۆکراوی کورددا. ئەریّ... پاش دوو ساڵ هاش و هووش و بەڵێندان و خۆگیفکردن و سوێندخواردن و جاڕدانی ئەوەی کە نێویان نابوو "شەڕی دەستوور"، چیای دوو زلحیزبەکە ژانی گرت و مشکەکوێرەیەکی دەرفرتاند. منیش، هەروەك ئەو خەڵکە واقوڕماوە، خەفەت و پەژارەیەکی قورس، سەرو دڵمی داگرت و، ناشزانم بۆچی دەمودەست هۆنراوەکەی پیرەمێرد هاتەوە یادم، کە پاش رووخانی کۆماری کوردستان گوتوویەتی:

ئەی نائومێدی، ئەی نائومێدی
نەگبەتیی وەها، توخوا، ساکێ دی؟

هەر لەگەڵ ئەوەشداو، هەرچەندە ئەز شاعیر نیم، بەڵام ئەم "میعر"ەی خوارەوە هات بەخەیاڵمدا:

کوردە، دەتەوێ، نەبی دەسخەڕۆ
بە ئاوات بگەی، نەبی رەنجەڕۆ
بەری خەباتت نەڕەوا بە فیڕۆ
بێ بیر کردنەوە، بەرێدا مەڕۆ
روو وەربگێڕە لە حیزبی پەڕۆ
باوی کۆیلەیی، نەماوە ئەمڕۆ

ئاخر مرۆڤ، دڵی بەچی خۆش بێ؟ چۆن دەبێ کەسانێك کە خۆیان کردووە بەدەمڕاستی نەتەوەو نیشتمانێك، هەڵسوکەوتیان ئاوا چەوتو چەوێڵ بێ؟ ئەوەتا، پاش پتر لە هەشتا ساڵ ژێردەستەیی و بەعەرەبکردنی کوردستان و بەتاڵانبردنی سەروەت و سامان و ئەنفال و گۆڕی بەکۆمەڵ و چەکی کیمیایی و فرۆشتنی ژنانی کورد لەبازاڕەکانی دەوڵەتە عەرەبییەکانداو، بێجگە لەوەش، وێرانکردنی 4500 گوندو شارۆچکەی کوردستان و، دەربەدەری و ماڵوێرانی هەزاران و هەزاران خێزانی کەرکووکی و خانەقینی و شەنگاری و ئێزدی و فەیلی و شەبەك و، پاش چواردە ساڵیش ژیانی سەربەخۆ، دەسکەوتنی ئەو دەرفەتە مێژووییە مەزنەی کە رووخانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق، وەك رێکەوتێك، هێنایە پێشەوە، چوون خۆیان خستەوە ژێر دەستی داگیرکەری عەرەب و، ئەو رەشنووسە پڕ لە شەرمەزارییەیان هێنایە کایەو، کەچی دەفەرموون، 98٪ی داخوازییەکانی کوردیان بە ئامانج گەیاندووە. ئایا، ئەمە بەجێهێنانی ئەو بەڵێنە بوو، کە هەموو رۆژێك، چەند جار دووپاتیان دەکردەوەو، دەیانگوت: "کورد نایەوێ ببێتە هاونیشتمانی پلە دوو". ئایا ئەمە بوو "هاونیشتمانێتییە پلە یەکەکە؟" بێجگە لەمەش، دەیانگوت "پێشمەرگە نێوێکی پیرۆزەو دەبێ بمێنێ و هەر دەمێنێش". کامەتە نێوی پێشمەرگە؟ بەڕێزینە! "پاسەوانی هەرێم و سنوور" شتێکەو، "پێشمەرگە" شتێکی دیکەیە. "پاسەوانی هەرێم" بەشێکە لە لەشکری عێراق و بەفەرمانی دەوڵەتی عێراق دەجولێتەوە. کامەیە ئەو بڕیاری چارەنووسەی کە دەیانگوت "دەبێ بچێتە دەستوورەوە، تا کورد پشت ئەستوور بێ بەوەی جارەکی دی ئەنفال و تەعریب نابینێتەوە"؟ خەڵك بەوە هەڵناخڵەتێن، کە لەجیاتی بڕیاری چارەنووس کە پێگە (منگلق)و تێگە

(مفهوم)ێكی قانوونیی نێودەوڵەتییەو راستوڕاست، مافی جیابوونەوەو دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆ دەگەیەنێ، ئەم رستەیە بفرۆشن پێی: "أنّ الالتزام بهڎا الدستور يحفظ للعراق اتحاده الحر شعباً وارچاً وسيادهً". كەی ئەمە باسی مافی بڕیاری چارەنووسە؟ كەر لەكوێ كەوتووەو كوندە لەكوێ دڕاوە!!

سەیر ئەوەیە، بەیەك وشە نێوی ئەو گەلكوژییە نایەت كە لەكورد كراوە لەسەردەمی سەددامدا. ئەوەتا، لەپێشەكیەكەیدا، باسی "مجازر"ی هەڵەبجە كراوە، "مجزرە" لەزمانی عەرەبیدا بە "قەسابخانە" دەگوترێ كە لەزمانی ئینگلیزیدا (massacre)ە، كە لەبنەڕەتدا وشەیەكی فەڕەنسییە. لەكاتێكدا ئەوەی لە هەڵەبجەو بادینان و زەردیئاواو سەردەشت كرا، "مجزرە" نەبوو، بەڵكو گەلكوژی بوو، بەهەموو مانای وشە. گەلكوژی بە عەرەبی "الاباده الجماعیه"یە نەك "مجازر"و، بەزمانی ئینگلیزی (Genocide)ە، كە لەبنەڕەتدا وشەیەكی یۆنانیی- لاتینییە. ئەگەر، "ئەنفال" وەك Genocide لەدەستووردا جێگیربكرابا، بۆ داواكارییەكانی كورد لەدواڕۆژدا بەڵگەیەكی قانوونی دەبوو بەدەست كوردەوە.

ئەی ئەو بەڵێنەتان. چیلێهات، كە داتان بەخەڵك و دەتانگوت "نامانەوێ دەوڵەتێكی ئاینی لەعێراقدا دروستببێ و، دەوڵەت دەبێ سێكۆلار (عەلمانی) بێ"و "دەوڵەت"و "ئاین"، دەبێ لەیەك جیابكرێنەوە". ئەوەتا، دەستوورەكەتان دەبێژێ:

"الإسلام دين الدوله الرسمی، وهو مصدر اساس للتشريع".

"مصدر أساس"، لێرەدا، ئەوە دەگەیەنێ كە "اسلام" سەرچاوەی بنچینەیی هەموو قانووندانانێكە. ئەوەش فێڵێكی زمانەوانییە، كە ئاخوندە شیعەكان باش سەریان لێدەردەچێ. چۆنكە، ئەگەر مەبەست، "یەك سەرچاوەی بنچینەیی" بوایە، وەك كاربەدەستانی دووزلحیزبەكە دەبێژن، دەبوایە بگوترایە "وهو مصدر بين المصادر الاساسيه الاخرى للتشريع" یان "مصدر من المصادر الاساسيه للتشريع". ئەوجا، كە نێوی سەرچاوەكانی دیكە نەهاتووە، ئەو رستەیە بەو شێوەیە، وادەگەیەنێ كە هەموو سەرچاوەكانی دیكە دەبنە سەرچاوەی لاتەنیشت "مصادر جانبيه" یان "مصادر فرعيه".

لە هەمووی سەیرتر ئەوەیە، هەر لەپاش ئەو رستەیەی سەرەوە، ئەوەی خوارەوە هاتووە:

أ-لايجوز سن قانون يتعارچ مع پوابت احكام الاسلام.

بەڵام هەر لەژێر ئەمەدا لەبەشی (ب)دا دەبێژێ:

ب-لايجوز سن قانون يتعارچ مع مبادئ الديمقراگيه.

ئێستە، كە ئەمە وابێ و، هیچ قانوونێك دەرنەكرێ كە دژی "فەرمانە نەگۆڕەكانی" ئیسلام بێ و، هیچ قانوونێكیش دەرنەكرێ كە دژی "سەرەتاكانی دێمۆكراسی" بێ، مانای وایە، "فەرمانە نەگۆڕەكانی ئیسلام"و "سەرەتاكانی دێمۆكراسی" هەر یەك شتن و وەك یەكن و، هیچ ناكۆكییەك نییە لەنێوانیاندا. بەڕاستی، ئەگەر یەكێك ئەم قسەیە بكاو، بەمەبەستی خاپاندنی خەڵك و چاوبەست نەبێ، ئەوا دیارە، نە لە ئیسلام گەیشتووەو، نە لە دێمۆكراسی. ئیسلام ئاینەو، بەپێی باوەڕی موسڵمانان، فەرمانی خودێیەو نەگۆڕەو، دێمۆكراسیش، سیستەمێكی فەرمانڕەوایی و كۆمەڵایەتییەو فەرمانی خەڵكەو لەگۆڕانێكی سەرومڕدایە، چۆنكە رامیاری، لەكۆمەڵگەیەكی دێمۆكراسیدا شێوای گۆڕانە، بەدڵی خەڵكەكەی. ئیدی ئیسلام و دێمۆكراسیتان، چۆن كردە یەك، ماڵتان ئاوابێ؟

لەباسی "جنسيه"دا هاتووە:

ب- تسحب الجنسيه العراقيه من المتجنس بها في الحالات التی ينص عليها القانون.

باشـە، ئـەو "حـالات"ە (دۆخانـە) چـین؟ بۆچـی باسـنەكراون؟ ئایـا، ئەمـە نابێتـە كوتـەكێك بەدەسـت داگیركـەرانی عەرەبـەوە، بـۆ سـەندنەوەی "جنسیە" لەهـەزاران‌و، بگـرە سـەتانهەزاران كـورد، هـەر كاتێـك عەرەب دەستیانرۆی، وەك لەعێراق‌و سووریا كردیان؟

لەلایەكی دیكەوە، لەدەستوورەكەدا هاتووە:

"لایمنح حق اللجؤ السیاسی الی المتهم بارتكاب جرائم دولیه او ارهابیه وكل من الحق چرراً بالعراق".

باشە! ئەمە مانای ئەوە نییە كە سبەینێ كوردێك لـەئێران، یـان توركیا، یـان سـووریە، زۆركرا لێـی، كـە لەسـەر مـافی خـۆی هەڵبـداتێ‌و، بەربـەرەكانێی ئـەو رژێمـە داگیركەرانـە بكـاو، لەئەنجامـدا تەنگەهەڵـچنرا پێی‌و، ناچار بوو، رابكا بۆ عێراق، ئەو كوردە بـە تیرۆریـست (ارهـابی) دەدرێتـە قەڵـەمو، دەگـوترێ ئـەو كوردە بەو كارەی كە كردوویەتی، كارێكی تیرۆریستانەی ئەنجامداوەو، بە پەنابردنی بۆ عێراق، دڵی ئەو دەوڵەتانەی لەعێراق ئێشاندووەو، زیانی گەیاندووە بەعێراق‌و، دەبێ، بدرێتە دەست ئەو دەوڵەتە؟

دواخستنی، گوایە چارەسەركردنی كێشەی كـەركووك‌و نێوچەكانی دیكـەی باشـووری كوردسـتان، كـە بەدەست دوو زلحیزبەكەوە نین، بۆ كۆتـایی سـاڵی 2007، جەزرەبیـەكی كارایـەو دراوە لـەبڕبڕەی پـشتی نەتــەوەی كــوردو خــەڵكی كوردســتان‌و بەتایبــەتی كەركووكییــەكان. لێــرەدا دەبــێ بپرســین، ئایــا، حكوومەتێكی عێراقی، كە ئەوڕۆ گەڕەكێكی بەغدای بەدەستەوە نییەو، سـەرەڕای، چـەند جـار بەڵێنـدانی بــۆ گێڕانــەوەی كەركووكییــە دەركراوەكــان‌و عەرەبــە هاوردەكــان، بــۆ شــوێنی خۆیــان، درۆیكــردو شـەرمینەكردو، هـەر لـەم رۆژانەشـدا، فەرمانیـدەركرد بـۆ دوورخستنەوەو لابردنـی هـەموو ئـەو ئەفسەرو پۆلیسە كەركووكییانـەی كـە لـەكاتی سـەددامدا لەكـەركووك دەركرابوون‌و، دوایـی گەڕانـەوە كـەركووك‌و، خـوێنی خۆیـان كـردە كاسـەو، بوونـە هێزێـك بـۆ پاراسـتنی خـەڵكی كـەركووك‌و، كـاتی خۆشـی هـەر لـەم رۆژنامەیـەدا نووسـیم، كـە وەزیـری نێوخـۆی جەعفـەری، بـەیان جـەبر سـولاخ كـە خـۆی كـردووە بـە "زوبێدی"، تركمانێكی شیعەی سەر بەرژێمی ئێران‌و دژ بەكوردە، ئایا لـەم جۆرە كەسانە چاوەڕوانی ئەوە دەكرێ، پاش ئەوەی جێی خۆیان قایمكردو، دەسـەڵاتیان گرتـە دەسـت، بەخێری "ئیمـامی زەمـان" كێشەی كەركووك چارەسەر بكەن؟ بێگومان نا و نا! ئەمەش خاڵانەی ئەوەیە كە، وتووێژكەرانی شۆرشـی ئـەیلوول لەگـەڵ سـەددام حسەین، كـە یـەكێك لەوانـە، بـەڕێز دوكتـۆر مـەحموود عـەلی عوسمـان بـوو، كـە ئەوڕۆش هەر وتووێژكەری بلیمەتی ئەم دەستوورەیە، چوار ساڵ ماوەیان دا بە رژێمی بـەعس، تـا خـۆی كۆكردەوەو، ئەوەبوو ژەهری ماری كرد بە گەرووی كوردو خەڵكی كوردستاندا. دانی ئـەم دەرفەتـەش بـە رژێمــی نــوێی عێــراق، شــتێكە لــەو بابەتــەو كوێرەوەرییــەكی دیكەیــە بــۆ رەشــووڕووتی كوردســتان‌و، بەتایبەتی خەڵكی لێقەوماوی كەركووك.

لەشــوێنێكی دیكــەدا، دەســتوورەكە رێــژەی ژنــانی لەپەرلەمانــدا، بــە"لایــەنی كەمــەوە" 25٪، واتــە چـواریەكی پیـاو دانـاوە، كەواتـە 25٪ (مقبـول)ە. ئێمـە تائێـستە، پێمـانوابوو كـە "ژن نیـوەی پیـاوە"و "شـایەتیی دوو ژن لەبـەردەم دادگـەدا بەشـایەتیی پیاوێـك دەچـێ"، بـەڵام نەمانـدەزانی ژنێـك بـووە بـە "چارەكی پیاوێك". تۆ بڵێی ئەمـەیان نەخستبێتە ئەستوێ "شـەرع"و نـەیانگوتبێ، باشـە، كـە پیاوێـك مـافی ئـەوەی هـەبێ، چـوار ژن بهێنـێ، دیـارە بـە ماتماتیـك، هـەر پیاوێـك بەرامبـەر چـوار ژنـەو، هـەر بـە ماتماتیكێكی سادەش، دەتوانیت بزانیت كە هەر ژنێك "روبعی" پیاوێكە. بەڵام، بەڕاستی ئەز سەرم لەوە دەرناچێ، چۆن بەڕێز حەمیدە فەندی، وەزیری پێشمەرگە، ژنـی پێنجـەمی هێنـاوەو، فەرموویـەتی بـەپێی "شــەرعی شــەریف" ئــەوەیكردووە. وادیــارە، ئــەم كێــشەی "خومــسە" (5/1) بۆیــە لەدەســتووردا

باسنەکراوە، چۆنکە پێشمەرگە، لەمەودوا، دەچێتە ریزی، "ناسخ و منسوخ"ەوەو، ئەوەش دیارە بە "فتوا"ی مەلا سیستانی، چۆنکە لەدەستوورەکەدا، وەك هەموو دەستوورێکی "مۆدێرن"، باسی "فتوا"، واتە "مەرجەعیەت" کراوەو، تەنانەت بەپێی قانوون، دەکرێ "فەرمانگەیەك" دابمەزرێ، بەنێوی "مجلس الدوله"، کە کاری "فتوادان"یشی بەدەستبێ‌و "نوێنەری دەوڵەت" بێ لەبەردەم دەزگە دادوەرییەکاندا. ئەرێ، ئەمە ئەو پێشمەرگەیە بوو کە "هێزێکی پیرۆز" بوو و، "مساوەمە" نەدەکرا لەسەری. ئای... مەلا مستەفای بارزانی‌و هەزاران پێشمەرگەی شەهید بووی شۆرشی ئەیلوول، گۆڕ هەڵتەکێنن، کێ کردی‌و کێ خواردی؟؟؟

بەپێی دەستوورەکە، دەسەڵاتی هەرە گەورە لەدەوڵەتدا، بەدەست سەروکوەزیرانەوەیە، بەتایبەتی وەك فەرماندەری هێزە چەکدارەکانی هەموو عێراق. بەڵام سەرۆککۆمار، هەر بەپێی دەستوورەکە دەورێکی "تشریفاتی‌و احتفالاتی" پێدراوە، واتا، بۆ بەخێرهاتنکردنی مێوانان‌و بەشداریکردن لەئاهەنگەکاندا. ئەوجا ئەگەر زانیمان کە سەرۆکوەزیران، بەپێی دەستوورەکە، هەمیشە لەو حیزبە هەڵدەبژێردرێ، کە زۆربەی زۆری ئەندامانی لەپەرلەمانەکەدا هەبێ، ئەوا دەبێ بزانین کە سەرۆکوزەیران، هیچ کاتێك لە کورد نابێ، چۆنکە ئاشکرایە، کە هیچ حیزبێکی کوردی، لەهەڵبژارندا، زۆربەی زۆری ئەندامەکانی پەرلەمانێکی عێراقی وەدەستناهێنێ.

لەشوێنێکی دیکەی دەستوورەکەدا واپێشاندراوە کە ئەوی دەبێ بە پەرلەمەنتار، دەبێ "باوەڕنامە" (شهادە)ی بەرزی (زانستگەیی) هەبێ. لەبەر ئەوەو، بەم بۆنەیەوە، ئاگاداریی هەردوو برای بەرێز خەفوور مەخمووری‌و حەمەی حاجی مەحموود دەکەم، هەتا زووەو بەپەلە، چەند کۆرسێکی خەستی فیزیك‌و ماتماتیك‌و کیمیاو زانستی ئاژەڵناسی بخوێنن، تابتوانن بە "خارجی" لەتاقیکردنەوەدا بەشداربن، بەڵکو بتوانن دیبلۆمی "کیمیای خەڵووز"، یان ماستەری "بەخێوکردنی هەنگ" وەربگرن، ئەگەرنا، ناتوانن ببن بە "دەمڕاستی گەل"و، دەبێ دەمی خۆیان بگرن‌و، زۆر قسەش بکەن، بێ دیپلۆم‌و ماستەر، ئەوا "ئیجازە"ی حیزبەکانیشان بە "فتوای مەرجەعییەت" لێدەسێندرێتەوە.

لەشوێنێکی دیکەی دەستوورەکەدا نووسراوە:

"تکفل الدوله تعویچ اسر الشهداو والمصابین نتیجه الاعمال الارهابیه"

بێگومان "شهداو" (شەهید بووان) "والمصابین" (کەفتەکاران، کۆڵەورانی رووداوێك)، شتێکی نادیارە. لێرەدا دەبێ رەپوراست بێژین، کە سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکە، وشەی "تاوانی نێودەوڵەتی"و "ئەنفال"و "بەکارهێنانی چەکی کیمیایی"یان بەخشیوە بە "برایەتی"و پاراستنی کورسییەکانیان، کە هەتا بێ، شەقولۆقتر دەبێ. ئەمەش بەئاشکرا دەڵێم کە ناپاکییەکی گەورەیەو لەکورد دەکرێ، چۆنکە ئەو "ئەنفال"و "چەکی کیمیایی"یە، دوو بەڵگەی زۆر بەهێز بوون بەدەست کوردەوە، بۆ داواکردنی جیابوونەوەی خۆی لەدەوڵەتی عێراق. بەتایبەتی لەبەر ئەوەی ئەگەر دەوڵەتێك، هەوڵی تەفرو توونا کردنی گەلێکی ژێردەستەی خۆی بدا، نەك هەر مافی ئەوەی نابێ، جارەکی دی، ئەو گەلە بخاتەوە چوارچێوەی خۆی، بەڵکو، پیاوێکیش، ئەگەر هەوڵی کوشتنی ژنی خۆی بدا، جارەکی دی مافی ئەوەی نییە داوا لە ژنەکەی بکا سڵاو بکا لێی، بەڵکو دەبێ بخرێتە زیندانەوە، ئەوجار، کە دەوڵەتی عێراق، وەك دەوڵەت، تائێستە حوکم نەدراوە، لەبەر ئەوەیە کە دوو زلحیزبەکە چاویان پوشیوە لەو "دەعوا"یەو، دەبێ دەوڵەتی عێراق دادگەیی بکرێ، وەك چۆن ئەڵمانیای نازی، بەرامبەر هەڵگیرساندنی

جەنگی جیهانیی دووەمو، کوشتنی چەند ملیۆنێك جوولەکە، دادگەییکراو سزادرا، دەبێ دەوڵەتی عێراقیش سزا بدرێ. کوا سزادانی عێراق و مافی کوردتان بۆ کوێ برد، زلحیزبینە؟.

دەستوورەکە باسی نەتەوەکانی عێراق دەکاو دەبێژێ:

"العراق بلد متعدد القوميات والاديان والمژاهب، وهو جزو من العالم الاسلامی، والشعب العربی فیه جزو من الامه العربیه".

کە عێراق، وڵاتێکی تێکەڵ بێ لە چەند "قەومیات"و "ئاین"و، بەئاشکرا نەگوترابێ کە پارچەیەکی کوردستان لەعێراقدایەو، بەلایەنی کەمیشەوە، نەگواترابێ "کە گەلی کورد لەعێراقدا بەشێکە لە نەتەوەی کورد"، بەڵام گوترابێ کە "گەلی عەرەبی عێراق، بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب"و، لەلایەکی دیکەشەوە گوترابێ کە عێراق "بەشێکە لەجیهانی ئیسلام"، ئەو دەمە بەپێی دەستوورو، بە "فتوای مەرجەعییەت"، هەموو عەرەبێکی سۆدانیو میسریو سووریو یەمەنیو سعوودیو، هەموو موسڵمانێکی پاکستانیو ئەفغانیو ئێرانیو ئەندەنۆسیایی، مافی ئەوەیان دەبێ، بەنێوی "پاراستنی عەرەبو ئیسلام"ەوە، پەلاماری کوردو هەموو کەسێکی دیکەش بدەن کە دەم لە ئازادیخوازییەوە بدا. ئەوجا، ئێستە ئەو پرسیارە دێتە پێشەوە، ئایا، ئەوانەی ئەم دەستوورەیان سازداوە، بەڕاستی نوێنەری خەڵکی کوردستانن؟

لەمانەی سەرەوەش بترازێ، بەندێکی زۆر مەترسیدار لە دەستوورەکەدا هەیە، ئەوەش ڕێگە دانە بە هەر پارێزگەیەك کە بتوانێ ببێتە هەرێمێکی فیدراڵی، کێ دەیزانێ، ئەگەر کەرکوك ناحیەو قەزا لێبڕاوەکانی نەخرێتەوە سەرو، عەرەبە هاوردەکانی لێدەرنکرێ، نابێتە فێدەراڵییێکی سەربەخۆ لەدەرەوەی کوردستان، کە وەك دەڵێن مەلا سیستانیو ئەمریکا لەم رووەوە هاودەنگی یەکن.

بەڵێ، ئەم دەستوورە بەرهەمی ئەو هەڵبژاردنە بوو کە دەیانگوت، ئەوی نەچێو دەنگ بۆ لیستەکەیان نەدا، "خاین"ەو، بەو چاوڕاو بەو بەڵێنە بێسەروبەرانە، هەزاران کوردستانیو هەزاران کوردی ئەوروپایان خاپاندو، ناچاریانکردن، خۆیان بکەنەوە بە عێراقیو، بچن پەساپۆرتی عێراقی وەربگرنو، بەوەش مافی پەنابەرێتییان لەدەستداو، کاتی خۆشی هاوبیری هێژا، سەروەر جەوادی مەلا، پەنابەرانی لەوە هۆشیار کردەوە، کە دەبوونەوە بە عێراقیو دەچوون بۆ وەرگرتنی پەساپۆرتی عێراقی پێیگوتن، ئەو پەساپۆرتە، بەڵگەی ناردنەوەیان دەبێو، لەکوردستانیش کەس بەتەنگیانەوە نایەت. قسەکەی ڕاستدەرچوو. ئەوەتا، ئەوڕۆ دەوڵەتەکانی ئەوروپا، گوشار دێنن بۆیانو، ڕەوانەی عێراقیان دەکەنەوەو، ئەمەش دەبێتە شێواندنی ژیانی هەزارانو هەزاران خێزانی کورد، کە لەئەوروپا بەکولەمەرگی، توانیویانە، منداڵانیان بنێرێنە قوتابخانەکانو، ژیانێکی سادە بۆ خۆیان پێکەوە بنێن. لێرەدا، پرسیار ئەوەیە، ئایا ئەمجارەش، کە کاتی هەڵبژاردنو ڕاپرسی لەسەر "دەستوور" هاتە پێشەوە، خەڵك بەبەڵێنی وەك بەڵێنەکانی پێشوو، تەفرە دەخۆن، یان هەڵوێستیان دەبێو، پەندە کوردییەکە دەبێ بەسەر مەشقی کاریان، کە دەبێژێ "ئەگەر جارەك منت خەڵەتاند، خودێ بتگرێ، خۆ ئەگەر جارەکی دی منت خەڵەتاند، خودێ خۆم بگرێ".

لەکۆتاییدا دەبێژم، ئایا پێویست بوو عێراق دەستووری هەبێ؟ یان باشتر وابوو، "بێ دەستوور" بێو، لەنێوان زەویو ئاسماندا بەهەڵواسراوی بمێنێتەوەو، سەرکردەکانی دوو زلحیزبەکەو، "مۆ لەفَ لَفَّهُم" لەباتی ئەوەی خەریکی عێراقچێتیو، ڕێکخستنەوەی نێو ماڵی سوننیەکانو شیعەکان بنو، لەگەڵ یەك ئاشتیانبکەنەوە، جارێ خەریکی ڕێکخستنەوەی نێو ماڵی خۆیان بنو، ئەو بەڵێنەی کە ساڵانی ساڵە

دەیدەن بە کورد، بۆ یەکخستنەوەی دوو حکوومەتەکەیان، بهێننەدی. کە هیچ کات نایهێننە دی. دەستنیشانکردنی سنووری کوردستانیش، قسەیەکی قۆڕە، هەتا ئەو دوو بەڕێوەبەرێتییە (واتە دوو حکومەتەکە) نەبنە یەك حکوومەت، لەبەر ئەوە، هەموو باسێکی کەرکووك‌و "نێوچە داگیرکراوەکانی دیکە"، تەنێ بۆ خاپاندن‌و بازرگانیکردنەو، ئەمەش وەك مەسەلەی فەلەستینە، کە دەوڵەتە عەرەبییەکان، سالآنی سالْ بازرگانییان پێوەکردو، کردیانە بەڵگە بۆ دیکتاتۆرێتی‌و نەهێشتنی ئازادی‌و مسۆگەر کردنی ژیانی شاهانەی خۆیان‌و بنەماڵەیان.

* سەرنج: دەقی دەستوورەکە لە "موسوعە النهرین" ەوە وەرگیراوە.

بەرلین 2005/8/27

میدیا، ژ 206، 2005/8/30

نا بۆ دەستووری رەش

تامان شاکر- ئەڵمانیا/ لەژێر دروشمی نا بۆ دەستووری رەش پرۆفیسۆر د.جەمال نەبەز لەشاری کۆڵن سیمینارێکی پێشکەش بە کوردانی دانیشتووی ئەو ناوچەیە کرد، هەرچەندە ئەندامانو لایەنگرانی هەردوو حیزبە دەسەڵاتدارەکەی کوردستان ئامادە نەبوون، بەڵام کۆمەڵێك خەڵکی رۆشنبیرو نووسەر ئامادەی کۆڕەکە بوون لەوانەش بەختیار عەلی، بەرزان هەستیار، سیروان رەحیم، بەکر شوانیو کۆمەڵێکیتر لەرۆشنبیران لەهەموو بەشەکانی کوردستانو چەند کەسانیکیش لەهۆڵەنداوە هاتبوون بۆ بەشدار بوون لەو سەمینارەدا.

سەرەتا هەڵسوڕێنەری کۆڕەکە بەرێز رەزا حەمە بەخێرهاتنی میوانەکانی کردو لەدواییدا مامۆستا جەمال نەبەز هەندێك خاڵی سەرەکی نێو دەستوورەکەی هەڵسەنگاندو وتی: سوپاسی ئامادەبوونتان دەکەم کە ئەرکتان کێشاوەو ئامادەی ئەم سەمینارە بوونو پێموایە ئەوانەی لێرە ئامادەن کەسانی خەمخۆری نەتەوەی کوردنو دەیانەوێ لەم دەستوورە تێبگەن، کە چەند خزمەت بەنەتەوەی کورد دەکات.

لەوەو پێش وتارێکم نووسی کە لە رۆژنامەی (میدیا)ی ئازیزدا بلاوکرایەوە بەناوی "دەستووری کۆیلەییو شەرمەزاری"، پێموایە ئەم دەستوورە شەرمەزارییە بۆ ئەو کەسانەی پێیانوایە کە ئامانجەکانی نەتەوەی کوردی هێناوەتە دی.

هەندێ لەسەرکردەکانی کورد پێیانوایە زۆر لەئامانجەکانی گەلی کورد هاتووەتە دی، وانییەو ئەو شتانە نەهاتوونەتەدی، ئەوەی کە ئێمە ئێستا باسیان لێوە دەکەین هەموو ئەو شتە باشانە بەتاڵ دەکەنەوە.

دەستوور بۆ گەلێکەرێزی دەستوور بکرێ

بەر لەوەی باس لەدەستوور بکەین دەبێت بپرسین دەستوور بۆ کێیە؟ مرۆڤ کە خانوویەکی دروست کردو باخێکی بۆ کرد، پەرژینێکیشی بۆ دەکات، کورد دەڵێ پەرژین بۆ مرۆڤی بەنامووسە، ئەوی نامووسی نەبێت پەرژینەکە شەق لێدەداتو دێتە ناو باخەکەوە. دەستووریش بۆ گەلێکە کە رێزی دەستور بگرێت، بۆ گەلێکە کە ترادسیۆنی دیموکراسیانەو ئازادیخوازانەی هەبێت، گەلێك کە چەند نەوەیەك لەوەو پێش دیموکراسیەتی لەوڵاتی خۆیدا خستبیتە کار. بەڵام گەلێك کە بەدرێژایی هەشتا ساڵ لەژێر رژێمی دکتاتۆریداو لەکۆمەڵگەیەکی دەرەبەگیداو لەسەر پێوەندیی کۆمەڵایەتیی هەڵە دامەزرابێتو کەسێك ئەگەر خزمو کەسی باڵا دەست نەبێت کاری پێنەدەنو، ئەگەر کەسێك دەمی کردەوە بەدڵی ئەوان نەبوو دەمی بگرن. کەواتە لە شەوو رۆژێکدا تۆ ناتوانی ئەو گەلە دیموکراسی بکەیت. دیموکراسی مانای ئەوەیە گەلێك رێزی دەستوور بگرێت، ئەگەر ئەو دەستوورە دەستوورێکی زۆر باشیش بوایە. دەکرا دەستوورەکە بەدڵی هەموو لایەك بووایە. کەوا بەدڵی هەموو لایەك بوایە دیسانەوە دەستوور هەر ئەوە نییە کە نوسراوەتەوە، ئایا دەخرێتە مەیدانی کارەوە، دەوڵەتانی عەرەبو تركو فارس هەموو دەستووریان هەیە، بەڵام هیچ کاتێك نەخراوەتە کارەوە.

لەعێراق بەپێچەوانەوە کە سیستەمی سەددام گۆرا لەرێگای پەلامارێکی سەربازی. سیاسەتمەدارانی کورد بەبێ پرسی خەڵك هاتوونو دەستوورێکیان داناوە. بەڕای من ئەوانە تەنها کار بەدەستن نەك کەسانی، وەك ئێمە کە کارمان بەدەست نییە. ئەوان کە دەڵێن ئێمە دەمانەوێ نەتەوەی کورد بەرەو

ئازادیو رزگاری ببەین، دەبوو بیریان لەوە بکردایەتەوە، ئایا پێویست بوو دەستوورێك بۆ عێراق دابنێن. لەدرێژەی باسەکانیدا جەمال نەبەز باسی لەسیاسەتی دووڕوانەی ئەڵمانیا کرد بەرامبەر بەلێدانی عێراقو، باسی ئەوەی کرد کە کابرایەکی وەك گێرهارد شرۆیدەر دەیەوێ خۆی وەك کۆتری ئاشتی پیشان بداتو، لەخەڵکی بگەیێنێ کە ئەو دژی شەڕە... وگوتی:

ئەز پشتگیری ئەمەریکا ناکەم، پیاوی ئەوانیش نیم، چۆنکە هەر ئەمریکیەکان بوون شۆڕشی ئەیلولیان کۆتایی پێهێناو، هەر ئەوانن خاوەنی هیرۆشیماو شەری ڤیتنام، بەلاّم ئەگەر سەیری سیاسەتی نوێی ئەمەریکا بکەیت تۆزێك بواری ئازادی تێدایە بۆ ئەوانەی بەدوایدا دەگەڕێن، ئەمریکا دەوڵەتێکی زلهێزەو بەدوای بەرژەوەندییەکانی خۆیدا دەگەڕێتو کوردیش دەبوایە بیری لەبەرژەوەندییەکانی خۆی بکردایەتەوە. ئێستا بوشو کۆندۆلیزا رایس لەسەر کارن، بەیانی ئەوان بڕۆن بارو زروفەکە دەگۆڕێت، بەداخەوە کورد نەیتوانی سوودی لێببینێت.

نەتەنها پارتیو یەکێتی، بەڵکو هەموو حیزبەکانی کوردستان زیاتر بایەخ بەحیزبەکانیان دەدەن وەك لە نەتەوەکەیانو، زۆرتر بیر لە حیزبایەتی دەکەنەوە نەك کوردایەتیو بەلای بەرژەوەندی نەتەوەوە ناچنو، هەریەکە وەك تاکە کەس دەیانەوێ کارێك بکەن. نمونەیەك دەهێنمەوە بۆ ئەو قسەیەم لەپێش هێزەکانی ئەمەریکا بەچوار سەعات پارتیو یەکێتی چوونە ناو کەرکووکەوە، کەچی تالاّنو بڕۆی لێپەیدا بوو و ئەوە بیانووی دایە ئەمریکییەکان کە هێزی کورد لەکەرکووك دەرکەن ئەگەر وا نەبووایە هەر ئەو دەمە عەرەبی هاوردە دەرۆیشتن.

هەر ئەو رۆژە نامەیەکم نووسی بۆ کاك مەسعود وتم کورد بەکراسی بەری خۆیەوە هاوکاری ئەمەریکا دەکات کەچی لە کەرکووك دەچنە دەرەوە، ئاخر سوار بوون عەیبێك و دابەزین هەزار عەیب، هەموو هاوکاریەك لەگەڵ ئەمەریکا پێویستە، بەلاّم بەرێککەوتن. دیارە کورد نەیدەتوانی شەڕی ئەمەریکا بکات، بەلاّم دەیتوانی وارێکبکەوێت کە بەرژەوەندییەکانی کورد بپارێزرێت. جێگای داخە ئەوان خەریکی هەڵمەتە کاسیی خۆیان بوونو یەکسەر یەکێتی هاتو کەرکووکی کردە چوار کەرتو ئەوە دوو ساڵمان بەسەر بردو دوو ساڵی تر ماوە، بەلاّم من بڕوام وانییە دوای دوو ساڵی تر کەرکووك بگەڕێتەوە سەر کوردستان. سەرەتا دەیانوت ئێمە ناچینە هەڵبژاردنەوە، کەچی درۆیان کردو وازیان لەخەڵکی کورد نەهیناو بەزۆر کردیاننەوە بەعێراقی. جا خستنەوەی کەرکووکیش بۆ سەر هەرێمی کوردستان، دەبێت کوردستان ببێت بە هەرێمێك ئەمەش کێشەیەکی ترە کاك مەسعود دەڵێت هەندێك کێشەی تەکنیکیمان ماوە بۆ یەکگرتنەوە، دەباشە پێمان بڵێن ئەو کێشانە چین ئەی خۆتان ناڵێن ئێمە شت لەخەڵك ناشارینەوە، باشە بۆ باسی ناکەن ئەو کێشانە چین؟

لەساڵی 1996 پارتیو یەکێتی پەنایان بۆ ئێران برد بۆ ئەوەی ئاشتیان کاتەوە لە د.کەمال فوئادم پرسی وتی ئێستا وامان لێهاتووە شەیتان بۆتە ناوبژیکەرمان.

کەواتە کێشەکە گەڕانە بەدوای دەسەلاّت، بەسەر رەشووڕوتی کوردستاندا بەرامبەر بەبێگانەو داگیرکەران ئەو دەنگانە نابیستین.

دەبوا کورد بەدەستووری کوردستانەوە بچێتە بەغدا

لەدوای رووخانی سەددام دەبوایە کورد، بەدەستووری کوردستانەوە بچێتە بەغداو بڵێ ئێمە ئێراقی نینو بەزۆر لکێندراوین بەئێراقەوە، ئەگەر دەتانەوێ دەوڵەتێکی ئێراقی دروست بکەین ئەوە دەستوورو

مەرجەکانی ئێمەیە. ئەنجامی گشتپرسییەکانیان لەگەل خۆیان بردبا بۆ بەغدا. بیانوتایە کۆمەڵگەی ئێمە ئەوەی دەوێت.

جا بابزانین ئەم دەستووره چی تێدایە، دەمەوێ لێره ئاماژه بۆ چەند شتێك بکەم.

وشەی شەهید بەکار هاتووه لەدەستوورەکەو باسی شەهیدانی شیعەو سوننەو نەتەوەکانیتر دەکات. شەهید زاراوەیەکی ئیسلامییەو ئەو کەسەی لەپێناوی ئیسلامدا بکوژرێت پێیدەڵێن شەهید لەدیباجەکەدا هاتووه، بەلاّم ئەوەی بە کورد کراوه شەهید بوون نەبووه بەڵکو کۆمەڵکوژی بووه کە پێیدەڵێن جینۆساید ئەوەی لەهەڵەبجە، بادینان، بالیسان و لە کاتی ئەنفالەکاندا روویدا ئەوه کۆمەڵکوژیەك بوو بۆ لەناوبردنی خەڵکی کوردستان. لەدەستووردا ئاماژەی پێنەکراوه.

کورد دەیتوانی ئەم گەلکوژیە والێبکات کە هەر حکومەتێك هاتە سەرکار دان بەو گەلکوژیەدا بنێ‌و زەرەرو زیانی ئەوانەش بژمێرن.

بەلاّم کەس گوێ ناگرێ، گەلێك کە دەیەوێ تۆ لەناو ببات چۆن دەبێ تۆ وەك خۆت تەماشای بکەیت‌و بەبرای دابنێیت. ئەوانەی لەناو عەرەب‌و ترك‌و فارس داوای مافی کورد دەکەن، لە نمونەی زانای گەورەی ترك بێشکچی کەمن. چونکە رژێمەکانی ئەو ولاّتانە رێگا نادەن خەڵك بەئازادی بیر بکەنەوەو سیستەمی دیموکراسیش پەیرەو ناکەن.

مەحمود عوسمان مافی ئەوەی نییە بڵێ جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات

ئەوەش کە مەحمود عوسمان دەڵی ئێمە خۆمان داوامانەکردووه ئەنفال بخەینە ناو دەستوورەوە، ئەگینا شیعەو سوننە هیچ مانعەتێکیان نەبووه. ئەز نازانم مەحموود عوسمان نوێنەری کێیە، ئەو نوینەری پارتی‌و یەکێتی نییە، بەلاّم لەوانەیە پێیان وتبێ وەرەدانیشە، سەیرم لەوە دێ کە مەحموود عوسمان دەچێ بۆ نووسینەوەی دەستوور کەچی د.نووری تاڵەبانی کە لەیاسای نێودەوڵەتیدا پسپۆره نابەن، یان کەسێکی وەك کامیل ژیر نابەن بۆ بەغدا کەچی کەسێکی وەك مەحمود عوسمان دەبەن بۆ بەغدا، ئەو سیاسەتکاره نەك یاساناس. لەدەستوورەکەدا گەلی عێراق بەیەك نەتەوە ناونراوە نەك وەك یەکێتی‌و پارتی دەڵێن "گەلانی عێراق". لەدەستوورەکەدا هاتووه کە گەلی عێراق کە ئەو ئەرکەی گرتۆتە سەرشانی خۆی‌و پابەند دەبێت بەو دەستوورەو یەکێتی ئارەزوومەندانەش مانای مافی چارەی خۆنووسین نییە. کە ئەو بەرێزانە باسی لێوه دەکەن. مافی چارەی خۆنووسین پێگەیەکی یاساییە ئایا نەتەوەیەك دەیەوێ لەچوارچێوەی دەوڵەتێکدا بمێنیتەوه یان نا. ئەگەر مایەوه بە چ شێوەیەك ئۆتۆنۆمی دەبێ، فیدرالی یان کۆنفیدرالی.؟

بڕیاری چارەی خۆنووسین بڕیارێکی بێسنووره ئەوه لە کاتێکدا ئەگەر خەڵك دەنگی بۆ ئەو دەستوورەدا، دەبێ کورد خۆی ببەستێتەوه بە گەلی عێراق‌و پابەندی ئەو دەستووره بێت‌و یەکێتیی خاکی عێراق بپارێزیت. ئەی ئەگەر نەیپاراست، ئایا کورد مافی جیابوونەوەی هەیە. ئەوه مانای ئەوه نییە ئەگەر نەتتوانی بیپارێزی داوای جیابوونەوه بکەیت، ئێستاش عەرەبەکان تەنها سێ پارێزگاکە بە کوردستان دەزانن، کەرکووك‌و موسل‌و دیالە بە کوردستان نازانن، ئەز بڕوام بەوه نییە کە ئەو شوێنانە بەو شێوەیە رۆژێك بێت بگەڕێنەوه سەر کوردستان، بەلاّم خوابکا بە هەڵە داچووبم.

ئەز نازانم د.فوئاد مەعسووم کە عەرەبی زانێکی باشە، چۆن ئەوەی بەسەردا تێپەر بووه. مەسەلەی ئایین کە دەڵی ئاینی ئیسلام ئاینی رەسمییە لە عێراق، تەنها لە کوردستان چەندەها جۆر ئایین هەیە، دوایی خواپەرستی شتێکە لەنێوان خودی مرۆڤ‌و خوادا، چ پێوەندی بەخەڵکی ترەوه هەیە، ئاینی

ڕەسمی عێراق لە دەستوورەکەدا ئیسلامەو هیچ قانونێك دەرناچی دژی بنەماکانی ئیسلام، لەخاڵێکی تریشدا هاتووە هیچ قانوونێك دەرناچیّ دژی بنەماکانی دیموکراسی، کەواتە ئەمانە دووشتی زۆر جیاوازن‌و خاڵی یەکەمیش بەهێزترە لەخاڵی دووەم. کەواتە ئیسلام سەرچاوەی سەرەکیی یاساکانە.

ئیسلام‌و دیموکراسیەت یەك ناگرن، ئیسلام هەر ئیسلامە، ئایین لەچوارچێوەی خۆیدا فەرمانی خودایەو فەرمانی خوداش ناگۆڕێت‌و هەقی بە سەر دیموکراسیەتەوە نییە. لەکویّ ئیسلام‌و دیموکراسیەت بەیەکەوە دەگونجێن!

دوایی لەدەستوورەکەدا هاتووە کە عێراق وڵاتێکی جیهانی ئیسلامییەو ئەندامێکی دامەزرینەرو کارای کۆمکاری وڵاتە عەرەبییەکانەو پابەندی (میپاق)ەکەیەتی، کەواتە کوردستانیش بەشێکە لەجیهانی ئیسلام لێرەدا ئەم دەستوورە حەق بەکابرایەکی موسوڵمانی پاکستانی‌و ئەندەنووسی دەدات کە بەیانی شەڕی کورد بکەن ئەگەر لاملەیەکی کرد، چونکە جیهانی ئیسلام دەکەوێتە مەترسیەوە.

ئەز دەپرسم چ وڵاتێکی غەیرە عەرەبی ئەندامی ئەو کۆمکارە عەرەبییەیە، کەواتە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبیەو ئێمە لەدەرگاوە دەرمان کردن، ئەوان لەپەنجەرەوە هاتنەوە ژوورەوە. لەبەر خاتری چی‌و کیّ، سوننییەکان‌و عەمرو موسا؟

مام جەلال، خوا سەلامەتی کا! هەموو کاتێك دەڵی عێراق دەوڵەتێکی عەرەبیەو بەشیکە لەجیهانی عەرەب. هۆشیار زێباری دەچوو دەپاڕاییەوە کە عێراق وەك ئەندام لەکۆمکاری وڵاتە عەرەبیەکان قبوول بکەنەوە، جا کە ئێمە خۆمان وابڵێین‌و وابکەین بۆ گلەیی لەخەڵکانیتر بکەین.

مادەی 8 باسی تێرۆر دەکات، بەڵام دیار نەکراوە، تێرۆریزم چییەو تێرۆریستەکان کێن، ئایا بەیانی کوردێك لەدەست ڕژێمی ترك یان فارس یان عەرەب ڕابکاتە کوردستان بەتیرۆریست دەناسرێت‌و دەبێت بیدەنەوە بەو وڵاتە؟ ئایا خەباتی ئازادیخوازانە تیرۆریستییە؟ ئایا شەڕ بۆ ڕزگاریی نەتەوەیەك تیرۆریستییە، ئایا فیداکاریێتیی شوانەی سەید قادرو سەرهەڵدانی کوردەکانی ڕۆژهەڵات کارێکی تیرۆریستییە؟ سەرهەڵدانی کوردانی قامیشلۆ کارێکی تیرۆریستییە؟ لەدەستوورەکەشدا باس نەکراوە ئەو کەسانەی ژیانیان لەمەترسیدایە دەتوانن لەکوردستان مافی پەنابەریان هەبێت یان نا.

ئەوجا مەسەلەی پێشمەرگە کە بووە بەپاسەوانی سنوور. پێشمەرگە، پاسەوانی سنوور نییە، پێشمەرگە کەسانێکن کوردو گەلی کوردستان دەپارێزن.

لەدەستووردا هاتووە، بەپێی یاسا دەتوانریّ ناسنامەی عێراقی لە هاووڵاتیان بسەندرێتەوە، بەڵام دیاری نەکراوە ئەو یاسایە چییەو سنووری چییە. دەکریّ، وەك ڕژێمی سووریا ناسنامەی لەهەزاران کورد ستاندەوە، ئەوانەش وابکەن، جاریّ نازانیین ئەو خاڵانە چین، لەوڵاتە دیموکراسیەکاندا، یاسا لەو ڕۆژەوە کاری پێدەکرێت کە لەرۆژنامەی ڕەسمیدا بڵاودەکرێتەوە.

لەدەستووردا باسی یاسای موڵکایەتی دەکات‌و ئێراقییەکان بۆیان هەیە لە هەموو عێراق موڵك بکڕن‌و نیشتەجێبن. کەواتە، هەزاران عەرەب دەتوانن بێنە کەرکووك‌و شارەکانی دیکەی کوردستان خانوو بکڕن بەپێی یاساش کەس ناتوانیّ ڕێگریان بکات‌و دەریان بکات.

لەدەستووری تازەدا واکەوتووەتەوە کە ژنان چوار یەکن واتە ئەگەر جاران 2 ژن بەیەك شاهیددەشیان، ئێستا چوار ژن بەیەك پیاو حسابن، لەمەسەلەی میرات، هەروەها وەکو وتم ئێمە سەرەتاکەمان بەهەڵە دەست پێکردووە، ئەوجا نازانم خەڵکی کوردستان تا چ ڕادەیەك دەنگ بۆ ئەو دەستوورە دەدەن کە هیواو ئاواتی ئەوان لەچاڵ دەنێت.

سەرانی کورد تازە بە من دەڵێن وەرە لەنووسینەوەی دەستووری هەرێمدا بەشداربە باشە، بۆ لە زووەوە جارێك پرسێکتان بە من نەکرد؟ بۆ پرستان بەکەسانی شارەزا لەو بارەیەوە نەکرد؟ مەحمود عوسمان دەڵێ جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات، جارێ مەحمود عوسمان بچوکترین پرەنسیبی دیموکراتیەت نازانێ، چونکە لەسیستەمی دیموکراتیدا هەموو کەس بۆی هەیە قسە بکات، کەسێك لە ئوسترالیاشەوە بۆی هەیە قسە لەبارەی دەستوورەکەوە بکات. ئەگەرنا کەواتە ئەو کابرایەکی فاشیستە.

مەحمود عوسمان کە لەساڵی 1992 لەکوردستان هەڵبژاردن بوو، لە مەلا عوسمانیش زۆر کەمتر دەنگی هێنا، کە گەڕایەوە بۆ لەندەن بە کاك جەوادی مەلا و شیخ لەتیفی مەریوانیوتبوو کە یەك گونییە دۆکەمێنتی پییە کە ئەو هەڵبژاردنە هەمووی ساختە بووە، ئەوانیش وتبوویان باشە بێنە با بلاوی بکەینەوە، وتبووی ئێستا کاتی نییە ئەوە لەو ساکەوە هەر کاتی نەهات. مەحمود عوسمان لەشۆڕشی کورد دا لەگەڵ بەهەشتی بارزانی بوو، دوای هەرەس هەڵگەرایییەوەو، هەموو خراپییەکانی دایە پاڵ بارزانی، دوایی کتێبێکی بەعەرەبی بلاوکردەوە کە بارزانی چووە بۆ ئیسرائیل، زۆر ناشیرنە مرۆڤ کەسایەتی خۆی بەهۆی کەسانی ترەوە دەستکەوێتو هەردووکیان لەسەر یەك رێگا بڕۆن، دواتر هەوڵبدات هاوڕێکەی ناشیرین بکاتو ئەو هەمووخراپەکارییەکانی شۆڕشی ئەیلوولی دایە پال مەلا مستەفاوە، کەچی چەند رۆژێك لەمەوبەر لەرۆژنامەی "خەبات"دا مەلا مستەفای بردووتەوە ئاسمان، ئەم شتانە جوان نین.

کاتێکیش ئەو چەپلەی لێدەدا بۆ مۆسکۆ من دەمگوت، ئەوە دەوڵەتیکی دیکتاتۆرەو دژی فەقیرو هەژارانە، دەیانوت ئەوە قسەی ئەمەریکاو ئیسرائیلە، ئەز ئەو کاتە نۆکەری سۆڤیەت نەبووم، ئیستاش نۆکەری ئەمەریکا نیم. مەحمود عوسمان دەیەوێ خۆی خۆشەویست کات، پیرۆزی بێ، بەلأم ماڤ ئەوەی نییە بلێت فلان کەس یان جەمال نەبەز بۆی نییە قسە بکات.

دواتر بەپرسیارو وەلأمی ئامادەبووان سەمینارەکە گەرمتربوو.

میدیا ژ/ 209، 2005/9/20

دوکتۆر مەحموود،
هەزار خولیداو، لەهەزار ئاشیکرد،
هێشتا ڕێگەی قسە کردنیش بە من نادات

لەژمارە (208)ی ڕۆژی 9/13ی ڕۆژنامەی "میدیا"دا وتوویژێك لەگەڵ دوکتۆر مەحموود عەلی عوسمان، بڵاوکراوەتەوە. لەو وتوویژەدا دوکتۆر مەحمود، بێئەوەی هیچ پرسیارێکی لەبارەی منەوە لێکرابێ، باسی منی هێناوەتە پێشەوەو، هێندەك شەکری شکاندووە، کە پڕ بەپێستی ژیننامەی هەلپەرستانەو هەڵمەتەکاسانەی ئەم سیاسەتبازەیە، کە هەردەمە لەسەر پەتێك هەڵدەپەڕێو، هەردەمە خۆی بەحیزبێكو کۆمەڵێكو لایەنێکدا هەڵدەپەسێرێو، خۆی بەوە دەژێنێو زلدەکاو، لەو ماوەیەشدا، هیچ جۆرە ڕەخنەیەك ناگرێو قوڕوقەپدەکا لەهەموو ناتەواویو کەموکورتییەك. بەڵام کە لەو حیزبە، یان لەو لایەنە دەقەومێ، ئەوجا دەستبەجێ گێڕ دەگۆڕێو دەکەوێتە ڕەخنەگرتنوگەمار کردنی نێوی هاوڕێیەکۆنەکانیو، بۆ ئەمەش گەلێك بڕو بیانوو دەهێنێتەوەو، لەهیچ جۆرە بوختانکردنێك ناسڵەمێتەوەو، هەموو گۆتاوڕۆی سەرنەکەوتنی ئەو حیزبو لایەنە، دەهێنێ بە ملی ئەوانەدا کە تادوێنێ بوو لەسای سێبەریاندا دەژیاو پاروی دەگرتو خۆی دەنواند، بێ هیچ جۆرە ڕەنجو زەحمەتکێشانێك، لەقسەی بێ گوومرگ بەولاوە. بەڕاستی نەمدەویست ژیننامەی رامیاریی ئەم سیاسەتبازە لەم ڕۆژەدا بخەمەڕوو، بەڵام چ بکەم، کورد دەبێژێ: "شەڕەو یەخەت دەگرێ، ئەگەر نەیکەیت خودێ دەتگرێ".

دوکتۆر مەحموود، پاش ئەوەی خوێندنی بژیشکی (گب)ی لەزانستگەی بەغدا تەواو کرد، ماوەی یەك دوو مانگێك لەسلێمانی، وەك بژیشك، کاریکرد. جا لەبەر ئەوەی کەس نەیدەناسی، هات عەیادەکەی لەخانووەکەی دوکتۆر جەمال ڕەشیددا دانا، کە ئەو دوکتۆرێکی زۆر شارەزاو ناسراو بوو لەسلێمانیو، لەو کاتەدا، کارەکەی، وەك سەرۆکی فەرمانگەی تەندروستی (رئیس دائرە الصحە) گۆزرابووەوە بۆ هەولێرو، خانووەکەی چۆلکردبوو، لەگەڵ ئەوەشدا، دوکتۆر مەحموود، نەیتوانی جێگەی دوکتۆر جەمال ڕەشید بگرێتەوەو، بازاڕی کزبوو. لەم ماوەیەدا، پێوەندیی بە پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە بەست، کە پاش کودەتای قاسم، لە 1958/7/14داو، بۆ ماوەی ساڵێك، دەسەڵاتێکی بەهێزی پەیدا کردبوو و، پێبەپێی ئەوەش، پارتی دێمۆکراتی کوردستان، بەهۆی گەڕانەوەی ڕەحمەتی مەلا مستەفای بارزانییەوە لەسۆڤێت، گوڕوتێنی تێکەوتبوو.

دوکتۆر مەحموود ویستی لەهەردوولا بیبەش نەبێ. بۆ ئەوەش، ڕێیەکی زۆر زانانەی گرتەبەر. هات خۆی لەڕەحمەتی هەمزە عەبدوڵڵا، سکرتێری ئەو دەمەی پارتی نێزیککردەوە. بەڵام ئەم هاوڕێیەتییە درێژەینەکێشا. چونکە، ڕەحمەتی هەمزە عەبدوڵڵا، بەتەواوی کەوتبووە ژێر کاریگەریی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوەو، دەیویست هەموو ڕێکخراوە کوردستانییەکانی سەر بەپارتی، وەك لاوانو قوتابیانو ژنانو مامۆستایان، هەڵبوەشێنێتەوەو بیانخاتە نێو ریزی ڕێکخراوەکانی پارتی کۆمۆنیستی عێراقەوە. ئەم هەڵوێستەی هەمزە عەبدوڵڵا، هەرچەندە، لای کۆمۆنیستەکان بەرز دەنرخێنرا، بەڵام مەترسییەکی زۆری لای کاربەدەستانی پارتی پەیدا کردو، بۆ چارەسەر کردنی ئەمەش، پەنایانبردە بەر بارزانی، کە سەرۆکی پارتی بوو. بارزانی، لەگەڵ چەند چەکدارێك، ئێوارێی 1959/6/30 چووە بارەگەی سەرەکیی پارتی لەبەغداو، بارەگەکەی خستە ژێر دەستی خۆیەوەو، هەمزەی هەڵپەسارد، تاکۆنگرەی

چوارەمی پارتی لە 1959/10/6دا کە لەبەغدا گیرا، هەمزەو لایەنگرانی بە "تاوانی خیانەت لەحیزب‌و گەل" لەپارتی دەرکران. ئەز خۆم، لەنێزیکەوە، ئاگام لەم رووداوە بوو، چۆنکە لەو سەردەمەدا، مامۆستای قوتابخانەی دوانیۆەندیی جەعفەرییە بووم (کە قوتابخانەی شیعەکان بوو لەبەغدا).

کۆنگرەی چوارەم، رەحمەتی برایم ئەحمەدی، وەك سکرتێری گشتیی پارتی، هەڵبژارد. دوکتۆر مەحموودیش یەکودووی لێنەکردو، هەمزەی بەجێهێشت‌و، لووس‌و باریك، چووە بنەو پاڵی برایم ئەحمەدەوەو، لەرێی برایم ئەحمەدەوە، خۆی لە مەلا مستەفاو، دوایی لەشۆرشی ئەیلوول، نێزیککردەوە. کە لەساڵی 1964دا، ناکۆکی کەوتە نێوان سەرۆکی شۆرش‌و کۆمیتەی نێوەندیی پارتییەوەو، برایم ئەحمەدو مام جەلال‌و هاورێکانیان، لەسەرکردەیەتیی شۆرشدا نەمان، دوکتۆر مەحموودی برادەریان، مێش میوانی نەبوو، بای بایی لەوانیش کردو، لەگەڵ سەرۆك بارزانی مایەوەو، سووتی لە "قحگُ الرجال"ی ئەو سەردەمەی شۆرش وەرگرت‌و، خۆی کردە کەسیەتیی دووەمی شۆرش، پاش سەرۆك بارزانی‌و، لەو ماوەیەشدا، بەیەك و شەش چییە، رەخنەی لە هیچ کارو کردارو هەڵسوکەوتێکی کاربەدەستانی شۆرش، بەتایبەتی سەرۆك بارزانی‌و، رەوتی شۆرش نەگرت. بەڵام بەهەموو توندوتیژییەك دوژمنایەتیی هەموو مرۆڤێکی ئازادیخوازو نەتەوەیی کوردی دەکرد، بەتایبەتی من‌و هاوبیرانی من‌و، بەمەش هاوکارو هاوکرداری ساواکی رژێمی شای ئێران بوو، چۆنکە شای ئێران، وەك رەحمەتی کامەران بەدرخان گێرایەوە بۆم‌و، کەریمی حیسامی لەبیرەوەرییەکانیدا لەزمان شەهید عەبدولرەحمانی قاسملووەوە دەیگێرێتەوە، منی بەدوژمنێکی سەختی رژێمەکەی خۆی دادەنا. بێجگە لەوەش، دوکتۆر مەحموود پێوەندییەکی توندوتۆڵی هەبوو لەگەڵ ئیسرائیل، کەچی بەدەم باسی "مارکسیێتی"و "پێشکەوتنخوازی"و "برایەتیی کوردو عەرەب"ی دەکردو، زورنای بۆ یەکێتیی سۆڤێت‌و "شۆرشی مەزنی ئۆکتۆبەر" لێدەدا، بۆ شاردنەوەی ئامانجەکانی خۆی‌و، خراپەکاریی بەرامبەر بە من، کە ئەز بەر لەهەموو کوردێکی دیکە، باسی ئەوەم کرد کە سۆڤیت دەوڵەتێکی ئیمپریالیستییەو سۆسیالیستی نییە و دوژمنی ئاشتییە، نەك ئاشتیخوازو، بێجگە لەوەش، داگیرکەری بەشێکی کوردستانە، نەك پشتوپەنای کوردو، هەرواش دەرچوو.

شایانی باسە، ئێمە چەند هاوبیرێك لەئەورووپا، پاش ئەوەی بۆماندەرکەوت کە کۆمەڵەی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا (KSSE)، پێویستیی سەرشانی خۆی بەرامبەر نەتەوەی کوردو شۆرشی ئەیلوول بەجێناهێنێ‌و، حیزبحزبێنەی کردووە بەسەر مەشقی خۆی، یەکێتیی نەتەوەییی خوێندکارانی کورد لەئەورووپا (نوکسە NUKSE)مان لە 1965/3/21دا لەمیۆنخ دامەزراند، کە لەبەهاری ئەمساڵدا، چل ساڵ تێپەری بەسەر ئەو رووداوە مێژووییەدا، هاوبیری هێژا هەندازیار بروسك ئیبراهیم، بوو بە سکرتێری گشتیی نوکسە. ئێمە سەرەتای کارمان هەر بەرۆشنکردنی بیری کوردەوارییەکەو ئەورووپاو، پەیدا کردنی دۆست بۆ کورد، لەنێو ئەورووپاییەکاندا دەستپێنەکردو بەس، بەڵکو، لەپاڵ ئەوەشدا، کەوتینە کۆکردنەوەی دەرمان‌و ئامێری بژیشکیی زۆر دەگمەن‌و گران، هێندەکی بە پارەی خۆمان کریمان‌و، هێندەکیشمان لەدۆستە ئەورووپاییەکانمان وەردەگرت. بەکورتی، چەند جارێك، ژمارەیەکی زۆر، دەرمان‌و کەلوپەلی نەخۆشخانە، لەکارتۆن‌و سندوقی گەورە گەورە دا، بە پۆستەی بارهەڵگرو، بەزانیاریی شەهیدی کوردستان، مامۆستا مەلا جەمیلی رۆژبەیانی کە ئەو دەمە لەتاران بوو، رەوانەی تارانمان کردن، تا لەرێی نوێنەری شۆرش، شەمسەدین مفتییەوە، بگاتە پێشمەرگەکان، کە زۆر پێویستیان بەو دەرمان‌و ئامێرانە هەبوو. وەك لەدواییدا بیستمان، دەرمانەکان، بەفەرمانی دوکتۆر

مەحموود، نەدرا بوون بە پێشمەرگە، بەبیانووی ئەوەوە کە گوایە، جەمال نەبەز دژی شۆرشەو، دوور نییە ئەو دەمانانە شتێکی خراپیان تێدا بێ. ئەوجا، چارەنووسی ئەو دەرمانانە بەچی گەیشت، ئەوە هەر خودێ‌و دوکتۆر مەحموودو کاربەدەستەکانی دەیزانن.

پاشان، کە وتوویێژ لەنێوان سەرکردایەتیی شۆرش‌و رژێمی بەغدا، لەکۆتایی ساڵی 1969دا، هاتە کایە، دوکتۆر مەحموود، سەردەستەی وتوویێژکەران بوو لەگەڵ مێشێل عەفلەق‌و ئەحمەد حەسەنولبەکرو سەددام حسەین‌و، ئەوەبوو ئەو رێککەوتننامە فشوفۆڵ‌و کونوکەلە بەردارەی بەسەر کوردو بارزانیدا سەپاند، کە چوار ساڵ کاتی دا بەرژێمی بەعس، تاخۆی بەجارێك کۆکردەوەو، ئەو هەرەسەی بە شۆرشی ئەیلوول هێنا، کە راستییەکەی، ئەوەیە، وەك دەمێکە گوتوومە، هەرەسەکە لەمارتی 1970دا روویدا، نەك لەمارتی 1975دا، جا ئەگەرچی، راستە خەڵکەکەی کوردستان هەستیان بەوە نەکرد، بەڵام ئێمەی هاوبیرانی نوکسە، هەرچەند رۆژێك دوای ئیمزاکردنی رێککەوتنەکە، لێدوانێکمان لە رۆژنامەکەماندا "کوردستان ئینفۆرماسیۆن" –کە بەزمانی ئەڵمانی دەرماندەکرد– بڵاوکردەوەو، گومانی سەختی خۆمان بەرامبەر سەرگرتنی ئەو رێککەوتننامەیەی مارت دەربڕی. کەچی دوکتۆر مەحموود، هەر پاش بەیاننامەکە، خۆی نێونا "دوکتۆر مەحموودی سۆرانی"، بەمەشدا وایدەزانی، کە دەتوانێ، خۆی بەرامبەر سەرۆك بارزانی راستبکاتەوە، بەڵام لەوەوە، سەرەتای نیۆچەگەریی سۆرانی‌و بادینانی دا بە بای گوێی مرۆڤی سادەو ساویلکەداو، دڵی دوژمنانی نەتەوەی کوردی خۆشکردو ئەوجا، خولە سۆرانی، لەگەڵ کاربەدەستانی بەعس، ئەم شارو ئەو شار دەگەڕاو، پروپاگەندەی بۆ حیزبی بەعس دەکردو، لەنێو خەڵکی سلێمانیدا دەیقیژاند: "کاژیکمان بەجارێك لەنێو برد، هەریەك کەسیان ماوە، ئەویش جەمال نەبەزە". ئەم دوژمنایەتییەشی بەرامبەر بە من، گەیشتبووە رادەیەك، کە جارێکیان، گەنجێکی خەڵکی سلێمانی ویستبووی بێتە دەرەوە لەوڵات‌و، بێ بۆ ئەورووپا، ناسیاوێکی بردبوویە لای دکتۆر مەحموودو، ئەویش لەڕێی ئێرانەوە راییکردبوو، بەڵام پێیگوتبوو: "تۆ ئەوا دەچیتە ئەورووپا، لەوێ دەبێ ئاگات لەخۆت بێ. کابرایەکی زۆر خراپ هەیە، نێوی جەمال نەبەزە. لەژوورێکدا دانیشتووە، شەوو رۆژ خەریکی نووسینە، هەر کاغەز رەشدەکاتەوەو، بەسەری خۆیدا هەڵیدەداو دەڵێ: هوو... وریابە نەتخڵەتێنێ". ئەو گەنجە هات بۆ لام بۆ بەرلین‌و، لەژوورەکەمدا بەرامبەرم دانیشت‌و، قسەکەی دوکتۆر خولەی سۆرانی بە پێکەنینەوە، گێڕایەوە بۆم‌و، کە خەریك بوو بڕوا، هێندەك لەنووسینەکانی خۆم‌و نوکسەم دایە دەست‌و گوتم، ئەمجارە هەڵینادەم بەسەری خۆمداو، ناشڵێم "هوو.." نەوەکو دوکتۆر مەحموودی سۆرانی لەکوردستانەوە چاوی لەکاغەزەکان‌و گوێی لەدەنگی "هوو..."ەکەم بێ!!

پاش ئەو کوێرەوەرییەی کە بەسەر کورد هات لەئەنجامی هەرەسەکەوە، دوکتۆر مەحموودی سۆرانی، روویکردە سووریاو ئەورووپاو، لەسەرەتای 1977دا نامیلکەیەکی بەعەرەبی دەکرد "تقییم مسیرە الپورە الکردیە وانهیارها والدروس والعبر المستخلصە منها"، بەنێوی گوایە "لیژنەی ئامادەکاریی پارتی دێمۆکراتی کوردستان"ەوە، وەك ئەوەی پارتی کەسی نەمابێ‌و، ئەو سەر لەنوێ دروستییبکاتەوە. لەم ماوەیەدا خۆی لە "یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان" نێزیککردەوە، کە لەو سەردەمەدا، لەدیمەشق دامەزرابوو. نامیلکەکەشی هەر لەدیمەشق بۆ چاپکراو، بەیارمەتیی "ی.ن.ك"، چەند کۆڕو سەمینارێکیشی لە ئەورووپا بۆ بەسترا، کە لەو جڤین‌و نامیلکەیەدا، خۆی وەك مرۆڤێکی "پێشکەوتنخواز"و "دۆست‌و لایەنگیری بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی عەرەب‌و بەتایبەتی

فەلەستینیەکان"و دژ بە "ئیمپریالیزمی ئەمریکاو زایۆنیزم" پێشاندەداو، لەنامیلکەکەیدا بەشێوەیەکی زۆر بێویژدانانـەو، لـەباتی رەخنـەگرتنی بابەتانـە، بەتایبـەتی لـەخۆی، هێرشـی زۆری کردبـووە سـەر بارزانی و بنەماڵـەی بارزانی و، هـەموو گۆتاوڕۆکـەی هـۆی هەرەسهێنانی شۆرشـی خستە ئەستۆی مـەلا مستەفای بارزانی و بنەماڵـەی بارزانی. ئـەم پەلاماردانـەی بـۆ سـەر بارزانی، تەنانـەت سـاڵانێکیش پـاش کۆچیدواییی بـارزانی هـەر درێژەیکێشا. بـۆ وێنـە: کاتێـك کـە رۆژنامـە عەرەبییـەکان، نهێنیـی چـوونی دوکتۆر مەحموودیان بۆ ئیسرائیلو پێوەندییەکانی دوکتۆر مەحموودیان بە ئیسرائیلەوە زڕاند، دوکتۆر کێچ کەوتە کەوڵی و زراوی چوو و، هەر رۆژە نا رۆژێك، لەگەڵ رۆژنامەیەکی عەرەبی (بۆ نموونـە گۆڤاری "الوسگ")، یان رادیۆو تەلەفیزیۆنێکی عەرەبی، وتووێژیدەکردو، وایدەدایە بەرچاو، کە ئەو پێوەندییە لەگەڵ ئیسرائیل، بەفەرمانی بارزانی بووەو، ئەو لەگەڵ بارزانی چووە بۆ ئیسرائیلو، دەیگوت کـە ئـەوە کـارێکی یـەکجار خـراپ بـووەو، زۆر زیـانی هـەبووە بـۆ کـوردو، گونـاهی وی تێـدا نـەبووە. ئەمـەش هەڵوێستو وەفای دوکتۆر مەحموودی سۆرانی بوو بۆ سەرۆك بارزانی و بزووتنـەوەی کوردایـەتی، ئـەو کوردایەتییـەی کـە بەداخـەوە، گـەلێك کـوڕی رۆژی کـردە دەسـەڵاتدارو ملـوێنێرو، گـەلێکی دیکەشـی ماڵوێرانو سـەرگەردانو برسـی و رەشـوڕووتکرد.ئەوە هەڵوێـستی ئـەو سـاکەی مـەحموود سـۆرانی بـوو، بەرامبـەر سـەرۆك بـارزانی، بـەڵام ئەوەتـە ئـەوڕۆ دەفـەرموێ کـە "ئـەو خـۆی رێککـەوتنی 11ی مـارتی کردووەو" بارزانی تـەنێ پشتگیریی لەدانوستاندنەکان کردووە بۆ ئەوەی ئاشتی هەبێو شەڕ نەبێ" (تەماشـای رۆژنامـەی "خـەبات"، ژ 1914 دووشـەوممە 2005/9/12 ل6 بکـە: مـەحموود عوسمـان: بارزانیی نەمر پشتگیری لەدانووستاندنەکان دەکرد، بۆ ئەوەی ئاشتی هەبێو شەڕ نـەبێ). گێرگـۆڕین بـۆ مەحموود سۆرانی، وادیارە، شەرم نییە. بۆچی؟ چۆنکە ئەوڕۆ کاك مەسعوود بارزانی دەسەڵاتدارە، خـۆ ئەگـەر رۆژێـك بـێو، ئـەو دەسـەڵاتەی نـەمێنێ، ئـەوا نامیلکەیـەکیش لـەدژی وی دەردەکـاو، خـۆی وەك بـەرزەکی بانـان دەپەرێنێتـەوە. ئـەمجارە، رەنگـە لـەباتی "تقييم مسيره اليوره..." نامیلکەکـەی نێـو بنـێ "تقييم مسيره الفيدراليه ودستور عروبه العراق... الخ". ئەمـە لەکاتێکدا کـە ئـەو خـۆی، وەك ئەندامی لیژنـەی دەسـتوور، ئیمـزای ئـەوەی کـردووە، کـە عێـراق ئەنـدامی کۆمکـاری عەرەبـەو پێوەندییـداری پەیماننامەکەیتی، پەیماننامیەکی عروبییە "واتا عێراق دەوڵـەتێکی عەرەبییـە"و هـەروەك دوکتـۆر خـۆی دەڵـێ، بـەئارەزووی خـۆی، ئـەوان هـەر خۆیـان ئـەنفالو کیمیابارانیـان نەخستە دەسـتوورەوە، ئەمـەش، بەدانپێدانانی خۆی لەوتووێژەکەی "میدیا"دا دەڵێ و، هەر لەوێدا پەلاماری فەلەکەددین کاکەیی دەدا کـە گوتـووێتی ئەندامانی کوردی لیژنـەی دەستوور، داخوازییـەکانی کوردیـان بەگـەرمی نەخستبوەڕوو، تـا ئێمە چووین بۆ بەغدا.

پاش هەرەسهێنانی شۆرشی ئەیلوولو، ئەو نامیلکە شـەرمەزارییەی کە دوکتـۆر مـەحموود دەریکرد، دەسـتی بـەوە کـرد، کـە پێویـستە رێخۆشـبکا بـۆ دامەزرانـدنی حیزبێـك، چـۆنکە بۆیدەرکـەوت، کـە ئـەو خاوەنی پارتی نەبووە، تا دەستبگرێ بەسـەریداو ببێتـە سـەرکردەی، لەبـەر ئـەوە، پاکانـەی بـۆ ئازادیی دەربڕینـی بـیروڕا دەکردو ـ تەنانـەت لەنامیلکـەی "تقيـيم اليـوره الكرديـه..."دا رووەدەکاتـە بنەماڵـەی بارزانی و دەبێـژێ: "(عليهم) ان يتصرفوا كمن خسر قچيه... وان لايعتبروا انفسهم فقگ مخلصين بل يقبلوا بان لكل كردى حق العمل والنچال اژا استگاع ژلك وكژلك ان يقبلوا تعدد الافكار والتيارات بعد النكسه، باعتبـاره شيئاً گبيعيا" (ص86). کە واتاکـەی بـەکوردی ئەمەیـە: پێویـستە (لەسـەریان)، وەك کەسـانێك هەڵـسوکەوت بکـەن، کـە مەسـەلەیەکیان دۆڕانـدووە.. (راسـتدەکەیت خولـە، تـۆ خـۆت هیـچت

نەدوڕاند، چۆنکە هیچت نەبوو بیدۆڕێنیٚ: جەمال نەبەن)و هەر تەنیٚ خۆیان بەدڵسۆژ نەزانن، بەڵکو رازیبن بەوەی، کە هەموو کوردێك مافی کارو تێکۆشانی هەیە، ئەگەر پێیکرا. هەروەها، دەبیٚ رازیبن، بەفرەیەتیی بیرو رێباز، پاش هەرەسەکە، چۆنکە ئەوە شتێکی خۆڕسکییە... هتد".

ئەریٚ، دکتۆر مەحموود، تا دەسەلاتی هەبوو لەنێو شۆرشدا، نەدەبوو کەس ببێژیٚ "لەل"و، داوای لەنێوبردنی کاژیك‌و هەموو مرۆڤێکی دەکرد، کە بیروڕای خۆی دژ بە لایەنە نەرێنییەکانی شۆرش دەربڕیبایە، وەك ئەوڕۆ، کە ئەوەتە رەپوڕاست دژی دەربڕینی بیروڕایە. بەلاّم کە دەسەلاّتی نەما، ئەوا لەنامیلکەکەیدا، داوای سەربەستیی بیروڕاو رێباز دەکاو، بەشتێکی ئاسایی دادەنیٚ، کەچی ئەوڕۆ، کە هێناویانەتەوە مەیدان‌و کردوویانە بەئەندامی پەرلەمان‌و دەستەی نووسینی دەستوورو، کەسیش نازانی نوێنەری کێیە، مافی قسەکردن‌و رادەبڕین بەمن نادا، کە ئەمەش رەوشتێکی یەکجار دیکتاتۆرانەو مرۆڤدوژمنانەی ئەوانەیە کە سەر بە بەرەی فاشیستەکانن.

کە دکتۆر مەحموود، دەستی ششت لەدامەزراندنەوەی پارتی بەسەرۆکایەتیی خۆی‌و بۆیدەرکەوت کە ناتوانیٚ ببێتە میراتخۆری پارتی، خۆی خستە نێو ئەوانەوە کە دەیانویست پارتی سۆسیالیستی کوردستان دروستبکەن. پاش چەند کۆبوونەوەیەك لەگەلٚ سەرکردەکانی سۆسیالیست‌و، خۆ کردن بە نوێنەریان، دیشەکەمی لەوانیش کرد. چۆنکە وەك برای بەرێز کاکە حەمەی حاجی مەحموود، هەر لەو ژمارەیەی "میدیا"دا دەیگێرێتەوە بۆمان، کە دوای رووخانی رژێمی سەددام بە دوکتۆر مەحموودی گوتووە، وەرە ببە بە سکرتێری حیزبێکی کوردستانی، بەلاّم دوکتۆر مەحموود رازینەبووەو گوتوویەتی" ئێمە بەتەمای حیزبێکی عێراقین". کەچی ئێستە لە "میدیا"دا دەبێژیٚ، ئەو بۆ سەربەخۆیی کوردستان تێدەکۆشیٚ، بەلاّم ئیمزای "عروبەی عێراق"یش دەکاو کاتێك ئەندامی مەجلیس حوکم بوو لەدژی ئەو کەرکووکیانەش قسەیکرد کە لە خوپێشانداندا داوای سەربەخۆییی کوردستانیاندەکردو بە "ئاژاوەگێر"و "گێرەشێوین" نێوینبردن. پاشان دوکتۆر مەحموود چوو سالاّنی دووردوێژ لە لەندەن ژیاو، هیچ کارو کاسبیەکیشی نەدەکردو، باشیش بەرێوەدەچوو.

هەر پاش سەرکەوتنی راپەڕین‌و کۆڕەوەکەو لەکاتی دەستپێکردنی وتووێژدا لەگەلٚ سەددام، دوکتۆر مەحموود لەگەلٚ دەستپێکردنی وتوێژ لەگەلٚ سەددام، گەڕایەوە کوردستان، وەك یەکێك لە حەوت سەرکردەکەی "بەرە" بەنوێنەرایەتیی حیزبی سۆسیالیست.

پاش دامەزراندنی "هەرێمی نەفڕین"و هەلٚبژاردن بۆ پەرلەمانی "هەرێمی نەفڕین" لەسالٚی 1992دا، دوکتۆر مەحموود خۆی پالاّوت بۆ پەرلەمان، بەلاّم تەنیٚ چەند سەت دەنگی وەرگرت‌و، گەڕایەوە لەندەن. لە لەندەن لەکۆبوونەوەیەکدا، کە هێژایان جەواد مەلاو شێخ لەتیف مەریوانی‌و چەند کەسێکی دیکەش ئامادەیبوون، گوتبووی: فەردەیەك بەلٚگەنامەی لەگەلٚ خۆی هێناوە، کە هەموو ئیسپاتی ساختەکارێتیی لەهەلٚبژاردنەکەدا دەکەن. شێخ لەتیف پێیگوتبوو دەباشە ئەو بەلٚگانە بلاّوبکەرەوە. گوتبووی "ئێستە کاتی نییە. ئەوجا پێیانگوتبوو، باشە بیدە بە ئێمە بلاّویبکەینەوە. گوتبووی "کاتی نییە". ئێستەو ئەوسا. ئەمانە دەریدەخەن کە دوکتۆر مەحموود چەند خۆشەویستە لەنێو خەلٚکی کوردستانداو قسەکانی چەند راستن.

پاش ئەوەی پیٚ کیٚ کیٚ بیری "پەرلەمانی کوردستان لەدەرەوەی ولاّت"ی لە "کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستان"ەوە وەرگرت، دوکتۆر مەحموود، خۆی لە پیٚ کیٚ کیٚ نێزیککردەوەو، هەر ساتە ناساتیٚ، لەتەلەفیزیۆنەکەیانەوە (مێد تی ڤی) قسەی ناشرینی بەپارتی‌و یەکێتی دەگوت. لەگەلٚ ئەوەشدا، پیٚ کیٚ

کـیٚ هـیچ بایـەخێکیان پێنـەداو، نەیانخستە شوێنەکەی دوکتـۆر عیسمەت شـەریف وانلـی، هەرچـەندە بێـزووی بـەو شـوێنەوە دەکـرد. لەگـەڵ ئەوەشـدا، بەدرێـژاییی سـاڵان لەئـەورووپا، لەهـەموو ئاشـێکدا بەرداشبوو. جارێکیان بەڕێوەبەرێتی شاری فلۆرێنس لەئیتالیا، سەمینارێکی بەست بۆ کولتووری کورد، کە منو بەڕێز فەلەکناز ئوجەو دوکتۆر مەحموودیشیان بانگکردبوو. ئەوانەی کە لەویٚ بوون شایەتن، کە لەو سەمینارەدا، من هەرچییەکم دەگوت، دوکتۆر مـەحموود پشتگیریی قسەکانی منی دەکرد. ئێستەش مافی قسەکردن ڕەوا نابێنی پێمان. بانێکەو دووهەوا.

کاتێك کە رادیۆی "العراق الحر"، بە پشتگیریی "سی. ئای. ئەی" دامـەزرا، دوکتـۆر مـەحموود، هـەر ڕۆژە نارۆژێـك، بـەنێوی "سیاسـەتمدارێکی سـەربەخۆ"وە، هێنـدەك قسەی زلی بـەگوێگران دەفرۆشـتو، ڕەخنەی توندوتیژی لەپارتیو یەکێتی دەگرت، کەچی هەر پاش رووخانی رژێمی بەعس، سەری دوکتۆر لە تەلەفیزیۆنی هەولێردا دەرکەوتو، کەوتە مێچکە مێچکە کردن بۆ پـارتیو یـەکێتیو، کرا بـە ئەنـدامی "مجلس الحكم الانتقالی"، بێئەوەی کەسێك بزانیٚ دوکتـۆر خولـە نوێنـەری چ لایەکە. لەبەرئـەوە، هێنـدەك کەس دەیانگوت "ئینگلیزەکان ناردوویانە". ئەز نازانم ئەوە تا چ هەندازەیەك راستە، بەڵام ئەوە هەیە کـە دوکتۆر مەحموود بەدرێـژاییی بوونی "مجلس الحكم الانتقالی" مانگانـەی خۆی وەردەگرتو بـەرگری لـە "قانوونی بەڕێوەبردنی دەوڵەت" دەکردو ئەوانی دژی ئەو قانوونە بوون بە "نەزان" دەدانە قەڵەم. کەچـی یـەك بەنـد لـەو قانوونـەدا نـەبوو کـە ئـەنفالو کیمیابـاران بەجینۆسـاند بداتـە قەڵـەم. ئێستەش لـەبارەی دەستوورەوە دەبێژیٚ دەستوورەکە لە قانوونی بەڕێوەبەریتیی دەوڵەت دواکەوتووترەو گـەرەنتی نییـە بۆ جێبەجێکردنی بەندەکەی لەسـەر کـەرکووك. بـەڵام ئـەوی دەنگـی نـەدا بۆی هەڵـەو نەزانە بـەلای ئـەوەوە. دەبیٚ ئەوەش بگۆترِی کە دوکتۆر مەحموود پشتگیریی هەڵکردنی ئاڵای بەعسی دەکرد لەتەنیشت ئاڵای کوردستانەوە، ئەو ئاڵایەی کە ئەنفالو گەلکوژی لەژێردا کراو، دەیگوت دەبیٚ لـە هـەولێریش هـەڵبکریٚو سیاسەتیی یەکێتی لەو بارەیەوە لە سیاسەتیی پارتی پێڕاستتر بوو.

ئەوجا، بێینـە سـەر ئەو قسە ناماقووڵـەی دوکتـۆر مـەحموود کە گوایـە ئـەز چـەند ساڵە لەئەورووپامو نەگەڕاومەتەوە کوردستان، لەبەر ئەوە مافی قسە کردنم نییە.

ڕاستییەکەی، ئەگەر دوکتۆر مەحموود کەمێك ویژدانی ببوایە، دەبوو ئارەقی شەرمی بڕشـتایە کـە ئـەو قسەیە دەکا. چۆنکە خولە فیڕنەگولە، خۆی زۆر باش دەزانیٚ کە ئـەوبوو بـەهۆی ڕێگـرتن لەگەڕانـەوەم. چیرۆکەکەش ئەوەبوو، کە لەپاییزی ساڵی 1969دا، هەستم بەوە کرد، کە گوشارێکی زۆر گـەورە لەسـەر سەرۆك بارزانی هەیـە بۆ ڕێککـەوتن لەگەڵ بـەعس، کە ئـەوەش لـە بەرژەوەنـدیی شـۆڕش نـەبوو، چۆنکە درێژەدان بە شۆڕش، چەند مانگێکی دیکە، دەبووە هۆی کەوتنی رژێمی بەعسی، سـەددام خۆشـی پـاش هەرەسەکە دانی بەوە دانا کە ئەو ڕێککەوتنەی لەگەڵ بارزانی لەناچارییەوە بووە. ئەوەی پتر هـانی منـی دا بۆ ئەو کارە لەو کاتەدا، بوونی گەلێك لەهاوبیرانی کاژێك بوو لەنێو شۆڕشدا، کە دوکتۆر مەحموود، بۆ خۆشخزمەتیی بۆ رژێمی شا، تیرو شێری دەسوو لێیـان، بـەڵام ئـەوان لـەنێو شۆڕشـدا خۆیـان ڕاگرتبـوو. نامەیـەکم نووسـی بـۆ هـاوبیری کۆچکردووم مامۆسـتا فەرەیـدوون عـەلی ئـەمینو پێمڕاگەیانـد کـە داوا لـە سەرکردایەتیی شۆڕش بکـەن، ئاسـانکاریی بۆ هاتنـەوەم بکات. خۆشـم، خـۆم ئامادە کرد بۆ گـەڕانەوە. هەرچی پەرتۆکم هەبوو، دام بـە نامەخانـەی دەوڵـەتی لەهـەمبورگ کـە ئێسـتاش لـەویٚ پـارێزراونو، شـتە گرنگەکانم لای دۆستێك دانا. جا لەبەر ئـەوەی، تـەنیٚ ژوورێکـم هـەبوو، بـەکرێم گرتبـوو و، وەك کوردەکـە دەبێـژیٚ: "کـەر کـوڵو بارسـووك" بـووم. خوێنـدنی یەکەمیـشم لەزانـستگەی هـەمبورگ تـەواو کردبـوو.

هێندەك شتیش فێر بوو بووم كە دەمتوانی بیخەمە خزمەت كۆمەڵگەی كوردەوارییەوە.. پاش ماوەیەك‌و، لەسەرەتای ساڵی 1970دا، هاوبیر مامۆستا فەرەیدوون وەرامی گێرایەوە لێم، كە سەرۆكایەتیی شۆڕش رازینییە بەوەی تۆ (واتە ئەز) بێیتەوە كوردستان‌و، وەك ئاگادار كرام، دوكتۆر مەحموود فەرمووبووی، "ئەو جەمال نەبەزە دوژمنی شۆڕشەو، نابێ بێتە ئێرە". ئەوجا دیاریشە كە ئەز نەدەگەڕامەوە نێو ئەو كوردستانەی بەدەست بەعس‌و رژێمی ترك‌و شاوە بوو، ناچار لەئەورووپا مامەوەو، سەر لەنوێ خوێندنێكی دیكەم دەستپێكردووە. پاش ئەوەی كە بەیانی مارت دەرچوو، ئەوا ئاشكرایە كە بەدڵی من نەبوو. خۆ، ئەگەر بگەڕاشمایەوە، ئەوا، دوكتۆر مەحموود سۆرانی، ئەو حەلە دەیگوت "ها.. هاتووە، دەستكەوت بەشبكا لەگەڵمان". لەكاتێكدا كە دەسكەوتی من‌و دەسكەوتی مەحموود سۆرانی زۆر پێچەوانەی یەكن. رۆژگارو ساڵانیش ئەوەیان ئیسپاتكردووە، كاتێك كە شۆڕشیش لەبەهاری 1974دا تازە بووەوە، دڵنیا بووم كە درێژەناكێشێ‌و كورد دەیدۆڕێنێ‌و، هەرواش دەرچوو. لەگەڵ ئەوەشدا، زۆر هەوڵم دا بۆ پشتگیریی شۆڕش. یەكێك لەو هەوڵانە ئەوە بوو كە رۆژنامەنووسێكی بەنێوبانگی ئەڵمانی، سەر بە تەلەفیزیۆنی Z.D.Fم والێكرد بچێ بۆ نێو شۆڕش‌و چەند دەمژمێرێك فیلمی شۆڕش بگرێ‌و لەگەڵ سەرۆك بارزانی وتووێژ بكا. كابرا چوو بۆ تاران‌و چوار هەفتە لەتاران مایەوە، بەڵام نوێنەری شۆڕش رێینەدا بچێ بۆ كوردستان. ئەوە لەكاتێكدا بوو كە مەلا مستەفای رەحمەتی لەخودێ دەپاڕایەوە، رۆژنامەنووسێكی ئەورووپایی رێیبكەوێتە نێو شۆڕش. ئەوەش هەر لەبەر ئەوەی خولە پێیوابوو، ئەگەر ئەز بگەمە نێو شۆڕش، یان یەكێك لەرێی منەوە بچێتە نێو شۆڕش، ئەوا جێ بەجەنابی لێژ دەبێ. لەكاتێكدا كە ئەز –وەك ژیننامەی من دەریدەخا– هیچ كاتێك نە بەدوای پلەو پایەدا گەڕاوم‌و، نە بەدوای دەسكەوتی تایبەتیدا. ئەوانە هەمووی پێشكێشبن بە خولە. ئەوجا كە هەرەسەكە بوو و، چەند حیزب‌و دەستەو بەرە پەیدا بوون‌و، هەریەكە تاقمێك چەكداری لەخۆی كۆكردەوە بۆ پەلاماردانی ئەوانی دی‌و، دوای ئەوەش جەنگی ئێران‌و عێراق روویداو هەشت ساڵ درێژەیكێشاو، حیزبە كوردییەكانی رۆژهەڵات‌و باشوور، ئەویان لایەنی سەددام‌و، ئەمیان لایەنی خومەینیان گرت، نەمتوانی بێمەوە كوردستان (واتە نەمتوانی بێمە نێو شەڕی خۆكوژییەوە)‌و پاش ئەوەش ئەوەبوو جەنگی كوێت روویداو "هەرێمی نەفرین" دروستبوو، حیزبحزبێنە لەنێو پارتی‌و یەكێتییدا واخەستبوو، تاگەیشتە شەڕو بەیەكدادان‌و رژانی خوێنی هەزاران كەس لەهەردوولا. لەم ماوەیەشدا، چەند ساڵ خەریكی ئاشتكردنەوەو نێزیككردنەوەی پارتی‌و یەكێتی بووم، لەكاتێكدا كە دوكتۆر مەحموود، لەقسەی ناشیرین گوتن بەهەردوولا دریغی نەدەكردو لێدوانە دژ بە یەكەكانی لەسلێمانی‌و پیرمام بەنێوی –گوایە ئاشتكردنەوەوە– بارودۆخەكەیان لەنێوان پارتی‌و یەكێتیدا توندوتیژتر دەكرد. بێجگە لەوەش هاتنەوەی من بۆ كوردستان، وەك هاتنەوەی دوكتۆر مەحموود، یان ئەوانە نییە كە سەر بەحیزبەكان‌و پێوەندییان لەگەڵ دەوڵەتە داگیركەرەكانی كوردستان هەبووە. ئەز مرۆڤێكم سەربەخۆ، نەچەكدارم هەیەو، نەحیزبێك لەپشتمەوەیەو، نە بیرۆشم هەیە لە تاران‌و، ئەنقەرەو دیمەشق‌و، نە لەگەڵ ئەو عێراقییانەشدا بووم‌و هەم، كە ئەوڕۆ كاربەدەستن‌و تادوێنێ بوو، لەبەرەی بەرهەڵستكارانی عێراقیدا بوون، خۆشم بەعێراقی نازانم‌و عێراقیش نیم‌و باشووری كوردستانیش بە عێراق نازانم. باشە، كێ گەرەنتی ئەوە دەكا كە ئەگەر لەكوردستاندا بم، رێم پێبدرێ، بەسەربەرستی بیروڕای خۆم دەربڕم‌و بنووسم‌و بڵاوبكەمەوەو رەخنە لەكاربەدەستان بگرم، وەك ئێستە لەدەرەوە دەیكەم‌و ئەوەتە دوكتۆر مەحموود كەوتووەتە لەرزین لەقسەكانم‌و لە ئەورووپای ئازاددا، مافی قسەكردن نادا پێم. ئایا ئەگەر

لەکوردستاندا بژیم‌و ئەو دەسەڵاتدار بیٚ سێدارە هەڵناخا بۆم؟ کە لەکوردستانیش نەبووم، مانای ئەوە نییە، کە لەسنووری دەسەڵاتی خۆمدا، هیچ کارێکی باشم بۆ خەڵکی کوردستان نەکردووە. باشترین کاریشم ئەوەیە کە خۆم بەهیچ لایەك نەفرۆشتووەو، بە درۆو دەلەسەش کەسم نەخڵەتاندووەو خۆشم نەکردووە بە نوێنەرو دەمڕاستی کەس. بەڵیٚ. خۆ ئەگەر هەلێکیش هەڵکەوتبیٚ بۆ خزمەت، کردوومەو بەرامبەر بەوەش هیچ جۆرە چاوڕەوانی‌و داخوازییەکم لەکەس نەبووەو، بەتەمای خەڵات‌و بەراتی کەسیش نەبووم‌و نیم، بەپێچەوانەی دکتۆر مەحموودەوە، کە وەك فارسەکان دەبێژن کابرایەکی "معلوم الحال"ە.

دەمێنتەوە سەر ئەوەی کە دوکتۆر مەحموود دەبێژی: "جەمال نەبەز ئاگای لە هیچ نییە" باشە. ئەگەر ئاگام لە شت نەبووایە، دوو ساڵ لەمەوبەر دەمگوت کە مەلا سیستانی کابرایەکە هەروەك خومەینی، بەڵام جەربەزەیەتیی خومەینی تێدا نیە. ئەوەتا دوو ساڵێك دوای ئەوەو، لەرۆژی 9/14دا خەلیل زەلمای زاد، بالیۆزی ئەمریکا لەعێراق، قسەکەی منی کردەوە. هەروەها کاتی خۆی گوتم، ئەگەر ئەمریکا وریا نەبیٚ، رژێمێکی وەك رژێمی ئێران لەعێراق دروستدەبیٚ، بەخوێنی سەربازیی ئەمریکاو خوێنی کوردو، ئەمانەش هەموو لە "میدیا"دا بڵاوکرانەوە. ئەوەتە ئەوڕۆ 9/21 کاربەدەستانی عەرەبستانی سعوودی دەبێژن ئەمریکا عێراقی دایە دەست ئێران. ئایا ئەمانەو، سەتان پێشبینی‌و شیکردنەوەو ئەنجامگرتنی راست‌و دروست لەلایەن منەوە، ئەوە ناگەیەنیٚ کە ئاگام لەشتە؟ با دوکتۆر مەحموود ئەوەش بزانیٚ کە ئاگام لەهێندەك پێوەندییەکانی بەڕێزیشیەوە هەیە، چۆنکە کاتی خۆی رەحمەتی میر کامەران بەدرخان، گەلێك شتی گێڕایەوە بۆم کە ئەز لەبەر راگرتنی ئاسایشی نەتەوەیی، وەك هۆنەر دەبێژیٚ: "دەروونم پڕ لە ئەشعارەو لەترسا دەفتەرم خاڵی". جاریٚ باسیانناکەم. دوکتۆر مەحموودیش کە دەبێژیٚ با ئەمانەی داوای سەربەخۆیی کوردستان دەکەن بچن حیزبێك دروستکەن، هەر هێندەی پێدەبێژم، ئەوانەی کە بەڕاستی‌و لەکانی دڵەوە بۆ سەربەخۆیی کوردستان‌و ئازادیی کۆمەڵگەی کوردستان‌و یەکسانیی ئەندامەکانی هەوڵدەدەن، حیزب دروستکردن بەئامێری بازرگانیی رامیاری‌و دوکانی کاسبیی رەش‌و تەناڤبازی، نازانن‌و پێشنیانیش گوتوویانە: "ئەگەر کەسە، ئەلفێك بەسە"!

بەرلین 2005/9/21

میدیا، **ژ** 210، 2005/9/27

ڕەشنووسی دەستووری عێراق، لە دەنگداندا، سەربکەوێ، یان ژێر بکەوێ، لەهەردوو بارەکەدا، هەر بەزیانی کورد تەواو دەبێ

چارەنووسی دەستوورەکەی سەرکردە حیزبییەکانی کوردو شیعە، هێشتا دیار نییە کە، ئایا لەدەنگداندا دەیباتەوە، یان دەیدۆڕێنێ. چۆنکە، ئەگەر زۆربەی زۆری سوننەکان، لەسەر ئەوە کۆکبن کە بەشداریی دەنگدانبکەن‌و لەدژی دەنگبدەن‌و، بەشێکی شیعەکانیش، بەتایبەتی لایەنگرانی موقتەدا سەدر، کە خۆی بە "مەرجەعییەتی دەنگدار (ناگق)" دەداتە قەڵەم و، کە دژی سیستەمی فیدراڵی‌و هەموو مافێکی کوردن، ڕێکبکەون لەگەڵ هێندەك شیعەی دیکە، کە پتر ناسیۆنالیستی عەرەبن، لەوەی دوای کەللەرەقیی ئاینزایی (مژهبی)و، فەرمانی مەلا سیستانی فارس بکەون‌و، ئەوانیش هەر لەدژی دەستوورەکە دەنگبدەن، ئەوا، بێگومان، ژمارەیەکی زۆر کوردیش هەن، کە بەپرۆپاگەندەی حیزبە کوردییەکان هەڵناخڵەتێن‌و، لەدژی دەستوورەکە دەوەستن. خۆ ئەگەر ئەوانیش بچن بۆ دەنگدان‌و دەنگ لەدژی بدەن، ئەوە لەوانەیە کە بەهەموویان بتوانن "ڕەوایەتیی" دەستوورەکە لەبارەی وەدەستنەهێنانی زۆرێتیی دەنگەوە، پووچبکەنەوە. خۆ، ئەگەر وانەبێ‌و، زۆربەی دەنگەکان بەلای وەرگرتنی دەستوورەکەوە بێ، ئەوا سەردەکەوێ. بەڵام، ئێستە جارێ، با ئێمە وادابنێین، کە دەستوورەکە لەئەزموونی دەنگداندا دەردەچێ. ئەودەمە، ئەوانەی لەدژی بوون، هەروەك دژبەر دەمێننەوەو، بەدەستووری خۆیانی نازانن‌و ڕێزیناگرن‌و، عەرەبەکانیان، داوای گۆڕین‌و لابردنی ئەو خاڵانە دەکەن، کە سەرکردەکانی پارتی‌و یەکێتی، وەك مافی سەرەکیی کورد، شانازیدەکەن پێوەی‌و، بە"بەشی شێر"ی دادەنێن. ئەوەتا، هەر لەئێستەوە، سوننییەکان، داوای ئەوە دەکەن، کە زمانی عەرەبی ببێتە زمانی فەرمی لەکوردستانداو، لەدەسەڵاتی هەرێمەکان کەمبکرێتەوەو، دەسەڵاتی نێوەند بەهێزتر بکرێ‌و، گەرەنتی ئەوەش هەبێ، کە عێراق، وەك دەوڵەتێکی یەکتاو، لەدابەشکردننەهاتوو بمێنێتەوە. بۆ هێنانەدی ئەوەش‌و، سەرەڕای هەموو دوژمنایەتییەکی سوننییەکان بەرامبەر ئەمریکا، لەمەدا، ئەمریکایان کردووە بەدەمڕاستی خۆیان‌و، پەنایانبردووەتە بەری، کە گوشار بخاتە سەر کوردو، ئەوەبوو زەلمای خەلیلزاد، سەفیری ئەمریکا لەبەغدا، بۆ ئەم مەبەستە ڕوویکردە دوکان‌و لەگەڵ مام جەلال‌و کاك مەسعوود کۆبووەوەو، کەسیش نازانێ بڕیار چبووە، چۆنکە، پارتی‌و یەکێتی، خودێ دەستبداتە باڵیان، دەستێکی باڵایان هەیە لەچاوشارکێی ڕامیاریدا. لەبەرئەوە، نازانرێ چ بەڵێنێکی دیکەی گۆڕینی دەستووریان داوە بە "برا سوننیەکان". خۆ ئەگەر دەستوورەکە، هەرواش بمێنێ، کە هەیە، ئەوا کوردستان، هیچ کاتێك، مافی جیابوونەوەی نابێ‌و، عێراقیش، بەکوردستانەکەیەوە، دەوڵەتێکی عەرەبیی ئیسلامییەو، تەنانەت مام جەلال خۆشی، نکۆڵی لەم ڕاستینەیە نەکرد، کاتێك کە لەمانگی ئەیلوولدا کە لەئەمریکا بوو، لەبەردەم تەلەفیزیۆنی CNNدا، لەوەرامی پرسیارێکی ڕۆژنامەنووس Wolf Blitzerدا، لەبارەی پێوەندیی عێراق بەئیسرائیلەوە، گوتی: "لەکۆنفرانسە ڕۆژنامەییەکدا، لەلایەن ڕۆژنامەنووسێکی ئیسرائیلییەوە، (ئەم) پرسیارە کرا لێم، وەرامی من ئەوەبوو (کە) عێراق دەوڵەتێکی عارەبییە. (عێراق) هەر تەنێ دەوڵەتێکی ئیسلامی نییە..." "I was asked by Israeli Journalist in the Press Conference: my answer was: Iraq is an Arabic Country State. It is not Islamic only… ete" (Kurdistan Obsever. Com 11. Spt. 2005).

لەبەر ئەوە، لێرەدا هیچ گومانێك نامێنێتەوە، كە عێراقی رووخاو و، هەرەسبردوو، بە بەلادا كردنی "چاكی مەردانەی" سەركردەكانی پارتی و یەكێتی، بووەوە بە دەوڵەتێكی عەرەبی. بەڵام ئەمجارە، نەك بەهۆی لەشكری بەریتانیاوە، بەڵكو بەدڵخوازی ئەوانەی رۆژگاری نالەبار كردوونی بە نوێنەری كوردو، بە "شێوەیەكی ئارەزوومەندانە"ش!!! ئەوەش دەبێ بگوترێ، كە لەدەستوورەكەدا، بەهیچ جۆرێك نێوی "گەلی كورد"، یان "نەتەوەی كورد"، وەك نەتەوەیەكی سەرەكی، لەپاڵ نەتەوەی عەرەبدا، نەهاتووە، بەڵكو عێراق، وەك چێشتی مجێور، لەهەموو بابەتێك پێكهاتووە. ئەوجا، عێراق كە بەپێی دەستوورەكە خۆی، ئەندامی دامەزرێنەری كۆمكاری عەرەب بێ و، پێگیر (ملتزم) بێ بە پەیماننامەی كۆمكاری عەرەبییەوە، كە پەیماننامەیەكی "عروبی"یە، ئەوا دیارە، بەپێی ئەو پەیماننامەیە، عێراق دەوڵەتێكی عەرەبییەو، ئیدی كورد، هاووڵاتی دەوڵەتێكی عەرەبین، وەك چۆن قیبتیەكانی میسر، هاووڵاتی كۆماری عەرەبیی میسرن و، كوردستانیش نیشتمانی كوردو كوردستانییەكان نییە، بەڵكو بەشێكە لەخاكی عەرەب. هەر كەسێكیش بێ و، دەستبكا بە فەلسەفە لێدان و، بێژێ، ئەمە وانییە، ئەوا دیارە، قسەكەی دەوەن بەئاش و نێرە بیدۆشەیەو، هیچی دی.

شایانی باسە، كەینوبەین (مۆامرە)و نەخشەكێشان لەدژی ئاواتەكانی خەڵكی كوردستان بۆ ئازادی و رزگاربوون لەكۆیلەیەتی، لەگەلێك لاوە بەدیدەكرێ. لەلایەكەوە، بەرەی كۆنەپەرستان و شۆڤێنیستانی عەرەب، بەسەرۆكایەتیی شێخەكانی حیجاز، كە بەزۆری شمشێرو خوێنرێژی، شەریفی مەككەیان دەرپەڕاندو، لەژێر ئالای "وەهابێتی"ی دژ بە پێشكەوتنخوازی و ئازادیی مرۆڤو لەژێر ئالای ژندوژمنیدا، خۆیان كردە شای ئەو وڵاتەو، نێوەكەشیان گۆڕی بە "عەرەبستانی سعوودی"، بەنێوی بنەماڵەكەیانەوە. ئێستەش دەیانەوێ، بەبیانووی ئەوەوە، كە ئەمریكا عێراقی داوەتە دەست ئێران و، عەرەبایەتیی لەعێراقدا لەمەترسیدایە، دەستبكێشنە كاروباری عێراقەوەو، دەیانەوێ "لەشكرێكی عەرەبی" رەوانەی عێراق بكەن، بۆ ئەوەی ئەنفالێكی دیكە لە كوردو خەڵكی كوردستان بكەنەوە. لەلایەكی دیكەوە، كۆنەدۆستەكەی سەددام، جاك شیراك، كە بە "جاك ئیراك" نێوپرۆیوە، لەفەرەنساوە، خەمی پارچە پارچە بوونی عێراقی لێنیشتووەو دەیەوێ، كۆنفرانسێكی نێو نەتەوەییی بگرێ بۆ "رێگرتن لە لەتلەتبوونی عێراق". لەولاشەوە، دیكتاتۆری رووسیا، پووتین، دەفەرمووێ، دەبێ لەشكری ئەمریكاو بەریتانیاو هاوپەیمانەكانیان عێراق بەجێبهێڵن. بێگومان، ئەم كابرایە دەزانێ، ئەگەر هاوپەیمانان عێراق بەجێبهێڵن، كارو كرداری تیرۆریستەكان بەجارێ پەرە دەستێنێ. وادیارە، ئەویش ئەوەی دەوێ. ئاشكرایە، ئەم پووتینە، شەوورۆژ هاوارێتی لەدەست ئەوانەی كە لە چیچانستان داوای سەربەخۆیی دەكەن و، ئەو بە "تیرۆریست" نێویاندەبا، باشە، بۆچی دەستوەشێنەكانی چیچانستان تیرۆریستن، بەڵام دەستوەشێنەكانی عێراق، كە هەموو رۆژێك چەند كوردێك "ئەنفال" دەكەن، بەرهەڵستكارو رزگاریخوازن؟ ئەم پرسیارە دەبێ لە خۆشەوی مەلا برایم و كاك شۆرشیش بكرێ، كە ئەویان نوێنەری پارتی و، ئەمیان نوێنەری یەكێتییە لەرووسیاو، هەردووكیان لە تەلەفیزیۆنەكانی پارتی و یەكێتیدا، بەئاوو تاوەوە، باسی هەڵوێستی دۆستانەی رووسیایان دەكرد بەرامبەر بە كورد. ئەمە لەكاتێكدا، كە لەسەردەمی قەیسەردا لەشكری رووسیا كوردستانی كاولكردو، لەسەردەمی ستالیندا، رژێمی ستالین ئەنفالی لە كورد كردو كوردستانی سۆری بەخشی بە ئازەرییەكان و، كۆماری رۆژهەلاتی كوردستانی فرۆشت بە نەوت و، پاش ئەوەش و، هەتا ئەوڕۆش، رژێمی رووسیا هەر هاوپەیمانی دەوڵەتە داگیركەرەكانی كوردستان بووەو، چاوی نەك هەر لە بەكارهێنانی چەكی كیمیایی لەكوردستاندا

پۆشیوه، بەڵکو پاکانەشی بۆ رژێمی سەددام کردووەو، ئێستەش دەیەوێ بازرگانەکانی بنێرێتە هەرێمی باشوور، بۆ مژینی خوێنی کورد. قسەیەك هەیە لەنێو ئەڵمانەکاندا دەبێژێ "جاران رووسەکان کۆمۆنیزم- یان ئێکسپورت دەکرد بۆ جیهان، بەڵام ئێستە کچە سۆزانیو نەخۆشیی ئێدز ئێکسپورت دەکەن".

کورتو کرمانجی، لەگەڵێك لاوه، هەوڵدەدرێ بۆ ئەوەی رێ لە کورد بگیرێ، تاکو نەتوانێ مافی بڕیاری چارەنووسی خۆی بدا. تەنانەت، ئەوەتا ئەمریکاش کە گوایە هەڤاڵبەندی کوردە، گوشاری خستە سەر یەکێتیی ئەورووپا، کە وتوویژ لەگەڵ رژێمی ترك بکەن، بۆ بوونە ئەندام لە یەکێتیی ئەورووپادا، بێ ئەوەی بەیەك وشە باسی کێشەی کورد بکا.

ئێستە، با بێینەوە سەر بەشی دووەمی باسەکەمان، ئەمەش ئەوەیە، ئەگەر هاتوو دەستوورەکە لە دەنگداندا کەوت، چ دەبێ؟ بە بیروڕای منو، بەپێچەوانەی ئەو مەترسییەوە کە سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی دەیخەنە دڵی کوردەوەو دەبێژن، "دەرفەتی وا هەڵناکەوێتەوە"، باشترین هەل بۆ کوردستان هەڵدەکەوێ، ئەگەر بێتو سەرکردەکانی ئەم دوو زلحیزبە، نەبنە رێگر لەبەر سووتوەرگرتن لێی. چۆنکە، ئەوسا، دوو رێ لەبەردەم خەڵکی کوردستاندا دەبێ. یەکەمیان ئەوەیە، خەڵکی کوردستان بەیەك دەنگ بێژن، "عەرەبە بەڕێزەکان! ئێمە، بەهەموو شتێك رازیبووینو، دەستوورێکمان دانا لەگەڵ ئێوە، کە وازمان لەمافی چارەنووسی خۆو سەربەخۆیی ولاتمان، کوردستان، هێناو خۆمان کردەوە بە عێراقیو، دانیشماننا بەوەدا کە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبییەو، ژنمان، لەبەرخاتری چاوی رەشی ئێوە، کردە چارەکە پیاوێك، بەڵام ئێوە بۆرە مافێکتان بەئێمە رەوا نەدی.. کەواتە، خودێتان لەگەڵو، ئێوە لەماڵی خۆتانو ئێمەش لەماڵی خۆمان". ئەوجا دەستبەجێ لەکۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان داوا بکەن، کە باشووری کوردستان، وەك پرۆتێکتۆرات (محمیە)یەك، بگرێتە ژێر باڵی خۆی، کە ئەمە سەربەخۆیی نییە، ئەو سەربەخۆییەی کە سەرکردەکانی کورد بەخەونو خەیاڵی شاعیرانەو، گەفی رەگەزپەرستانی دەدەنە قەڵەم، بەڵکو بارودۆخێکە لەسەربەخۆییەوە نێزیکە. ئەو دەمە دەبینین، کە گەلێك لایەن هەن، لەمەدا، پشتی کوردستان دەگرن. بەتایبەتی، چۆنکە کێشەی تیرۆر لەعێراقدا زۆر توندوتیژ بووەو، تادێ بەرەو توندتیژتر بوونیش دەچێ، لەبەرئەوە گەلێك لایەن هاتوونەتە سەر ئەو باوەڕەی کە عێراق، هەزار پینەشبکرێ، یەکناگرێتەوەو، لەم رووەوە زۆر سەرزەنشتی سیاسەتیی ئەمریکاو بەریتانیا دەکەن بەرامبەر بەوەی کە هەوڵی یەکپارچەیی عێراق دەدەن.. بەڵام، ئەوەی راستی بێ، باوەڕ ناکەم ئەمە رووبدا، چۆنکە سەرکردەکانی کورد بەگشتیو، سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی بەتایبەتی، ئەو ورەو دووربینیو جەربەزەییەیان تێدا نییە، کە زاتبکەن، ئەو هەنگاوە بنێن. بەڵکو، زۆر رێیتێدەچێ، کە هەوڵی ئەوە بدەن، کورتانەکەی جەجاڵ سەرلەنوێ بەرەشوڕووتی خەڵکی کوردستان بدروونەوە، بەڵام ئەمجارەو، لەژێر گوشاری هەلومەرجی سەختی تازەدا، چۆنکە، دەرفەتە گەورەکە بەو شێوە لەبارەی دوو ساڵ لەمەوبەر، نەماوە، ئەمجارە، کورتانێك دەبێ، کە گەلێك تەنگترو ئێسکگرانتربێ لە کورتانەکەی سەردەمی عەللاویو جەعفەری. ئەودەمە، بێزاریی خەڵکی کوردستان، بەتایبەتی، بەهۆی ئەو رەوشە خراپەوە کە تێیدا دەژی، هەر لە بێ ئاویو بێ کارەباییو بێکارییەوە بیگرە، هەتا دەگاتە گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیو مشەخۆریی کاربەدەستانو هەڕەشەو گوڕەشەیان لەدەربڕینی بیروڕا بەسەربەستی، دەگاتە ئاستێکی وا، کە شەڕو بەیەکدادانو پشێویو ئاژاوەی نێوخۆیی هەڵدەگیرسێنیو پەرەدەستێنێ. شایانی باسە، ئەوەی شەڕو لێکدانی ئەمجارە، لەشەڕو لێکدانی نەوەتەکان جیا دەکاتەوە، ئەوەیە، کە

ئـەمجارە شـەڕەکە ناکەوێتـە نێـوان پـارتی و یـەکێتی، چـۆنکە، هـەردوولایان، زۆر بـاش دەزانـن، کـە دەستوەشـاندن لەیەکـدی، گـۆڕی خـۆ هەڵکەندنیانـە بەدەسـتی خۆیـان. لەبـەر ئـەوە، پـارتی و یـەکێتی، لەگەڵیـەك ڕێککـەوتوون کـە هـۆی چـوون بەگژیەکـدا لـەخۆیان دووربخەنـەوەو، ئـەوەش بـەوەی هـەردوولا ڕازیبوون و گەیشتوونەتە ئەو ئەنجامەی کە ئەم بارەی ئەوڕۆ هەیەو بەخەیاڵی وان، وێستاوە، ڕایبگرن و، بەهیچ جۆرێك بیر لەوە نەکەنەوە حکوومەتێکی یەکگرتوو دروستببێ، بەڵکو لەسەر بنچینەی نیوە نیوە، یان کەمێك لەنیوە نیوە، پلەو پایەکان و سەروەت و سامانی کوردستان، لەنێو خۆیاندا بەشبکەن، ئەوەتـە هـەر لەئێستەوەو، بـەپێی قسەی محەممـەد مـەلا قادر، ئەنـدامی مەکتـەبی سیاسـی پـارتی، هـەر کاتێـك سەرۆکایەتیی حکوومەت بکەوێتە دەست یەکێتی، دەبێ سـەرۆك پەرلـەمان پارتی بێ ("میـدیا" ژ 211، 2005/10/4، ل9). هێژای گۆتنییە، کە کاك محەممەد مەلا قادر، کاتی خۆی لەتەلەفیزیۆنەکەی پارتیـدا دەیگوت، "ئەو کەسەی نەچێ بۆ هەڵبژاردن خاینە، یان بێگانە ڕایسپاردووە کە نەچێ". ئەز یەکێك بووم لەو خاینانەی، نەچوون بۆ هەڵبژاردن، چۆنکە ویژدانم نەیهێنا، بەدەستی خۆم، خۆم بکەمەوە بەئەنـدامی دەوڵەتێك کە ئەنفالی لەکورد کردو، کوردی دایە بەرچەکی کیمیایی و کچی کوردی لەبازاڕە عەرەبییەکاندا فرۆشت. ئێستەش، ئەوەتە جارێکی دیکە، دەستیکردووە بە بەخاین و نۆکەر نێوبردنی ئەو کەسانەی کە دەنگ بۆ دەستووره ڕەشەکە نادەن و، خۆی بەوەوە هەڵدەکێشی کە کاتێ خۆی چووەتە شـاخ. بـەڵێ. زۆر کەس چوونە شاخ و ماڵییان وێرانبوو و، ئەوەتا لەژێر خێوەتدا دەژین، زۆر کەسـیش چـوونە سـەر شـاخ و بوونـە ملیـۆنێرو کەوتنـە داگیرکردنـی پلـەو پایـەی حکوومـەت، هـەر لەبـەر ئـەوەی "لەسـەر شـاخ" بـوون. دوایش، ئەگەر یەکێك لەسەر بەکارهێنانی مافی خۆی، واتـە دەنگدان بـە "نـا" بـە خـاین و نوکـەر بدرێتـە قەڵەم چۆن دەتوانێ لەکوردستاندا بە ئازادی قسە بکاو بنووسێ و بیروڕای خۆی دەربڕێ؟؟ لێرەدا، دەبـێ بێژم، ئـەم ڕێککەوتنـەی پارتی و یـەکێتی، بـۆ هێشتنەوەو ڕاگرتنـی دابەشـکردنی باشـووری کوردسـتان، لەوەدا دەردەکەوێ کە لەساڵی 1995وە باسـی ئـەوە دەکـەن، کـە "بـەو زووانـە" یەکدەگرنـەوەو، تەنانـەت لـەڕۆژی 9/4دا، بـۆ دواجـار گوتیـان 5-6 ڕۆژی دیکـە جـاڕی یەکگرتنـەوەی هـەردوو بەڕێوەبەریتییەکـە دەدەن، بەڵام کۆتاییی مانگی ئەیلوول، بە خەڵکیان ڕاگەیاند، کە کاتێك دەستنیشاننەکراوەو، دانـەنراوە بۆ یەکگرتنەوەی هەردوو بەڕێوەبەرێتییەکە.

بەڕاستی، مرۆڤ کە تەماشای بارودۆخی کـورد دەکـاو، دەبینـێ کـە کـورد لـە چ وێسـتاوێکی مەترسـیدار دایـە بەدەسـت حیزبحزبێنـەو، بەرچـاو تـەنگی و، هەڵمەتەکاسـەییی خۆپەرسـتانەو، لەسیاسـەتنەزانانەی سیاسـەتکارانی کـورد، کـە ئـەو دەرفەتـە مێژووییـەی بـۆ کوردسـتان هەڵکـەوتبوو، بەهـەرزان فرۆشـتیان، ئەوجا کە مرۆڤ سەرنجێکی ئاستنزمی ڕۆشنبیریی ئەوانە دەدا، کە خۆیـان کـردووە بەگـەورەو دەمڕاسـتی کوردو، دەیانهێننە سەر تەلەفیزیۆن و دەکەونە پەسندانی ئەو دەستووره ڕەشەو، هێندێکیـشیان بـەدرۆی بێشەرمانە، مـۆرکی خیانـەت دەنێن بەوانـەوە، کـە ئازایانـە دێنـە پێشەوەو، نایانـەوێ مـافی دەنگـدانی خۆیان بەکاربهێنن بـۆ تێپەڕبوونی دەسـتوورێکی وا، کـە جارەکـی دی و، پـاش هەشـتا سـاڵ کۆیلەیـەتی، زنجیری عێراقیبـوون، لەدەسـت و پـێ و گـەردنی کـورد بئاڵێنێتـەوە، ناچـار دەبـێ، بـدا لەپرمـەی گریـان و بکەوێتە قوڕ پێوان.

باوەڕ بکەن خەڵکینە، هەرچەند سـەردێنم و سـەردەبم، نـازانم چـۆن مـام جـەلال، کـە خـۆی کەرکووکییـە، زاتدەکاو دەبێژێ "ئەو کوردەی کەرکووك بەجێبهێڵێ خیانەت دەکا". باشـە، بۆچـی دەبـێ کەرکووکییـەك ساڵانی ساڵ لەژێر خێوەتدا بژی، بێ ئـاوو بـێ کارەبـاو بـێ سەرپەرشـتیی بژیشکی و، سـەرمای زسـتان و

قرچەی گەرمای هاوین بگرێتە خۆیو، منداڵی بەپێخاوسی بگەڕێنو، هەموو ساتو چرکەیەکیش ترسی ئەوەی هەبێ کە تیرۆر بکرێ، ئەگەر هاتو ئیدی نەیتوانی بەرگەی ئەو ژیانە کولەمەرگییە لە"عێراقی ئاشتیو هیوا"دا بگرێ، بۆچی دەبێ خاین بێ؟ باشە، بۆچی مام جەلالو ماڵومنداڵیو سەرکردەکانی پارتیو یەکێتی نەچوون ماوەیەك لە کەرکووك بژین، تا تێبگەن ژیان لەوێ چۆنە! ئایا، ئەو کاربەدەستانەی کە دەتوانن بەسەتان ملوێن دۆلار تەرخان بکەن بۆ کڕینی خانوو لەکەرکووك بۆ کەرکووکییە دەرکراوەکانو بن خێوەتەکان، کە ئەوەتا هەر خانووەو لەسەری نووسراوە "بۆ فرۆشتن"و، دەتوانن نانو کار بدۆزنەوە بۆ ئەو لێقەوماوانە، کەچی ئەو کارە ناکەن، ئایە ئەوە "نیشتمانپەروەری"یە؟ ئەز باسی "خیانەت" ناکەم، چۆنکە ئەگەر بێمە سەر ئەو باسە هەویرەکە زۆر ئاو دەکێشی.

قسەی خۆمان بێ، وەك دەمێکیشە لە "میدیا"دا نووسیومە، کێشەی کەرکووك وەك کێشەی فەلەستینو سەرکردە عەرەبەکانی لێهاتووە. سەرکردە عەرەبەکان، کە تا بینەقاقایان ملیاردە دۆلاری نەوتە، ساڵانی ساڵە، بازرگانی بەکێشەی فەلەستینو خوێنی فەلەستینیەکانەوە دەکەنو، لەژێر خێوەتدا دەیانژێننو، ملی هەزاران کەسیان کرد بە پەتی سێدارەدا، بەنێوی خیانەتو سیخوڕێتییەوە بۆ "دوژمنی زایۆنی"و ناپاکیی لە "کێشەی چارەنووسسازی فەلەستین"و "قودسی عەرەب"و، تەنانەت ئەنوەر ساداتیشیان هەر بەو تۆمەتە کوشتو، چەند حیزبو تاقمیان لە "بەرەی رزگاریخوازیی فەلەستین" جیاکردەوەو، خستنیانە دەستوەشاندنو، تائێستەش هیچیان بۆ فەلەستین نەکردووە. لەبەر ئەوە، کێشەی فەلەستینیش، لەم رووەوە، لەکێشەی کەرکووك دەچێو کە، کەرکووك بە "قودسی کوردستان" دەدرێتە قەڵەم، زۆر لەجێی خۆیایەتی. سەرکردە عەرەبە دیکتاتۆرەکان، چەند "قودسی عەرەبیان" گێڕایەوە بۆ فەلەستینییەکان، سەرکردە بەرێزەکانی کوردیش، هەر هێندە "قودسی کوردستان" دەخەنەوە باوەشی کوردستان. چۆنکە، ئەگەر مەبەستیان چارەسەرکردنی کێشەی کەرکووك بوایە، دەمێك بوو کردبوویان. چەند سەت ملیۆنێك دۆلاریان تەرخانەکرد بۆ کڕینی خانو و، پەیدا کردنی کارو کاسبی بۆ خەڵکی کەرکووكو، پارەیەکیان دەدا بە عەرەبە هاوردەکان بۆ مسۆگەر کردنی ژیانی خۆیان، لەکاتی گەڕانەوەدا. هەروەها، ئەو نێوچانەی لە کەرکووك دابڕاون، وەك چەمچەماڵو شوێنەکانی دی، بەبڕیارێکی "بەڕێوەبەریتییەکەیان" دەیانخستەوە سەر کەرکووكو، نەدەچوون دەست لە عەللاویو جەعفەری پانبکەنەوەو، دواییش، هەموو گوتاوڕۆکە بهێنن بەسەر جەعفەریدا، ئەوەیش کە، کاتێك دیان، کەرکووکییەکان، ئیدی بەرگەی چاوەڕوانیی دوو ساڵی دیکە ناگرنو، بەدەستیدەستیپێکردن، چیدی ناخڵەتێن، هاتوون گوناهی جەعفەری دەگرن. باشە، ماوەی چەند مانگێك لەمەوبەر لە "میدیا"دا نەمنووسی کە جەعفەری فارسەو خزمی مەلا سیستانییەو مەلا سیستانی چی پێ بێژێ، ئاوادەکا؟ بۆچی هەر ئەو دەمە، ماوەیەکتان دانەنا بۆی بۆ جێبەجێکردنو ئاساییکردنەوەی باروذۆخی کەرکووك، کە دەبوو پێش ئەو، حکوومەتی عەللاوی بیکردایەو، نەیکردو، ئێوەش لێی بێدەنگ بوون؟ دوایی باشە، ئایا پارتیو یەکێتی، هەردووکیان لە حکومەتی عەللاویو جەعفەریدا بەشدار نەبوونو نین، بۆچی خۆیان دەستپێشکەری ناکەن؟ ئەگەر عەللاوی ڕێگر بوو، بۆچی لەحکوومەتەکەیدا مانەوە؟ ئەگەر جەعفەری رێگرە، بۆچی لەحکوومەتەکەیدا ماون؟ نەخێر وانییە قوربان، ئێوە ناتانەوێ کێشەی کەرکووك چارەسەر بکەن. ئەوەی ئێوە دەتانەوێ، ئەوەیە، دوو میرنشینەکە، وەك خۆیان بەشێوەی فیفتی فیفتی بمێننەوە، بەڵام دڵنیابن کە نامێننەوە. لەبەر ئەوە، خەریککردنی خەڵك بە هەیتوهووتی دەنگدانەوە بۆ دەستوور، هیچ خێرێك چاوەڕوانناکرێ لێی.

دەنگدان بۆ دەستوور بە ئا، یان نا، سەرکەوتنی دەستوور، یان ژێرکەوتنی لەدەنگدانەدا، هەردووکی بەزیانی خەڵکی کوردستان تەواو دەبێ، چۆنکە، حیزبحزبێنەو فیفتی فیفتی، کارەکەی هەر لەسەرەتاوە بەهەڵە دەستپێکردو، هەر خانوویەکیش لەسەر بناخەی رفۆك‌و قرچۆك دابمەزرێ، هەزار جۆرە بۆیاخی جوانیش بکرێ، ئەنجامەکەی هەر رمانە بەسەر ئەوانەدا کە تێیدا دەژین.

بەرلین 2005/10/7

میدیا، **ژ** 212، 2005/10/11

یـادێکی نــەورۆز

هەمووی چەند رۆژێکی ماوە بۆ یـادی نـەورۆز. دەبێـژم، یـادی نـەورۆز، نـەك جێـژنی نـەورۆز. چۆنکە، لەوەتەی کورد بۆ یەکەمینجار جێژنی نـەورۆزی، بەهـەڵکردنی ئـاگری نـەورۆز پیرۆزکـردووە، خۆشـییەکی وای بەخۆیەوە نەدیوە کەنێوی بنێی "جێژن". لەبەر ئەوە، دەبێ جارێ هەر بەیادی کۆنە نەورۆزەوە خەو ببینین و شتی لێوە فێربین و، تێبگەین کەجێژن بۆنەیەکە بۆ چێژوەرگرتن لـەژیان و، دەربڕینـی هەسـتی شادی، ئەمەش تایبەتکارێکی مرۆڤی ئازادە، نەك مرۆڤی بندەست.

ئێستە، با جارێ بگەڕێینەوە بۆ یەکەمین جێژنی نەورۆز، کەئەوەش هەر لەسایەی شوومی داگیرکەراندا بووەو کوێرەوەریی هەزاران ساڵەشی بەدوادا هات، چیرۆکە راستییەکەش ئەوەیە، کاتێك کـەکوردی ئـەو سەردەمەی وڵاتی ماد، دژی ملهۆڕێتیی ئەژدەهاك (کەفارس و عەرەبەکان کردوویانە بەچەحاك)، راپەڕین و دەرەقەتی نەهاتن، پەنایان بردە بـەر فارسـەکانی دراوسـێیان بۆ یارمەتیدانیان و، بـەو هۆیـەوە توانییـان ئـەژدەهاکی زۆردار لـەنێو ببـەن، کەئـەو ناڕەسـەنەش، هـەر کوردێـك بـوو لـەخۆیان، بـەڵام لەشـکری شـای ملهۆڕو زۆرزانی هۆزی فارس، بەرە بەرە شوێنی خۆی لەوڵاتی ماددا کردەوەو، جێی ئەژدەهاکی ملـهۆڕی گرتەوەو، هـەر لـەو دەمەشـەوە کورد سـەربەخۆیی خۆی لەدەستداو، ماڵی چووە سـەر بەشـی ماڵان و، ئیدی نەورۆز لەکورد بوو بەشین و شەپۆڕ. جاهەر چەندە نەورۆز، یادی جێژنی رزگاربوونە لـەزۆردارێکی خـۆیی، بـەڵام بۆنەیەکیـشە بـۆ هێنانـەوە بـیری چارەنووسـی رەش و، بندەسـتیی زۆردارانـی بێگانـەی داگیرکەر.

نەورۆز، لەم رووەوە، وانەیەکی زۆر گرنگە بۆ کورد، ئەویش ئەوەیە، کەنابێ پەنا ببرێتە بـەر ملـهۆڕێکی بیانی، بۆ خستنە خوارەوەی ملهۆڕێکی خۆیی. ئەوجا ئەگەر ئەو ملهۆڕە بیانییە، داگیرکەری پارچەیەکی دیکەی نیشتمانەکەت بوو، ئەوا بەهیچ جۆرێك نـابێ پشتببەسترێت پێـی. زۆردارو ملـهۆڕی کـورد، دەبـێ بەدەسـت و مێـشکی خـەڵکی کوردسـتان لەسـەرکار لابرێـت، نەبەدەسـتی داگیرکـەرانی کوردسـتان، یـان بێگانـەی چـاو لـەدوو. زاڵبـوونی بەرەیـەکی رامیـاری، بەسـەر دژبەرەکەیـدا، دەبـێ بـەبڕیاری ئاشـتییانەو ئازادانـەی خـەڵکی کوردسـتان بـێ، نـەك بـەزۆری زۆردارەکـی و چـاوڕاوو پـارەو چـەکی داگیرکـەرانی کوردستان.

زۆر بەداخـەوە، هێنـدەك لـەمیرە کوردەکـان، لەسـەردەمی خۆیانـداو، لـەپاش ئـەوانیش، گـەلێك لەحیزبـە کوردسـتانییەکانیش، لەسـەتەی رابـردوودا، ئـەم رێـسا نگریـسە (ملعـون)ەیـان چـەند جـارو چـەند جـار تاقیکردووەتـەوەو لەئـەنجامی ئـەوەوە، دەسـت و دەم و لینگیـان بـەئاگری ناهومێدیـدا چـزاوە، کاتێـك لەشـکری داگیرکـەرانیان هێناوەتـە وڵاتەکەیانـەوە بـۆ سەرشـۆڕکردنی هاووڵاتەکـەیان، کـەهۆڤێتیکردووە بەسـەریانەوە، یـان ناحـەزو رکەبـەریان بـووە لەرامیاریـدا، کەئـەوەش هـەمووی بەپـەژیوانی و ماڵوێرانیی گشت لایەکی خەڵکی کوردستان تەواو بووە.

ئەوەی کەکورد، کەم پەندی لەبەسەرهاتی دڵوەستێنی خۆیو کارەساتەکانی رابوردووی وەرگرتـووە، شتێکی بەڵگەنەویستە. هۆی ئەوەش یەکلایەنـە نییـە، بـەڵکو گـەلێك کـارکردی مێـژوویی و جۆگرافیـایی و جڤاکی و ئاینی کەوتوونەتە یەك و، بەتێپەڕبوونی زەمان، ئەم بارە نالەبارەیان سازداوەو گرێکوێرەیـەکی دەروونییان لەناخی کورددا دروستکردووە، کەخۆی، لەنێوخۆدا، بەزل و ئاشوەستاو فرەزان و، بەرامبـەر دەرەوەش، بچووك و بەردەست و نەزان، رادەگرێ. ئەگـەنا، ئەگـەر وانەبووایـە، بۆچـی دەبـوو کوردێـك کـە

13 ساڵ، دوو دەوڵەتۆچکەی لەسێ ستانی بەرفراواندا هەبوو، پێوەندیی دیپلۆماسییانەی بەگەلێك دەوڵەتی گەورەو بچووکەوە هەبوو، بودجەی خۆی هەبوو، پۆلیس و دەزگەی ئاسایشی سەربەخۆی هەبوو، دەزگەی راگەیاندنی گشتیی مۆدێرنی هەبوو، چوار زانستگەی هەبوو، پاش ئەوەش، بەڕێکەوت، بوو بوو بەهاوپەیمانی ئەمریکاو بەریتانیا لەجەنگی خستنی سەددامدا، ئا ئەو کوردە، پێویستی بەوە هەبێ، لەباتی ئەوەی دەستبەجێ خۆی کۆبکاتەوەو خۆی یەکبخاو هەموو بەرژەوەندییەکی لاوەکی بخاتە لاوەو، سووت لەو دەرفەتە مەزنە وەربگرێ کەرەخساوە بۆی، یەکودووی لێنەکا، رابکاتە بەغداو، بەکراسی بەری خۆیەوە، خۆی بکاتەوە هاووڵاتی دەوڵەتێکی رووخاو، کەهەشتا ساڵ لەوەبەر، بۆ نەمانی تێکۆشا بێ، ئەوجا خۆی بگەیەنێتە رەوشێکی وا چرووك و پەرپووت و تەپیو، کەوەك حەمەی حاجی مەحموو گوتەنی "دەستی لەبن هەمانەکە هاتبێتە دەرەوە"؟!

ئەم قسانەم قسەی ئەوڕۆم نیین، ساڵانێکە ئەم قسانە دەکەم و هاوار دەکەم و، لەهەموو لایەکیشەوە دەبیسترێن، بەڵام ناکەونە گۆڕەپانی کارەوە، ئەگەنا، هەر پاش رووخانی سەددام، لەرۆژنامەی "میدیا" و "کۆنگرە" و گەلێك دەزگەی راگەیاندنی گشتیدا، باسی ئەوەمکرد کەجەعفەری کابرایەکی سەر بەرژێمی ئێرانەو دژ بەکوردەو ژنبرای مەلا سیستانیی فارسەو، مەلا سیستانیش کابرایەکە وەك خومەینی. ئەو چەندی پێبوو بۆ کوردی رۆژهەڵات، ئەمیش هەر هێندەی پێیە بۆ کوردی باشوور، راستیو دروستی ئەم وتانەش، هەموو لەگەڵ رۆژگاردا کەوتنەڕوو، بەڵام کاربەدەستانی کورد، کەوتنە پەسندان و هەڵدانی سیستانی، تەنانەت مام جەلال دەیگوت: "سیستانی نیعمەتێکە خوا ناردوویەتی بۆ عێراق" و هەموویان، دەستیاندایە دەست جەعفەری، کە ئەو دەمە کابرایەکی نەناسراوو، پێش ئەوەش، پەنابەرێك بوو لەلەندەن، عەیادەیەکی بچووکی کەم بایەخی هەبوو، لەپاڵ ئەوەشدا، بازرگانیی بەفرۆشتنی گون و گورچیلەی مەڕەوە دەکرد. کەچی ئەو جەعفەرییە بێدەسەڵاتە، کەکرا بە "سەرۆکوەزیران"، بەیارمەتیی کورد، نەچوو بۆ پیرۆزباییی کۆبوونەوەی پەرلەمانی کوردستان و، نەچوو بۆ پیرۆزباییی دەستنیشانکردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، کەئەمەش بەڵگەیەك بوو بۆ دوژمنایەتیی کوردو، دەبوو کورد هەر زوو دوور بکەونەوە لێی. ئەوجا، کە بەرۆژی نیوەڕۆ، فێڵی لەدەقی سوێندخواردنی کابینەی وەزیران کردو، هەموو وەزیرە کوردەکانیش، بێجگە لە دوکتۆر بەرهەم ساڵح، نەچوون خۆیان جیابکەنەوە لێی، بەڵکو ئەو سوێندە درۆیەیان خوارد بۆیو، مێش میوانیان نەبوو، ئێستە، پاش ئەم هەموو تاقیکردنەوە تفت و تاڵەو، پاش ئەوەی ژمارەی پارلەمانتارە شیعەکان گەیشتووەتە 127 و کوردیش بووە بە 53 و بیست و چواری کەمکردەوە، تازە بەخێرێ، بیر لەلابردنی جەعفەری دەکەنەوە، ئەمە لەکاتێکدا، کە مەلا سیستانیو فەقێ موقتەدا سەدر، پشتگیریلێدەکەن. لەگەڵ ئەوەشدا، خوا بکا ئەم داخوازییە، کەنێویاناوە "هێڵی سوور"، هەتا سەربێو، وڕکگرتنی زارۆکانە، نەبێو، وەك "هێڵە سوورەکان"ی لەمەوبەری بەسەر نەیێت.

کوردستان، بەسەردەمێکی یەکجار ترسناکدا تێدەپەڕێ، کەمان و نەمانی کوردی پێوەیە، گەلێك دوژمن، دانیان تیژ کردووە لەکوردو، چاوەڕوانی کشانەوەی لەشکری ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی دەکەن، کەرەنگە ئەوەش زووتر رووبدا لەوەی باسدەکرێ. عێراقچێتیی لەتامبەدەری کاربەدەستانی کورد، کەئەوەتە بەڕێزێکی وەك کۆسرەت رەسووڵ، کەئەندامێکی باڵای سەرکردەیەتیی ی.ن.ك.ە، بێپەروا دەفەرموێ "ئێمە (حیزبەکەی: ج.ن) بەرژەوەندیی گەلی عێراق لەسەروو بەرژەوەندیی گەلی کوردەوە دادەنێین" (رۆژنامەی "الاتحاد"ی ئیماراتی 2006/2/9). پێشموایە قسەکەی زۆر راستەو، ئەم

عێراقچێتییە، نەیهێشت هێزێکی نێونەتەوەیی، بۆ ڕۆژی "نەوەك" لەباشووری کوردستاندا بمێنێتەوە. دەسەڵاتدارانی کورد، لەباتی ئەوەی، بیر لەو دوارۆژە ڕەشە بکەنەوە، خەریکی ئاشتکردنەوەی شیعەو سوننەو، هێنانەوە پێشی جەنابی عەللاوین. کەئەوەش نەکاری ئەوڕۆی کوردەو، نەکارێکی هەروا سادەو سووکە، کەبەزمانی شیرین و دەستەملانێی یەکدی بێتەدی و، عەللاویش هەر جەعفەرییە، بەڵام لەبەرگێکی دیکەداو، ئەویشمان تاقیکردەوە.

وادیارە، ئەو هەڵەی کە کێشەی مافی خاوەنداریێتیی هێزی ئەتۆمی، کەئێران بەخۆی ڕەوادەبینیێ و تیرۆرکردنی ڕەفیق حەریری لوبنانی، کەرژێمی سووریای پێ تۆمەتبار دەکرێ و، هەروەها ترسی ڕۆژاڤاو ئیسرائیل لەهاتنە سەرکاری "حەماس" لەفەلەستین،ماڵی حیزب و حیزبۆڵکەکانی کورد ئاوابێ، کەهەر یەکەیان لەئاوازێك دەخوێنێ و، زۆر بەشیان لەفارس ئێرانیترو، لەعەرەبی سووریا سووریاییترو، لەعەرەبی عێراقی عێراقیترن، هیچ خێرێکی بۆ کورد تێدا نابێ و، لەئەنجامدا، چەند ڕژێمێك دێنە سەرکار، کە فشە دۆستایەتییەك لەگەڵ ئەمریکاو ئەوروپاو ڕووسیاو چین دەبەستن و، کوردیش لەولاوە دادەمێنن و، دەست لەگۆنان درێژتر.

ئەوڕۆ، لەنێو کورددا، باسباسی "گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیی"یە. ڕاستە، بەڕێوەبەرێتیی گەندەڵە، بەڵام گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی، لەگەندەڵیی جەماوەرەوە هاتووە. هەر چەندە لەنێو خەڵکدا واباوە کەماسی لەسەرەوە بۆگەن دەکا، بەداخەوە، ماسییەکەی کورد لەبنەوە بۆگەنی کردووەو، بۆگەنی خوارەوەیە، داویەتە سەرەوە. جەماوەرێکی دەستپاك و هۆشیارو بەتەنگەوە هاتوو، کاربەدەستانیشی هەر لەو جۆرە دەبن، پێچەوانەش، بەپێچەوانە.

کورد دەبێژن، خواردنێك بۆ ئەوەی بۆگەن نەکا، خوێی دەکەن، ئەی ئەگەر خوێیەکە بۆگەنی کرد، چی لێدەکەن؟.

بەڵێ...... جەماوەر گەندەڵە، ئەوجا بانەترسین لەتانووتی کەس و قسەیەکیش بۆ شەیتان بکەین.
بەرلین 2006/3/3

میدیا، ژ 232، 2006/3/14

* ئەم وتارە هاوکات لەژمارە (37)ی (کۆنگرە)ی ئۆرگانی کۆنگرەی نیشتمانی کوردستان KNC بڵاودەکرێتەوە.

ڕاپەڕینی هەڵەبجە، ئەڵقەیەکی دی لەڕاپەڕینی نەوەی نوێیی کوردستان

پاش قەومانی کارەساتی هەڵەبجە، کە کوشتنی کوردێك و بریندار بوونی چەند کوردێکی دیکەی بە دواوە بوو، گەلێك زمان و قەڵەم کەوتنە کار. هێندێکیان بابەتانە لەکارەساتەکە دوان و، بەرپێچیان هێنایەوە بۆ خۆپێشاندەران و، کەوتنە رەخنەگرتن و گلەیی لە کاربەدەستانی دوو حیزبە دەسەڵاتدارەکەو، پێشکێشکردنی هێندەك ئامۆژگاریی خێرخوازانەو، هێندێکیش لەوانەی کە هەلێکی وایان بە ئاوات دەخواست، ئەم رووداوەیان کردە بیانوو، بۆ ئەوەی کەمتەرخەمی و گوناهباریی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە بخەنە ئەستۆی، گوایە هیچ لەباردا نەبوویی و ئاژاوەگێریی و هۆز هۆزێنەی خەڵکی کوردستان و، گوتیان، کورد شایستەی ئەوە نین، رێبدرێ پێیان، خۆیان خۆیان ببەنبەڕێوەو، هەر چییەك دەگوترێ لەبارەی ئارامیی کوردستانەوە، هەموو درۆو چاو بەستەو، بە زۆری چەك و تۆقاندن و زینداني و نانبڕین، خەڵکەکە بێدەنگ کراون، واتە، ناڵەباری و گەندەلیی و ملهوڕی کاربەدەستانی حیزبەکانیان خستە مل خەڵکی بەشخوراوی کوردستان.

ئەوەی راستی بێ، دەمێکە خەڵکی هەڵەبجە خۆیان دەخۆنەوەو، لەژێر باری هەژاری و بێکاری و بێخزمەتی و پشتگوێخستن و بازرگانی بەسەرەوە کردندا، دەناڵێنن. ئەوە تا هەژدە ساڵە خۆڕاگرو بێدەنگن. ئەرێ... هەژدە ساڵ. هەژدە ساڵی رەبەق، نەك هەژدە رۆژو هەژدە هەفتەو هەژدە مانگ. بەتایبەتی پاش ئەوەی خەڵکی قوربانیدەری هەڵەبجە، هەژدە ساڵ لە چاوەڕوانییەکی بێئەنجامی گفت و بەڵێنی زل و پفهەڵدراودا، ژیانیان بە کولەمەرگی بردە سەرو، لە بچووکترین لالێکردنەوەو خزمەتی سادەی، وەك ئاوو کارەباو شەقام و نەخۆشخانەو پارك و پۆستەو قوتابخانەو، خوانەکا بێژین زانستگە، بێبەشبوون، کە ئەمانە هەمووی بە ئەلفوبێی شارستانێتی دەدرێنە قەڵەم. ئەمە لەکاتێکدا کە خەڵکی هەڵەبجەو هەموو خەڵکی کوردستان، بە تەمای ئەوە بوون، کە کارەساتی 16ی مارتی 1988 بکرێتە بەڵگەنامەیەکی نێودەوڵەتی، لەپاڵ گەلکوژیی ئەنفالدا، بۆ داخوازییکردنی قەوارەیەکی رامیاری بۆ کوردستان، بەڵام کاربەدەستانی دوو حیزبەکە، نەك هەر ئەوەیان بەجێنەهێنا، بەڵکو چوون دەوڵەتی رووخاو، لەشکرو پۆلیس نەماوو، لەگرێژەنە دەرچووی دەوڵەتی داگیرکەری عێراقیان، جارەکی دی دروستکردەوە. ئەوەتا، حکوومەتەکەی بەغداش، جێژنی نەورۆز، لەگەلی عێراق پیرۆز دەکا، وەك "جێژنی بەهارو دارو درەخت"، نەك وەك جێژنێکی کورد. کە نەورۆز، نە پێوەندیی بە بەهارەوە هەیەو، نە پێوەندیشی بە دارو درەختەوە هەیە. ئەمەی حکوومەتی بەغداش، کە بە بێدەنگیی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە دەیکا، کولتوورکوژییەکە ولە کورد دەکرێ.

ئەوەی لە هەڵەبجە قەوماو، بەرەورووی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە بووەوە، نە کارەساتێکی خۆ جۆش و کوتوپڕ بوو،و نە بە چاوڕاوی بێگانە هاتە کایەوە، وەك دوو حیزبەکە بەو جۆرە پاساوی دەدەنەوە، بەڵکو بەتەواوی چاوەڕوانکراو بوو، بەتایبەتی پاش ئەوەی خەڵکەکەی هەڵەبجە، سەر بەهەموو حیزب و کۆمەڵەکان، ماوەیەك لەوەبەر بڕیاریاندا بوو، کە ئەمساڵ رێنەدەن بەوەی کاربەدەستانی دوو حیزبەکە روو لە هەڵەبجە بکەن. لەبەر ئەوە، دەیانتوانی، پیچێك لەفیزو لووتبەرزیی خۆیان کەمبکەنەوەو، لەباتی ناردنی هێزی ئاسایش بۆ ئەوێ و، خۆ ئامادەکردن بۆ بەربەرەکانێ، بە داخۆیانییەکی نەرمونیان و خۆ بە بچووکی خەڵك نیشاندان، ئەو کارەساتە لەسنووری خۆپێشاندانێکدا

بهێڵنـەوە. واتـە، تـەنێ بەسـبوو، ڕۆنکردنەوەیـەك دەربکـەن‌و بڵێن، کـە ئـەوان هەسـت بـە دڵـشکاویی‌و مافپێشێلکراوی خەڵکی هەڵەبجە دەکەن‌و، لە تووڕە بوون‌و هەڵچوونی خەڵکی هەڵەبجە، باش تێدەگەن‌و بە هەقی دەزانن‌و، لەبەرامبەر بڕیاری خەڵکی هەڵەبجەدا، سەری ڕێزلێنان شۆڕ دەکەن‌و، ئەمساڵ نایەنـە ئـەوێ، بـا خـەڵکی هەڵەبجە خۆیـان لیژنەیـەك دەستنیشانبکەن بۆ بـەپیرەوە چوونی میوانـە بێگانـەکان. ئەودەمە، نە ژمارەی شەهیدانی هەڵەبجە، یەکێکی دیکەی دەچووە سەرو، نە کەسیش بریندار دەبوو. کلێپەی دەروونی خەڵکە لیقەوماوەکەشی نەدەگەیشتە ئەوەی ڕێبدا بەوەی مۆنومێنتیەکەی گەلکوژیی لـە کورد بەو شێوەیە بێڕێز بکرێ‌و گەلێك بەڵگەنامەی بە نرخ‌و ئارشیف، کە جارەکی دی دەستناکەونەوە، لەنێوبچێ‌و، توانج‌و تانووتی دوژمنانی کوردو کوردستانیش سەربکەوێ. ئەودەمـە، کاربەدەستانی دوو حیزبەکەش، نەدەبوونە تیزەجاڕی ڕۆژنامە هەرە بەنێوبانگەکانی جیهان، وەك نێویۆرك تایمزو تایمس ماگەزین‌و، کاتێك هـەوڵی ئەوەیانـدا، بـەدرۆ ئۆباڵی ئـەو ڕووداوە بخەنـە گـەردنی ئیسلامییەکان، کـەس باوەڕینەکرد پێیان‌و، ئەوەشیان هەر لە کۆڵەواریی ڕامیاری‌و سەر دەرنەچوونیان لە بارودۆخی زەمانـەوە بوو. چۆنکە، ئەگەر ئیسلامییەکانی هەڵەبجە بتوانن خۆپێشاندانێکی واچەند هەزار کەسی بخەنـە سـەر شەقامەکانی شارەکە، ئیدی، دوو حیزبەکە، ئەگەر باوەڕیـان بـە دیموکراسی هـەبێ، مـافی ئـەوەیان نـابێ باسـی هەڵەبجـە بکـەن‌و، دەبـێ لـەوێ باربکـەن بـۆ لایـەکی دی. دەبـێ ئـەوەش بـزانن کـە بـەهێز بـوونی ئیسلامییەکانی کوردسـتان، لەئـەنجامی شەڕەقۆچی ئـەم دوانـەوە بـوو. بێجگـە لـەوەش، گـەلێك بەڵگـەو شایەت هـەن بۆ ئـەوەی کـە ژمارەیـەکی زۆر لـە ئەندامانی یـەکێتی‌و پـارتی‌و حیزبـەکانی دی‌و کەسـانی ناحیزبی، لە خۆپیشاندانەکەدا بەشدار بوون.

کاربەدەستانی دوو حیزبەکە، پێویستە لەسەریان، چیدی سەری خۆیان نەکەن بەژێر خۆڵەوەو، هەوڵی تەفرەدانی ئەم‌و ئەو نەدەن، چۆنکە ئەو سەردەمە ڕۆیی کە خۆڵ بکەنە چاوی خەڵکەوەو، ئـەوەش نـەما لرفی لێدەن. ئەوەی لە هەڵەبجە قەوما، گرێیەکە لـە زنجیرەی سـەرهەڵدانی بیری ئازادی‌و یەکسانیی لـە کوردستاندا، پاش ئەوەی خەڵکی کوردستان، نیو سەتە پتر، بە گوێڕایەڵیی لەم حیزبانە، فریـوی بـەڵێنی ڕزگـاریی کوردسـتان‌و دواڕۆژێکـی بـەختیاری خـواردو، لـە کـوێرەوەری‌و بەشمەینـەتی‌و ئـەنفال‌و گەلکوژی‌و شەڕی نێوخۆیی‌و چەکی کیمیایی‌و دەربەدەری‌و ماڵوێرانی‌و ئاوارەیی‌و ژنکوژی بـەولاوە، هیچی دیکـەی پێنـەبڕا، بەتایبـەتی پـاش ڕاپـەڕینی مـەزنی بـەهاری 1991 و گـەلڕەوی ملیـۆنیی خـەڵکی کوردستان، کە جارەکی دی ڕێیدا بەم حیزبانە، لەودیوسنوورەوە بێنـەوەو، دەستبەسـەر دەسـکەوتەکانی ڕاپەڕین‌و گەلڕەودا بگرن‌و، مایەی گـەل، بـوو بـە مایـەی پیـازفرۆش، ئێستە خەڵکەکـە دەیـەوێ ڕاپـەڕینی بەهاری 1991 تازە بکاتەوە، ئەوسا دژی ملهوڕیی بێگانە بوو، ئەوڕۆیش دژی ملهوڕیی خۆیی.

ڕاپەڕینی هەڵەبجە، سەرەڕای هێندەك زێدەڕۆیی‌و چـەند ئـەنجامێکی ناپەسند، ئەڵقەیەکە لـە زنجیرەی هاتنـەوە سـەرخۆی نەتـەوەیی بـۆ ڕووخانـدنی دەسـەڵاتی زۆرداری‌و نانەتـەوەیی‌و، بـەهیچ جـۆرەك لـە ڕاپەڕینی خەڵکی کۆیەو خـەڵکی کـەلارو خـەڵکی جلـەولا، جیاناکرێتـەوە، گـەلێك ڕاپـەڕینی گەورەتریـشی بەدوادا دێ. لاوانی کوردستان، کچان‌و کوڕانی ئازادیخوازو بەتەنگەوە هـاتوو، بـە ئامـانجی دامەزرانـدنی کوردسـتانێکی سـەربەخۆو، گـەلێکی ئـازادو یەکسـان‌و تێروتەسـەل، کەوتوونەتـە سـەر پێیـان‌و تـەکان بەخۆدان. بەڕاستی جێی شادی‌و خۆشبەختییە کە گەنجان بوونەتە زەنگی پیشەنگی کاروان. خۆ ئەگـەر هـەر لەسـەرەتاوە، خۆیـان لـە زۆرەو بۆرەو، پشتبەستن بـە جـەماوەری گەنـدەڵ‌و، کەسـانی هەڵپەرسـت‌و

کوڕی ڕۆژو حیزبحزبێنەکەر، دوورەپەرێز بگرن، بەدڵنیاییەوە، دەبنە تیشکێکی ڕۆشنکەرەوەی ڕێی ئازادیو یەکسانیی گەلو ڕزگاریو سەربەخۆییی کوردستان.

ئەوجا، بۆ ئەوەی کوردستان نەبێتە گۆڕەپانی شەڕو پێکدادانو دوژمن سووت لەوە وەرنەگرێو، سەرهەڵدانی گەلیش ڕێو شوێنێکی هێمنانەو شارستانیانەو، ئاشتیخوازانە وەربگرێ، پێویستە کاربەدەستانی دوو حیزبەکە زۆر هوردبیانەو هۆشیارانە بجوولێنەوەو، دڵنیابن لەوەی کە ئەو هەلومەرجەی ڕابوردوو ناگەڕێتەوە. دەبێ بزانن کە نە کوردستان ملکی ئەم حیزبو ئەو حیزبەو نە خەڵکی کوردستانیش نۆکەری ئەڵقەگوێی ئەمو ئەون. بەر لە هەموو شتێك پێویستە حیزبەکان ملبدەن بۆ جێگۆڕکێی دەسەڵات. با پیرەکانو ئەوانەی کە پەنجا ساڵە مەکینەی دەسەڵاتیان گرتووەتە دەستو، هەزاران هەڵەو گوناهیان کردووەو نەچوونەتە بەردەم هیچ جۆرە لێپرسینەوەیەکەوە، ڕێزی خۆیان بگرنو، شوێنی خۆیان چۆڵبکەن بۆ لاوانی ژێهاتیو دڵسۆژو، بۆ دڵنیاییش، دەبێ حیزبەکان، هەموویان، چەکدارەکانیان لابدەنو، لە لێوەشاوەکانیان لەشکرێکی بەهێزی کوردستانی دروستبکەن کە کارو فرمانی پاراستنی کوردستان بێ لە دەستدرێژیی بێگانە، نەك پەلاماردانی خەڵکی ڕەشوڕووتی کوردستان، بەفەرمانی ئەم حیزبو ئەو حیزب. بێجگە لەوەش، ڕێبدەن کە کۆمیتەیەکی بێلایەن پێکبێ بۆ لێکۆڵینەوە لە گەندەڵیو بەناڕەوا دەوڵەمەند بوونی ئەوانەی سەر بەحیزبەکانو ئەو سامانەی کە بە ناقانوونیو ناڕەوا دەستیانکەوتووە، لێیانبسەندرێتەوەو بخرێتەوە سەر دارایی گشتی. هەر لەوکاتەشدا، کۆمیتەیەکی بێلایەنی دیکە، لەبارودۆخو گونجانو دەستدانی کەسوکاری کاربەدەستانی حیزبەکان بکۆڵیتەوە کە پلەو پایەی حکوومەتیو دەستکەوتی گەورە دابینکراوە بۆیان، بۆ ئەوەی بزانرێ، تا چ هەندازەیەك ئەو پلەو پایەو دەستکەوتانە لە جێی خۆیاندا بوون. ئەگەر وانەبوو، ئەوا، دەستبەجێ ئەو پلەو پایەو دەسکەوتانە بستێندرێتەوە لێیانو بدرێن بە مرۆڤی شایستە. هەروەها لەو خەڵاتو بەراتانەش بکۆڵرێتەوە کە ساڵانی ساڵە دەدرێن بە هێندەك کوردو بێگانەی وا کە ماستاو سارد دەکەنەوە بۆ ئەم حیزبانە. لەپاڵ ئەمانەشدا، لەکێشەی ژنکوژیو ژندوژمنی بکۆڵرێتەوەو، سنوورێك دابنرێ بۆ خراپەکاری بەرامبەر ژنانو، سزادانی سەختی ئەوانەی کە ئەم سنوورە دەبەزێننو، گۆڕینی قانوونەکانی پێوەندار بەمەوە، بەجۆرێك ژن بتوانێ هەر کاتێك هەستی بە زۆرداریی مێردەکەی کرد، مێردەکەی تەلاق بدا، واتە وشەی "تەلاق سەندن" نەمینێو بکرێ بە "تەلاقدان" لە هەردوو لاوەو، وەك یەك. شان بەشانی ئەمەش قانوونێکی مۆدێرن بۆ ڕۆژنامەگەری دەربکرێ کە ئازادی دەربڕینی بیروڕا بپارێزێ.

ئەگەر ئەم دوو حیزبە دەسەڵاتدارە دەیانەوێ ئاشتیی ڕاستەقینە لە کوردستاندا جێی خۆی بگرێ، دەبێ ڕێبدەن کە بە زووترین کات گشتپرسییەك بکرێ لە هەموو باشووری کوردستانو لەنێو کوردی بەغداو عێراقدا، بۆ ئەوەی بزانرێ خەڵکی کوردستانو کورد چییان دەوێ. ئەوجا، ئەگەر خەڵکی کوردستانو کوردی عێراق، دەنگیان بۆ سەربەخۆییی دا، ئەوا دەبێ هەڵبژاردنێکی نوێ بکرێو پەرلەمانێکی نوێ بێتە کایەو، دەستبەجێ خەڵکە دەرکراوەکەی کەرکووكو مووسڵو شوێنە داگیرکراوەکانی دیکەی باشوور بگێڕدرێنەوە شوێنی خۆیانو خانوو و کارو ئاسایشیان بۆ دەستەبەر بکرێ. ئەوجا، کاربەدەستانی ئەمریکاو بەریتانیاو شیعەو سوننە ڕازیین یان نا، دەبێ ئەو شوێنانە بەڕەسمی بە باشووری کوردستان بدرێنە قەڵەمو دەستووری باشووری کوردستانیش هەر بەو شێوەیە سنووری باشووری کوردستان دەستنیشانبکا. بەرلینی ڕۆژاوا لە پاش جەنگی جیهانیی دووەمەوە تا

سەردەمی هەشتاکان، لەلایەن سوێندخۆرانەوە بە هەرێمێکی سەربەخۆ دادەنرا، جیا لە ئەڵمانیای ڕۆژاواو ڕۆژهەڵات. بەڵام حکوومەتی ئەڵمانیای ڕۆژاوا BRD، بەرلینی ڕۆژاوای بە پارچەیەك لە BRD دەدایە قەڵەمو مانگانەی مووچەخۆرو فەرمانبەرەکانی بەرلینی ڕۆژاوای دەداو، گەلێك ئاسانکاری بۆ خەڵکی بەرلینی ڕۆژاوا دەکرد. ئێستە، با ئەمانیش، لەخەڵکەوە پەندێك وەربگرن.

بەرلین 2006/3/29

میدیا، **ژ** 234، 2006/4/4

زیندوو کوژی مردوو پەرست

لەژمارەی هەفتەی پێشووی "میدیا"دا، ریپۆرتاژێکی کورتی ئەو سەردانە بڵاوکرایەوە، کە ئێمە، سێ کەس پێکەوە، شێخ ئەحمەد نەقیب و خودێلێخۆشبوو مامۆستا عەزیز محەممەدو ئەز، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، لە پاشنیوەڕۆیەکی هاوینی 1956دا، کردمان و، چووینە خزمەت کۆنەشای کوردستان، شێخ مەحموودی بەرزنجی (حەفید). ئەم ریپۆرتاژە، کاتی خۆی لە مانگنامەی "سەکۆ"و گۆڤاری "کۆنگرە"دا بڵاوکرایەوە. "کۆنگرە" دەنگی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانە، لە نەرویژ دەردەچێ. "سەکۆ"ش مانگنامەیەك بوو، لە بەرلین لە نیوەی دووەمی نەوەتەکاندا، لەلایەن بەڕێزان، پێشڕەو سەید برایمی بەرزنجی و عەبدولمومین دەشتییەوە دەردەهێنرا.

وەك لەوتارەکەدا پەنجەم راکێشابوو بۆی، شێخ مەحموود لەداریکەلی، کە گوندێکی سەر بە ستانی سلێمانی بوو، وەك دەستبەسەر دەژیاو، مافی ئەوەی نەبوو ئەو گوندە بەجێبهێڵێ. حکوومەتی عێراقی ئەو سەردەمە، کە پێوەنددارو هەڤاڵبەندی بەریتانیا بوو، شێخ مەحموودی بەچاوی دوژمن تەماشا دەکرد، شێخ مەحموودیش هەتا ئەو رۆژەی کۆچیدواییکرد، دانی بە بوونی دەوڵەتی عێراقدا نەنا.

سەیر ئەوەیە، ئەو کوردانەی کە لەو سەردەمەدا خۆیان بە چەپ ی و دژ بە ئیمپریالیزمی بەریتانیا دادەناو، حکوومەتی عێراقیان بەدەستنێژی بەریتانیا دەدایە قەڵەم، شێخ مەحموودیان بە دەرەبەگ و داردەستی ئینگلیزەکان دادەنا. جا لەبەر ئەوەی سەرم لەو بەزمە دەرنەدەکرد، گەلێك جار ئەو پرسیارەم لەو چەپاژۆیانە دەکرد، کە بۆچی دەبێ شێخ مەحموودێك کە خۆی دەرەبەگ و دەستکەلای دەستی ئیمپریالیستەکانی بەریتانیا بێ، هەر لەلایەن ئەم ئیمپریالیستەو نۆکەرە عێراقییەکانییەوە، ئاوا چەوساوەو دەستبەسەر بکرێ و، سەربەستیی جووڵان و سەفەری، بە جۆرەکی وا سنووردار بکرێ کە نەتوانێ لە کوێرە لادێی داریکەلی بەولاوە، پێهەڵبنێ؟ لەوەرامدا ئەو بەڕێزانە دەیانفەرموو، "ئەوە بۆ سیاسەتە". ئەوەی راستی بێ، ئەز لەو سیاسەتە ژیرانەیەی بەریتانیا و رژێمی ئەڵقە لەگوێی عێراق نەدەگەیشتم. بەڵام وادیادە، ئەو چەپاژۆ مووهەڵکزێنە بەڕێزانە، باش لێیدەگەیشتن.

لەئەنجامی ئەو بارودۆخە سەپێندراوەوە، واتە، لەلایەکەوە، ترس لەرژێمی عێراق و، لەلایەکی دیکەشەوە، ترس لەزمانی بەدی ئەم چەپاژۆ بەڕێزانە، خەڵکەکە واچاوترسێن کرابوون، کە بەدەگمەن کەسێك هەبوو، بوێرێ سەرێك لە شێخ مەحموود بدا. ئەوجا، تۆ وەرە لەباشووری کوردستانی ئەو سەردەمەدا، هەشت- نۆ- دە خوێندەوار، نابێژم رۆشنبیر، هەڵنەکەوێ، کە هێندە چاوقایم بن، سەرێکی ئەو شێخ مەحموودە بدەن، کە سالانێکی دوورودرێژ، بە چەند سەت پێشمەرگەیەکی رووت و برسی و چەکێکی سادەوە، بەربەرەکانیی زلهێزێکی وەك "بەریتانیای مەزن"و هەموو داگیرکەرانی کوردستانی دەکردو، هەوڵی دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆی دەدا، تا بزانن، ئەو پیاوە کێیەو، بیروڕای چۆنە بەرامبەر بەسەرهاتەکانی خۆی و کوردستان و جیهان.

ئەز کە ئەودەمە، تەمەنم هێشتا 23 ساڵی تێنەپەڕاند بوو، بەختم یاربوو، کە چوومە سەردانی شێخی کوردو، لەو سەردانەدا، گەلێك شت رۆنبوونەوە بۆم. ئەوەش بەهۆی هاوڕێی منداڵی و قوتابخانەم، شێخ ئەحمەد نەقیبەوە بوو، کە ئەو هەلەی بۆ من رەخساندو، ئەو بە یەکگەیشتنەی هێنایەدی. کە لێرەشدا جارەکی دی سوپاسبژێریی خۆم جەختدەکەمەوە بۆی.

دەمێکە ئەوەم گوتووە کە کورد لەنێوخۆیدا گەلێکی زیندووکوژی مردووپەرستە. مخابن، ئەو کەسەی لەنێو کورددا هەڵدەکەوێ‌و هەست بە بەرپرسیاریدەکاو چاکی لێدەکا بەلاداو، بێ هیچ چاوەڕوانی‌و پاداشتێك‌و بەپێی وزەی خۆی‌و بگرە پتریش لەوە، دەکەوێتە خزمەتکردنی خەڵك‌و، لەو ڕێیەشدا تووشی برسێتی‌و دیلێتی‌و شەڕو کوێرەوەری دەبێ، ئەوا، ئەو کەسە، هەتا لەژیاندایە، نەك هەر یارمەتینادرێ‌و بەس، ئەوەیان هەر هیچ، بەڵکو بەهەموو شێوەیەك پاشقولدەگیرێ لێی‌و خراپە دەکرێ لەدژی‌و، بە گەلێك بوختان‌و درۆو دەلەسە، هەوڵی ڕیسوا کردنی دەدرێ‌و دەربەدەر دەکرێ، تا بەهەژاری‌و دەستکورتی‌و هەناسە ساردی‌و داخ‌و خەفەتەوە سەردەنێتەوە. ئەوجا کە مرد، پرسەی ماتەمینیی گەورە دەگیرێ بۆی‌و، لەرۆژی لەدایکبوون‌و مردنیدا، یادی دەکرێتەوە، تەنانەت فیستیڤاڵی قەڵەبالغیشی بۆ ساز دەکرێ‌و، بەجۆرێك پەسندەدرێ، دەبرێتە ئاسمان. ئەمە لەکاتێکدا، کە ئەو مردووە بەستەزمانە، ناتوانێ سەر لەگۆڕ دەربهێنێ‌و بێژێ: "بەسە، بەسە! هەی رووی درۆزن رەش بێ...".

لێرەدا دەتوانم ژمارەیەکی یەکجار زۆر کەسانی بلیمەت‌و تێکۆشەر لەنێو کورددا بەنموونە بهێنمەوە کە چارەنووسیان وارەشبووە، بەڵام تەنێ بەیەك میناك (مپال) بەسدەکەم. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە هەمووی چەند هەفتەیەکە ئەوە روویداوە لە هەولێر. ئەو هەولێرەی کە رۆژێك بوو، قەڵای کوردستان‌و هۆلاکۆ بەزێن‌و، ئەوڕۆش هەولێری حیزبحزبێنەیەو، هەر لەسایەی سەری حیزبحزبێنەوە، هەزاران کەس لەملاولەولا کۆکرانەوەو خرانە سەرشەقام، نەك لە دژی گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی‌و برسێتی‌و بێکاری‌و، دژی مافخوراویی ژن‌و، بۆ ئازادی‌و یەکسانی‌و سەربەخۆییی کوردستان، بەڵکو لەدژی زانایەکی گەورەی وەك دوکتۆر جەمال رەشید، کە بەرهەمە بەنرخەکانی مایەی شانازیی زانستکارانی راستینەن. بەڵێ، لەو خۆپێشاندانەدا، کە هیچ داخوازییەکی کوردی‌و کوردستانی تێدا نەبوو، و وەك لەلایەن پاسدارانی ئێران‌و حەماسی فەلەستینی لەتاران‌و بێرووت کرابێ وابوو، ژمارەیەك ژنان دەیانقیژاند: "ئێمەی خوشکی موسڵمان، نامانەوێ رۆشنبیری حەیوان". ئەز، بۆ خۆم هیچ قسەیەکم نییە لەگەڵ ئەوانەی ئاوا دەچڕێنن‌و، ئەو کەللەشەکرانە دەشکێنن. ئەوانە مرۆڤی ساویلکەو نەزان‌و هەڵخەڵەتاون. بەڵام بۆچی دەبێ کاربەدەستانی هەولێرو ئەوانەی بەنانی خەڵکی کوردستان دەژین، رێ بەو جۆرە سووکایەتیکردنە بدەن، بە پیاوێکی زانای سەربەرزی وەك دوکتۆر جەمال رەشید کە هیچ پێویستیەکی بە کورد نییەو، هیچ چاوەڕوانییەکیشی لە کورد نەبووەو نییە. ئەم قسەیەش لەخۆمەوە ناکەم. ئەز ئەو پیاوە لە پەنجا ساڵ لەمەوبەرەوە دەناسم، کاتێك کە قوتابیەکی زیرەك‌و ئازاو رەوشتجوانی من بوو لە قوتابخانەی دوانێوەندیی موسەللا لە کەرکووك. بنەماڵەی دوکتۆر جەمال لەسەر لایەنگیریی بۆ شۆرشی ئەیلوول‌و رەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی، چەند جارو چەند جار،ماڵیان تالانکراو، تووشی زیندانی‌و کوێرەوەری‌و بێنانی‌و دەربەدەری بوون. ئایا، ئەمەیە پاداشتی مرۆڤی خزمەتگوزار، کاربەدەستانی هەولێر؟ ئەوانەی لە پشت ئەم کارەوەن، ئەگەر شتێکیان لەباردایە، فەرموون شەرمنەکەن‌و، دەست بە نووسین بکەن. دوکتۆر جەمال، نەچووەتە سەرجادە جنێو بە کەس بدا، ئەو شتی نووسیوە، فەرموون، ئێوەش بچن، چی بەڕاست نازانن لە بەرهەمەکانیدا باسبکەن‌و بیروڕای خۆتان بێژەن، تا ئەوانەی لەو بابەتە دەزانن، راستی‌و ناڕاستی بۆچوونەکانی هەردوولاتان هەڵبسەنگێنن. تیشکی بیری زانستانەش بە فتوای مێزەربەسەری نەزان‌و لەچکبەسەری فریودراو بەری ناگیرێ.

سەیرە! هەموو رۆژێك چەند کوردێك ئەنفال دەکرێن‌و، ژمارەیەکی دیکەش لە کوردستان دەربەدەر دەکرێن، بەڵام یەك فتوا نادرێ لەدژی کوردکوژی‌و، یەك فتوا نادرێ لەدژی داگیرکەرانی کوردستان‌و

باسی ئەوە ناکرێ، کە کوردیش وەك عەرەب و ترك و فارس بەندەی خوان و، مافی سەربەخۆییان هەیە وەك ئەوان و، هەر کەسێکیش لەدژی ئەو مافە بوەستی داگیرکەرو تاوانبارە. داواکردنی ئەم هەقە کە خودا داویێتیی بە کورد، ناکرێ بەفتوایەك، بەلام رۆژ لەدوای رۆژو، هەر رۆژە بە بیانوویەکی بێسەروبەرو بێوەجانە، پەلاماری پیرۆزمەندییەك لە پیرۆزمەندییەکانی نەتەوەی کورد دەدرێ. بۆ وێنە، ماوەیەکە گیریان ئالاندووەتە سروودی نەتەوەیی کورد (ئەی رەقیب) کە مارشی کۆماری کوردستان بوو و، لەو کاتەوەو تا ئەورۆ، لە هەموو لایەکی کوردستاندا بە پیرۆز دادەنرێ. ئەوانەی دژی مارشی کوردستانن، هەر یەك تاقم نین، بەلام یەك ئامانج کۆیاندەکاتەوە. چەند ساڵێك لەمەوبەر، کۆنە زوڕناژەنی رژێمی سۆڤێت، ئەمیری حەسەن پوور "ئەی رەقیب"ی بەرەگەزپەرستی دادەنا. ئەوجا کەسانێك کەوتنە دژایەتیی "ئەی رەقیب" بەبیانووی ئەوەی کە گوایە، وتەی "دینمانە، ئاینمانە، نیشتمان" دژی باوەڕی وانە. ئەمەیان لە نەزانینەوە دێ. چۆنکە ئەو "دین"و "ئاینە"ی کە لە "ئەی رەقیب"دا هاتووە، پێوەندیی بەو "دین"و "ئاین"ەوە نییە کە ئەوان باوەڕیان پێیەتی. رەگی وشەی "دین" لە زمانە ئارییەکان و زمانە سامییەکانیشدا هەیە. رەگی وشەی "دین"ی زمانی کوردی وشەی ئاڤێستایی دەئێنا deêna یە کە مانای "ویژدان"و "رامان"و "ئەڤین"ە. "دین" dîn بەم پێیە، وشەیەکی کوردیی زۆر کۆنەو، لە پێش ئیسلامەتیدا هەبووەو، هەر لە پێش ئیسلامەتیشدا، بەهێندەك مانا چووەتە زاری عەرەبییەوە.

"دین" گەلێك مانای هەیە، لەوانە دادگە، فەرمانگە، شوێنی لێپرسینەوە. بۆ وێنە: ئەوەی لە قورئاندا هاتووە: "مالك یوم الدین" مانای "خاوەنی رۆژی دادگەیی"یە کە مەبەست لەوە، رۆژی پەسلان (قیامەت)و لێپرسینەوەیە.

"دین" بەم مانایە لەوشەی کوردیی کۆن dîpîpane (دیپی پانە)وە هاتووە کە بۆ نێونانی ئەو شوێنە بەکارهێنراوە کە کاروباری حکوومەتی تێدا بەڕێوەچووە و، تۆمارخانە لەوێدا بووە. ئەم وشەیە دوایی بووە بەدیڤان dîvan و لەسەردەمی فتوحاتی ئیسلامیدا، عەرەبەکان ئەم وشەیەیان وەرگرت و کردیان بە "دیوان dîwan"و هەتا ئەوڕۆش بەکاری دەبەن. فارسەکانیش لەرەگی dîp ەوە کە بەمانای نووسین بووە، وشەی دەفتەر defter یان وەرگرتووە کە بەمانای "نووسینگە" (بیرۆ) بەکاریدەبەن. هەر لەو وشەیەوە، وشەی دەبیر (debîr) یان چێکردووە، کە بۆ سکرتێر، یان مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی، بەکاریدەبەن. وشەی "دیوەخان"ی کوردیش هەر لەوەوە هاتووە. وشەی "دین" لە فۆلکلۆری کوردیشدا هاتووە. باش لەبیرمە کە لەپۆلی دووەمی قوتابخانەی نێوەندیی سلێمانی بووم. هاوقوتابییەك، کە پێموایە تووشی دڵداری بووبوو، ماوەیەك هەر رۆژ شمشاڵێکی لەگەڵ خۆی دەهێنا بۆ قوتابخانەو لەپشووەکاندا گۆرانییەکی فۆلکلۆری بەو دەمو شمشاڵە دەگوت و دەگوتەوە: "خانمی، خانمی، خانمی، خانمانمی. خانمی خانمی، تۆی دین و گیانمی. ئەو دەردەی وامن گرتم، هەر تۆیی دەرمانمی، هەر تۆیی دەرمانمی" کەسیش بە خەیاڵیدا نەهات کە مەبەستی لە "دین" دینێکی ئاسمانییەو هیچ مەلایەکیش فتوای کوشتنی دەرنەدەکرد.

هەروەها وشەی "ئاین" Ayinیش، گەلێك مانای هەیە، لەوانە رێبازو رەوشت و جۆری ژیان و جێژن و هەلسوکەوت و کردارو قانوون و بەرنامەو... هتد. وشەی "ئاین" لەپەهلەوی ئایین Ayin و ئەدڤێن Edvênە. تەنانەت فارسەکان ئەم وشەیە لەجیاتی "بەرنامە" بەکار دەبەن و دەبێژن "ئایینامە"ی حیزب.

کەسانێکی دیکەش هەن، لەبەر خاتری خاتران و راگرتنی دڵی دراوسێکان، بڕوبیانووی نەشارەزایانەیان ئەوەیە کە "کەیخسرەو" کە نێوی لە مارشی کوردستان دا هاتووە، کورد نەبووە. وەك

ئەوەی ئەمانە تەنێ سالێك بێ هەستیان بەوە كردبێ كە كەیخسرەو كورد نەبووە، بۆیە هەر سالێكە باسیدەكەن. بەمانە دەبێ بلێم: لە بێ خەبەران كەشكەك سلاوات. كەیخسرەو، هەر نێوی زەلامێك نەبووە، بەلكو كەیخسرەو كەسایەتییەكی میتۆلۆژیایی بووە، وەك رۆستەمو زۆرابو گیو. نێوی كەیخسرەو لە ئاڤێستادا هەیەو، بەپێی چیرۆكێك 160 سەتو شەست سالْ فەرمانڕەواییكردووە. داخەكەم، نەزانی وایكردووە، داگیركەرانی كوردستان، بەیارمەتیی كوتە خوێندەواری كورد، خۆیان بكەنە خاوەن كولتووری كورد.

نموونەیەكی دیكە، بە سووك تەماشا كردنی جلوبەرگی كوردییە، كە یەكێكە لە نیشانەكانی پێوەندارێتی بە نەتەوەی كوردەوە. ئەوە بوو، ماوەیەك لەمەوبەر كە ژنانی سەرفرازی كورد لە بادینان، هەستیان بەوە كرد كە عەبای ژنانی عەرەبی نێوچەی كەنداو (خلیج)، خەریكە تەنگ بە جلوبەرگی جوانی ژنانی كورد هەلدەچنێ، هەزاران ژنی كورد هاتنە سەر شەقامو كەوتنە خۆپیشاندان، بۆ رێگەگرتن لە فرۆشتنی ئەو جۆرە جلكانە لەكوردستانداو بەنیازی برەو پەیداكردن بۆ كنجی ژنانەی كورد. چۆنكە لە عەبای كەنداودا، نیشانەی بە عەرەبكردن دەبینرێ. كەچی مەلایەكی كورد، كە بەنانو ئاوی كوردستان دەژی، بێ سلكردنەوە، دەستیكرد بە پەلاماردانی ئەو ژنە سەربەرزانەو، پشتگیریكردنی عەبای بەعەرەبكردنی كوردو، ئەو ژنە نیشتمانپەروەرانەی بە "بێڕەوشت" (بێ ئەخلاق) لەقەلەمدا، بێ ئەوەی كاربەدەستانی بادینان، یان هەولێر، مێش میوانیان بێ. ئەمە لەكاتێكدا، كە هەموو كەسێك دەزانێ، وشەی "بێ ئەخلاق" لەنێو كوردەواریدا، چ مانایەك دەگەیەنێ، بەتایبەتی ئەگەر ئەو تۆمەتە قورسە بخرێتە پالْ ژنان. ئەوجا ئەگەر ئەو كەسەی كە ئەو تۆمەتە ناڕەوایە دەخاتە مل هەزار ژنی كورد، خۆی مەلا بێو لە مانای "الـزین یرمون المحصَّنات الغافلات... الخ" تێبگا، ئەوا، دەبێ بزانێ، چ تاوانێكی گەورەی كردووەو سزاكەشی چەندە. ئەوە، بێجگە لە بەسووك تەماشاكرانی جلوبەرگی كوردی كە یەكێكە لە پیرۆزمەندییەكانی نەتەوەی كوردو، بێڕێزكردنی پۆشاكی كوردی، تاوانێكی یەكجار گرانە. جا لەبەر ئەوەی كاربەدەستانی كوردستان، لەبەریان مرم، لەم پێخوستكردنە قێزەوەنەی پیرۆزمەندییەكانی كورد بێدەنگن، هیچ بەدووری نازانم، سبەینێ هی واپەیدا بن، ئەمجارە دژی ئالای كوردستان قسە بكەنو، بیانوویەكیش بۆ ئەوە بدۆزنەوە، بۆ وێنە، بێژن: ئەو خۆرەی كە لەنێوەڕاستی ئالاكەدایە، نیشانەی "خۆرپەرستی"یە. ئەو دەمە، كەسانی وا پەیدا بن، دەستبدەن بە سنگدا بۆیانو بلێن "ئەشەدوبیلا، كەڕەنێلْ (كۆلۆنێلْ) تۆفیق وەهبی، یان مەلا پچكۆلی چەلەبی، بیست سالێك لەمەوبەر، ئەوەیانگوتو ئەوەیانگوت". بەلام عەمرو مووسایەك، لەبەردەم پەرلەمانی كوردستاندا، ئەتكی كورد بكاو بێژێ "كوردستان بەشێكە لە جیهانی عەرەبی"، قوڕوقەپ بكرێ لێیو، ئاوڕووی تكێنراوی كچە كوردەكان لەیانەی شەوانەی قاهیرە، ئەوە، پێشكێشی پێلاوەكانی جەنابی عەمرو بەگ بێ، چۆنكە ئەوە "حەلالە"و "بێ ئەخلاقی" نییە، بەلام پێداگرتنی ژنانی كورد لەسەر لەبەركردنی جلوبەرگی ژنانەی كوردی، لەجیاتی عەبای رەشی كەنداو، كە نیشانەی بەعەرەبكردنی كوردە "بێ ئەخلاقی"یە!!!

بۆ دوا هەرەسهێنانیش بە كۆشكی رووخاوی زمانی كوردی، كە بەرێكەوت چەند كۆلەكەو نیرگەیەكی لەجێی خۆیدا ماون، بۆ ئەوەش "خواكەریمە، "فتوا"یەكی رێكوپێك بدرێ بۆ بەكارنەهێنانی زمانی كوردی بە بەلگەی ئەوەی كە ئەم زمانە، زمانی زەردەشتی "ئاگرپەرست" بووەو، لەبنەڕەتیشدا زمانی جنۆكان بوو. ئەی چەند سەت سالێك لەمەوبەر، مفتی عوسمانی لە "تاج التواریخ"دا نەیفەرموو "عولەمای گەورە" گوتوویانە "پەیامبەری موسلمانان نزایكردووە كە خوا نەهێلێ كورد یەكبگرن،

ئەگەرنا دەبنە هۆی رووخاندنی جیهان"و لەمەشەوە ئەو ئەنجامەی بەدەستەوە نەدا، کە کورد لەبەر ئەوەیە نەیانتوانیوە، دەوڵەتی گەورەیان هەبێ؟ ئەی ئەوەشی بڵاو نەکردەوە کە گوایە گوتراوە "کورد تاقمێك جنۆکەن، خوا پەردەی لەسەر روویان لابردووە". (الاکراد گائفە من الجن کَشَفَ الله عنهم الغگاو)؟ وادیارە، ئەو مەلا بەڕێزەی بادینان، کە هەزار کچی کوردی بە "بێ ئەخلاق" داوەتە قەڵەمو، بەپێی قانوونی هەولێرو دهۆك، هیچ لێپرسینەوەیەك نەکراوە لەگەڵی، لەبەر ئەوەبووە، کە ئەو وشەیە، "هەق" بووە، چۆنکە "جلکی کوردی جلکی جنۆکانە"و، جلکی ژنە عەرەبەکانی کەنداویش جلکی حۆرییەکانی بەهەشت.

بەداخەوەو، زۆر بەداخەوە... لەچرە دووکەڵی نارەواییی کۆمەڵایەتیو فرکانفرکانی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتیی کۆمەڵگەی باشووری کوردستان، کە نێویاناوە "ئەزموونی دیمۆکراسی"، رۆژ بووە بەرۆژی مرۆڤی لرفلێدەرو خۆ بەرەپێشەوەو خۆبژێنو چەندڕوو، نەوەی نوێی کوردستانیش، واخەریکە چاوهەڵدێنێو کەوتووەتە تەکانو، داخوازیی مافی رەوای خۆیو خەڵکی مافپێشێلکراوی کوردستان دەکاو، دەیەوێ پشوویەکی ئازادانە بدا. بەڵام کاربەدەستانی حیزبەکان، سا، لە دەسەڵاتدا بن، یان لەدەرەوەی "بازنە"، ترسی نەمانو کاتبەسەرچوون نیشتووە لێیانو، لەباتی ئەوەی گوێ بۆ رازی دڵی بەشخوراوان شلکەنو، بەخۆیاندا بێنەوە، کەوتوونەتە هەڕەشەو بەربەرەکانیو، هیچ رێیەکیان بۆ چاکسازی (ریفۆرم) نەهێشتووەتەوە. لەبەر ئەوە، کە گوێم لەوتارەکەی بەڕێز کاك مەسعوود بارزانی بوو کە لە فیستیڤاڵی شێخ مەحموودا خوێندییەوە، ئەو فێستیڤاڵەی کە پەنجا ساڵ پاش کۆچیدواییی شێخ سازکرا، دیتم کاك مەسعوود، رووی گلەییو گازندە دەکاتە خوێندەوارانی کوردو دەفەرموێ کە ئەوانە "لەجیاتی ئەوەی راستییەکان بخەنە بەرچاوی خۆیانو خەڵك، دەچن رەخنە دەگرن"و هەر لەو کاتەشدا دەفەرموێ "باشە داوایان لێدەکەم با بێن ئەوەی ئێستا باشتر بکەنو یارمەتی خۆیانو ئێمەش بدەنو باشتری بکەینو زیاتری بکەین. بەڵام نەیەن مێژووی پڕ سەروەری خۆیان سووكو بێقیمەت بکەن...".

ئەز پێموایە مەبەستی کاك مەسعوود لەمێژووی پڕ سەروەری، ئەو خەباتە قورسە درێژخایەنەو، ئەو قوربانییە زۆرەیە کە خەڵکی کوردستان لەپێناوی ئازادیدا داویانە. ئەگەر مەبەستەکە ئەمە بێ، ئەوا هیچ باوەڕ ناکەم کەسێك پیچێك ویژدانی هەبێ، ئەوجا ئەو کەسە کوردستانی بێ یان نەبێ، ئەو قوربانییە مەزنە بە کەم بگرێ. دیارە، ئەوانەی رەخنە لە کاربەدەستانی کورد دەگرن، هەموویان یەکجۆر نین. ئەز، وەك رەخنەگرێك، رەخنەکەم لەوەیە کە خەڵکی کوردستان، بەرامبەر بەو هەموو قوربانیوماڵوێرانییە، بەشی "زەکاتو سەرفترەیەك"یشیان بەرنەکەوتووە. کە بەریشیان نەکەوتووە، ئۆباڵی هەرە گەورەی بەئەستۆی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو نادادپەروەریی بەڕێوەبەرێتییەو، گەندەڵیش گەیشتووەتە رادەیەك، کە شێوای چاکسازی (ریفۆرم) نییە. لەبەر ئەوە، هەزاران خوێندەواری دڵسۆزیش بێن، ناتوانن ئەو سیستێمە نەخۆشە بەرەو چاکبوونەوە ببەن، بەڵکو خۆشیان دەکەونە چڵپاوی ئەو سیستێمەوە. ئەرێ، سیستێمەکە، لەهەموو لایەکیەوە، ئابووری، کۆمەڵایەتی، رامیاری، خوێندەواری... هتد تووشی گولی بووەو، دەبێ لەبنەڕەتەوە بگۆڕدرێ. خۆ، ئەگەر ئەمە وانییە، بۆچی پارتیو یەکێتی لەساڵی 1996ەوە، واتە لەو دەمەوە کە نوێنەری هەردوولا چوونە تارانو نوێنەری پارتی رەحمەتی سامی عەبدولڕەحمان بوو، و هەتا ئەوڕۆ دەبێژن "یەکدەگرینەوە بەم زووانە"، بەڵام ئەوەتا هەتا ئەوڕۆ کە ئەوڕۆیە، تازە، باس هەر باسی ئەمەیە کێ ببێتە وەزیرو کێش ببێتە گزیر. ئەز خۆم، 6–7 ساڵ، زۆر

دڵپاکانە خەریکی ئەوەبووم پارتی و یەکێتی لەگەڵ یەك ڕێکبخەمەوە بەجۆرێك نیشتمانپەروەری ببێتە بناخەی حیزبایەتی، نەك بەپێچەوانەوە، بەڵام سووتی نەبوو. کاك مەسعوودی بەڕێز، هەتا حکوومەتێکی نەتەوەیی و لەشکرێکی نەتەوەیی و سیاسەتێکی نەتەوەیی و پەروەردەیەکی نەتەوەیی و پۆلیس و ئاسایشێکی نەتەوەیی و دادگەیەکی نەتەوەیی و ساندیکا گەلی نەتەوەیی دروست نەبن، کە فەرمان لەدەستوورێکی نەتەوەیی و ویژدانێکی نەتەوەییی ئازادەوە وەربگرن و، هەتا حیزب پارە بدا بە حکومەت و، هەتا حیزب چەکداری هەبێ و، هەتا کاربەدەستانی حیزب، وەك فارسەکان دەبێژن "مادام العمر" لەسەر کار بمێننەوەو، کە مردیشن کوڕەکانیان جێیانبگرنەوەو، هەتا ژن کەنەفت و ژێر دەستە بێ و لەسەر هیچە بکوژرێ و کەسێك نەبێ تۆڵە لە تاوانباران بسێنێ، ئەوا برای خۆت دڵنیات دەکا، کە کورد، نەك هەر بەشێکی کەمی نرخی قوربانییەکانی وەرناگرێ و بەس، بەڵکو ئەو فشە مافەش کە هەلومەرجی ڕۆژگار خستوویەتە دەستی، ئەوەشی لەدەست دەچێ. بەڵام خوایە، ئەگەر ئەو ڕۆژە ڕەشە لەچارەی کورد نووسراوە، ئەوا بەر لەوە بمبەرەوە بۆ خۆت، با ئەو ڕۆژە ڕەشە نەبینم.

بەرلین 2006/4/24

میدیا، **ژ** 238، 2006/5/2

کوردو کێشەی زمان

ئەوەی راستی بێ، زۆرم پێناخۆشە کە لەم کاتەدا ئەم وتارە بە ناچاری دەنووسم، چۆنکە خەریک بوونم بەم باسەوە، دوورم دەخاتەوە لە بەرنامەی کاری ئێستام، کە پێوەندیی بە زمانەوانییەوە نییە. هۆی ئەم نا بەدڵییەش ئەوەیە، دەمێکە گەیشتوومەتە ئەو باوەڕەی کە زمان، ژێرخانی نەتەوە نییە، وەك زۆر کەس پێیانوایە،کە ئەگەر هات و نەتەوەیەکی ژێر دەست، زمانەکەی لە دەستنەدا، ئەوا ئەو نەتەوەیە هەر دەمێنێ و، دەتوانێ لە ڕێی زمانەکەیەوە، خۆشی رزگار بکا... با، زۆر دوور نەڕۆین، ئەوەتە، قیبتییەکانی میسر، کە مێژوویەکی چەند هەزار ساڵەیان هەیەو، زمانەکەشیان ماوە، لەگەڵ ئەوەشدا، بندەستی عەرەبن و، ئەگەر لەسەر ئاینی دیانی نەبوونایەو، وەك عەرەبەکانی میسر موسڵمان بوونایە، ئەوا دەمێك بوو لەنێو چووبوون. سوببەکانی عیراقیش، کە بە ماندایی ناسراون، نەتەوەیەکی یەکجار کۆنن و، زمانەکەشیان هێشتا ماوە، لەگەڵ ئەوەشدا، ژێر دەستەی عەرەبن و، ئەوەی تا ئەمڕۆ پاراستوونی، زمانەکەیان نییە، بەڵکو ئەوەیە کە ئاینێکی جیاوازیان هەیە لە ئاینی عەرەبەکانی عێراق... بەپێچەوانەی ئەوانەوە، جوولەکەکان، سەتان ساڵ بوو، دەربەدەری وڵاتان بوون و، لە هەر وڵاتێك بە زمانی خەڵکی ئەو وڵاتە قسەیان دەکرد، کەچی، توانیان ببنە خاوەن دەوڵەت و، زمانی ئاینیی کۆنی لە دەستچوویان، سەر لەنوێ بژێیننەوە.

ئەرێ، زمان ژێرخانی تایبەتکارەکانی نەتەوە نییە، بەڵکو سەرخانی ئەو تایبەتکارانەیە. پاراستنی ئەو سەرخانە، پێویستیی بەژێرخانێك هەیە کە لەسەر بنچینەیەکی پتەو راگیرکرابێ. ئەو ژێرخانە، لە رۆژی ئەوڕۆدا، سا، یان سامان* (دەوڵەت)ێکی سەربەخۆیە، یان قەوارەیەکی وایە، کە لە سنووری جوگرافیایی ئەو زمانەدا، دەسەڵاتێکی ئەوتۆی هەبێ، کە زمانەکە بپارێزێ و گەشە بدا پێی. کورد، ئەوڕۆ، ئەو سامانە سەربەخۆیەی نییە. ئەوەی هەیەتی لە بەشێکی باشووری کوردستاندا، بریتییە لە بەلەمێکی سووکەڵەی بێ بایەوان (شراع)و، کەسیش نازانێ کەینێ تەوژمی شەپۆلی هەڵکردووی ئاو، بەهۆی کەشتییە زەبەللاحەکانی دەوروپشتییەوە، نوقمی زەریای دەکا. ئەو دەسەڵاتە کوردییەی هەشە، هیچ خزمەتێکی لەم رووەوە نەکردووە.

جا، دروستکردنی سامانێك، یان قەوارەیەکی لە سامان چوو، کە زمان لە لەنێوچوون بپارێزێ، بەر لە هەموو شتێك، پێویستی بە بوونی گیانێکی نەتەوەیی هۆشیارانە هەیە، کە پێوەندیدارانی ئەو نەتەوەیە وا لێبکا، هەست بە بەرژەوەندییەکی هاوبەش و چارەنووسێکی هاوبەش بکەن و، لەو رێیەوە، بوونی ناسنامەیەکی هاوبەش، بە پێویست و مافی خۆ بزانن و، ئەوجا، بە شێوەیەکی هەرەوەزی و تێکۆشینێکی نێوکۆیی، هەوڵبدەن بۆی. دیارە، ئەو هەستەش بەبێ رۆشنکاری (توعیە)یەکی زانستانەی شێلگیر نایەتە کایە. هەر لەبەر ئەمەشە کە ئەز دەمێکە خەریکی بابەتی رۆشنکاریم، سەرەڕای هەموو بەرهەڵست و تەگەرەو چاڵ بۆ هەڵکەندنێك لەلایەن حیزبحزبێنیکەرانەوە، کە بوونەتە بەڵای سەری کوردو، هەر یەکەیان بە تەپڵ و زوڕنای زۆردارێك هەڵدەپەڕێ و، بە دەمێك و هەزار دەم، باسی ئازادی و دیمۆکراسی دەکا و، بە کردەوەی رۆژانەش دژی سادەترین تێگە (مفهوم)ی دیمۆکراسی و ئازادییە، ئا، لەم چڕە دووکەڵی بازاڕی گەوجێتی فرۆشی بە نرخی نیشتمانپەروەریدا، دەمەوێ دەردو کوێرەورییەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری و، کارەساتەکانی دەوروبەری و جیهان، بەڕاستی و بێ کەموکورتی و پێوەنان و، بێ گوێدانە راگرتنی دڵی کەس، بخەمە بەردەم راستەخەڵکەکە، بۆ ئەوەی هیچ نەبێ، ئەگەر بتوانم، ژمارەیەك لە نەوەی نوێ، وا لێبکەم کە ئازادانە، بە مێشکی خۆی بیر بکاتەوە و،

بابەتانە پەنجە بخاتە سەر نەخۆشییەکانی کۆمەڵگەکەی‌و، ئیدی، بە درۆو دەلەسەو فیشاڵی ئەوانە باوەڕ نەکا، کە بە ساختەکاریتی‌و بۆ خۆ بژێنی، هەوڵی گۆڕینی مێژووی کورد دەدەن‌و، تەنانەت دیرۆکی دوێنێ‌و پێرێش، کە بەبەرچاوی هەموومانەوە تێپەڕ بووە، دەیشێوێنن‌و، دەیانەوێ، ئەوەی کە کورد دەستیکەوتووەو، سەتییەکی ئەو قوربانییە گەورەیە نییە کە کورد داویتی، بکەنە بەروبوومی "خەبات"ی خۆیان‌و، ئەو راستییە لە خەڵك بشارنەوە، کە ئەوەی ئێستە هەیە، کەسیش نازانێ، کەینێ ئەنفالێکی دی لە کورد دەکرێتەوە، ئەنجامی هەلومەرجێکی تاکهەڵکەوتووی نێو نەتەوەیی بووە، نەك "خەبات"ی وان. خۆ ئەگەر سەدام، لە لوتبەرزی خۆیەوە، پەلاماری کوێتی نەدایەو، پاشان گەوجێتیی رامیاری، نەیگەیاندبایە ئەوەی ئەمریکا پەلاماری بدا، ئەوا سەدام هەتا مردن سەرۆکی عێراق دەبوو و، پاش خۆشی، کوڕەکانی جێیاندەگرتەوەو، ئەو حەلە، هەر لەسەرخۆو، بەسایی چاوچنۆکی بازرگانانەی دەوڵەتە پیشەسازەکانەوە، چەکی ئەتۆمیشی بە دروستکردن دەداو، باشووری کوردستانیشی، تەنانەت بە پێنجوینیشەوە دەکردە عەرەبنشین‌و، هەزاران ماچوووچکردنی سەدامیش، پوولێکی قەڵپی نەدەهێنا. ئەز، راست دەمەوێ، ئەو سیاسەتە چەواشەکارانەیە بە پەند بکەم، کە هەزاران کرێکاری کورد، بێکارو برسی بە کۆڵانەندا دەسووڕێنەوە، کەچی رێدەدرێ بە هەزاران عەرەب، بە نێوی کرێکارییەوە، لە کوردستاندا خۆیان نیشتەجێ بکەن‌و، جێ بە کرێکارە هەژارەکانی کوردستان لێژ بکەن. مانەوەی درێژخایەنیشیان دەبێتە هۆی گۆڕینی دیمۆگرافیای کوردستان. ئەز، دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم کە حیزبەکان ، بە بۆنەو بێ بۆنە، باسی مافی ژنان دەکەن، کەچی هەر رۆژە نا رۆژێك کچێك، یان چەند کچێکی کورد، بە ئاگری پرێمز دەسووتێن، یان خۆیان دەکوژن، یان لەسەر ئەوەی کە نێویان ناوە "ناموس"و "کڕینەوەی ئاوڕوو" خوێنیان دەڕژێنرێ‌و، کاربەدەستانی حیزبەکان قوڕوقەپ دەکەن لێی، بکوژەکانیش وەك بەرزەکی بانان بۆی دەردەچن. ئەز، دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم، کە بە ملوێن پارەی کوردستان، بێ لێپرسینەوەو، بە فەرمانی تاکە کەس، بەملاو بەولادا تەخشوپەخش دەکرێ، مرۆڤی گەجەرو گوجەرو لرفلێدەر، لە وڵاتانی دەرەوە، بەنێوی "دۆستی کورد"ەوە، بانگێشتدەکرێن بۆ هەولێرو سلێمانی‌و، بەتایبەتی بۆ هەولێر. ئەوانیش، پاش چەند پەسندانێکی درۆیینەی خۆیان‌و، سەرکردەکانی حیزبە دەسەڵاتدارەکان، میواندارییەکی پاشایانە دەکرێن‌و، بە گیرفانی پڕەوە دەگەڕێنەوە، بێ ئەوەی هیچ سوودێکیان بۆ دۆزی کورد هەبووبێ، لە قسەی زل‌و خراپەکاری بەرامبەر کوردی سەربەخۆو خەباتکار بەولاوەو، تەنانەت هێندێکیشیان زیانیان هەبووە بۆ دۆزی کورد لە دەرەوەی کوردستان. هەر بۆ نموونە، هی وا هەیەکۆمەڵێکی چەند کەسی پێکهێناوە، کە هیچ دەسەڵاتێکی لە ئەوروپا نەبووەو نییەو، لە بڵاو کردنەوەی چەند بلاڤۆکێك پتر، یان چوونە خۆپیشاندانێکەوە لەگەڵ حیزبێك یان کۆمەڵێکی کوردی، لەبەر کەمیی ئەندامەکانی کە بە پەنجەی دەست دەژمێردرێن، کەچی سالانی ساڵ خەریکی ئەوە بووە، کوردە ئێزیدییەکان، کە رەسەنترین کوردن، بە گەلێکی "جیاواز لە کورد" بداتە قەڵەم، یان نەخشەیەك بۆ ئەرمەنستان بڵاوبکاتەوە، کە هەموو باکووری کوردستانی تێبخا. بەڵام کە دەچێتە کوردستان، وەك پارێزەری کورد، بەرەو پیری دەچن‌و سوپاسیدەکەن. ئەمە لەکاتێکدا کە هونەرمەندێکی کورد، یان زانایەکی کورد، یان کەسێتیەکی خزمەتگوزاری کورد، کە رێزی خۆی دەگرێ‌و، ماستاو بۆ دەسەڵاتداران ناکا، ئەگەر رێی بکەوێتە کوردستان، نەك هەر گوێی نادرێتی‌و بەس، بەڵکو خراپەکاریش دەکرێ لە دژی. خۆ ئەگەر هاتو رەخنەیەکی رەوای گرت، ئەوا وەك دوژمن تەماشایدەکرێت.

کابرایەکی قیبتی میسری، کە نێوی سەعدەدین ئیبراهیمەو، گوایە یەکێکە لەو کەسایەتییە ناسراوانەی میسر، کە لە بەرهەڵستکارانی رژێمی حوسنی موبارەك‌و لایەنگرانی سیستەمی دیمۆکراسی‌و،گوایە بە "دۆستی کورد" دەدرێتە قەڵەم، لە ئێوارەی رۆژی 2005/6/24 و، لە تەلەفزیۆنی"المستقلە"دا کە بە ملیۆنان عەرەب تەماشایدەکەن وتووێژی لەگەڵ سەروەر جەواد مەلا دەکرد. کە هێژا جەواد، باسی گەلکوژی لە کورد کرد لە عێراقدا، ئەو یەکسەر بە توڕەییەوە هەڵیدایەوەو گوتی: "ئەوە گەلکوژی نەبووە". ئەمە لەکاتێکدا کە تەنانەت یەکێك لە نوێنەرانی "بەرەی ترکمانی" کە ئەویش لەو وتووێژەدا بەشدار بوو، گوتی "ئەز پشتگیریی بەڕێز جەواد مەلا ناکەم، بەڵام لەم شتەدا هاودەنگم لەگەڵی‌و گەلکوژی بووەو بە قسە ناشاردرێتەوە".

ئەوجا، ئێستە وەرن تەماشاکەن، ئەگەر یەکێکی وەك سەعدەدین ئیبراهیم "دۆستی کورد" بێ، ئایا کورد پێویستی بە دوژمن هەیە، کاربەدەستانی کورد؟

ئەز دەمەوێ ئەو پرسیارە بکەم، بزانم چۆن هێندەك لە کاربەدەستانی ئەم دوو حیزبە، کە تا چەند ساڵێك لەمەوبەر، وەك کورد دەبێژێ "شێوی شەویان نەبوو" وا لە پڕ، بوونە خاوەن زەوی‌و دوکان‌و کۆشك‌و ئۆتۆمبێلی گران‌و پارەی زۆر؟ خۆ، ئەمەش هەر پرسیاری من نییە، ئەوەتا کاربەدەستێکی گەورەی "یەکێتی"ش کە کاك نەوشیروان مستەفایە، ئەویش هەر باسی دەکاو دژی گەندەڵی قسە دەکا. باشە کاك نەوشیروان، تۆیەك کە ئەوە دەزانیت‌و، خواش هەڵناگرێ، هەر گوناهێك بخرێتە ئەستۆی تۆ، کەس ناتوانێ تاوانی درێتی بخاتە ئەستۆت‌و، لەم رووەوە داوێنت پاکەو، خۆشم ئەمەم بەخۆت گوت، تۆ بۆچی لەم کارە ناکۆڵیتەوە؟ فەرموو، کە تۆ ئەوە دەڵێیت، ئازاگۆو ئازا مەیدان، وەرە ئەمە بخەرە دادگە، بۆچی نایخەیتە دادگە؟ بەربەرەکانیی گەندەڵیی بەڕێوبەرێتی، هەر بە قسە نابێ، بەڵکو بە کردەوە دەبێ. کەسێك بیەوێ لە دژی ناڕەوایی کار بکات، دەبێ دڵی هێندەك کەسیش لە خۆی بێشێنێ. ئەوەتا، ئەز، کە ئەم قسانە دەنووسم، دڵنیام هێندەك کەس دڵیان دێشێ لێم‌و، هێندەکیش ئافەرینم دەکەن، تۆش گوێمەدەرە ئەمانەی لە دژت دەوەستن، هەستە بچۆ وێزەی قەفەیان‌و، وەك "ئوستاد" بەشیر موشیر دەیگوت "قەفەیان...".

ئەز دەمەوێ ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم کە بە درۆ باسی "یەکگرتنەوە"و پتر لە "یەکگرتنەوەی پارتی‌و یەکێتی" دەکرێ، وەك ئەوەی لەوە پێش ئەم دووانە یەکبووبن‌و، ئەوجا لەیەکترازابن‌و، ئێستا "یەکیانگرتبێتەوە"، نەك ئەوەی "رێککەوتبن" لەسەر دابەشکردنی دەسەڵات، تا شەڕ لەنێوانیان تازە نەبێتەوە، چۆنکە دەزانن تازەبوونەوەی شەڕ مردنی هەردوو لایانە. باشە، ئێستە، کە ئەمان باسی "یەکگرتنەوە" دەکەن، بۆچی وەزارەتەکانی دارایی‌و پێشمەرگەو دادو نێوخۆ، وا بە "دوو فلیچقانەیی" ماونەتەوەو، کەینێ دەبنە یەك‌و، کەینێ کوردستان لەشکرێکی نەتەوەییی یەکگرتوو و، دەزگەی ئاسایشێکی دیمۆکراتانەی یەکگرتوو و، دادگەیەکی سەربەخۆو، داراییەکی رۆناك‌و بێ دزی‌و گەندەڵی دەبێ؟ کەینێ گشتپرسییەك دەکرێ لە گشت نێوچەکانی باشووری کوردستاندا، تا بزانرێ خەڵکی باشوور چ بڕیارێك دەدا بۆ چارەنووسی خۆی، ئەوا ئەو عێراقەی دەتانەوێ دروست بێت، لە گیانەلا دایە.خۆ، ئەگەر باشوور بەو گشتپرسییە، سەربەخۆیشی دەستنەکەوێ، ئەوا بەڵگەنامەیەکی دەکەوێتە دەست، کەوا دوا رۆژ بۆ داخوازیی مافی خۆی پشت ببەستێ پێی.

ئەز دەمەوێ، ئەو سیاسەتە بە پەند بکەم، کە ئەم دوو حیزبە دەسەڵاتدارە، بە هەزار چاو بۆ کەرکووك دەگرین‌و دەبارێنن‌و، بە "دڵی کوردستان"و "قودسی کوردستان" دەیدەنە قەڵەم‌و، کەچی لە باتی

نەخشەیەکی یەکگرتوو، بۆ ئاوەدانکردنەوەی کەرکووك و، دابینکردنی خانوو و کار بۆ لێقەوماوانی کەرکووك و، ئەوانەی لە ژێر خێوەتدا دەژین و، خزمەتێکی فراوان بە کەرکووکییەکان، بە کورد و ترکمان و هەموو رەگەزەکانی دیکەیەوە، لەوێش هەر خەریکی حیزبحیزبێنەن. تەنانەت دوو جۆرە پرۆگرامی خوێندن و دوو جۆرە رێنووس و دوو جۆرە پەروەردەی جیاواز دەبەن بەڕێوە لە قوتابخانە کوردییەکاندا. بە قسەی زلیش، هیچیان نەهێشتووەتەوە و باسی "زمانی یەکگرتووی کوردی" دەکەن...

ئەوجا کە ئێستا هاتینە سەر بابەتی زمان، دەمەوێ بێژم، ئەوەی وای لەمن کرد ئەم وتارە بنووسم، ئەوە بوو هەر لەم رۆژنامەیەدا (میدیا) یەکێك لەوانەی بووە بە ئەندامی "کۆڕی زانیاری کوردستان"، لەبارەی زمانی یەکگرتووی کوردییەوە گوتبووی ، نە کۆڕی زانیاری کوردستان، کە ئێستە هەیە و، نە"کۆڕی زانیاری کورد" (کە لە بەغدا هەبوو)، هیچ بەرنامەیەکیان بۆ ئەم بابەتە (زمانی یەکگرتووی کوردی) نەبووە و نییە، ئەوانەی لەم بوارەدا کار دەکەن، هەندێکیان جێی بەزەیی پێ هاتنن، لە یەك شێوە ئاخاوتنی کوردیی شارەکەیان، یان گەڕەکەکەیان بەو لاوە، شتێکی تر لە کوردی نازانن". تا ئێرە، کاری من نییە لەسەری بڕۆم، دەبێ ئەندامانی "کۆڕی بێبەرنامە" کە خۆی یەکێکە لە ئەندامەکانی، وەرامی ئەم رەخنەیە بدەنەوە، چۆنکە بەزمێکی خۆشە مرۆڤ کاربەدەستیش بێ و بەرهەڵستکاریش بێ!! بەڵام پاش ئەمە هاتووە، بێ ئەوەی نێوی من ببا، کەوتووەتە پەلاماردانی من و گوتوویێتی "پسپۆڕی زمانەوانی هەیە، لەبەر شەڕ، فریای پسپۆرییەکەی ناکەوێ، هەر خەریکی تۆپبارانی خەست و خۆڵی حزب و سەرکردەی کوردییە". ئەم پەلامار دەرە، هەر لەو وتارەیدا، باسی "خێروبێر"ی دوو حیزبە گەورەکە لە بارەی زمانەوە دەگێڕێتەوە بۆمان، کە لەوبەرو لەمبەری شەقامی رەحیماوای کەرکووك، پارتی و یەکێتی دوو جۆر پرۆگرام، هەولێری و سلێمانییان بەسەر کەرکووکییەکاندا سەپاندووە، کەچی رەخنەی رەوای من لە سیاسەتکارانی دوو زلحیزبەکە بە "شەڕە گەڕەك" و "تۆپبارانی حزب و سەرکردە کوردییەکان" دەداتە قەڵەم. ئەز نامەوێ زۆر لەسەر ئەم باسە بڕۆم، با ئەوانەی دەیانەوێ ئەو کەسانە بناسن کە کردەوەی ناهەق بە پەتووی شڕ دادەپۆشن، ماڵپەڕی کوردبوون www.kurdbun.de بکەنەوە و سەیرێکی ئەو "پاشگۆتن"ە بکەن کە بۆ " کوردستان و شۆڕشەکەی"م نووسیوە، ئەوسا تێدەگەن کێ لەسەر هەقە و کێ لەسەر نا هەقە.

ئێستە ئەگەر مەبەست لە زمانی یەکگرتووی کوردی، ئەوەبێ کە هەموو کورد بەیەك شێوەزار قسە بکەن، ئەوە، نەك هەر بۆ کورد، بەڵکو بۆ هیچ گەلێکی ئەم جیهانە نەچووتە سەرو ناشچێتە سەر. بۆ بوونی زمانێکی یەکگرتوو، دەبێ رێزمانێکی یەکگرتوو ببێ، بۆ شێوەزارەکانی زمانی کوردی، یەك رێزمانمان نییە، تاکو هەموویان بخاتە چوارچێوەی دەستوورێکی یەکگرتووەوە. ئەمەش لە کردن نایەت، بەڵام دەکرێ زمانێکی یەکگرتوو، بۆ نووسین و قسەکردنی فەرمی، دروستبکرێ، کە وەك زمانی دیوانی (رسمی، حکومی) لە پاڵ شێوەزارەکاندا بەکاربهێنرێ و شێوای گەشەپێکردن بێ، ئەم زمانە دیوانییەش، دەبێ لەسەر بنچینەی لێکۆڵینەوە و توێژینەوەیەکی کوور (قووڵ)ی زمانەوانانەی هەموو شێوە زارەکانی کوردی و زمانە خزمەکان بێتە بەرهەم. لە پەرتووکی "زمانی یەکگرتووی کوردی" کە چاپی یەکەمی لە ساڵی 1976 دا بڵاوکرایەوە و، جارەکی دی لە مەهاباد لە 1979دا چاپکرایەوە و، لەو وتارەمدا کە بەزمانی ئەڵمانی، لە ژێر نێوی " زمانی نووسینی کوردی" لە ئینیسکلۆپیدیای ئێرانیکا (ئەکتا ئیرانیکا) لە ساڵی 1975 دا کە لەلایدن (هۆڵەندە) بڵاو کراوەتەوە، گەلێك پێشنیازم خستووەتە بەرچاو، کە هێندێکی لەلایەن خەڵکەوە پێڕەوی دەکرێن. بەداخەوە پاش ئەو بەرهەمە، هیچ کەسێك تا

ئێستە، هیچ بابەتێکی نوێی نەخستە سەر ئەو باسە، هەرچەندە (30) ساڵ بەسەر ئەو کارانەدا تێپەڕیون.

هێنانە کایەی زمانێکی یەکگرتووی فەرمی، بۆ کاروباری دیوانی (رسمی)، دەبێ لەلایەن دەسەڵاتێکی فەرمانڕەواوە پشتگیرییەکی تەواوی لێبکرێ، تاکو گشت لایەك بەکاریبهێنن، ئەگەرنا بەختی سەرکەوتنی نابێ. ئێستە ئەگەر بێژم، ئەم دوو دەسەڵاتە کوردییەی کە 15 ساڵە هەن، هیچ هەنگاوێکیان نەهاویشتووە لەم بارەیەوە، بگرە قڵیشیان بە درەختی زمانەکە بردووە، ئەمە نە شەڕە گەڕەکە، نە تۆپبارانی سەرکردەکانی کورد. ئێوە وەرن گوێ لە قسەو دەربڕینەکانی هێندێك لەو کاربەدەستە گەورانە بگرن کە لە تەلەفیزیۆنەکاندا دەیفەرموون، ئەو دەمە دەبینن، ئەگەر، عەرەبێکی کوردی نەزان گوێبگرێ لێیان، زۆربەی زۆری قسەکانیان تێدەگا: "گبعا، مع الاسف، علی اساس، اهتمام، وەحدەی وەگهنی، عچوی قیادی، محاسبە، اجهزەی گبی، مُسایرەی عصر، تگعیم، مصرف زراعی، بێ کەفائەتی، بێ اگلاعیو..... سەتان وشەی لەم بابەتەو...... ئیلا ئاخیریهی.. کە بەرامبەرە کوردییەکانیان، قوتابییەکی قوتابخانەی سەرەتایی دەیانزانێ. ئێدی زمانی یەکگرتووی کوردی، ئەگەر دروستیشبێ، چۆن بچێتە نێو "اموری رەسمییەوە"، لەبەرتان مرم؟. ئا لێرەدا دەمەوێ بەسەرهاتێك بگێڕمەوە کە لەسەردەمی شۆڕشی ئەیلول روویدابوو، کاتێك بەڕێز عیسمەت شەریف وانلی، وەك نوێنەری شۆڕش لە دەرەوەی وڵات، لەگەڵ رۆژنامەنووسێکی ئەورووپایی دەچێ بۆ کوردستان. ئەمە لەو کاتەدا دەبێ کە لە نێو ریزەکانی پارتیدا ناکۆکی هەبوو، رەوانشاد، مەلا مستەفای بارزانی، وەرامی پرسیارێکی رۆژنامەنووسەکەی دابووەوە، کە عیسمەت شەریف نەیویستبوو بەو شێوە رەپوراستە بۆ رۆژنامەنووسەکەی بکا بە فەرەنسی، لەبەر ئەوە، کابرا پرسیارەکەی دووپاتکردبووەو، ئەمجارەش عیسمەت بە تەواوی تێینەگەیاندبوو. سەرۆك بارزانی، هەستی بەوە کردبوو کە شتێك هەیە، بە عیسمەتی گوتبوو، وا دیارە ئەو میوانە باش تێناگا. عیسمەتیش گوتبووی: "ناتوانم تێی بگەیێنم". لەوەدا بارزانی بە عەرەبی بە عیسمەت دەڵێ (چۆنکە عیسمەت ئەو سەردەمە هیچ کوردی نەدەزانی): اڙا انتم لیس باستگاعتکم ان تُفَّهموا چیفنا هڙا الشیو البسیگ، فلماڙا لا تدخلون المدرسە الابتدائیە؟".

ئەز، لێرەدا ناچار دەمێنم، ئەم قسەیەی بارزانی رەحمەتی دووبارە بکەمەوەو بێژم: باشە، جەنابی کاربەدەست، کە بەڕێزت کراویت بە کاربەدەستو نانی کورد دەخۆیت، بۆچی جارێ ناچیتە قوتابخانەی سەرەتایی، تا کوردییەکی رەوان فێر ببیت؟

ئەوجا ئەگەر کورد بیانەوێ زمانێکی یەکگرتوویان هەبێ بۆ نووسینو کاروباری دیوانی، دەبێ بەر لە هەموو شتێك، ئەکادێمیایەکی راستینە بهێننە کایە، کە ئەندامەکانی بە ناسنامەی حیزبایەتی، یان "بەڵێ قوربان" نەبووبنە ئەندام، بەڵکو بە ناسنامەی زانستکاریو هونەروەری. پێویستیی بوونی ئەکادێمیایەکی لەو جۆرە، بۆ هێنانەدی زمانێکی یەکگرتوو، وەك پێویستی بوونی تێپی شانۆییە بۆ بنیاتنانی سینەما. ئەو ئەکادێمیایەش، دەبێ لەلایەن دەسەڵاتێکی دەوڵەتییەوە پشتگیری بکرێ، ئەگەر نا بەرهەمەکانی هەر لە سنووری خزمەتی زانستدا دەمێننەوە. ئەوەش لە تاقیکردنەوەوە دەبێژم. چۆنکە ئێمە، چەند مرۆڤێکی زانستکاری دەرەوەی وڵات، لەوانە: دکتۆر بارام رەسوڵ کە نێوبانگێکی جیهانی هەیە لە زانستی دەرمانسازیداو پرۆفیسۆری زانستگەی ئۆپسالایە لە سوێد، لەگەڵ فەیلەسووفو فیزیکزانی گەورەی کورد، رەوانشاد محەممەد لەیلا، خاوەنی تیۆری "ماسیزم" لە فیزیکداو، مێژووزانی کورد دکتۆر کەمال عەلیو، بژیشکی نژدار (جراح) رەوانشاد دوکتۆر حەسەنی حیسامی و ئەندازیار و

سیاسەتکار بەڕێز بروسك ئیبراهیم و، لێکۆلورەوە و وەرگێڕی بەڕێز فەخری سەلاحشۆرو، ئابووریزان دوکتۆر عیسام عەزیز شەریف (کوڕی سیاسەتکارو دۆستی بەنێوبانگی کورد رەوانشاد عەزیز شەریف)و چەند هاوکارێکی دیکە، لەمانگی ئابی 1985دا لە سوێد، ئەکادێمیایەکمان دامەزراند بە نێوی "ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر"و، لەگەڵ تێپەڕ بوونی کاتدا چەند بەرهەمێکی خۆشمان بڵاو کردەوە. بەڵام، هەر ئەوەندە هەواڵی دامەزراندنی ئەکادێمیا بڵاو بووەوە، ژمارەیەك بازرگانی سیاسەت، کە ساڵانی ساڵ بوو لە ئەوروپا بوونو لە هیچ کونێکەوە دیار نەبوون، بە فیتی (ی.ن.ك) کەوتنە سازدانی شتێك کە پێیاندەگوت "ئەکادێمیای کوردی". ئەمان کەوتنە خراپەکاری بەرامبەر بە ئێمەو، داوا کردنی ئەوەی "با ئەکادێمیاکانی کورد یەکبگرن"، ئەمەش بە نیازی ئەوەی ئێمە، ئەو بازرگانانە، کە هیچ پێوەندێکیان بە زانستەوە نەبوو، رابردووشیان گەلێك پەڵەی رەشی پێوەبوو بیانخەینە نێو خۆمانەوە، تا بکەونە ئاژاوە گێڕان، بەڵام ئێمە لەسەر کاری خۆمان رۆیشتین. ئەوان، لەپێشەوە پێیانوابوو، ئەم کارەی ئێمە پارەی تێدایە، دوایی کە دەرکەوت بۆیان، نەك پارەی تێدانییە، بەڵکو ئێمە دەبێ خۆمان پارە بدەینو پارەمان دەدا، هەر زوو توانەوەو گوڕیان ون بوو. ئەوجا، کە کۆڕی زانیاری کوردستان لە هەولێر دامەزرایەوەو، سەردەمێك دوکتۆر شەفیق قەزار بوو بە سەرۆکی ئەو کۆڕە، داوای کرد کە هاوکاریی "کۆڕ" بکەم. گوتم کاکی برا، خۆت دەزانیت کە ئێمە چەند ساڵە ئەو ئەکادێمیایەمان دامەزراندووەو باوەڕیش ناکەم، هیچ هاوکارێکی ئەکادێمیا دژی هاوکاری بێ لەگەڵ داوو دەزگەی زانستانە، بەڵام کۆڕ، ئەکادێمیا نییەو ئەکادێمیاش، هەر چەندە دەبێ دەسەڵاتێکی دەوڵەتی پشتگیری بکات لێی، بەڵام دەبێ سەربەخۆ بێ. سەربەخۆیی بۆ زانست وەك سەربەخۆیی بۆ دادگە، بنەڕەتی سیستەمی دێموکراتییە. کۆڕ لە هەولێر دەزگەیەکی حیزبییە. کاك شەفیق گوتی: "کەس دەست ناخاتە کاروباری کۆڕەوە"، گوتم: هیوام وایە وابێ. گوتم: دەبێ کۆڕ ببێتە ئەکادێمیایەکی رێزدارو سەربەخۆو دوایی لەسەر ئەوە رێککەوتین، کە ئەز بەرنامەو کارنامەی ئەکادێمیای کوردی بۆ زانستو هونەر بنێرم بۆی، ئەویش بەپێی ئەو بەرنامەو کارنامەیە، کۆڕ بکاتە ئەکادێمیاو هەر بەو نێوەوە زانستکارو هونەرەوەری کوردو بیانی کە لە سنووری بەرنامەو ئامانجی ئەکادێمیادا بتوانن کار بکەن وەربگیرێنو سەربەخۆیی ئەکادێمیا مسۆگەر بکرێو ئەو دەمە،ئەم ئەکادێمیایەی لە ئەوروپا هەیە،دەتوانێ ببێتە لکی دەرەوەی ئەکادێمیای کوردستان. کاك شەفیق گوتی: بەسەرچاو. بەرنامەو کارنامەم نارد بۆی، چوار ساڵ کاك شەفیق سەرۆکی ئەکادێمیا بوو، ئێستەشو ئەوساش دەنگی نەبوو.

وەك گوتمان، هێنانە کایەی زمانێکی یەکگرتووی کوردی بۆ کاروباری فەرمیو نووسینو بڵاوکردنەوە، دەبێ لەلایەن ئەکادێمیایەکی زانستانەی سەربەخۆوە بێ کە دەسەڵاتێکی دەوڵەتی پشتیبگرێ، بەڵام دەستنەخاتە بڕیارەکانییەوە بەهەواو هەوەسی سیاسەتبازی.

یەکەمین مەرجیش بۆ سەرگرتنی نەخشەی زمانی یەکگرتووی کوردی ئەوەیە، رێنووسی زمانی کوردی لەئارامییەوە بگۆڕین بەلاتینی. ئەمە مەرجێکی بنچینەییە، نەك هەر لەبەر ئەوەی تیپی لاتینی باشتر دەگونجێ لەگەڵ زمانی کوردی، بەڵکو بۆ ئەوەشە کە، خەڵکی باکووری کوردستان بتوانن ئەو رۆژنامەو پەرتۆکانەی لەباشوورو رۆژهەڵات دەردەچن بخوێننەوە. با هەمووشی تێنەگەن، بەڵام ، هێدی هێدی و، تا هەندازەیەك سووت وەردەگرن لێی. ئێستە، کە دەبێژم بەلاتینی، مەبەستم ئەوە نییە، ئەو لاتینیەی کە ئەوڕۆ باوە، هەروەك خۆی وەربگیرێو بەکار ببرێ. نەخێر . دەبێ دەستکاری بکرێو بیراز بکرێ. بەبیروڕای من پێویستە تیپی ş و ç بگۆڕین بە shو ch و لەجیاتی ê دوو e بنووسین واتا: ee و،

لەجیاتی î ، ie بنووسین. ئەمە رزگارمان دەکا لەو چوکلانەی ژێر ş و ç و لەو کلاوەی بەسەر e وەیە، کەدیارە ئەمە سووککردنی رێنووس و کەمکردنەوەی تیپەکانی زمانەکەیە. بێجگە لەمەش زۆر بەپێویستی دەزانم، واز لەبزرۆکە (الکسرە المختلسە) بهێنین، واتە کردن وا: kirdin نەنووسین، بەڵکو، هەر بەم شێوەیە krdn بنوسین. ئەو دەمە کە هیچ بزوێنیك لەنێوان kو rو dو n دانەبوو، هەموو کەس بەبزرۆکەی دەربڕیێ. ئەوەتا ئەوڕۆ "کردن" بەم شێوەیە"کردین" نانوسین و، هەمووشمان هەر بە"کردن" دەیخوێنینەوە. بۆ ر r ی قەڵەو ڕ rr و م l ی قەڵەو Î، ه h یەك بخەینە دوای تیپەکە بەم شێوەیە rhو lh. ئەمە رزگارمان دەکا لەو کلاوەی بەسەر rو lەوەیە. بەکورتی: دەبێ خۆمان لەچوکڵەو کلاو دووربخەینەوە. بێگومان گەلێك پێشنیازی دیکەش هەن کە دەتوانرێ بخرێنە مەیدانی وتووێژەوە. بەلام بەبێ بەکار هێنانی ئەلفوبێی لاتینی، هەموو باسێکی زمانی یەکگرتوو، هەر دەوەن بەئاشە.

گیرو گرۆیەکی گەورەی دیکە لەرێی زمانی یەکگرتووی کوردیدا نیشانەی نێرومێیە. نێرو مێ، لەهەموو شێوەزارەکانی کوردیدا هەیە، هەر یەکە بەڕێژەیەکی تایبەتی، بەلام لەشێوەزاری کوردیی باکووردا، یەکجار زۆرەو، گەلێکیشی هیچ پێویست نییە، چونکە لەباری رێزمانەوە نرخێکی نییە. بۆ وێنە: کوڕێ من kurê min. ژنا من jina min، نیشانەی خستنە پاڵ بۆ نێرینە (ê)و بۆ مێینە (a). باشە، یەکێ هەیە نەزانێ کوڕ نێرەو ژن مێیە؟ ئەمە لەلایەك لەلایەکی دیکەوە، هەزاران وشەی کوردیی باکوور هەن کە بەنێر، یان بەمێ، دەدرێنە قەڵەم. بۆ وێنە: دەستێ خوە destê xwe، چاڤێ وی çavê wî . سەرێ تە serê te بەلام بازارا هەولێرێ bazara hewlerêو مالامە mala me. باشە، بۆچی دەبێ چاڤ و دەست و سەر نێر بن، بەلام بازارو ماڵ مێ بن؟ بەرای من باشتروایە، ئەو وشانەی کەلەم بابەتەن، بەنیشانەی خستنە پاڵی بێلایەن ی , دەستنیشانبکرێن، ئەمە تێگەیشتنی شێوەزاری باکوور، یەکجار هاسان دەکات. ئەوجا نیشانەی نێرومێ بەکار بهێنرێ لەشوێنی پێویستدا. بۆ وێنە دەبێژێت: هاوڕیێ منhawrêy min ئەوجا ئەگەر هاوڕێیەکەت پیاو بوو، ئەوا ، بابگوترێ هاوڕیێ من hawrê yê min خۆ ئەگەر ژن بوو ئەوا هاورێیا من hawrê ya min ، ئەوەش لەکاتێکدا دەرخستنی رەگەزی نێر یان مێ پێویست بوو، ئەگەر نا هەر بە ی î بمێنێتەوە.

لە کاتی جێنێو (چمیر)ەکەی سێیەمدا، هەر "ئەو ew "بۆ هەردوو (نێرو مێ) بەکاردەهێنرێ، بەلام ئەگەر کەوتینە دۆخێکەوە کە پێویستیکرد رەگەزی ئەو کەسە پێشانبدرێ ئەوا، "وی wî" بۆ نێرو "وێ wê" بۆ ژن بەکارببرێ وی گوت wî gut، وێ گوت wê gut، لەکاتی خستە پاڵیشدا هەر بەو جۆرە بکەین. بۆ وێنە شتێك (تشتەك) بەسەر(ی) ئەو هات. ئەگەر پێویستی کرد بزانین ئەو ew نێرە یان مێیە، ئەو کاتە دەتوانین بێژین شتێك (تشتەك) بەسەر (ی) وی/ وێ هات.

سووککردنێکی دیکەی شێوەزاری باکوور و ناڤین لابردنی پاشگرەکانە، ئەو پاشگرانەی کە بەهۆی ئامرازی پێشگرەوە دێنە کایەو ئەگەر لابرێن، هیچ جۆرە سەر تێکدانێك پەیدا ناکەن. بۆ وێنە: لە هێندەك شێوەزاردا دەگوترێ: کە گەڕامەوە هەولێر، بەلام لە شێوەزاری دیکەدا دەگوترێ کە گەڕامەوە هەولێر (ێ). ئەو (ê ێ) یە، ئەگەر لە نووسیندا لا ببرێ لە نرخی ڕێزمان کەمناکاتەوە، بەلام زمانەکە سووك و هاسانتر دەکا. ئەم پاشگرە نا پێویستانە لە شێوەزاری باکووردا یەکجار زۆرن.

زمانی یەکگرتووی کوردی، دەبێ دەمکاتی دوارۆژ (مستقبل) وەربگرێ، وەك لە شێوەزاری باکووردا هەیە. ئەمە بە هیچ جۆرێك نابێ بخرێتە پشتگوێ. زمانێك کە ئەو دەمکاتەی تێدا نەبێ، ناتەواوە، کە گوترا: "دەچم بۆ کەرکووك"، ئەمە دەمکاتی ئێستا دەگەیەنێ، نەك دوایی. بەلام کە گوتت: (ئەز) دێ بچم

بۆ کەرکووک، ئەوە دەمکاتی دوا رۆژە. دێ dê خۆی لە دڤێ divê وە هاتووە، کە دڤێ divê دەوێ dewê یە. واتە ئەز دە(مە)و/ڤ ێ بچم بۆ کەرکووک، واتا ئێستە بەڕێوەنیم، بەڵام دەمەوێ (دوایی) بچم بۆ کەرکووک. جاری وا هەیە ئەو دێ d ê یە کورت دەبێتەوە دەبێ بە ێ ê و، بەمە ئاسانتر دەبێ: (ئەز) ێ بچم بۆ کەرکووک.

دەبێ زمانی یەکگرتووی کوردی، لە تێکەڵو پێکەڵیی جێنێوی لکاو، پاکبکرێتەوە کە بە لاتینی agglutination ەو ئەمەشم بۆ یەکەمجار لە "زمانی یەکگرتووی کوردی"دا رۆنکردووەتەوە. کە کوردی باکــــــوور دەبێـــــژن: ئەز گرتم ez girtim مانای وایە "ئەز شتێك (یان یەکێکم) گرتووە"، بەڵام لەو شێوەزارەدا بۆ ئەوە بەکاردەبرێ کە "ئەز گیراوم". ئەمەش سەر لێتێکدانی ڕێزمانییە، وەك ئەوەی خەڵکی باشوور دەبێژن "سەری ئێشاندم"، کە ئەمە مانای وایە "ئەز سەری یەکێکم ئێشاندووە"، بەڵام لەو شێوەزارەدا بۆ ئەوە بەکاردەبرێ کە یەکێکی دی سەری منی ئێشاندووە. شێوەزاری گەرمیانی (کەرکووکی)و فەیلی بە راستی بەکاریدەبەن: لەبەر ئەوە ئەگەر یەکێك، تۆی لە شارەکەت دەرکردبوو، مەیەژە "دەریکردم"، بەڵکو بێژە "دەرمی کرد" یان "منی دەرکرد". ئا لەبەر ئەمەیە کە بایەخدانێکی زانستانە بە هەموو شێوەزارەکان زۆر پێویستە.

کورتو کرمانجی، زمانێکی یەکگرتوو بۆ نووسینو کاری فەرمی شتێك نییە نەکرێ، بەڵام بە مەرجێك: 1–ئەکادێمیاییەکی راستینە بۆ زانستو هونەر لە کوردستاندا دابمەزرێ کە لە سنووری پشتگیریی دەسەڵاتی حکومەتیدا، رێز لە سەربەخۆیی بگیرێ. 2– زمانی کوردی بە هەموو شێوەزارەکانییەوە، لەگەڵ زمانە خزمەکان، بخرێتە ژێر وردەبینی لێکۆڵینەوەو، ئەنجامەکانی ئەو لێکۆڵینەوانە بخرێنە بەردەم زانستکارو راستە خەڵکەکەی کوردستان و کوردی دەرەوە. 3– بەکارهێنانی ئەلفوبێی لاتینی بیراز کراو، بێگوێدانە دڵی ئەمو ئەو، لەوانەی پێیانوایە ئەلفوبێی عەرەبی لە ئاسمانەوە هاتووەتە خوارێ، نەك شێوەیەکی دەستکاریکراوی ئەلفوبێی ئارامییە، کە زمانی ئاینیی کۆنی جوولەکەکان بوو. 4– خوێندنی کوردۆلۆژی (نەك تەنێ زمانو ئەدەبیاتی کوردی) کە زمانە کۆنەکانی وەك ئاڤێستاو پەهلەویو پازەندو پارتیو زانستی زمانەوانی بگرێتەوە، لە زانستەگەکانی کوردستاندا، کە ئێستە ئەوە نییە. 5– دانانی فەرهەنگێکی زمانەوانی کوردی (زمانەوانیی– جوگرافیایی) کە لە پاڵ مانای وشە، یان زاراوەکەدا، شوێنی بەکارهێنانی لە کوردستان، یان دەرەوەی کوردستاندا دەستنیشان بکا. یان ئەگەر دروستکراوە کەینێو لەلایەن کێوە داهێنراوە، بەکاردەبرێ یان نا. هەروەها وشە بیانییەکانو چاوگەکانیشیان بخاتە بەرچاو.

دیارە، ئەمە کارێکی هاسان نییە، بەڵام دەسەڵاتێکی کوردستانی، کە بتوانێ چەند ملیاردێك دەسکەوت بە سەتان کۆمپانیای ترك بگەیەنێ، لە کاتێکدا کە ئەو رژێمە چاوی بەرایی نەدا، پەساپۆرتێکی عێراقی ببینێ، دوو وشەی کوردی لەسەر بێ، بێگومان دەتوانێ چەند سەت ملیۆنێك بخاتە خزمەتی داهێنانی کوردییەکی فەرمیو دیوانییەوە، بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە، ئایا دەیکا؟. ئەز رەشبینم، نە گەشبینم. لێ ئاواتی من ئەڤە، کە بە هەڵە چووبم. ئەز، لەلایەن خۆمەوە، بێ هیچ جۆرە چاوەڕوانیو دەسکەوتێکی تایبەتی، ئامادەی بەشداریکردنم لەو کارە خێرەدا، بەڵام تا ماوم هەروەك تا ئێستا، نە تەشی دەڕێسم بۆ کەس و، نە دەبمە داردەستی هیچ دەسەڵاتدارێك.

* وشەی "سامان"م لە جیاتی "دەوڵەت" داناوە. کورد دەبێژین "سەروەت و سامان". "سەروەت" لە "پروە"ی عەرەبییەوە هاتووە. سەروەت لەبنەڕتدا "سەر- وەند" ە. "سەر" کورتەی "سەرمایە"یەو "وەند"یش وێنەیەکی دیکەی خاوەند (خاوەن)ە. کەواتە سەروەند مانای خاوەن سەرمایە. "سامان"یش هەر مانای دەوڵەمەندیو ئەو شتەیە کە مرۆڤ هەیەتی. وشەی ئینگلیزی wealth (سەرنجی وشە کۆمۆن وێلز Common wealth بدە) ئەمەش هەرمانای دەوڵەمەندییە،بەڵام بۆ دەوڵەت State بەکاردەبرێ. هەروەها وشەی (رایش Reich)ی ئەڵمانی هەرمانای دەوڵەت (دەوڵەمەندی)یەو هەر لە هەمان کاتیشدا وەك دەوڵەت بە مانای Stateی ئینگلیزی بەکار دەبرێ.

بەرلین 2006/6/6

میدیا، **ژ** 244، 2006/6/13